430

Doris Lessing

O coborîre în INFERN

Doris Lessing (n. 1919) a debutat în 1950 cu romanul de mare succes *Cîntă iarba*, inspirat din condițiile grele de viață ale popoarelor africane. Printre romanele și povestirile sale, multe din ele încununate cu premii internaționale, se numără: romanul *Caietul de aur* (1962), două volume de *Povestiri africane* (1973) și ciclul de patru romane *Canopos din Argos (Arhive)* (1979–1982). *O coborîre în infern* (1971) este considerată drept una dintre cele mai valoroase creații ale autoarei. Pierzîndu-și memoria, profesorul Watkins devine un Ulise al spațiului interior, rătăcind prin teritoriile subconștientului său — în care însă este condus de o generoasă idee umanistă a perfecționării omului întru bine.

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

Lei 14,50

10

O coborîre în INFERN Doris Lessing

1986

DORIS LESSING

O coborîre în INFERN

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE STATE ION
Grafica : Nicolae Sârbu. Ilustrația : Radu Ciontea

DORIS LESSING
Briefing for a Descent into Hell

GLOBUS

Doris Lessing

O coborîre în INFERN

TRADUCERE
DE
VIRGILIU ȘTEFĂNESCU-DRĂGĂNEȘTI

EDITURA UNIVERS
București
1986

Am scris această carte pentru fiul meu John,
care este îndrăgostit de mare.

„Dacă o pictură-și deschide tainic miezul
Ți-arată cum ascunde o sută mări într-însa.
În orice-atom din lume, dacă-l privești adînc,
Descoperi mii de ființe în stare să gîndească.
Tot patru membre are-un țînțar, cît elefantul,
Și picătura este tot apă, ca și Nilul.
Mii de recolte se-află în orice bob de grîu.
Găsești o lume-ntreagă în micul bob de mei.
Tot universul se-află în aripi de țînțar.
Și într-un punct, în spațiu, lumi vaste
se-nvîrtesc.
Într-un mic loc în inima ce-o are orice om
Se află Domnitorul și-al lumilor Stăpîn :
Și-acolo două lumi apar strîns contopite..."

Înțeleptul Mahmud Shabistari, din secolul al XIV-lea

(Grădina tainică)

„...această lume minusculă de fire de nisip este totodată și lumea unor ființe nemaipomenit de mici, care înoată prin pojghița subțire de lichid din jurul firului de nisip tot așa cum înoată necontenit peștii prin apele oceanului care acoperă globul pămîntesc. În această faună și floră din apa capilară se găsesc vietăți și plante monocelulare, purici de apă, crustacee asemănătoare

crevetelor, insecte, precum și larvele unor viermi infinit de mici — toate acestea viețuind, murind, înotînd, hrănindu-se, respirînd, reproducîndu-se într-o lume atît de mică, încît simțurile noastre omenești nu îi pot percepe mărimea, o lume în care micropicătura de apă care separă un fir de nisip de altul se aseamănă cu o mare imensă și întunecată."

Rachel Carson, specialistă în biologie marină, din secolul al XX-lea

(Marginea Mării)

Categoria :

Roman privitor la spaţiul interior ;
deoarece nu se poate merge niciodată nicăieri
altundeva decît în interior.

Spitalul central pentru internări

Foaie de internare *Vineri, 15 august 1969*

Numele . . . . necunoscut
Sexul . . . . bărbătesc
Vîrsta . . . . necunoscută
Adresa . . . . necunoscută

Observaţii generale :

...La ora douăsprezece noaptea poliţia a găsit pacientul rătăcind pe Cheiul Tamisei în apropierea podului Waterloo. A fost dus la secţia de poliţie crezîndu-se că era beat sau drogat. În raportul poliţistului era descris ca „hoinărind". Vorbea confuz dar era docil. Ne-a fost adus la ora trei dimineaţa, cu o ambulanţă. În timpul îndeplinirii formalităţilor de internare pacientul a încercat de mai multe ori să se

culce pe birou. Dădea impresia că pentru el biroul era o barcă sau o plută. Poliția cercetează acum porturile, vapoarele etc. Pacientul era bine îmbrăcat dar nu-și schimbase hainele de cîtva timp. Nu părea să-i fie nici prea foame și nici prea sete. Purta pantaloni și un pulover dar nu avea asupra lui nici un fel de acte, portofel sau bani pentru a-l putea identifica. Poliția crede că a fost jefuit. Arată să fie un om cultivat. I s-au administrat două somnifere dar nu a adormit. Vorbea necontenit și cu glas tare. Pacientul a fost mutat în secția pentru observație atentă deoarece tulbura liniștea celorlalți pacienți.

SORA DE NOAPTE, ora 6 a. m.

Pacientul a stat treaz toată ziua, vorbind incoerent, avînd halucinații și fiind foarte agitat. I-am dat cîte două somnifere la fiecare trei ore. Poliția nu a găsit nimic lămuritor. I s-au trimis hainele spre examinare dar nu pare probabil să ducă la vreun rezultat : are un pulover, o cămașă și lenjeria de corp, dintre acelea confecționate în serie. Pantalonii sînt de fabricație italiană. Pacientul este încă sub impresia că se află într-o călătorie pe mare. Poliția afirmă că ar putea fi un pasionat după plimbări pe mare sau posesorul vreunui iaht.

DOCTOR Y, 6 p. m.

Am nevoie de vînt. De un vînt bun și puternic. Atmosfera e nemișcată. Curentul marin își urmează, fără îndoială calea cu multă iuțeală. Da, dar nu-l pot simți. Unde mi-e busola ? S-a pierdut cu multe zile în urmă, nu-ți amintești ? Am nevoie de vînt, de un vînt prielnic și puternic. Chem în zadar vîntul. Aș porunci să se pornească vîntul dacă aș avea puterea. Un vînt dinspre răsărit, să-l simt suflînd cu putere din spate, bineînțeles. Sînt, cumva, prea aproape de țărm ? După atîtea zile pe mare, să fiu încă prea aproape de țărm ? Dar cine știe, poate m-a dus curentul înapoi spre mal. Vai, nu ! Asta nu ! am să încerc să vîslesc. Dar nu-ți amintești ? Vîslele s-au pierdut. Sînt foarte multe zile de cînd au fost luate de valuri. Aș, nu ! Desigur că ești mult mai aproape de uscat decît crezi. Insulele Capului Verde erau ultima dată la tribord — cînd anume ? Săptămîna trecută. Care *săptămînă trecută ?* Nu a fost nimic. Nu a fost decît nevasta mea. Marea este mai sărată aici decît aproape de mal. O mare sărată, sărată. Apa mării prelingîndu-se de pe maxilarele căluților de mare pe ale mele. Pe chipul meu, solzi groși de sare. Pot să le simt gustul. Lacrimi, apă de mare. Cunosc gustul sării din apa mării. Din tot acest pustiu. O mare pustie. Căluții de mare. Dunele. Vîntul spulberă nisipul de pe creasta dunelor ; întoarce

în vîrtejuri vîrfurile valurilor. Nisipul se mişcă, se învîrteşte şi apoi se îngrămădeşte în valuri, dar ceva mai încet. Încet. Ochiul aceluia, în stare să urmărească picioarele cailor care aleargă pe nisip, aşa cum urmăresc eu galopul căluţilor de mare, ştiu că ar fi un ochi grozav ! Da, da ! Probabil că aş putea prinde un cal şi l-aş călări, dar mie îmi trebuie un cal de mare nu un cal pentru nisip, deoarece timpul meu este timp omenesc şi este un adevărat Dumnezeu în pustietăţi. Unii oameni merg călare pe delfini. Foarte mulţi spun că au văzut asta. Aş putea să-mi părăsesc pluta, care se scufundă şi să mă agăţ de gîtul vreunui cal de mare, făcînd tot drumul pînă în Jamaica şi pînă la sărmana Nancy a lui Charlie — sau, dacă în cele din urmă curentul mă întoarce spre sud, să mă ducă unde mă aşteaptă pasărea albă.

Mă rotesc şi mă rotesc şi mă rotesc trecînd prin dreptul Coastei de Diamant, al insulelor Canare, făcînd o traversare scurtă a Tropicului Cancerului, continuînd să plutesc apoi iarăşi — spre nord şi peste ocean, navigînd prin apele din apropierea Indiilor de Vest, ivite în stînga, la babord, unde Nancy îl aşteaptă pe sărmanul ei Charlie, pentru ca apoi să descriu iar un arc imens lăsînd nu departe Marea Sargaselor, la tribord, avînd înflorita Florida la babord, şi iar mă rotesc şi mă rotesc în curentul rapid al Golfstromului, şi iar mă rotesc trecînd pe lîngă Azore, mai să le ating cu mîna, revenind apoi spre sud, trecînd prin dreptul coastelor Portugaliei unde mă aşteaptă Conchita mea, dar eu trec de insula Madeira, trec de insulele Canare, veşnic *en passant*, îndreptîndu-mă din nou spre Coasta de Diamant, şi aşa mă rotesc şi mă rotesc mereu şi-ntruna, la nesfîrşit, afară dacă nu cumva curentul marin mă aruncă spre sud. Dar acest curent marin nu m-ar putea niciodată duce spre sud. O ! Nu ! Orice curent îşi are mişcarea lui bine stabilită, de neschimbat, ca şi traseul unei linii de autobuz. Curentul de la stînga la dreapta din mările nordice trebuie să mă ducă înainte, să mă tot ducă, afară numai dacă... O ! Da ! Aceste păsări ar putea să mă abată puţin din drum. Da ! Şi o vor face, cîrmindu-mă cu o mică pană din aripile lor albe, îndreptîndu-mă spre sud, ocrotindu-mă să traversez în siguranţă curenţii mînioşi, ca să nu spun furioşi, din prejma ecuatorului, ca apoi, teafăr, să ajung, în cele din urmă, în apele sud-ecuatoriale ale oceanului, în siguranţă faţă de toate mările Sargaselor şi Scilele şi Caribdele şi să lunec elegant şi uşor purtat de curenţii blînzi ai oceanului sudic de-a lungul malurilor regiunii muntoase a Braziliei spre Apele Paşnice. Dar îmi trebuie vînt. Sarea acoperă lemnăria iar pluta veche se leagănă pe valurile înalte în timp ce mi se face rău. Mă simt bolnav de moarte. Aşadar, pînzele sus, iubiţii mei, pînzele sus. — Vai, nu, s-au dus cu toţii, morţi şi dispăruţi, m-au legat de un catarg după care un val uriaş i-a smuls de lîngă mine, iar eu am rămas singur, prins şi înrobit de Curentul ecua-

torial de nord, care nu trece pe lîngă nici un țărm pe care l-aș putea dori vreodată oriunde aș fi, în timp ce lunec pe drumurile de apă ale mării zbuciumate.

Nici o informație din partea poliției. Nici o știre că ar fi dispărut vreo barcă, vreun iaht sau vreun înotător. Pacientul continuă să vorbească tare, să cînte și să se legene în pat, înainte și înapoi. Este extrem de obosit. Mîine : să ia amital de sodiu. Recomand un tratament de o săptămînă cu somnifere.

17 august

DOCTOR Y

Nu sînt de acord. Propun terapie prin șocuri.

18 august

DOCTOR X

E foarte cald. Curentul se învîrtește pe loc și-mi saltă pluta cu putere. E foarte iute. Este atît de cald, încît apa se topește. E mai subțire ca de obicei, devenind o simplă pojghiță care saltă puternic pluta. Parcă ar fi valuri de căldură. Căldura radiată e și ea puternică. E foarte multă lumină. Lumină de diferite feluri.

Mai întîi există lumina pe care o știm. Adică lumina obișnuită a unei zile înnorate. Apoi lumina soarelui, care constă dintr-un joc gălbui, adăugat celei dintîi. Apoi, valurile scînteietoare ale căldurii, valurile de căldură, care răspîndesc lumină. Mai există lumina interioară, lumina radiată, ca zăpada, plutind în atmosferă. Lumina radiată există chiar și noaptea cînd nu apare luna și nu există nici un alt izvor de lumină. Este lumina radiată a vîntului solar. Da, asta e. O ! Vînt solar suflă, suflă, suflă și adu-mi-o pe cea care mi-e dragă. E foarte cald. O crustă groasă de sare îmi acoperă fața. Dacă mi-o șterg, îmi voi freca fața cu sare curată de mare. Pluta stă acum pe loc, pe o mare ușoară, luminată de soare, ale cărei valuri mă leagănă, o mare înnebuitor de încîntătoare, deoarece apa a devenit subțire și lunecoasă din cauza căldurii, o apă ușoară în loc de o apă grea. Am nevoie de vînt. O, tu, vînt solar, vînt al Soarelui ! Soare ! El și-a sfîrșit poemul *Stafiile* spunînd : Soarele, Soarele, Soarele, Soarele — și poemul *Cînd noi morții ne trezim* cu : Soarele, în brațele Soarelui pe calea vîntului solar și mă rotesc, mă rotesc, mă rotesc, mă rotesc.

Pacientul e foarte tulburat. L-am întrebat cum îl cheamă : Ison. Se află pe o plută în Atlantic. Să i se dea trei capsule de amital la culcare. Îl voi vizita și mîine.

DOCTOR Y

Doctorul Y : Ai dormit bine ?
Pacientul : Adorm întruna, dar nu trebuie, nu trebuie.
Doctorul : De ce nu ? Eu vreau să dormi.
Pacientul : Am să alunec de pe plută în talazurile adînci ale mării.

Doctorul Y : Nu. N-ai să aluneci. Ai un pat foarte comod și ești într-o cameră plăcută și liniștită.

Pacientul : E fundul mării. Fundul adînc al mării.

Doctorul Y : Nu ești pe o plută. Nu ești pe mare. Nu ești marinar.

Pacientul : Nu sînt marinar ?

Doctorul Y : Ești internat în Spitalul Central, ești în pat și ești sub îngrijirea noastră. Trebuie să te odihnești. Vrem să dormi.

Pacientul : Dacă adorm voi muri.

Doctorul Y : Cum te cheamă ? Vrei să-mi spui ?

Pacientul : Iona.

Doctorul Y : Ieri erai Iason. Nu poți fi cînd unul cînd altul, știi asta.

Pacientul : Toți sîntem marinari.

Doctorul Y : Eu nu sînt. Sînt doctor în spitalul acesta.

Pacientul : Dacă eu nu sînt marinar, nici dumneata nu ești doctor.

Doctorul Y : Foarte bine. Dar te obosești prea mult legănîndu-te mereu așa cum te legeni. Întinde-te. Dormi puțin. Încearcă să nu mai vorbești atît de mult.

Pacientul : Nu-ți vorbesc dumitale, nu-i așa ? Mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc ...

Sora : Desigur că ai amețit. Te rotești și te rotești și te rotești mereu de cîteva ceasuri fără încetare, știi asta ?

Pacientul : De cîteva ceasuri ?

Sora : Sînt de serviciu de la ora 8 și de fiecare dată cînd vin să te văd, dumneata te rotești și te tot rotești întruna.

Pacientul : Faci vizitele obligatorii.

Sora : Te învîrtești în jurul a ceva. Ce anume ? Unde ? Haide, acum. Întoarce-te pe partea cealaltă.

Pacientul : E foarte cald. Nu sînt departe de Ecuator.

Sora : Așadar ești tot pe plută ?

Pacientul : Dumneata însă nu ești.

Sora : Nu pot spune că sînt.

Pacienntul : Cum poți atunci vorbi cu mine ?

Sora : Încearcă, te rog și întinde-te relaxat. Nu vrem să te obosești atît de mult. Noi sîntem îngrijorați din cauza dumitale, știi asta ?

Pacientul : Ei bine, totul este în mîinile dumitale, nu-i așa ?

Sora : În mîinile mele ? Cum vine asta ?

Pacientul : Dumneata. Dumneata ai spus *noi*. Știu eu ce înseamnă „noi". Este pronumele cu sens categoric colectiv. Ar fi atît de ușor să faci dumneata ceea ce trebuie.

Sora : Și ce vrei să fac ?

Pacientul : Dumneata ca *noi*. Nu dumneata numai ca *dumneata*. Ridică-mă, ridică-mă, ridică-mă. Trebuie să fie destul de ușor pentru dumneata. Evident. Folosește-ți puterea — puterea, sau orice ar fi să fie. Aruncă-mă naibii acolo.

Sora : Unde ?
Pacientul : Ştii prea bine. Îndreaptă-mă spre sud cu aripa dumitale albă.
Sora : Cu aripa mea albă ! Îmi plac cuvintele acestea.
Pacientul : Nu poţi fi una dintre persoanele acelea. Dacă ai fi ai şti. Mă păcăleşti.
Sora : Îmi pare rău că gîndeşti aşa.
Pacientul : Sau poate mă pui la încercare ? Da, asta e posibil.
Sora : Poate că da.
Pacientul : Toată problema este să ies din Curentul ecuatorial de nord şi să intru în Curentul ecuatorial de sud ; în loc de a mă roti de la stînga la dreapta, să mă rotesc de la dreapta la stînga. E mai înţelept aşa.
Sora : Înţeleg.
Pacientul : Atunci de ce nu faci ce ţi-am cerut ?
Sora : Nu ştiu cum.
Pacientul : E vorba cumva de folosirea vreunei parole ? Cine era omul acela care a fost aici ieri ?
Sora : Te referi la doctorul Y ? El a venit să te vadă.
Pacientul : El e în spatele a tot ce se întîmplă. El ştie. Un om foarte amabil dar încăpăţînat.
Sora : E amabil dar nu l-aş numi şi încăpăţînat.
Pacientul : Eu spun că este, aşa că de ce n-ai spune asta şi dumneata ?
Sora : Iar în ziua precedentă a fost să te vadă doctorul X.
Pacientul : Nu-mi amintesc de nici un doctor X.
Sora : Doctorul X vine aici mai tîrziu, în după-amiaza asta.

Pacientul : Unde aici ?
Sora : Te rog încearcă să stai întins liniştit. Încearcă să adormi.
Pacientul : Dacă fac asta s-a isprăvit cu mine, mor. Desigur că ştii asta sau nu eşti o matelotă şi dumneata.
Sora : Eu sînt Alice Kincaid. Ţi-am mai spus asta. Îţi aminteşti ? În noaptea cînd ai venit aici.
Pacientul : Oricum te-ar chema, dacă adormi, mori.
Sora : Bine, lasă asta, acum taci. Aşa, sărmane om, te afli în stare gravă. Întinde-te şi — aşa, aşa. Ssssst, linişte. Nu aşa, stai liniştit. Ssst... aşa, aşa e bine, aşa e bine, dormi. Dooooooormi. Doormi.

> Pacientul e deprimat, obosit, neliniştit, cu mintea rătăcită, are halucinaţii. Aţi încercat Tofronil ? Dar Marplan ? Sau Tryptazol ? Fie acestea, fie şocuri electrice.
> 21 august DOCTOR X

Doctorul Y : Ascultă ! Sora îmi spune că azi eşti Sinbad, marinarul legendar.
Pacientul : Sin bad. Sin bad. Bad Sin.
Doctorul Y : Spune-mi şi mie. Despre ce e vorba ?
Pacientul : Nu-ţi spun.
Doctorul Y : De ce nu ?
Pacientul : Nu eşti unul dintre Aceia.
Doctorul Y : Care aceia ?
Pacientul : Cei Mari.

Doctorul Y : Așa e. Mă tem că sînt de înălțime obișnuită.
Pacientul : De ce te temi ?
Doctorul Y : Cine-s aceștia. Cei Mari ?
Pacientul : În vremea aceea existau uriași.
Doctorul Y : Lor ai vrea să le spui ?
Pacientul : N-ar fi nevoie să le spun.
Doctorul Y : Cumva, ei știu deja ?
Pacientul : Desigur.
Doctorul Y : Înțeleg. Dar doctorului X ai vrea să-i spui ?
Pacientul : Cine-i doctorul X ?
Doctorul Y : A fost în spital ieri.
Pacientul : Înăuntru și afară. Înăuntru și afară. Înăuntru și afară.
Doctorul Y : Credem că te-ar ajuta dacă ai vorbi cu cineva. Dacă nu-ți pot fi de folos, este aici doctorul X, în cazul cînd îți place mai mult.
Pacientul : Să-mi placă ? Ce să-mi placă ? Nu-l cunosc. Nu-l văd.
Doctorul Y : Pe mine mă vezi ?
Pacientul : Desigur, fiindcă ești aici.
Doctorul Y : Dar doctorul X, nu este și el aici ?
Pacientul : Îți repet, nu știu la cine te referi.
Doctorul Y : Bine, atunci. Ce părere ai despre sora Alice ? Ai vrea să vorbești cu ea ? Credem că ar trebui să încerci să-i vorbești. Trebuie să aflăm mai multe despre dumneata. Ai putea să ne ajuți dacă ai vorbi. Dar încearcă să vorbești mai clar și mai rar, ca să te putem înțelege cum trebuie.
Pacientul : Dumneata ești de la poliția secretă ?

Doctorul Y : Nu. Eu sînt doctor. Acesta este Spitalul Central. Ești aici de aproape o săptămînă. Nu reușești să ne spui nici cum te cheamă, nici unde locuiești. Vrem să te ajutăm să-ți reamintești.
Pacientul : Nu e nevoie. Nu am nevoie de dumneata. Am nevoie de Ei. Cînd îi voi întîlni pe Ei, vor ști de ce am eu nevoie și nu va fi nevoie să le spun Lor. Nu ești dumneata cel de care am nevoie. Nu știu cine ești dumneata. O apariție înșelătoare, cred. După atîta timp pe pluta aceasta, și fără mîncare cum trebuie și fără să dorm deloc, cu siguranță că am să fiu înșelat. Glasuri. Vedenii.
Doctorul Y : Poftim, pipăie. Asta e mîna mea. E o înșelătorie ? E o mînă din carne și oase.
Pacientul : Lucrurile nu sînt ceea ce par a fi. Mi-au apărut diferite mîini din întuneric, de mai multe ori pînă acum, și au dispărut apoi repede. De ce n-ar dispare acum și a dumitale ?
Doctorul Y : Ascultă-mă acum atent. Sora va sta aici cu dumneata. Va rămîne tot timpul cu dumneata. Te va asculta în timp ce-i vei vorbi. Și vreau să vorbești, să-i spui cine ești, unde te afli și să-i povestești despre plută, și mare și despre uriași. Dar trebuie să vorbești mai tare și mai clar. Fiindcă atunci cînd mormăi ca acum nu te putem auzi. Și este foarte important să auzim ce spui.
Pacientul : Important pentru dumneata.

Doctorul Y : Vrei să încerci ?
Pacientul : Dacă o să-mi amintesc ceva.
Doctorul Y : Asta-i bine. Acum iat-o pe sora Kincaid.
Pacientul : Da. O cunosc. O cunosc bine. Mă umple complet cu întuneric. Mă întunecă. Îmi împrăștie gîndurile.
Doctorul Y : Fleacuri. Sînt sigur că nu face așa ceva. Dar dacă nu o vrei nici pe sora Kincaid, îți vom pune aici un magnetofon. Știi ce-i un magnetofon, nu-i așa ?
Pacientul : Am încercat să folosesc unul o dată și m-am simțit inhibat.
Doctorul Y : Ai încercat așadar. În ce scop ?
Pacientul : A ! Era o prelegere lipsită de importanță, sau așa ceva.
Doctorul Y : Ții prelegeri, prin urmare. Ce fel de prelegeri ? Despre ce vorbești în asemenea cazuri ?
Pacientul : Aventurile extraordinare ale marinarului Sinbad. Sau despre orbii care conduc orbii. Mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc...
Doctorul Y : Încetează odată ! Te rog. Nu mai începe iarăși povestea asta. Te rog.
Pacientul : Mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și...
Doctorul Y : Împrejurul a ce ? Te rotești în jurul a ce ? Unde ?
Pacientul : Nu merg eu. Sînt dus. Curentul. Ecuatorialul de nord dinspre coasta Africii de Nord, traversînd oceanul, trecînd pe lîngă Indiile de Vest și ajungînd în Curentul Floridei, trecînd pe lîngă Florida, ocolind Marea Sargaselor și pătrunzînd în Golfstrom și făcînd un ocol, luat de curentul de vest pînă la insulele Canare și în jurul insulelor Capului Verde rotindu-se și rotindu-se și rotindu-se și rotindu-se...
Doctorul Y : Foarte bine, într-adevăr. Dar cum ai de gînd să ieși din situația asta ?
Pacientul : Ei. Ei mă vor scoate.
Doctorul Y : Continuă. Spune-ne tot. Ce se va întîmpla cînd te întîlnești cu ei ? Încearcă să ne spui.

Ține prelegeri. În școli, universități, radio, televiziune, politică ? Are de-a face cu anumite societăți ? E cumva explorator, arheolog, zoolog ? Ce este cu Sinbad ? Un joc de cuvinte cumva ? Inversînd silabele, avem „Bad sin“ [1]. Aș sugera, ca o ipoteză fantasmagorică, posibilitatea ca acest pacient să fi comis o crimă și, prin urmare, nu este vorba de o vină imaginară.

DOCTOR Y

Accept ipoteza. Care ar putea fi crima ?

DOCTOR X

Pornind de lîngă Coasta de Diamant, mai întîi trebuie să ieșim din Curentul de sud. Nu numai o dată sau de două ori sau de douăsprezece ori, plecînd de lîngă Coasta de Diamant, curentul, ținîndu-se foarte aproape de țărm

1 Un mare păcat (engl.).

de-a lungul coastei, ne-a tras mult spre sud și chiar pînă la locul de unde puteam vedea curbura Continentului African. Dacă o ocoleam, ne-am fi găsit neputincioși în Curentul Guineei care avea să ne ducă spre cine știe ce țărmuri nedorite. Am reușit însă întotdeauna să întoarcem vasul la timp și să-l îndreptăm spre vest, propunîndu-ne ca obiectiv insula Trinidad. Bineînțeles, numai dacă de data aceasta nu ne întîlneam cu Ei. Și ne roteam și ne roteam întruna. Nu dorim deloc să urmăm o traiectorie circulară fără porturi. Nancy îl așteaptă pe bietul Charlie în Puerto Rico, George îl are pe vechiul său prieten, John, la Capul Canaveral, iar eu, după ce vasul se va fi apropiat îndeajuns de mal, mă voi aștepta să o văd pe Conchita stînd pe stînca ei obișnuită, înaltă și neagră și să ascult cîntecul pe care îl cîntă pentru mine. Dar, pentru că întîmpinările și despărțirile au avut loc de nenumărate ori, atît ei cît și noi vrem să se termine odată cu toate aceste situații. Și cum cîntecele au fost auzite de atîtea ori, cei ce le cîntă nu mai sînt numai Nancy sau sărmanul Charlie sau careva dintre noi. Cînd am trecut, cu ocazia ultimelor drumuri, pe lîngă grădina unde așteaptă Nancy, toate fetele din oraș i s-au alăturat și au început să cînte împreună cu ea ; se urcaseră pe zidul de pe malul mării și ne priveau în timp ce iahtul nostru trecea prin fața lor, iar ele cîntau cîntecul care îi atrăsese mai înainte, deseori, pe sărmanul Charlie și pe oamenii din echipajul său în locul unde se aflau ele.

Pe neștiute
trup de flori
Pe neștiute
drag peisaj
Lumea-mi pierdută mi-ați redat.
Prin voi tainic respiră pămîntul.

Cu brațe de crengi arse pline
Și mîini cu nisip încărcate,
Cutreier păduri cu-arbori deși,
Mă-mprăștii prin codri bogați,
Sînt osul și florile-s carnea.

Ținta ne-ajungem —
acum
E-al lumii miez care vuiește
'N vîrtejul de Domnul țesut,
Zvîrlind un nou continent sus.

Noi bărbații, însă, ne înșiruiam pe punte și le cîntam și noi lor :

Dacă păsări țipă pe țărm,
Dacă-n noapte cai trec galopînd,
Iubito, mă-ntorc iar la tine.
Ți-oi spune : fă patul
Și lampa aprinde.
Culcați asculta-vom în noapte
Valuri lovind mereu malul
Dacă-s încă păsări pe dune,
Și cai nebuni gonind pe-acel țărm.

Apoi ne făceam semn cu mîna unii altora, îndepărtîndu-ne, pînă cînd nu ne mai vedeam, lacrimile noastre devenind tot mai puține cu

fiecare ocol pe care îl împlineam deoarece fuseserăm destinați pentru prima întîlnire cu Ei, iar ele, femeile, așteptau împreună cu noi, întrucît eliberarea lor depindea de noi, fiindcă erau prizoniere în insula aceea.

În această călătorie erau doisprezece oameni la bord, eu fiindu-le căpitanul. Data precedentă avusesem rolul de simplu matelot, căpitanul fiind George. Eram la o distanță de patru zile de țărm, curentul ne ducea plăcut și ușor, legănîndu-ne, iar vîntul sufla dinspre nord mîngîindu-ne obrajii, cînd, deodată, Charles, care era de veghe, ne-a chemat în partea din față a iahtului și am văzut. Adică *I*-am văzut. Dacă ne întrebați, însă, cum se făcea că știam acest lucru, ar însemna că nu aveți nici un simțămînt pentru înțelegerea imaginației noastre care aștepta tocmai acest moment. Și faptul trebuie să însemne totodată că voi înșivă nu ați învățat încă că toată speranța voastră se realizează odată cu venirea Lor. Nu, nu este adevărat că ni i-am închipuit numai într-o asemenea formă. Niciodată nu am spus și nici nu ne-am gîndit că Ei se vor înfățișa ca păsări sau vor apărea ca forme ale luminii mergînd pe valuri. Dar dacă ați avut vreodată în viață vreo mare speranță care s-a împlinit în cele din urmă, trebuie să știți că speranța întîlnirii cu ceva trebuie să corespundă înfățișării acelui ceva — sau, cel puțin, aceea este forma în care acel ceva trebuie să fie văzut de voi. Dacă v-ați închipuit în gînd un monstru cu opt picioare și ochi cît cepele, atunci, dacă există o asemenea vietate în marea de sub ochii voștri, nu

veți vedea nimic altceva, nici mai mult nici mai puțin — decît ceea ce sînteți pregătiți să vedeți. Ar putea să iasă din valuri oști de îngeri căci, dacă așteptați să vedeți un uriaș cu un singur ochi, iahtul vostru ar putea trece drept prin mijlocul lor și nu ați simți nimic altceva decît o împrospătare a atmosferei. Așa fiind, deoarece nu stabiliserăm nimic avînd o formă precisă în mintea noastră, nu ne așteptaserăm la nimic dușmănos, nici înspăimîntător. Speranțele noastre erau să căpătăm ajutoare, să căpătăm explicații privitor la înălțarea ființei noastre și a gîndurilor noastre. Ne pregătiserăm sufletește ca barometrele care anunță vreme frumoasă. Fuseserăm convinși că vom atinge ceva care avea să vibreze pe o notă mai înaltă, mai puternică decît noi înșine și de aceea am știut imediat că aceasta era exact ce am vrut să găsim în călătoria noastră pe mare, rotindu-ne și rotindu-ne și rotindu-ne și iar rotindu-ne, descriind atît de multe cercuri, încît s-ar putea spune că așteptarea să ne întîlnim cu Ei devenise o mișcare circulară în mințile noastre asemănătoare aceleia din ocean.

Ne-am dat seama de prezența Lor datorită senzației că ceva plutea în atmosferă, o șoptire cristalină însoțită de un sentiment de încordare a ființei noastre, deoarece nu fuseserăm acordați la aceeași cheie muzicală pe care o așteptaserăm.

Marea era frumoasă și agitată iar atmosfera încărcată cu o pulbere fină de picături de apă. Plutind pe deasupra valurilor neastîmpărate, la

numai cîteva sute de iarzi [1] depărtare se vedea un disc strălucitor. Părea să fie transparent, căci ochiul percepea în primul rînd strălucirea, asemănătoare sticlei sau cleștarului, dar era atras de ceea ce se afla în interior, dincolo de acea sclipire, ca de apa dintr-un pahar plin. Dar nu era o strălucire reflectată : materia care constituia laturile discului era ea însăși un fel de lumină. Vremea era înșelătoare, cu cerul jumătate acoperit de nori și jumătate luminat de soare, iar peisajul din jurul nostru era un amestec confuz de valuri care se spărgeau, de spumă și de apă împroșcată sub o lumină jucăușă și în mișcare, în timp ce tot ce ne înconjura se schimba mereu sub ochii noștri. Ne așteptam să vedem niște necunoscuți ieșind din disc și, probabil, lăsînd în jos pe valuri, așa cum fac oamenii, vreo barcă pneumatică sau altă ambarcațiune pentru ca noi, stînd de-a lungul parapetului punții și ținîndu-ne cu putere de frînghii și verge să îi putem privi în timp ce se apropie și să-i examinăm cu atenție, adaptîndu-ne gîndurile și comportarea momentului respectiv. Dar nu a apărut nimeni. Discul luminos se apropie și mai mult, contopindu-se cu mișcarea generală neîntreruptă a albastrului și a albului, încît ajunse plutind în aer puțin deasupra valurilor, pînă la numai cîțiva pași depărtare de noi, mai înainte ca să înțelegem, odată cu strîngerea de inimă pe care am simțit-o, că nu trebuie să ne așteptăm la nimic liniștitor, cum ar fi fost deschiderea unei uși,

[1] Un iard = 0,91 m.

coborîrea unei scări și a unei ambarcațiuni urmate de încordarea unor brațe legănînd vîslele. Totuși încă nu ne așteptam la ceva special cînd discul ne-a absorbit deodată. Ce era ? Ceea ce am simțit a fost, mai întîi, o senzație necunoscută inundîndu-ne tot corpul. În cazul unei febre sau a unei mari încordări epuizante sau în momente de dragoste, toate capacitățile corpului se măresc și se extind vibrînd mult mai puternic decît în momentele obișnuite ale vieții. Noi vibram pe un ton ridicat, însoțit de o notă ascuțită și înaltă, care străbătea atmosfera, din felul acelora care pot sfărîma pahare — sau chiar cu efecte și mai mari, dacă sînt prelungite. Discul care existase în cîmpul vederii noastre la o depărtare de cîțiva iarzi — un obiect ca oricare altul — deși un obiect mai puternic decît celelalte și mai distrugător — părea să ne învăluie și să pătrundă în ochii noștri. Descriu acum numai senzația fiindcă nu știu ce s-a petrecut în realitate. Sigur este că acest disc s-a ridicat puțin deasupra valurilor, așa încît a ajuns la același nivel cu puntea noastră, și apoi a trecut pe deasupra noastră sau prin ființa noastră. Cînd însă ne-a învăluit, nu mai părea să fie un disc avînd o formă definită, ci era, mai curînd, un fel de bătaie rapidă cu aripi invizibile, a aerului, o vibrație care era totodată timp și sunet. Starea părea de nesuportat, atît cît a durat. Era ca și cum două materii diferite se luptau una cu alta, neexistînd, în același timp, nici un fel de îndoială în privința rezultatului. Totul nu a durat de altfel decît o clipă, iar în

momentul în care mi-a dispărut senzația că ochii îmi erau copleșiți năvalnic de o lumină sau de un sunet, și că trupul, fiind mărit, extins, invadat, devenise asemănător luminii sau sunetului și avea deci puterea de a străbate alte țesuturi păstrîndu-și totuși aceeași formă, mi-am întors privirea să văd dacă George, care se afla cel mai aproape de mine, mai era încă în viață. Dispăruse însă, iar cînd m-am uitat îngrozit să văd unde putea fi și unde puteau fi și ceilalți, nici unul dintre ei nu mai era acolo. Nu mai era nimeni. Nu se vedea nimic. Discul, care redevenise un disc de cristal, plutind deasupra valurilor de cealaltă parte a iahtului, se înălța spre cer. Îi măturase sau îi înghițise sau îi absorbise pe însoțitorii mei, lăsîndu-mă singur pe punte. Vasul era în întregime gol. Punțile erau pustii. Mă cuprinsese groaza. Și chiar și mai rău. Fiindcă timp de veacuri navigasem și mă rotisem mă rotisem mă rotisem și mă rotisem cu un singur scop : acela ca într-o bună zi să-i întîlnesc pe Ei, iar acum, cînd, în cele din urmă, ne găsirăm împreună în aceeași atmosferă, fusesem părăsit. Am alergat la parapetul opus și m-am prins cu mîinile de el deschizînd gura să strig. Poate că am strigat chiar cu glas scăzut sau am scos un strigăt slab ; dar cui oare îi era destinat ? Unui disc strălucitor și argintiu care părea, în timp ce se înălța și se îndepărta în atmosferă, că trebuie să fie străveziu, dar nu era ? Nu avea ochi să mă vadă, nici gură pentru a răspunde strigătului meu, cu un sunet propriu, al său. Nu era nimic, iar înăuntrul discului erau

unsprezece oameni, prietenii mei, pe care îi cunoșteam mai bine decît mă cunoșteam pe mine însumi. Fiindcă ne cunoaștem mai bine prietenii decît ne cunoaștem pe noi înșine. Apoi, în timp ce stam lîngă parapet, privind îndelung tabloul pe care îl formau albastrul și albul și argintiul amestecate și pulverizate scuturîndu-se, dănțuind și orbindu-mă, nefiind decît marea și atmosfera care se contopeau, mi-am dat seama că nu mă uitam la nimic anume. Discul dispăruse, nu mai era decît închipuirea unei mici celule de pe retina ochilor mei. Nu mai vedeam nimic.

Mă simțeam rău fiindcă îmi pierdusem prietenii, dîndu-mi seama de o mare nepăsare pe care nu o prevăzusem din partea Lor. Să-i ia pe ei și să mă părăsească numai pe mine ! În toate rotirile noastre pe mare nu ne închipuiserăm niciodată că s-ar putea să fim vreodată luați pe sus și duși undeva departe ca o grămadă de cățeluși sau pisoi nou-născuți. Noi voiserăm să căpătăm instrucțiuni sau sprijin, aveam nevoie să ni se spună cum să ieșim din această învîrtire în cerc, nesfîrșită și să intrăm în Curentul ecuatorial de sud. Ori, acest lucru nu se întîmplase și nu ni se dăduseră nici un fel de instrucțiuni sau informații, devenind victimele unui fel de răpiri bandițești ; voiam să strig împotriva comportării Lor reci și crude, asemenea unui pisicuț care, acoperit de cuta unei pături în fundul coșului, miaună în singurătatea în care se află în timp ce se mișcă orbește încoace și încolo, căutîndu-și, cu botul și simțurile pe care le are, tovarășii pierduți,

răscolind în acest scop cutele păturii care se răcesc cu repeziciune.

Am rămas gînditor la marginea punții. Odată ce iahtul avea nevoie să fie cîrmit și pînzele să fie manipulate, și după cum văzusem, fuseserăm duși de curent fără să știm unde, era limpede că nu puteam manevra vasul singur. Îmi dădeam bine seama că trebuie să-l părăsesc, afară numai dacă mă hotăram să rămîn singur acolo, avînd șanse foarte reduse ca Discul să coboare din nou asupra navei și să-i arunce înapoi, pe bord, pe prietenii mei în același fel în care îi răpise. Dar nu credeam că acest lucru se putea întîmpla. Îmi era totodată și teamă să rămîn pe iaht.

Aveam impresia că Discul sau Cristalul, în trecerea sa iute, pe deasupra navei sau prin ea, pe deasupra mea sau prin mine, schimbase atmosfera de pe vas sau mă schimbase pe mine. Eram zguduit și tremuram cuprins de o spaimă rece. Nici nu mă puteam ține pe picioare, așa că stam rezemat și agățat de o funie, cînd am avut impresia că am încetat să mai tremur și am rămas cu dinții încleștați și așteptînd să-mi revină acea căldură a vieții pe care o simt și cățelușii. Zguduirea ființei mele reîncepu, ca un atac de friguri, deși ceea ce simțeam nu era de fapt nici slăbiciune, și nici friguri. Totul pe iaht îmi era dușmănos, ca și cum respirația Discului îl făcuse să înceapă să se dezintegreze. Dacă aș spune că fusesem cuprins de groază în acel moment și că eram și acum la fel de îngrozit s-ar părea că fac numai o afirmație obișnuită.

Nu simțeam, însă, așa ceva ; fusesem numai cuprins de un sentiment de totală înstrăinare ; trăsesem, adînc, în piept, un suflu de neîndurat. Nu mai eram eu însumi cîtuși de puțin, și sentimentul meu de dezgust din acest moment, care era cu mult mai mult decît o simplă teamă față de iaht, era o boală în sine. Deasupra capului meu pînzele se scuturau, jucau în vînt, se umflau sau atîrnau nemișcate, iar iahtul se cutremura și se legăna la fiecare schimbare de direcție a vîntului capricios și nestatornic. În tot acest timp vasul părea o ființă care era grav maltratată, ca apoi să fie abandonată morții.

Am început să-mi construiesc o plută, folosind lemnăria din magazia dulgherului. Munceam cu înfrigurare, vrînd să plec cît mai repede de acolo. Nu mă gîndisem nici un moment să rămîn mai departe pe vas, atît eram de înspăimîntat. Totuși îmi dădeam seama că a pleca de unul singur pe o plută era mai primejdios decît să rămîn pe loc. Pe vas se găseau apă, alimente, un adăpost, pînă în ziua cînd avea să se scufunde sau să se sfărîme de vreo stîncă. Pînă atunci însă avea să mă ocrotească. Totuși, nu puteam rămîne. Aveam impresia că faptul de a nu fi fost luat în seamă, de a fi fost separat de vechii mei tovarăși de călătorie însemna un fel de blestem. Fusesem prin aceasta stigmatizat împreună cu iahtul meu.

Am muncit multe ceasuri, iar cînd s-a stins lumina zilei, am atîrnat un felinar pentru furtună de o vergă și am continuat să lucrez toată noaptea. Am construit o plută pătrată cu la-

tura de douăsprezece picioare din drugi de lemn ușor de balsa. Pe plută am legat strîns o ladă plină cu alimente și un butoi cu apă. Am fixat apoi un catarg în mijlocul plutei. Am luat trei perechi de vîsle și am legat două din ele, ca rezerve, de traversele plutei. În mijlocul acesteia am construit o platformă de scînduri lată de aproximativ patru picioare [1]. În tot acest timp am muncit stăpînit de o teamă de moarte, de o teamă rece și bolnăvicioasă, cuprins din cînd în cînd de accese de friguri care îmi scuturau tot trupul, așa încît a trebuit să mă îndoi și să mă strîng grămadă, ca apucat de crampe, prinzîndu-mă cu putere de ceva ca să nu mă rup în bucăți din cauza scuturăturilor violente.

În zori pluta mea era gata. Cerul se înroși în timp ce priveam în direcția în care se îndrepta iahtul, constatînd astfel că acesta se întorsese și naviga acum înapoi luat cu putere de curentul Guineei și dus în direcția Camerunului sau Congo-ului. Trebuia să-l părăsesc cît mai repede, încredințat că voi putea să ies cu ajutorul vîslelor din acest curent care mă ducea spre mal, și să mă reîntorc în Curentul ecuatorial. Am încărcat pe plută toate hainele pe care le-am găsit, coborînd-o apoi pe valuri, unde începu să plutească ca și cum ar fi fost un dop. Și în timp ce cerul fusese cuprins de flăcările răsăritului de soare semănînd cu interiorul unei piersici coapte, m-am lăsat să lunec pe o funie și mi-am făcut vînt reușind să cobor pe plută, în ultimul moment, tocmai cînd un

[1] Un picior = 30,5 cm.

val era gata să o salte și să o tragă în larg. Cînd am ajuns pe plută eram încă uscat, dar m-am trezit repede ud din cauza pulberii împroșcate de valurile mării. Am început să vîslesc imediat, aplecîndu-mă în față, cu spatele spre soare-răsare. Vîsleam ca și cum mă îndreptam spre un loc unde aveam să fiu în siguranță, spre un vas solid și uscat, în loc de a mă îndepărta de unul. În momentul în care soarele se înălțase și plutea într-un cer senin în ceața alburie a unei zile de vară la o înălțime de patru laturi de palmă deasupra orizontului, pînzele iahtului nostru apăreau ca un roi alb, semănînd cu o îngrămădeală de fluturi coborîți pe valuri, la o bună depărtare în urma mea, în timp ce eu mă îndreptam acum spre vest, în direcția cea bună în care trebuia să merg ; iar cînd mi-am înălțat capul spre a mai privi o dată iahtul, mi-a fost greu să mai pot spune dacă vedeam albul pînzelor sau numai spuma de pe vîrful unui val înalt din depărtare. Marea se schimbase în avantajul meu și se rostogolea și se legăna ușor acum nemaiapărînd răscolită și schimbătoare. Am vîslit neîntrerupt toată ziua aceea și cea mai mare parte a nopții următoare. Am vîslit și am vîslit și am vîslit pînă ce brațele păreau să nu-mi mai aparțină, continuînd să vîslească fără a-mi da seama că eu le porunceam să o facă. Apoi, într-o bună zi — cred că la trei zile după ce am privit pentru ultima oară pînzele iahtului dispărînd la răsărit — stîrnindu-se o furtună, mi s-au îmbibat hainele cu apă și am pierdut vîslele de rezervă. Două zile mai tîrziu o mare foarte agitată mi-a

smuls și ultimele vîsle, așa că după aceea a trebuit să mă las numai în nădejdea curentului care face o curbă mare spre vest și apoi spre nord. Acum am, în schimb, toată vremea, atîta cîtă este, ca să cuget că sînt angajat în aceeași călătorie și în același curent ca mai înainte și mă tot rotesc, și iarăși mă rotesc, și iarăși mă rotesc, avînd Indiile de Vest împreună cu Nancy a sărmanului Charlie și cîntecul ei drept repere terestre, ca atunci cînd fusesem pe iaht împreună cu tovarășii mei de călătorie. Iar după cîntecul femeilor, exact ca și mai înainte, m-am rotit și iar m-am rotit, trecînd pe lîngă Marea Sargaselor și apoi, descriind un arc, am intrat în Golfstrom și m-am rotit dus de legănarea mării, trecînd prin dreptul coastelor Portugaliei și Spaniei și iar m-am rotit și m-am rotit. Dar acum nu mai sînt pe o corabie înaltă cu pînze asemenea unor fluturi, ci numai pe o plută mică și singur mă rotesc și iarăși mă rotesc. Și toate sînt la fel, în timp ce mă rotesc și mă rotesc mereu, numai că o simt schimbare, tot mai mult în rău, în privința speranței mele : oare vor putea Ei sau Discul sau Obiectul de Cristal să observe la viitoarea coborîre pe pămînt micul fir de praf, adică pluta mea, pe întinsul mării ? Oare mă vor vedea și vor avea ei bunătatea să mă salute sau să-mi răspundă cu glas tare cînd îi voi implora : cum aș putea să ies din acest Curent, Prieteni, îndrumați-mă spre cealaltă coastă, vă rog mult !

Da, îi voi striga, desigur, deși acum un nou fior rece care îmi străbate inima îmi vorbește despre o teamă pe care nu am mai avut-o înainte. Nu m-am gîndit niciodată, în toate aceste rotiri și cercuri și circuite, tot rotindu-mă și iar rotindu-mă, că s-ar putea ca, pur și simplu, ei să nu mă observe, după cum cineva nu ar putea observa un pisic adormit sau un cățeluș care încă nu a deschis ochii, ascuns în cutele păturii sale mirositoare. De ce ar trebui ei să observe acel fir de praf — cum le-ar apărea pluta pe întinsa mare ? Totuși nu-mi rămîne nimic altceva de făcut decît să merg înainte, fără vîsle, fără cîrmă, fără somn, epuizat. După cîte știu, ar fi o treabă foarte bună să cobor pe coasta unde se află Nancy și să-i spun că Charlie al ei s-a întîlnit, în cele din urmă, cu — ce anume ? Cu Ei, presupun, căci asta este tot ce pot să-i spun, nimic altceva, nici măcar ce a simțit el cînd a fost absorbit în substanța acelui Obiect strălucitor. Va vrea, oare, să-mi cînte cîntecul ei, în timp ce pluta îi va trece în derivă pe dinainte ? Vor vrea oare femeile să se alinieze pe zidurile grădinilor de vară și să cînte și să le cînt și eu, la rîndul meu, că timpul dragostei a trecut ? Și apoi, în timp ce voi trece mai departe, prin fața prietenului lui George și îi voi striga că George a — ce anume ? Și unde ? Și apoi iarăși înainte și înainte și înainte, pînă ce o voi vedea din nou pe Conchita mea așteptîndu-mă, îmbrăcată în straie de călugăriță — stare în care a fost adusă de rătăcirile și călătoriile mele pe mare.

Omului, asemenea unui arbore mare
Îi repugnă furtunile.
Brațele, genunchii, mîinile

Sînt tot atît de înțepenite pentru dragoste
După cum și un arbore se-mpotrivește vîntului.
Dar se trezește cu încetul,
Și în pădurea întunecată
Vîntul desparte frunzele
Iar fiara neagră iese din peșteră sfărîmînd
totul în cale-i.

Draga mea, atunci cînd spui :
„Aici a fost furtuna,
Aici a fost ea
Aici fiara fantastică",
Vei spune și
Că prima oară ne-am sărutat cu buzele închise,
temîndu-ne,
Și ne-am atins mîinile, temîndu-ne,
Ca și cum între ele dormea o pasăre ?

Vei spune, oare :

„Cea care m-a prins în capcană a fost o mică pasăre albă ?"

Așa cîntă ea de fiecare dată cînd trec prin dreptul ei, rotindu-mă și rotindu-mă, și înainte și tot înainte.

Doctorul X : Ei, cum te simți în după-amiaza asta ?
Pacientul : Mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc...
Doctorul X : Aș vrea să știi că am credința că poți ieși dintr-o dată din starea asta, oricînd vrei.
Pacientul : Mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc...
Doctorul X : Doctorul Y nu va fi în spital la sfîrșitul acestei săptămîni. Îți voi da un alt medicament. Vom vedea ce efect are.
Pacientul : Înăuntru și afară, afară și înăuntru. Înăuntru și afară, afară și înăuntru.
Doctorul X : Numele meu e Doctorul X. Pe dumneata cum te cheamă ?
Pacientul : Mă rotesc și..

E foarte probabil să se fi întors la vîrsta de unsprezece sau doisprezece ani. Vîrsta cînd și mie mi-au plăcut foarte mult poveștile cu marea. Se află într-o stare și mai rea ca înainte, după părerea mea. De fapt nu arată cîtuși de puțin că își dă seama de prezența mea. Doctorul Y susține că în prezența lui reacționează.

24 august DOCTOR X

Doctorul Y : Azi cum te numești ?
Pacientul : Aș putea să fiu Odiseu ?
Doctorul Y : E cert că marea acestuia nu a fost Oceanul Atlantic, nu crezi ?
Pacientul : E cert, însă, că ar putea să fie de data asta, nu ?
Doctorul Y : Bine. Să vedem acum ce urmează ?
Pacientul : Poate Jamaica. Azi sînt puțin mai spre sud decît de obicei.
Doctorul Y : Vorbești aproape întruna, de zile întregi. Ți-ai dat seama de asta ?
Pacientul : Dumneata mi-ai spus să vorbesc. Pe mine nu mă deranjează dacă mă gîndesc la ceva în loc să vorbesc.
Doctorul Y : În fine, orice faci, adu-ți aminte numai de un lucru : nu ești pe o plută în Atlantic. Nu ți-ai pierdut prietenii în brațele

unei farfurii zburătoare. N-ai fost marinar niciodată.

Pacientul : Atunci de ce cred că sînt marinar ?

Doctorul Y : Care e numele dumitale adevărat ?

Pacientul : Ingeniosul.

Doctorul Y : Unde locuiești ?

Pacientul : Aici.

Doctorul Y : Cum o cheamă pe soția dumitale ?

Pacientul : Am eu soție ? Cum o cheamă ?

Doctorul Y : Spune-mi, de ce nu vrei niciodată să vorbești cu Doctorul X ? E oarecum jignit din cauza asta. Tot așa aș fi și eu.

Pacientul : Ți-am spus o dată că nu sînt în stare să-l văd.

Doctorul Y : Ei bine, sîntem din ce în ce mai îngrijorați. Nu știm ce să facem. Au trecut aproape două săptămîni de cînd ești aici. Poliția nu știe cine ești. Sîntem destul de siguri de un singur lucru : anume că nu ești marinar, nici de profesie, nici amator. Spune-mi, ai citit multe povești despre călătorii pe mare cînd erai copil ?

Pacientul : Și ca om mare și cînd eram copil.

Doctorul Y : Cum îl mai cheamă pe George ? Și cum îl mai cheamă pe Charlie ?

Pacientul : E curios ! Nu-mi amintesc... da, desigur, toți aveam același nume. Numele iahtului.

Doctorul Y : Cum se numea iahtul ?

Pacientul : Nu-mi pot aminti. Dar s-a scufundat sau a naufragiat cu mult în urmă. Pluta nu a avut niciodată un nume. Nu dai nume unei plute cum dai unui om.

Doctorul Y : De ce să nu dai un nume plutei dumitale ? Dă-i acum un nume.

Pacientul : Cum pot eu da un nume plutei, cînd nu știu nici propriul meu nume ? Mă cheamă... cum ? Cine mă cheamă ? Cum ? De ce ? Dumneata ești Doctorul *De Ce* și eu mă numesc tot *De Ce* — asta e ; buna mea navă *De Ce* s-a scufundat în Curentul Guineei, lăsîndu-l pe *Cine* pe o plută lunecoasă și...

Doctorul Y : Stai puțin. Voi lipsi cinci zile. Doctorul X va avea grijă de dumneata pînă cînd mă întorc. Voi veni să te văd imediat ce mă înapoiez.

Pacientul : Înăuntru și afară, afară și înăuntru, înăuntru și afară...

Un alt tratament cu Librium. Trofonil, cîte 3 tablete pe zi.

29 august DOCTOR X

Marea este mai agitată decît a fost pînă acum. Cînd pluta se înclină pe latura unui val, văd peștii încovoindu-se în timp ce-mi trec pe deasupra capului, iar cînd valurile se sparg și mă învăluie, peștii și plantele lunecă și se rostogolesc pe toată fața mea, căzînd apoi în mare. Cînd pluta urcă spre creasta valurilor, peștii mă privesc în ochi din peretele de apă pe care urc. Asta-i vietatea care trăiește în atmosferă, își zic ei înainte de a se revărsa peste chipul și umerii mei, iar eu îmi zic în timp ce se lovesc de mine și lunecă mai departe că sînt niște vietăți acvatice și aparțin, prin urmare, unui

[illegible] umed. Valul se încolăcește și se răsucește în volburi perfecte ținînd suspendați în el trei pești de adîncime care au urcat spre sufrafață pentru a vedea cerul — niște pești foarte potriviți pentru bazine sau pentru a fi ținuți în borcane de marmeladă — precum și pînza scînteietoare formată din plancton, nici vizibilă nici invizibilă, ci numai o explozie strălucitoare a închipuirii. Dacă oamenii sînt ființe ale aerului, iar peștii, fie mari, fie mici, ființe ale mării, cine sînt atunci ființele focului ? A, da, știu, dar voi nu m-ați văzut, m-ați ignorat, mi-ați răpit tovarășii de drum și m-ați lăsat chelălăind în cuta unei pături urît mirositoare. Unde sînt ei, prietenii mei ? Ei împart acum dreptatea, din cutele flăcărilor, privindu-mă drept în ochi din limbile mătăsoase și ondulate ale focului. Priviți, iată un om, o ființă a aerului, gîndesc ei inspirînd flacăra galbenă, după cum noi inspirăm aer. Este desigur ceva aparte în privința acelei prăpăstii imense și uluitoare în care viețuiesc ei, se gîndesc peștii. Ce e cu George ? dar cu sărmanul Charlie ? Faptul merită să fie cunoscut. Ei însă sînt dincolo de atmosferă acum și de locuitorii acesteia. Ei sînt aruncători de flăcări. Sînt furtuni de foc. Crezi că dreptatea este ceva blînd ? Nu, ea rade totul în cale-i, doboară totul la pămînt, taie orice o împiedică. Valurile sînt foarte înalte, se sparg atît de repede unul după altul și sînt atît de furioase încît mă găsesc mai mult sub ele decît deasupra lor. Cei de dincolo învață oamenii — iar oamenii îi învață pe alți oameni — cum să capete și ei plămîni de pești, așa că

oamenii învață să respire apă. Dacă voi trage adînc în piept apă, oare țesuturile plămînilor mei se vor putea adapta, în timpul cît durează răsturnarea unui val, și vor putea striga : Da, da, tu cel de acolo, de sus, tu marinarule, respiră adînc și te vom duce prin apă așa după cum te-am dus și prin aer ? La urma urmei, ființele acelea desigur că au trebuit să-i învețe pe prietenii mei, George, și Charles, și James, ca și pe ceilalți, să-și umple bine plămînii cu foc. N-ai să-mi spui că atunci cînd vîrtejul de cristal m-a învăluit împreună cu prietenii mei ceea ce am tras în piept a fost aer obișnuit. Nu ! A fost un foc rece, respirația soarelui, vîntul solar, dar oamenii au plămîni care stau dormitînd ca și aceia ai unui copil în pîntecele mamei și așteaptă numai ca vîntul solar să-i umfle ca pînzele corăbiei. Plămînii aerului sînt pentru aer dar organele făcute din sunete de cristal, din lumină care cîntă, sînt pentru vîntul solar care îmi va aduce cu el dragostea mea. Sau mă va duce pe mine în întîmpinarea dragostei mele. Vai, valurile se ridică atît de înalte, se subțiază și cresc și urcă drept în sus, iar eu sînt mai mult sub valuri decît deasupra lor, iar pluta mea seamănă cu un mic dop jucînd pe o mare bîntuită de vînturi și mi-e rău, vai, mi-e atît de rău, săltat în sus și în jos, în jos și în sus ; vai de sărmanul meu cap și de plămînii mei, dacă mai rămîn pe această plută grea, groasă și slinoasă, de care stau lipiți crustaceii și care țipă și pîrîie cînd se sparg de ea valurile uriașe, încît îmi vine să-mi scuip inima prăbușindu-mă apoi și pierzîndu-mi cunoștința

în valurile umflate ale mării adînci. Am să părăsesc, aşadar, pluta.

Vai, nu, nu, nu, mi-am părăsit bunul meu vas numit *De ce* şi m-am prins ca o lipitoare de noul meu pat tare, pluta. Cum pot să o părăsesc, însă, şi să cad învîrtindu-mă, ca o pasăre bolnavă, în codrii mării ? Dar dacă aş găsi o stîncă sau insuliţă ? Prostule, nu există stînci sau insuliţe sau insule sau porturi în care să poţi trage în mijlocul întinsei ape a Atlanticului, aici la 45° vest, pe ecuator. Dar pluta a început să se sfarme. Se sfarmă. N-am avut decît nişte funii obişnuite marinăreşti pentru a lega unii de alţii drugii subţiri din lemn de balsa în curmeziş şi în diagonală, şi ce funii aş fi putut găsi care să poată ţine strîns împreună, pe această apă furtunoasă o adunătură de grinzi nepotrivite ?

S-a dezlănţuit o furtună. E chiar un taifun. Cerul e negru ca tăciunele, avînd o dungă albgălbuie bolnăvicioasă la marginea norilor care acoperă cerul, iar valurile sînt negre-albăstrui şi mai înalte decît turlele bisericilor ; firea toată e umedă şi rece, în timp ce urechile îmi ţiuie de parcă aş avea friguri. La un moment dat pluta se destramă sub mine şi se împrăştie ca frînturile de paie ce plutesc pe apele infecte din canalele prin care se scurg lăturile din bucătării. Se desface în bucăţi iar eu rămîn plutind pe valuri căutînd să mă agăţ de bucăţile de paie sau măcar de vreun os de peşte. Sînt ud leoarcă, simt că mă înec şi mi-e frig, mi-e grozav de frig, mi-e frig, mi-e frig pînă în adîncul trupului unde ar trebui să-mi simt căldura vieţii fiinţei mele, anume de-a lungul şirei spinării şi în pîntece, dar acolo mă simt rece, rece cum e luna. Mă duc în adînc şi mai în adînc, dar apa mă aruncă deodată în sus, din nou la lumină, ca pe un dop, şi mîna mea simte o stîncă, un refugiu în furtună, un mic vîrf de stîncă neagră pe care nu l-a mai descoperit nici un marinar de pe oceane înaintea mea şi nici nu a fost înscris pe vreo hartă ; arată ca o stîncă de bazalt neagră şi singuratecă, fiind vîrful unui munte măreţ, înalt de o milă [1] sau două, ale cărui pante inferioare sînt acoperite de păduri întinse legănate de ocean şi prin care pasc în cirezi bivolii de mare. Voi aştepta agăţat de vîrful de stîncă pînă cînd va trece furtuna şi va apărea din nou lumina seninului. Aici, în sfîrşit pot sta liniştit, cum stă şi stînca liniştită după ce a ţîşnit în sus de pe fundul oceanului acum un milion de ani şi s-a obişnuit să-şi afirme dreptul de a exista şi de a se împotrivi cu dîrzenie furtunilor Atlanticului. Am găsit o despicătură lungă în stîncă, o văgăună şi mă voi aciui acolo pînă vine dimineaţa. Acum sînt iarăşi o vietate a uscatului, îndreptăţită să am un somn netulburat şi uşor. Şi eu şi stînca, adică vîrful de munte, sîntem în siguranţă împreună şi nu mai putem fi duşi de aici, aşa că acum apa este cea care se mişcă revărsîndu-se peste noi. Deodată se potoleşte. S-a liniştit. Furtuna a trecut şi soarele a apărut deasupra unei întinderi de apă netedă, liniştită şi compactă, a-

[1] O milă = 1608 m

cărei suprafață se leagănă ușor și nu mai împroașcă picături in toate direcțiile ca și cum oceanul ar vrea să se sfărîme în bucăți. Acum e doar o apă sărată, fierbinte, cîntînd o melodie și lunecînd năvalnic spre Indiile de Vest, trecînd repede pe lîngă mine, care mă țin strîns de stîncă. Am căzut apoi într-un somn adînc. Adînc. Adormisem.

Sora : Trezește-te. Trezește-te ! Așa ! Fii un om drăguț. Haide ! Nu așa ; așa e bine. Rămîi ridicat. Așa-i foarte bine. Te sprijin eu.

Pacientul : De ce ? Pentru ce ?

Sora : Trebuie să mănînci ceva. Sînt de acord să adormi pe urmă din nou. E sigur că poți să adormi îndată, nu-i așa ?

Pacientul : Dar de ce vrei să adorm dacă mă trezești mereu ?

Sora : De fapt nu trebuie să dormi chiar așa de mult. Trebuie să stai relaxat și liniștit. Prea dormi mult.

Pacientul : Cine spune că trebuie ? Cine mi-a dat pilulele ?

Sora : Așa e, dar — în fine, nu are importanță. Bea asta.

Pacientul : Nu pot. E ceva îngrozitor.

Sora : E o supă. O supă bună, caldă.

Pacientul : Lasă-mă în pace. Îmi dai pilule să dorm și apoi mă trezești mereu.

Sora : Te trezesc ? Nu reușesc să fac asta ! E ca și cum aș încerca să trezesc o stană de piatră. Ți-e cumva cald ?

Pacientul : A ieșit soarele, soarele...

E cineva care să nu fi stat culcat într-o văgăună,
pe vreo stîncă fierbinte,
Legănat de sunetul leneș și difuz al apei,
Cufundat în zgomotul valurilor asemenea cuiva
care aude vuietul puternic
Al valurilor mării pătrunzînd într-o scoică, sau
sîngele
Curgînd prin peșterile ascunse ale trupului,
Agățîndu-se totodată, ca un om care se îneacă,
de priveliștea soarelui,
Vrînd să se agațe de soarele care e atît de
departe sau de glasurile care îl cheamă ?

Sora : Mai mănîncă puțin, te rog.

Pacientul : Nu mi-e foame. Am învățat să respir apă. Știi, e plină de plancton. Îți poți hrăni plămînii tot așa cum îți hrănești stomacul.

Sora : Chiar așa să fie, dragă omule ? Numai să nu mergi prea departe cu asta. Va trebui să respiri, totuși, din nou aer.

Pacientul : *Acum* respir aer. Sînt pe stîncă. Mă înțelegi ?

. . . . .

Priviți-l deci cum l-ar putea privi o pasăre
Care se leagănă ca o corabie înaripată
în atmosfera caldă și agitată,
Venind dinspre cîmpiile nivelate de vînturi
spre apele umflate ale oceanului,
Care înălțîndu-se revarsă valuri uriașe, unul
după altul
Cu răbdare și fără grabă, asupra uscatului
neclintit în fața lor,

Străduindu-se să realizeze, în parte măcar,
o uimitoare răsturnare a faptelor,
A acelei naşteri monstruoase cînd în decursul
unor vremuri îndelungate,
După multă trudă, a apărut mai întîi un braţ
pătat de ierburi,
Apoi un cap şi în cele din urmă trupul
pămîntului uscat
Hărţuit şi ros pentru vecie de marea
care l-a născut.
O mare geloasă care-şi iubeşte durerea din
vremurile de demult.

Sora : De ce nu te duci să stai puţin în salonul de zi ? Nu te-ai săturat să stai în pat tot timpul ?

Pacientul : O gelozie care dovedeşte dragoste. Dragoste pentru ceea ce i-a produs durere

Sora : Te doare ceva ? Ce anume ?

Pacientul : Nu pe mine. Pe dumneata. Iubind cu gelozie şi alinînd durerile.

Sora : Nu mă doare nimic. Te asigur.

Pacientul :

Ea pluteşte pe aripi leneşe deasupra întinselor
ape înspumate
Iar acolo, dedesubt, mica formă lăţită
Care se agaţă de stînca neagră, ca un om
care se îneacă
Şi simte pasărea cea mare deasupra sa şi ştie
Că nu poate lua cu el glasuri, aripi sau vînturi,
Coborînd hipnotizat în adînc prin golfuri
sticloase.
În timp ce urechile în care îi răsună urletul
valurilor îi sînt asurzite de apa mării.

Sora : Ia pilulele acestea dragă, asta-i tot.

Pacientul :

Care nu s-a dus la fund, cum se scufundă
un înecat,
Prin straturile străpunse de soare, acolo unde
curbura de la baza
Valului leneş încă reţine lumina ca lumina
dintr-o foaie de sticlă,
Acolo unde cîte un peşte încrustat cu juvaeruri
lunecă uşor pe lîngă el ca o pasăre,
În timp ce coboară mai departe prin straturile
de la mijloc unde totul este învăluit
Într-o lumină difuză şi întunecată
Ca adîncurile negre din codrii deşi.
El cade mai departe, trecînd pe lîngă braţele
întinse ca să-l prindă,
Pe lîngă fălcile cu dinţi ca spinii şi văgăunile
înşelătoare ale morţii,
Pînă ce se odihneşte în cele din urmă pe fundul
oceanului.

Aici stîncile apar îmbrăcate în ferigi luminoase,
iar peştii
Înoată licărind fosforescenţi printre
ierburi de mare
În timp ce cîrduri de mici lumini trec prin apă
clipind din ochi
Aici domenşte logica stranie a nopţii.
Oare vede el o drăgălaşă femeie înecată plutind
în părul ei ?
Puriei de mare ţopăie ca broaştele rîioase
pe ţeasta palidă ca o stîncă
Şi ceea ce se vede e oare licărirea
cărnii ei opace ?

Marile ei pleoape sînt închise ca două uși
batante foarte-apropiate
Întinzîndu-se și tremurînd ca palidul chip
Amorțit datorită cloroformului, fața ei
zîmbitoare
Demult pe jumătate uitată, care era
iubită odată,
Apare prin pînzele de apă ca o lună
nouă umbrită
Și trece oarbă asemenea lunii moarte de demult.
El e înarmat cu indiferența somnului din
adîncurile mării
Și plutește nevătămat printre ierburile de mare
care se hrănesc cu carne,
Unde scheletele sînt înghesuite spre tavanele
peșterilor
Ca roiurile de păianjeni decolorați și tremurînd
În timp ce motoarele ghemuite pe fund,
acoperite cu ierburi spălăcite
Cu arborii lor cotiți și cu pistoanele
legănîndu-se prin verdeața .

Sora : Hai, lasă astea, dragă omule. Ascultă, ești necăjit, nu ? Toți trecem prin perioade grele, toți sîntem necăjiți din cînd în cînd. Chiar și eu. Gîndește-te la necazul dumitale în felul acesta.

Pacientul :

Nu oricine a cunoscut aceste adîncuri
Văgăunile negre și fără fund ale mării,
Unde orice licărire a luminii zilei se pierde
mult deasupra
Iar apele amorțite se mișcă încet, grele
și murdare...

Sora : Nu e bine să scuipi pilulele

Pacientul : Sînt murdare, sînt murdărit, mă murdăresc, totul e murdărit.

Sora : Înghite odată totul, cu asta scapi. Vezi, s-a terminat.

Pacientul : Mă trezești apoi mă adormi. Mă trezești și apoi mă bagi la fund. Am să mă trezesc acum. Vreau să mă trezesc.

Sora : Atunci, ridică-te.

Pacientul : Dar ce înseamnă tot ce-mi dai, ce înseamnă pilulele astea, cum mă pot trezi cînd dumneata... cine-i omul acela care mă bagă la fund, care mă face să mă scufund așa cum se scufundă un înecat și... ?

Sora : Doctorul X crede că tratamentul acesta are să-ți facă bine.

Pacientul : Celălalt unde-i, acela care se luptă cu mine ?

Sora : Dacă te referi la doctorul Y, se va întoarce curînd.

Pacientul : Trebuie să vin sus de pe fundul mării. Trebuie să înfrunt suprafața mării, fie că întîmpin furtuni fie că nu, fiindcă Ei nu mă vor găsi niciodată dacă sînt în adîncuri. Nu e bine că-i aștept să vină în atmosfera noastră grea, poluată, plină de fum, dar să aștept să coboare în fundul mării printre toate vapoarele scufundate, nu, nu este ceva rațional. Nu, eu trebuie să urc la suprafață și să le dau ocazia să mă vadă acolo, în văgăuna stîncii fierbinți.

Sora : Da, desigur, foarte bine. Dar nu te mai agita atîta... pentru numele lui Dumnezeu.

Pacientul : Numele lui Dumnezeu e altceva. Trebuie să mă trezesc. Trebuie. Trebuie să veghez. Altfel nu mai scap şi nu mai plec de aici.

Sora : Chiar că nu ştiu ce e de făcut. Poate că tratamentul nu e cel care ţi se potriveşte. Mai bine culcă-te, în cazul acesta. Foarte bine. Întoarce-te pe o parte. Fă-te ghem. Aşa. Acum linişte. Şşşşşşşşşşşşşş...

Pacientul :

Dormi copilaş
Legănat de furtună
Dacă tu nu-i faci vreun rău
Nici ea nu-ţi va face vreun rău ţie.

Mi s-au răpit simţurile. Sînt lipsit de resurse fizice. Am înţepenit într-o maree. Cînd eram pe bunul meu vas Lollipop am fost ţintuit acolo de vînt şi de mare. Cînd am fost pe plută, nu mai era nimeni acolo în afară de mine. Pe stînca aceasta sînt însă bine prins. Sînt ţinut bine. Nu pot face nimic altceva decît să mă ţin cu putere de ea. Şi să aştept. Sau să mă arunc în apă coborînd ca un scafandru pînă la fundul oceanului unde este tot atît de întuneric ca în maţele unui peşte şi de unde nu poţi pleca nicăieri altundeva decît urcînd la suprafaţă. Am totuşi o alternativă, da. Pot să mă rog de cineva să mă aducă deasupra, nu-i aşa ? Să mă agăţ de coada unei păsări sau a unui peşte. Dacă prietenii omului sînt cîinii, cine sînt prietenii marinarilor ? Delfinii. Aceştia ne iubesc. Ne asemănăm, se spune. Totuşi, cînd oare a omorît vreun delfin oameni ? Noi, însă,

am ucis atît de mulţi delfini numai din curiozitate, nici măcar pentru hrană sau de dragul de a omorî. Mă va duce la dragostea mea un delfin. Un delfin negru, strălucitor, cu spinarea onctuoasă şi care cîntă, avînd ochi iubitori şi un bot lung ca de marmotă. Rămîi aici, delfinule, sărmane delfin, în marea ta otrăvită, îngroşată de evacuarea puturoasă din maţele omului şi murdăria din mintea ucigaşă a omului ; încă nu muri, ţine-te tare, ţine-mă şi scoate-mă din acest circuit nordic îngheţat care mă macină şi du-mă peste ape, şi în jos, în curentul blînd care lunecă spre sud şi spre ţărmurile mult dorite. Asta-i acum ! Coboară pe sub apă dacă trebuie, pot respira apă dacă trebuie, dar înoată la suprafaţă ca să pot saluta în trecere vreun prieten care şi-a luat înfăţişarea unei săgeţi de foc sau a unui petec de lumină. Ascultă, delfinule, sînt într-adevăr greu ? O fiinţă cumsecade ? Rudă apropiată ? Du-mă doar spre sud, în curentul cel cald. Vai ! Oceanul e neliniştit şi sîntem săltaţi şi aruncaţi de valuri ca şi cum am fi prinşi de Uraganul care mi-a sfărîmat pluta de parcă ar fi fost de paie. Acum ştiu că delfinul meu e un ursuz de treabă, care face mult bine, dar, vai, ce tensiune înspăimîntătoare, ce situaţie încordată ; însă am ieşit din curentul nordic, ne-am îndepărtat bine de el şi înotăm tot spre vest, de fapt spre sud-vest, dar de data aceasta de la dreapta la stînga, în timp ce mai înainte fusese spre vest, de la stînga la dreapta şi fără nici o ţintă în afară de Indiile de Vest şi Florida şi trecînd pe lîngă Marea Sargaselor şi Curentul Golfului şi duşi

în derivă de vîntul de vest și de Curentul insulelor Canare și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc mereu dar acum, a! delfinule, pe această șubredă bășică de săpun care este Pămîntul nostru, care se învîrtește în spațiu colorat în albastru și verde și în toate culorile curcubeului, unde atmosfera și apa care se îndreaptă spre nord se rotesc în vîrtejuri, în direcția acelor ceasornicului, de la stînga la dreapta, descriind mari spirale de suflu și lumină și apă, acum, delfinule, prieten care cînți, sîntem pe cealaltă cale și mă voi ține strîns de tine, te voi strînge cu brațele și mă voi încleșta de tine și mă voi agăța cu putere pînă la ultima mea suflare de răbdarea ta, fiindcă ești răbdător, pînă ce mă depui pe țărmul dorit, deoarece, vai, delfinule, trebuie neapărat să mă duci acolo, să mă lași cu bine pe mal și nu trebuie să mă lași să mă învîrtesc în cerc prea departe, spre sud, ducîndu-mă înainte în curentul Braziliei, pe care îl am eu în gînd, nu, tu lasă-mă să cobor ușor de pe spinarea ta lunecoasă pe nisipul argintiu al coastei Braziliei, unde, ridicîndu-ți ochii, vezi înălțîndu-se piscurile ținuturilor muntoase ale Braziliei. Acolo este adevărata mea țintă ca și dragostea mea, așadar, delfinule, urmează-ți neapărat drumul.

Gata, iată, țărmul. Și acum mai mult decît oricînd trebuie să ne urmăm drumul cu grijă. Nu avem în cale stînci, prunduri sau colțuri submarine care ar putea să-ți turtească botul tău delicat sau să-ți smulgă fîșii din slănina de pe spinarea ta neagră și lucioasă, vedem

însă înainte coasta strălucitoare, iar din toate primejdiile Curentului Sudic aceasta este cea mai mare, și anume dacă ne fixăm ochii pe țărmul frumos din partea noastră, dorind numai să ajungem la el, atunci curentul ne va arunca iară și iară în ciclul nostru, al uitării, rotindu-ne și rotindu-ne și rotindu-ne și rotindu-ne mereu spre coastele Africii, unde vom avea tovărășia ghețarilor plutitori venind din sud, așa că înoată înainte, delfinule, și concentrează-ți gîndurile la ce trebuie să faci, adică la mine și la debarcarea mea pe țărm, dar nu te lăsa pradă visului despre nisipul de argint de acolo și pădurile adînci de pe țărm, fiindcă dacă visezi despre acestea, puterea ta va slăbi și vei luneca spre sud ca un pește mort sau muribund.

Gata. Da. Am sosit, sîntem aproape de mal, pătrunși de tunetul valurilor care se sparg pe țărm. Dar astupă-ți urechile, delfinule, nu asculta și nici nu privi, lasă-ți gîndurile mînate de un îndemn puternic. La țărm. Și mai aproape. Simțind valurile reci ale curentului care ne trage spre sud lovindu-ți coasta stîngă. La țărm. Da, dar nici eu nu privesc înainte, dragă delfinule, fiindcă dacă nu ajung la țărm acum și trebuie să fim luați și duși de curent spre sud și să ne rotim iarăși și iarăși și iarăși, atunci cred că te voi ruga să te porți cu mine cum se poartă și oamenii cu delfinii și să mă spintecі ca să-ți satisfaci curiozitatea. Dar mergi mai aproape. Da, mai aproape. Sîntem atît de aproape acum, încît copacii de pe plajă și de pe coasta înălțată dincolo de plajă atîrnă parcă deasupra noastră, așa după cum atîrnă copacii

deasupra unui rîu liniştit din interiorul uscatului. Şi iată-ne la ţărm. Dar, oare, vrei să vii cu mine, despicîndu-ţi frumoasa şi strălucitoarea ta coadă grasă ca să-ţi faci două picioare şi să urcăm agale sus spre munţii care se văd ceva mai departe ? Nu vrei ? Atunci cu bine, delfinule, cu bine, lunecă uşor pe apă înapoi în marea ta zburdalnică şi fii fericit acolo, trăieşte, respiră pînă cînd otrava pe care o pregăteşte omul pentru toate vietăţile te găseşte şi te ucide în timp ce înoţi. Acum, iată, mă rostogolesc pe ţărm de pe spinarea ta prietenoasă, îţi mulţumesc, îţi mulţumesc fiinţă binevoitoare, îmi simt, în fine, picioarele sigure pe nisipul care scîrţîie sub paşii mei în timp ce extremitatea rece a valurilor îmi spală gleznele.

Şi, în sfîrşit, părăsind marea unde m-am rotit mereu şi mereu vreme de veacuri, iar mintea mi-a fost prinsă în cercurile Timpului asemenea depunerilor de pe cochiliile scoicilor sau înscrierii anilor în trunchiurile copacilor, păşesc pe nisipul uscat şi sărat, scuturîndu-mi tot trupul cum face un cîine ud.

*

Trebuie să fi fost cam ora zece dimineaţa. Soarele îmi cădea din plin pe spate din poziţia în care se afla la mijlocul dimineţii. Cerul era senin şi perfect albastru. Stam în picioare pe o plajă întinsă, cu nisip alb, care se întindea pe o lungime de cîteva mile în ambele direcţii, dispărînd în depărtare, făcînd o curbă şi continuîndu-se în spatele unor promontorii stîncoase. În faţa mea cobora o pădure deasă pînă la marginea plăjii. Un vînt uşor sufla dinspre mare şi mişca ramurile copacilor într-un ritm vioi. Frunzele scînteiau. Tot aşa şi marea. Nisipul de pe plajă sclipea. Tabloul naturii exprima o scenă de mare linişte, belşug şi încredere, dar în acelaşi timp lumina era confuză. M-am simţit bine cînd am ieşit din strălucirea orbitoare a plajei şi am intrat în umbra răcoroasă a copacilor. Subarboretul era mic şi era uşor de mers prin pădure. De pe plajă văzusem că terenul se ridica repede înfăţişîndu-se ca un fel de regiuni înălţate, părînd să fie podişuri înconjurate de culmi stîncoase. Căutam o potecă în timp ce înaintam spre vest pe sub copacii înalţi şi în cele din urmă am descoperit o cărare nisipoasă ce dădea impresia că ducea spre regiunea înaltă de dinaintea mea. Nu mă grăbeam şi mersul mă liniştea sufleteşte. Zgomotul valurilor care se spărgeau era înlocuit de o linişte adîncă aici. Deasupra mea ramurile copacilor sprijineau parcă o tăcere grea ce contrasta cu ciripitul a mii de păsărele ; după ce mai înaintasem puţin, am auzit în faţă un bubuit tot atît de puternic ca şi cel al valurilor care se spărgeau pe ţărm la trei-patru mile în urma mea. Mă aflam pe malul unui rîu care curgea în cascade printre stînci pentru a se prăbuşi într-un rîu mai mare şi mai lat ce se rostogolea sclipitor mai departe pentru a se vărsa apoi în mare. Cărarea urca în sus pe mal, transformîndu-se curînd într-o potecuţă printre stînci, pe lîngă cataractele rîului. Am mers încet înainte udat pînă la piele de

pulberea de apă care îmi topea sarea amară ce-mi acoperea chipul. Cînd am ajuns la capătul de sus al cascadei și am privit înapoi, am văzut peisajul ca o pantă puternic înclinată întinzîndu-se în tot lungul coastei. Rîul, acolo unde se lățea și se liniștea, după lunga lui coborîre printre stînci, curgea acum la o milă sau chiar mai mult, mai jos de locul unde mă aflam. Puteam să privesc spre nord și spre sud pînă la o distanță de mai multe mile pe deasupra vîrfurilor copacilor pădurii pe care o străbătusem, iar dincolo de pădure se întindea oceanul albastru care se contopea cu albastrul cerului într-o fîșie de nori albi răscoliți semănînd cu spuma mării aruncată pe cer.

Întorcîndu-mă împrejur, culmile pe care le văzusem de pe plajă apăreau tot înalte în fața mea, deoarece mă găseam numai pe o creastă intermediară. Am intrat apoi într-o altă pădure ceva mai puțin înaltă și mai puțin deasă decît cea pe care o străbătusem și unde grozama și iarba neagră, plante ce cresc în regiuni înalte, începeau deja să apară, deși aceste locuri erau mai joase. Pădurea de aici era învăluită într-o atmosferă mai însuflețită și mai intimă decît pădurea de mai jos, deoarece era plină de păsări și de triburi mari de maimuțe care sporovăiau fără încetare. Se simțea peste tot un parfum greu. Venea de la un copac pe care nu-l mai văzusem pînă atunci. Semăna oarecum cu un castan, dar avea flori mari de culoare mov, ca magnoliile, iar briza ușoară răspîndea parfumul în așa fel încît părea să emane din fiecare copac sau tufiș. Nu se simțea nici un fel de

ostilitate față de nechematul care eram eu aici. Dimpotrivă, mă simțeam binevenit, ca și cum mă aflam într-o țară în care dușmănia sau repulsia încă nu se născuseră.

După cîteva momente, în timp ce urcam mai departe, dintr-un crîng de bambuși de pe marginea cărării îmi ieși înainte un animal mare la trup și pătat, semănînd cu un leopard, care se întoarse să mă privească gînditor, ghemuindu-se apoi la pămînt lîngă potecă, de unde mă urmări cu privirea. Chipul îi era încordat dar binevoitor, iar ochii săi verzi mă priveau fără să clipească. Nu mi-a trecut prin gînd cîtuși de puțin să-mi fie teamă de el, așa că mi-am continuat drumul fără să-mi schimb pasul pînă cînd am ajuns în dreptul lui. Era cam la vreo șase pași de mine și părea nemaipomenit de mare și puternic. Cum sta ghemuit la pămînt își ținea capul la aceeași înălțime cu al meu. Am privit felina în față, înclinîndu-mi ușor capul — deoarece socoteam că un simplu zîmbet nu putea constitui un semn de recunoaștere — la care gest, asemeni unei pisici domestice care vrea să-ți recunoască prezența sau prietenia, dar este prea leneșă sau prea mîndră ca să se miște, leopardul sau puma sau orice altceva era, pur și simplu și-a închis ochii pe jumătate și a început să toarcă ușor. Am trecut mai departe. Fiara m-a urmărit puțin cu privirea, m-a urmat cîțiva pași și apoi a făcut un salt părăsind poteca și dispărînd în tufișurile mari de pe malul rîului ale cărui unde sclipeau și tremurau răspîndind culori de curcubeu prinse de o sumedenie de păian-

jeni în pînzele lor. Am continuat să urc. Amiaza era acum pe sfîrșite și aveam soarele drept în față, ochii mei suportînd cu greu razele. Privind înapoi aveam impresia că parcursesem jumătate din distanța dintre țărm și obiectivul meu : podișul înconjurat de colțuri de stîncă : iar marea prăpastie sau scufundare a pămîntului din cadrul ținutului pe care urcasem mergînd pe malul cataractelor nu apăruse încă. Locul se înfățișa acum ca o pantă lungă și continuă pînă la plaja de lîngă mare, fiind presărat doar cu cîteva petece de negură cenușie ce indicau punctele unde se găseau căderile de apă. Prăbușirile de teren erau semnalate mai mult de zgomotul, de urletul încă audibil al cascadelor. Dacă nu aș fi urcat panta și nu aș fi descoperit eu însumi genunea, nu aș fi crezut că așa ceva exista, ceea ce însemna că în fața mea mai puteau foarte bine să fie și alte prăbușiri sau lunecări de teren pe care pădurea le înghițise și le nivelase. În locul unde mă aflam, închis între malurile sale înalte, rîul curgea năvalnic pe lîngă mine rostogolindu-și valurile verzi-întunecate. Locul era un adevărat paradis pentru păsări și maimuțe, iar în clipa în care m-am oprit la umbra copacilor să-mi odihnesc trupul și ochii obosiți de strălucirea soarelui, am zărit pe malul opus cîteva căprioare tinere coborînd la malul rîului pentru a se adăpa.

M-am hotărît să dorm puțin. Am zărit o pantă acoperită cu iarbă, unde cădeau razele soarelui, strecurîndu-se prin straturile de frunze care se legănau ușor deasupra mea, așa că m-am culcat, adormind într-o lumină difuză. Cînd m-am trezit, am găsit felina aurie și cu blana pătată întinsă alături de mine. Sub copaci începuse să se întunece, căci dormisem mai mult decît avusesem intenția. M-am hotărît atunci să rămîn acolo peste noapte, mai cu seamă cînd am înțeles că prietena mea, pisica asta mare, va sta să mă păzească. Descoperind un pom încărcat cu un fel de fructe purpurii-portocalii, semănînd oarecum cu prunele, le-am consumat drept masă de seară ; după multă vreme, aceasta era prima hrană provenind de pe uscat, așa încît în clipa aceea mi se părea că mîncam fructe pentru prima oară în viață, fiecare mușcătură oferindu-mi o senzație delicioasă. M-am așezat pe iarbă din nou, așteptînd să treacă vremea, în timp ce lumina slăbea din ce în ce : era acel moment al înserării cînd totul în natură devine trist din cauza soarelui care coboară spre asfințit. Fiara galbenă s-a apropiat atît de multe de mine, încît puteam să o ating cu mîna. Se culcă așezîndu-și capul impresionant de mare pe labele din față întinse înainte, în timp ce ochii săi verzi priveau departe, dincolo de rîu. Îmi dădeam seama că se simțea bine în tovărășia mea în acele clipe în care lumina soarelui părăsea regiunile pămîntului unde ne aflam noi iar noaptea se strecura tainic dinspre mare. Stăteam amîndoi alături în timp ce priveliștea se estompa treptat. Mai întîi nu s-a mai putut distinge rîul adînc și repede, apoi copacii de pe malul opus și îndepărtat ale căror cregi dinspre vîrf rețineau cel mai mult razele soarelui ; curînd dispărură

în întuneric tufișurile cele mai apropiate și, în cele din urmă, și firele de iarbă pe care le alesesem ca mici puncte de reper, încercînd să rețin în minte forma lor — ca și cum coborîrea apăsătoare a întunericului putea fi împiedicată de aceste micuțe sentinele. Începură să se audă zgomote mult mai puternice în noaptea care se lăsase. Sunetul asurzitor al valurilor spărgîndu-se pe plajă la cîteva mile depărtare răzbătea totuși înăbușit pînă în locul în care mă aflam. Rostogolirea în spirale a apelor rîului lovind fundul albiei se auzea ca un zgomot slăbit adăugat plesniturilor și învolburărilor de la suprafață, iar păsările de noapte începuseră să freamăte și să sporovăiască în ramurile foarte joase care îmi atîrnau deasupra capului. La un moment dat marea felină își înălță capul și scoase un răget ale cărui vibrații se sparseră în ecouri ce se împrăștiară în toate direcțiile, coborînd pe coastele dealurilor și clinelor golașe ce nu se mai puteau vedea. Am auzit deodată o mișcare în tufișurile din spate și am crezut că poate prietena mea, fiara, plecase să vîneze sau să umble prin pădure, dar cînd mi-am încordat privirea uitîndu-mă pătrunzător în întunericul adînc și plăcut mirositor, am văzut că de data aceasta se aflau în apropierea mea două feline culcate una lîngă alta și că noua sosită lingea cu gingășie chipul primei feline care torcea mulțumită.

Întunericul apăsa greu, nu era însă rece, și simțeam o umezeală caldă plutind în aerul pe care îl trăgeam în plămîni în timp ce expectoram cu încetul sarea ce îi impregnase atît

de mult, încît abia acum respirația îmi redevenea o funcție pămînteană, în locul uneia semănînd mai mult cu aceea a vietăților din mare. Deodată bezna a fost împrăștiată de o lumină strălucitoare și întorcîndu-mi capul spre stînga am văzut poiana scăldată în razele lunii, iar rîul își dezvăluia albia reflectînd dungi de lumină mișcătoare. Luna încă nu se zărea, dar se înălță curînd deasupra copacilor ale căror vîrfuri se vedeau, de unde ședeam eu pe iarbă, apropiate de partea de mijloc a cerului. Stelele se stinseră sau păreau mai curînd că încearcă să se arate de sub o apă scînteietoare, în timp ce poiana era inundată de o lumină liniștită. Cele două feline galbene, care nu mai erau galbene acum și al căror aspect obișnuit luminos și presărat cu pete de culoare închisă era acum negru, apărînd ca două forme întunecate culcate pe pămîntul acoperit de roua argintie a nopții, se lingeau reciproc și torceau dînd semne de neliniște, ca și cum voiau să se miște din locul unde se găseau. M-am hotărît să-mi continui drumul noaptea, deoarece vremea era caldă iar cărarea ce urca de-a lungul rîului era pe nisip, fără să fie întreruptă de stînci sau adîncituri, înfățișîndu-se luminată și ușor de parcurs. M-am ridicat în picioare, părăsind cu părere de rău poiana cu arome plăcute și mi-am continuat drumul urcînd spre înălțimile din depărtare în timp ce felinele mă urmau la o distanță de cîțiva pași, cu ochii lor verzi strălucind în lumina lunii, după cum am constatat cînd am întors capul să mă asigur dacă veneau după

mine — căci mergeau fără să facă nici cel mai mic zgomot, ca și cum aș fi fost însoțit de două umbre argintii.

Noaptea mi-a părut foarte scurtă. M-am pomenit deodată cu luna în față tot așa după cum se întîmplase și cu soarele mai devreme. Aveam o lună plină înaintea ochilor, în partea de apus a cerului, iar strălucirea ei sobră îmi umplea ochii și punea într-atît stăpînire pe ființa mea, încît o simțeam spălîndu-mi interiorul craniului. Mi-am întors, în momentul acela, capul și am văzut că dimineața zugrăvea cerul în roz și auriu deasupra mării. Cele două fiare prietenoase dispăruseră între timp. Eram iar singur. Rîul din stînga mea, cenușiu acum datorită luminii de dinaintea răsăritului soarelui, nu mai apărea bogat și curgînd necontenit, înfățișîndu-se mai lat, mai puțin adînc și împiedicat din loc în loc de stînci, mici cascade și insule. Mai departe, în fața mea, rîul năvălea dintr-o altă cataractă mult mai largă iar poteca pe care mă aflam urca abrupt printre copacii care arătau acum neclintiți dar strîmbi, așa cum sînt copacii siliți să crească în atmosfera vîntoasă de la munte și pe o pantă foarte înclinată de pe care pămîntul este necontenit subțiat de ploaie. Eram foarte obosit, dar am socotit că e mai bine să urc înainte pînă ce soarele, care probabil răsărise, avea să-mi lumineze iar chipul și să-mi bată în ochi. Am continuat să merg, dar acum înaintam încet deoarece cărarea devenise o potecă foarte îngustă, uneori redusă numai la mici spații izolate unde abia îți puteai

sprijini piciorul pe stînci, la distanță de cîțiva pași unele de altele, deseori lunecoase din cauza pulberii de apă pe care o împroșca rîul. Am continuat să urc din ce în ce mai sus, pe jumătate amețit de zgomotul apelor lovind stîncile cu toată puterea și de vînturile dușmănoase și distrugătoare care păreau să sufle din toate direcțiile tăindu-mi respirația. Totuși eram înviorat de prospețimea aerului și de sforțările pe care le făceam pentru a-l trage în piept, așa încît tot ce mă înconjura îmi apărea de două ori mai clar datorită minții mele limpezi și luminii nou-născute a zorilor, lipsite de puterea de a crea umbre. Marginea podișului și stîncile care-l înconjurau îmi apăreau atît de aproape deasupra mea încît, dacă vînturile ar fi rostogolit de sus bolovanii rupți de pe margini, aceștia m-ar fi zdrobit fără scăpare. Pe de altă parte însă aveam impresia că întreaga masă a stîncilor ar fi putut să se prăbușească spre interiorul pămîntului, așa după cum, ceva mai jos pe coasta muntelui, greutatea solului provocase deja scufundarea acestuia. Am continuat să înaintez, trăgîndu-mă în sus cu ajutorul ramurilor tufișurilor și chiar al mănunchiurilor de trestii înalte care îmi răneau mîinile și brațele. Dacă vîntul nu mi-ar fi spulberat orice gînduri clare din minte poate că aș fi fost descurajat foarte repede să mai continui urcușul dar, cum nu mă mai gîndeam la nimic, deși ceea ce mi se înfățișa înaintea ochilor nu-mi prevestea nimic bun, am continuat să merg mai departe ca un robot. Se vedea acum clar că înaintea mea exista o despică-

tură îngustă în peretele stîncos, probabil foarte periculoasă pentru a mă aventura în ea și a continua urcușul. Pe de altă parte, deasupra despicăturii — în cazul cînd aș fi ajuns acolo — se înălța o stîncă perpendiculară netedă ca sticla pînă la marginea povîrnișului. Nu se vedea nici o cale să pot ocoli despicătura. De-a lungul unuia dintre pereții abrupți ai muntelui, în care apărea deschizătura, bubuiau apele rîului coborînd năvalnic mai mult prin aer decît prin albia stîncoasă. Tot ceea ce puteam să văd într-acolo era numai o masă de apă în cea mai mare parte transformată în pulbere. De cealaltă parte a mea aveam o pantă argiloasă, foarte abruptă, sub care se deschidea o prăpastie. Era cu neputință să-mi fac drum pe partea dreaptă traversînd panta, deoarece chiar și o pietricică desprinsă de pe ea putea declanșa o avalanșă înspre pădurea aflată la mare adîncime dedesubt. Totuși cărarea urmase cursul rîului tot drumul pînă aici, cineva sau ceva folosise înaintea mea această cărare a cărei țintă părea să fie limpede despicătura din stînca din fața mea. Ca urmare am continuat să urc pătrunzînd în tăietura dintre stînci. Lumina soarelui de dimineață apărea ca o strălucire pe cerul albastru, departe, drept deasupra capului, deoarece mă aflam acum închis într-un spațiu în semiîntuneric, unde se simțea un miros puternic de lilieci. A trebuit să-mi urmez drumul în sus frecîndu-mă de pereții stîncoși, sprijinindu-mi picioarele pe unul din aceștia și spatele și umerii de celălalt. A însemnat o sforțare înceată

și dureroasă dar, în cele din urmă, am reușit să mă cațăr pînă la o platformă îngustă la baza peretelui sticlos, ultima porțiune înainte de a ajunge sus. Uitîndu-mă în jos aveam priveliștea unor păduri magnifice prin care rîul apărea ca o dungă verde strălucitoare, iar de partea cealaltă a pădurilor se vedea o dungă albă de nisip, de-a lungul țărmului, descriind un arc de cerc, dincolo de care se întindea, pînă la orizont, marea. Sus, unde ajunsesem, stăpînea mirosul puternic al pulberii apei rîului amestecat cu parfumurile delicate ale florilor din pădurile de dedesubt. Despicătura urît mirositoare prin care urcasem apărea acum lipsită de orice importanță în călătoria mea, deoarece îngustimea locului pe unde mă cățărasem și întunecimea acestuia erau străine de vastul spațiu luminos pe care îl străbătusem pînă acolo ; totuși nu se întîmplase chiar așa și, drept urmare, m-am silit să-mi amintesc totul. Fără chinuitoarea cățărare prin despicătură nu m-aș fi putut afla niciodată în locul unde mă găseam acum. De aici, însă, nu exista nici o cale să-mi continui urcușul sau, cel puțin, așa părea. Trebuia să merg mai departe deoarece nu puteam face nimic altceva ; totuși nu puteam urca. Brîna pe care mă aflam, avînd o lățime de aproape un metru, se topea în vînt foarte repede, după cum am constatat, cercetînd-o pînă la capăt în ambele direcții. Drept în fața mea se găsea un perete de stîncă negricioasă și netedă ca oglinda în care mi-am fixat privirea, așa cum o fixasem și în pereții lucioși ai valurilor cînd mă aflam pe mare.

Numai că aici nu mai erau pești care să mă privească lung din valuri, ci numai imaginea unui chip păros datorită unei bărbi nerase de mai multe săptămîni. Nu știam ce să fac. Mi se părea imposibil să mă cațăr pe stînca sticloasă. Era înaltă de douăzeci dacă nu chiar treizeci de picioare și nu vedeam nici un fel de crăpătură sau spărtură în peretele neted. M-am așezat pe brînă privind spre răsărit soarele de dimineață, și apoi drumul pe care urcasem, gîndindu-mă că puteam să mor tot atît de bine și unde mă aflam ca în oricare alt loc. La un moment dat se produse o mișcare în despicătura prin care urcasem și am văzut capul felinei galbene ivindu-se, cu prudență, deasupra potecii, deoarece urcușul era periculos chiar și pentru ea — desigur că fusese tot atît de îngust pentru fiară cît fusese și pentru mine. În urma felinei urca prietena sau perechea acesteia. M-am dat mult la o parte să fac loc pe brînă celor două animale, dar acestea nu au vrut să rămînă cu mine. Mai întîi prima, apoi cea de a doua, și-au întors capul și m-au privit lung și stăruitor cu ochii lor verzi. Capetele lor mari, pătrate și păroase, se profilau pe cerul foarte albastru de dinapoia lor ; cîte una au început să urce stînca sticloasă și abruptă executînd cîteva salturi ușoare. Am văzut apoi două capete, iarăși profilate pe cerul albastru, cu priviri cercetătoare îndreptate în josul stîncii, în direcția mea, de la o înălțime de treizeci de picioare deasupra mea. M-am ridicat și m-am dus la locul de pe platformă de unde cele două feline porniseră

în salturi în sus, incapabil să cred ceea ce văzusem, dar ajuns acolo am observat că pe suprafața netedă și sticloasă a stîncii se afla un filon cu adîncituri la suprafață, semănînd cu o potecă, vizibil cînd era luminat de soare numai sub un anumit unghi. Filonul nu avea asperitățile unui trunchi cu coaja groasă dar prezenta neregularitățile unei roci de granit erodată de vreme. Fără exemplul celor două fiare nu m-aș fi gîndit niciodată să încerc să mă cațăr ca o muscă pe această panglică zgrunțuroasă de-a lungul peretelui neted, dar așa, mi-am întins trupul cît am putut de mult, și prinzîndu-mă de filon cu ajutorul palmelor și degetelor, am constatat că fără să mă mai gîndesc cît era de înspăimîntător și periculos ceea ce făceam am izbutit să mă cațăr pe fațada stîncii, folosindu-mă de asperitățile ascunse ale acesteia, pînă ce am ajuns deasupra peretelui ca oglinda și de neescaladat, căzînd, apoi, cu capul înainte în virtutea avîntului, printre bolovanii de la marginea podișului, unde voisem să ajung. Mi-a apărut atunci clar că această înălțime, culmea a tot ce îmi dorisem din momentul cînd ieșisem din mare în ziua precedentă de plaja rămasa acum jos, foarte departe, era podișul întins ca o cîmpie de la poalele unor munți ce se înălțau spre apus profilîndu-se pe orizontul îndepărtat, probabil la cincizeci de mile de locul unde mă aflam. Privind în jos spre înspăimîntătoarea potecă pe care urcasem, nu mi se mai părea nimic prea greu, iar în ceea ce privește culmea abruptă și sticloasă pe care o socotisem imposibil de esca-

ladat, nu mi se arăta cu nimic mai înfricoșătoare și de necucerit decît apăruse acelora care au urcat înaintea mea și, după cum se vădea, au făcut ușor acest lucru. Rîul care era foarte lat se vedea numai ca o dungă argintie strălucitoare. Cascadele din partea de jos a acestuia — la o depărtare de zece sau douăsprezece mile, acolo unde întregul ținut, cu povara sa de codri deși, cobora brusc spre mare — apăreau numai ca o linie umbrită printre vîrfurile copacilor, în timp ce un nor alb, foarte jos deasupra pădurii, reprezenta cataractele desfășurate pe cîteva mile. Cascadele din partea de sus, foarte aproape de poalele povîrnișului de sub mine, puteau fi numai auzite, întrucît lunga coborîre acrobatică a rîului îmi era absolut invizibilă.

Puteam vedea de sus întreaga coastă și dincolo de aceasta oceanul albastru. Aveam impresia că eram singur pe lume. Nu se vedea nici un vapor în larg și nici măcar vreo canoe pe apa rîului. Pădurile nesfîrșite se întindeau tăcute sub podișul pe care mă aflam în timp ce din miile de mile pătrate de copaci nu se vedea înălțîndu-se nici măcar o coloană de fum care să indice vreo gospodărie sau vreun călător făcîndu-și de mîncare.

Pe podișul pe care mă aflam vegetația era diferită. Aici copacii erau mai puțin masivi, mai veseli și subțiri, copaci ai savanei acoperite de ierburi înalte și verzi care aveau să devină în curînd aurii.

În timp ce priveam spre apus la munții ale căror vîrfuri erau acum albastre, cum sînt numai vara, iarna fiind acoperite cu straturi groase de zăpadă, am auzit zgomotul unei ape curgătoare venind din stînga. Traversînd un teren destul de neted, am descoperit cauza zgomotului cam la jumătate de milă mai spre sud. Rîul al cărui curs îl urmasem de la malul mării pînă aici curgea repede, fiind închis într-o albie stîncoasă și puțin adîncă. Era un rîu lat care își arunca apa înainte provocînd sunete stridente ca ale unor păsări și formînd golfuri mici și plaje unde și un copil se putea juca în siguranță. Rîul însă nu se revărsa urlînd peste marginea povîrnișului și peste pereții ca de sticlă care arătau într-adevăr ca și cum într-o vreme îndepărtată ar fi fost neteziți de o apă curgătoare. Nu. Cam la o jumătate de milă distanță de marginea peretelui stîncos se deschidea, lată de cîteva sute iarzi, o prăpastie în albia rîului, cantitatea enormă de apă pur și simplu luneca, nu curgea, în deschizătură, dispărînd în pămînt aproape fără nici un zgomot. Se putea, însă, vedea ușor unde fusese albia rîului cu mii sau milioane de ani în urmă deoarece, de partea cealaltă a văgăunii în care rîul luneca în interiorul pămîntului, se afla vechea lui albie, ca un canal puțin adînc, dar lat și lățindu-se și mai mult în apropierea peretelui stîncii peste care cursese odată. Fosta lui albie era acum acoperită de tufe, iarbă și extrem de multe pietroaie, fiind mai adîncită într-o parte unde rîul parcă se gîndise să formeze o cotitură, așa cum fac apele curgătoare care, din cauza condițiilor terenului, nu pot curge drept și se învîrtesc uneori în spi-

rale exercitînd o puternică presiune cînd asupra unui mal, cînd asupra celuilalt. Rîul însă nu avea cum să știe despre rostogolirea peste marginea stîncii abrupte care îl aștepta puțin mai departe și care avea să facă, prin urmare, inutile orice pregătiri pentru a forma vreo cotitură : apa se prăbușea în trecut direct peste marginea prăpastiei, iar cînd m-am apropiat de margine și am privit în jos, am văzut că albia rîului, roasă și netezită din vremea cînd fusese o cascadă, încă se putea distinge printre bucățile de stîncă împrăștiate sub cornișa sticloasă pe care o crezusem imposibil de urcat. Rîul ieșea brusc la suprafață la o sută de picioare mai jos, după o lungă străbatere a muntelui prin caverne cufundate în beznă. Ieșea din pămînt ceva mai jos, dar tot atît de scînteietor, limpede și zgomotos cum fusese și deasupra povîrnișului, mai înainte de a lua contact cu atmosfera subpămînteană. După ieșirea la lumină se izbea, se rostogolea, urla și se sfărîma în părticele, așa cum îl văzusem în dimineața precedentă, în timp ce mă cățăram pe poteca de pe malul apei. M-am înapoiat să privesc iarăși în văgăuna uriașă de pe podiș prin care rîul cădea în adîncuri, ca apa dintr-o cadă de baie prin vana de scurgere, și am văzut deasupra abisului un vîrtej încărcat cu o pulbere de apă care radia culorile curcubeului. Mi-am întors privirea din nou spre vest, la soarele gata să apună, și mi-am spus că trebuie să găsesc un loc unde să dorm în noaptea care avea să urmeze. Nu eram în stare, gîndindu-mă la zilele și nopțile pe care le trăisem pînă atunci, să-mi amintesc de vreun loc unde și cînd am

dormit bine și dacă am avut cumva vreun somn liniștit. Nu existase așa ceva de cînd ajunsesem pe acest țărm prietenos — fiindcă nu puteam socoti drept somn acea jumătate de oră furată în timp ce apunea soarele și mă veghea felina galbenă. Și nici pe spinarea prietenoasă a delfinului și, desigur, nici pe stînca din mare sau pe pluta pe care plutisem în derivă. Timpul se înfățișa, în urma mea, într-o lumină strălucitoare, orbitoare, stăpînit de primejdii, dar uniform — fără intervale negre de-a curmezișul, asemenea unor tăieturi adînci ca de cuțit, așa cum ne apare, în mod obișnuit, ori de cîte ori ne aruncăm privirea înapoi la drumul parcurs și vedem timpul traversat de umbre foarte negre printre care apar spații luminate de razele soarelui sau ale lunii. Pe de altă parte, după cum îmi petreceam timpul noaptea, ajunsesem să cred că depășisem nevoia somnului și acest fapt mă încînta.

M-am hotărît să privesc căderea nopții alături de prietenii mei, marile feline colorate, și m-am dus înapoi, străbătînd peisajul multicolor al apusului de soare pînă la locul unde cele două animale îmi arătaseră cum să mă cațăr de peretele sticlos și de neurcat. Dar acestea nu mai erau acolo. Atmosfera se umplu repede de singurătatea orei apusului. Eram atît de trist, încît îmi venea să plîng sau să-mi ascund capul sub o pătură — dacă aș fi avut vreuna la îndemînă — și să dispar astfel ușor din lumină împreună cu tristețea mea. Dar scena era prea sublimă ca să nu o contemplu în timp ce soarele cobora dinapoia vîrfurilor

albastre din depărtare iar întunericul se lăsa mai întîi asupra mării, apoi asupra pădurilor și, în fine, se strecură încet pînă la locul unde eram așezat, cu spatele rezemat de un copac încă mic și destul de elastic, pentru a-i putea simți trunchiul legănîndu-se îndată ce briza nopții începu să adie. Am privit iarăși răsăritul lunii și, deși în seara aceea eram foarte sus, am putut observa mai întîi lumina puternică a unui argintiu clar în întunericul cerului în partea de răsărit, apoi o scînteiere ondulată și argintie pe oceanul din depărtare și, în sfîrșit, prima dungă de argint în momentul în care luna se înălță parcă furișîndu-se afară din apa mării. Urmă o noapte tot atît de blîndă și de luminoasă ca și cea precedentă. Am stat veghind cum se scurgea noaptea și așteptîndu-mi minunatele mele fiare. Dar acestea nu au venit ! Și nu au mai venit nici după aceea. Nu le-am mai văzut niciodată, deși uneori, cînd stau la marginea podișului înconjurat de stînci și privesc în jos peste vîrfurile copacilor din pădurile din vale, îmi închipui că văd o lumină orbitoare galbenă, mișcîndu-se în întunericul stropit cu galben, sau îmi închipui că, lîngă un rîu, care de aici apare ca o dungă șerpuitoare verde-albastră, văd un punct galben, felina ghemuindu-se pe mal să bea apă. Uneori zgomotul tusei răsunătoare al vreunei fiare sau un urlet mai puternic decît zgomotul tuturor cascadelor, mă face să-mi amintesc de ele — și să sper în ajutorul lor pentru călătorul următor care își va face coborîrea lui mult prea întîrziată pe această coastă minunată.

Noaptea a fost și de data aceasta scurtă. Poate că am dormit puțin, dar dacă s-a întîmplat așa, somnul mi-a fost atît de plin de strălucire din cauza luminii care îmi cădea din plin pe pleoape, încît dimineața următoare, ceea ce mai rămăsese pînă la apusul soarelui a fost numai un lung interval de timp impregnat în mod uniform de o culoare argintie răcoritoare și înviorătoare. Mă gîndeam că ar fi poate cazul să încerc să-mi fac drum spre munții din depărtare cînd lumina soarelui avea să revină din plin pe pămînt, dar cînd această lumină a venit într-adevăr — cînd mica bășică a Pămîntului s-a întors astfel încît petecul pe care stam privea soarele drept în față, atunci am observat că arborele de care mă rezemam toată noaptea creștea dintr-o crăpătură, iar aceasta se găsea într-o rocă mare și netedă, și că...

Acum trebuie însă să fiu atent și să-mi descriu mișcările minții într-un mod precis. Deoarece dintr-o dată a trecut la viteza timpului desfășurat cu încetinitorul — ca atunci cînd, căzînd de pe o scară, cineva are timp să gîndească : am să cad la pămînt astfel, exact acolo, și trebuie să mă întorc ușor în aer, ca să nu-mi lovesc șira spinării de marginea aceea ascuțită spre care cad. Și, într-adevăr, te întorci în aer și chiar ai timp să gîndești : în căderea asta mă pot lovi rău, e oare cineva în casă să mă poată ajuta ? — și așa mai departe. Toate acestea într-un interval de timp prea scurt chiar și pentru un singur gînd, în mod normal. Dar greșim cînd despărțim mașinăria minții

de cea a timpului : ele sînt același lucru. Numai în momente impresionante și excepționale putem recunoaște acest fapt. În timp ce priveam un bloc de piatră teșit, care categoric fusese cioplit, deoarece puteam vedea semne lăsate de mîna omului în muchiile blocului, mintea mea își încetini ritmul gîndirii, iar timpul începu să treacă mai repede, sau poate timpul își încetini mișcarea, pe cînd mintea mea își iuți ritmul. Oricare ar fi fost procesul, am devenit deodată foarte vizibil ager și agitat și chiar m-am ridicat în picioare fără să-mi dau seama că am făcut acest lucru, rămînînd apoi cu privirea fixă la temelia unei case mari sau a unui templu, sau a clădirii vreunei instituții publice, care acum se putea vedea clar pe o rază de vreo două sute de metri de jur împrejurul meu, îngropată în iarba proaspătă și verde. Nu văzusem totuși nimic în ajun, în afară de o savană cu ierburi și cîteva stînci împrăștiate printre copacii mici. Temelia ruinată apărea acum foarte clară. Era ca și cum faptul că știam dinainte ce aveam să văd mă făcea să văd ceea ce altfel n-aș fi putut vedea — deoarece deja credeam pe jumătate că închipuirea mea crease ceea ce vedeam. Într-adevăr, îmi era nespus de greu să cred că în ajun mă cățărasem peste marginea povîrnișului, gata să mă aștept la orice, începînd cu orașe populate și sfîrșind cu oameni cu un singur ochi în mijlocul frunții și totuși nu văzusem ceea ce era atît de limpede de văzut. Această cetate sau oraș sau fortăreață fusese de piatră. Pretutindeni în jurul meu pardoselile și temeliile erau

vizibile clar. Peste tot zăceau la pămînt stîlpi și coloane de piatră. Am mers spre nord un timp — dar în direcția aceasta se părea că existau numai dovezi că acolo locuiseră oameni cîndva. Am mers spre apus — cetatea se întindea mult mai departe de locul unde m-am oprit plictisit de mers și de unde m-am îndreptat apoi spre sud. Lespezile și blocurile de piatră și pardoseala de piatră cioplită ajungeau pînă la malul rîului de-a lungul căruia mersesem în ajun — și nu văzusem nici un fel de ruine, deși acestea se întindeau chiar pînă la marginea povîrnișului abrupt. Odată existase, așadar, aici, la marginea podișului, înălțîndu-se deasupra mării și pădurilor, o foarte mare și foarte frumoasă cetate.

În acel moment am simțit că nu mai pot pleca de acolo. Înainte de răsăritul soarelui avusesem intenția să călătoresc mai departe spre munți, dar acum mă atrăgeau vestigiile vechii cetăți. Simțeam că nu mai pot părăsi ruinele. Nu se vedea însă nicăieri nici un loc unde să mă pot adăposti. Am umblat încoace și încolo cîtva timp, în vreme ce soarele se înălța repede deasupra oceanului verzui-albastru. Mă gîndeam, fără multă convingere, că s-ar putea să găsesc vreo casă sau încăpere sau altceva unde să mă pot adăposti în caz de ploaie sau vînt puternic. În cele din urmă am găsit ceva, într-un loc pe unde de altfel umblasem sau cel puțin așa credeam, dar în acel moment era greu să-mi dau seama exact pe unde cutreierasem în foarte numeroasele mele plimbări peste tot. Într-o direcție în care, cu

siguranță, privisem deja de mai multe ori, am observat deodată înălțîndu-se niște ruine, iar cînd m-am apropiat de acestea, am constatat că grămada de blocuri de piatră fusese odată o casă foarte mare sau o clădire pentru adunări sau vreun depozit de mărfuri. Pereții uscați, construiți din piatră, rămăseseră întregi și aveau, probabil, aproape cincizeci de picioare înălțime. Îmbinarea și felul în care erau cioplite blocurile de piatră de o culoare plăcută galben-pămîntie, constînd din argilă pietrificată de vremuri și împodobite cu felurite desene, constituiau o realizare frumoasă și desăvîrșită. Pardoseala acoperită de un strat foarte subțire de pămînt gălbui, adus de vînturi, și de moloz, era din mozaic albastru, verde și auriu. M-am oprit într-o încăpere mare centrală din care ușile, așezate lîngă colțuri, dădeau în încăperi mai mici cu ziduri mult mai scunde. Nu mai existau nici acoperișuri și nici tavane. Am mers cînd într-o parte, cînd într-alta pe pardoseala ornamentată cu desene, printre pereții foarte numeroși, constatînd că impresionanta construcție era întreagă, în afara acoperișului, în locul căruia se vedea deasupra capului un cer senin albastru și strălucitor, iar ceva mai tîrziu, însuși soarele revărsîndu-și razele asupra clădirii, făcînd ca interiorul să ofere un mare contrast între umbre întunecate și spații scăldate în lumină aurie. Nici măcar o piatră nu se desprinsese din ziduri și nici un centimetru de mozaic nu se pierduse din imensa pardoseală. Mă miram că nu observasem, totuși, de la început această căldire cufundată într-o atmosferă de liniște totală, în mijlocul unei vegetații multicolore. Am înaintat pînă în spațiul unde fusese ușa, de unde am privit afară. Nu m-a surprins deloc faptul că m-am văzut înconjurat de ruinele unei cetăți de piatră, care se întindea pînă departe, cît puteam vedea cu ochii din capul treptelor înalte de piatră, în fața cărora mă găseam acum. Printre clădiri creșteau copaci și se vedea că în spațiile dintre case fuseseră grădini, deoarece peste tot înfloreau tot felul de plante răspîndind felurite parfumuri, iar de la o casă la alta existau canale cu apă ai căror pereți și albii de piatră răcoroasă erau intacte, ca și cum ar fi fost întreținute de muncitori nevăzuți. Aveam acum un mare număr de clădiri de toate felurile din care să-mi pot alege o locuință, dar nici măcar una dintre ele nu avea acoperiș. Oare clădirile acestea fuseseră acoperite cu stuf în trecut? Oare această iarbă foarte delicată și aspră se transforma, pe măsură ce îmbătrînea, în trestia cu tulpina rezistentă pe care omul o folosește pentru acoperișuri? Ce fel de cetate fusese aceasta, care era atît de bine păstrată, încît părea să fie locuită de niște stafii prietenoase și harnice — și totuși nu avea acoperișuri? Și ce cetate de piatră, de mărimea și măreția acesteia, a putut avea vreodată acoperișuri din stuf?

Am ales o casă mai mică decît majoritatea celorlalte, care avea o grădină de trandafiri, și în care apa curgea peste tot, atît în apeducte închise, cît și deschise. Era aproape pe marginea povîrnișului și din ea puteam vedea, în-

tr-o lumină clară, tot peisajul pînă la mare, precum și cerul, așa încît ochiul parcurgea încet un circuit începînd cu cascadele dintre stînci, aflate dedesubtul crestei sticloase, urmărind căderile de apă, apoi pădurile dese și întunecate, țărmul, oceanul, cerul, pentru ca apoi privirea mea înmărmurită să lunece înapoi urmînd drumul soarelui pînă ce se oprea, fixă și pătrunzătoare, drept deasupra capului, pentru a se retrage apoi din cauza strălucirii orbitoare și înfiorătoare a astrului zilei și a se coborî din înalturi la picioarele mele bine înfipte pe chiar marginea stîncii abrupte.

Din ce puteam face oare un acoperiș pentru noua mea locuință? Întrebarea mi-a răspuns de fapt la prima întrebare? Ce au folosit locuitorii cetății pentru acoperișurile caselor lor? Răspunsul era: argila. Între blocurile de piatră ale vechilor temelii și canalele de piatră pămîntul era argilos. Cînd l-am luat în mînă și l-am stropit cu apă, mi s-a format imediat în palmă acel material compact și greu pe care îl folosesc olarii. Cîndva această cetate avusese acoperișuri de olane făcute din lutul acesta, însă lutul fiind mai puțin rezistent la distrugerile vremii decît piatra, olanele au fost mîncate de ploile grele și de vînturile care desigur că strică și lovesc cu putere și pustiesc această regiune mărginașă, înaltă și expusă intemperiilor ori de cîte ori este bîntuită de furtuni. Era clar că locuitorii nu mai existau. Unde era populația? De ce fusese în întregime părăsită această cetate acum pustie? De ce, deși era un loc ideal pentru ca o societate omenească

să poată viețui aici? Avea ușor la îndemînă materiale de construcție, avea case de tot felul aproape întregi și perfecte, în afară de acoperișuri, avea apă bună și curată și un climat care favoriza creșterea oricăror feluri de flori și de legume. Oare miile sale de locuitori pieriseră de vreo epidemie? Fugiseră înspăimîntați de amenințarea cutremurelor? Uciși toți în vreun război?

Nu aveam nici o posibilitate de a descoperi adevărul, așa că m-am hotărît să nu mă mai gîndesc la acest lucru. Voiam să mai rămîn acolo cîtva timp; totuși, n-am vrut să mă ostenesc să-mi construiesc un acoperiș. Pereții casei ofereau destul adăpost împotriva soarelui și încă nu sosise anotimpul ploilor, dar dacă ar fi fost vremea acestora, totul s-ar fi uscat repede la înălțimea la care eram, iar terenul nu era dintre acelea care să rămînă umed sau rece.

Am găsit un arbore care avea frunze plăcut mirositoare, ceva asemănător cu eucaliptul albastru, dar cu frunze mai fine. Am cules cîteva brațe plin de frunze și le-am dus la adăpostul unui perete. Mi-am făcut din ele un așternut cald și bogat în care mă puteam îngropa dacă mi-ar fi fost rece noaptea. Am mîncat cîteva fructe dulci de culoare roz semănînd cu piersicile, culese din pomii care creșteau aplecați deasupra apeductului din apropierea casei. Am băut apoi apă — și mi-am dat seama că nevoile mele animalice fuseseră satisfăcute. Nu aveam nimic de făcut, pe viitor, decît să culeg fructe și să aduc frunze proaspete ori de cîte ori se

veștejeau acelea din care îmi făcusem patul. Încolo, puteam sta pe marginea stîncii abrupte să privesc cum se adună norii deasupra mării, să urmăresc fazele lunii în creștere și descreștere și să-mi adaptez ritmul adormirii și deșteptării după întunecarea și luminarea nopților.

Și nu însemna că eram singur. Fiindcă cetatea era învăluită într-o atmosferă aparte ca și cum ar fi fost locuită, după cum am spus. Ba chiar, ca și cum ar fi fost ea însăși un om sau ar fi avut un suflet, ar fi fost o ființă. Făcea impresia că m-ar cunoaște. Zidurile păreau să mă recunoască în timp ce treceam pe lîngă ele. Cînd luna răsări pentru a treia oară de cînd venisem de jos, de departe, de pe coasta mării, eu colindam străzile și bulevardele ca și cum mi-ar fi fost prieteni.

Foarte tîrziu, în noaptea aceea, cînd luna se lăsase deja foarte jos deasupra munților, m-am culcat pe patul de frunze care emanau un parfum minunat, dormind apoi un timp. Am avut un somn ușor, încîntător, din care nu-mi trebuia nici o sforțare să mă trezesc, căci vorbeam cu vechii mei prieteni de călătorie pe iaht : George și Charlie, James și Stephen și Miles și ceilalți, și în discuția noastră au intervenit și Conchita și Nancy, care își cîntau cîntecele lor și rîdeau. Cînd m-am trezit, în momentul în care soarele răsărise strălucitor din marea verde-albăstruie, am avut senzația foarte clară că aveam ceva de făcut. Prietenii mei erau toți împrejurul meu, știam aceasta, și într-un fel constituiau una și aceeași substanță cu piatra caldă și cu toată viața înconjurătoare, dar simțeam că nu-mi era destul doar să trăiesc acolo și să respir atmosfera acelor locuri. Am sărit în picioare imediat, mînat de ideea că aveam ceva special de făcut și m-am dus să-mi spăl fața și mîinile în cel mai apropiat apeduct. Mi-am admirat frumoasa barbă marinărească pe care o aveam precum și brațele și chipul aspru, ars de soare și impregnat de sare, am mai mîncat cîteva fructe semănînd cu piersicile, și am pornit printre casele avînd ca acoperiș cerul pentru a vedea ceea ce se putea vedea... mi s-a părut într-adevăr ciudat că nu observasem acest lucru mai înainte, și anume : înconjurat de clădiri, ca și cum ar fi fost centrul vechii cetăți, putînd chiar foarte bine să fie fosta piață centrală, se afla un spațiu întins acoperit cu pietre netede care nu era întrerupt nici de flori nici de apeducte. Careul avea laturile de șaptezeci sau poate chiar de o sută de iarzi și în interiorul acestuia se afla un cerc cu un diametru de aproximativ cincizeci de iarzi. Suprafața pieții era puțin crăpată, în locurile unde se lăsase, dedesubt, pămîntul și printre crăpături crescuse puțină iarbă, dar în rest era aproape complet netedă și aștepta numai să fac eu ceea ce trebuia să fac. Am înțeles în acel moment ce anume. Trebuia să readuc la starea lui bună cercul din mijlocul careului, curățind gunoaiele și smulgînd iarba care crescuse în crăpături. Am început așadar să lucrez. Mi-a luat mult mai mult timp decît ar fi trebuit fiindcă nu aveam nici un fel de unelte. Am rupt o creangă

groasă dintr-un copac și am folosit-o ca mătură, și după ce am înlăturat gunoaiele și am smuls iarba, am adus apă din apeductele pietruite din apropiere, ținîndu-mi mîinile căuș și am vărsat-o pe jos. Îmi lua însă prea mult timp, așa că am căutat împrejur pînă ce am găsit un pietroi mare și lat avînd o adîncitură pe una din fețe, care poate fusese întrebuințat cîndva drept piuliță pentru a zdrobi grîul ; l-am folosit să car apă. Curățirea și amenajarea cercului din mijlocul cetății mi-a luat aproape o săptămînă, timp în care am lucrat toată ziua și chiar și în nopțile cu lună. Dormeam între apusul soarelui și răsăritul lunii, și lucram la lumina lunii, culcîndu-mă apoi și dormind între apusul lunii și răsăritul soarelui, cînd exista un asemenea interval de timp. Nu mă simțeam deloc obosit. Nu mă obosea munca pe care o făceam. În același timp nu mă așteptam să se întîmple nimic deosebit. Știam numai că îndeplineam ceea ce trebuia să fac și nu puteam presupune decît că, fără îndoială, prietenii mei îmi ceruseră să fac lucrul acesta, deoarece numai după visul în care mi-au apărut ei mi-a venit ideea să curăț cercul din piață.

În ziua la care vreau să mă refer luna era în ultimul său pătrar și forma un triunghi cu soarele și pămîntul, în timp ce în seara zilei în care ajunsesem pe coasta oceanului în aceste locuri era lună plină. Cum stam atunci pe marginea podișului și priveam îndelung fața rotundă a lunii, mă aflam cu spatele spre soare, care se găsea de partea cealaltă a pămîntului și privea fix luna, după cum o priveam și eu.

În acel moment atracțiile, respingerile și tensiunile pornind de la soare și de la lună se găseau în linie dreaptă trecînd prin pămînt, făcînd să se umfle atît uscatul cît și mările, provocînd bombări mari din cauza atracției celor două corpuri cerești și datorită faptului că pămîntul se rostogolește între lună și soare. Acum însă atracția soarelui și lunii operau în cadrul triunghiului și mareele oceanelor erau scăzute, iar cerul întreg era cuprins într-o altfel de lumină, mai slabă, mai albastră, lumina de lună, iar stelele străluceau în toată splendoarea lor. Nu știam de ce ajunsesem să cred, dar credeam că, de fapt, ceea ce așteaptam eu era luna plină următoare.

Mi-am adus grămada mea de frunze pe jumătate uscate, așternîndu-le la marginea cercului din scuar. Întreaga suprafață a pavajului de piatră era acum spălată și curată, și o serie întreagă de desene apăreau strălucitoare pe suprafața acestuia, formînd o înșirare de texturi geometrice într-o succesiune continuă, sugerînd flori și grădini și legătura acestora cu mișcările cerului. Chiar și în lumina tot mai slabă a lunii, texturile se mai puteau vedea estompate, pe cînd le priveam stînd rezemat într-un cot pe mormanul de frunze. Stam culcat acolo în lumina tot mai slabă a lunii și ascultam foșnetul vîntului prin ierburi, îngînat cu clipocitul apei care curgea nevăzută prin apeducte, percepînd din cînd în cînd tîrșiitul zgomotos al vreuneia dintre frunzele uscate din culcușul meu care, luată de vînt se rostogolea sau zbura pe jos, traversînd pavajul

de piatră, în timp ce vegheam și iar vegheam toată noaptea, pentru cazul în care puteam să greșesc și Cristalul, ce avea să viziteze pămîntul, ar fi coborît acum, în faza de descreștere a lunii. Cînd eram gata să adorm, mă culcam pe spate, întinzînd un braț pe pavajul de piatră, care mai reținea căldura zilei, și închideam ochii, lăsînd ca luna și lumina stelelor să-mi inunde fața. Somnul îmi era stăpînit continuu de mișcările lunii. Luna mă obseda. Mă gîndeam mereu cum vine, cum pleacă, sau mai curînd, la învîrtirea ei dezordonată în jurul Pămîntului descriind cercuri și elipse înnebunitoare, mereu schimbătoare, astfel încît uneori se găseau mai aproape de nord iar alteori se învîrtea trecînd mult mai jos, pe deasupra capului meu, la 15 grade în emisfera de sud. Uneori își descria cercul și mai jos, astfel încît, îndreptîndu-mi capul spre nord și picioarele spre Antarctica, drumul lunii îmi apărea la nivelul genunchilor. În întunericul spațiului cosmic se afla strălucirea unui gaz alb și în învelișul acestei lumini șuierau învîrtindu-se cîteva fărîme de materie, iar fărîmele aflate departe de para centrală erau din materie, lichefiată sau subțiată, gaze sau materii fluide de asemenea învîrtindu-se repede în orbitele lor, iar unele dintre aceste foarte mici fărîme sau gogoloașe de apă care se învîrteau în spațiu aveau la rîndul lor fărîmituri sau picăturele învîrtindu-se în jurul lor ca într-o horă, o horă amețitoare, așa încît cineva, privind sistemul și călătorind spre el, ar vedea această măreață lumină arzîndă și corpurile cerești învîrtindu-se

în jurul său ca formînd un singur tot, o singură unitate ; o unitate apărînd ca un foc central cu niște însoțitori învîrtindu-se în jurul lui ; și chiar și mai mult, dacă acest Explorator venit în vizită ar avea ochi și simțuri funcționînd după un alt ceasornic, tot o unitate ar percepe, fiindcă într-un asemenea caz, această unitate — Soarele și sateliții săi — ar apărea ca un corp central în mare frămîntare înconjurat de traiectorii de foc și lumină, deoarece drumul unei planete privit la o anumită scară a timpului s-ar putea contopi cu acea planetă, iar acest Călător Ceresc cu simțuri acordate pe altfel de chei ar putea foarte bine să vadă drumul circular al Pămîntului și al lunii constituind o unitate, o planetă dublă, un drum circular care uneori pare să fie dublu, tot așa după cum perii din pensula unui pictor se depărtează unii de alții și se împart in două trăgînd două dungi la o singură mișcare. Călătorul, de asemeni, ar observa tensiunile și atracțiile gogoloașelor sau picăturilor în învîrtirea lor în jurul soarelui în cadrul sistemelor lor structurale constituite din pulsații delicate și în continuă schimbare, precum și curentele de particule și măsurile mișcării în procesul de rostogolire în afară a vîntului solar, Călătorul putînd chiar să vadă în mica fărîmă de materie care este Pămîntul smuciturile și atracțiile contrare ale Lunii și Soarelui, aflate în unghi drept în acel moment, și anume, ultimul pătrar al lunii, în care mareele apelor mărilor, pămîntului și atmosferei sînt la nivelul lor cel mai scăzut.

Luna mă stăpînea ; luna se juca după cum voia cu mine, luna și cu mine respiram ca o singură ființă, deoarece atît trezirea cît și somnul sau, mai curînd, faptul de a fi treaz și apoi acela de a visa, ceea ce nu era același lucru, îmi erau determinate de presiunea directă a lunii asupra ochilor mei. În același timp luna continua să descrească ; știam, însă, că se găsea în același loc, devenind în cele din urmă doar un glob întunecat înconjurat de o dungă din ce în ce mai îngustă de lumină solară reflectată. Am ajuns apoi la faza celor două zile de întunecare totală a feței lunii, cînd, aflată între pămînt și soare, întorcea spatele spre pămînt îndreptîndu-și partea luminată spre interiorul sistemului, spre soare, astfel încît marele Soare și minuscula Lună se priveau față în față. Lumina soarelui, materia pe care o răspîndea, erau reflectate spre fața sa enormă, pămîntul neprimind nici un fel de lumină, deși trebuia să fim scăldați în razele soarelui din două părți : direct de la acesta și, în același timp, primind și lumina lui reflectată de lună. Dar nu, luna se întorsese cu spatele spre noi, ca un prieten care ne părăsise. În cele cîteva zile cît luna fusese întunecată și cînd Pămîntul era încălzit, hrănit și luminat numai de soare, și numai acea parte a Pămîntului care era expusă razelor soarelui primea lumina acestuia, am căzut într-o stare de deprimare sufletească și descurajare, fără să mai pot să întreprind ceva. În timpul zilei mă plimbam printre clădirile cetății care era întreagă, în afara faptului că îi lipseau acoperișurile, și urmăream rotirea

Pămîntului după modul cum se scurtau și se lungeau umbrele, iar noaptea stam la marginea marelui scuar pavat cu piatră unde cercul din centru apărea lucind — dar chiar și la lumina stelelor radia o culoare slabă — și trăiam așteptînd doar revenirea lunii sau, mai curînd, rotirea ei în jurul pămîntului pînă la locul de unde putea revărsa din nou pe pămînt lumina soarelui.

Așa cum mintea îmi fusese copleșită, în timpul cățăratului pe ultima porțiune a peretelui abrupt, de zgomotul apei care cădea în cascade și de răbufnelile zgomotoase ale vînturilor de munte, încît mi-a fost imposibil să mă mai pot gîndi la ceva, tot așa și acum capul îmi era plin de lumină și întuneric, plin de lumina lunii și de strălucirea ei albicioasă — acum, din nefericire reflectată în spațiu, înapoi către soare — iar gîndurile și acțiunile mele îmi erau comandate de ea, și nu de Soare, tatăl și creatorul omului, nu de acesta, ci de Luna de la care nu-mi mai puteam abate gîndurile, în timp ce se învîrtea amețitor în jurul pămîntului în hora ei nebună și mereu aceeași.

Luna îmi luase mințile. Mă adusese în stare de nebunie. Pentru a-i vedea fața în întregime am zburat în închipuirea mea îndepărtîndu-mă de pămînt în mare viteză, pînă ce m-am găsit plutind în spațiu ca pe o mare. Avînd Soarele în spate, mi-am ațintit privirea asupra Lunii simțindu-mă în același moment și pe podișul înalt de unde priveam fața întunecată a Lunii, în timp ce tot atunci Soarele și cu mine aveam privirile ațintite asupra celeilalte părți a Lunii.

Am început să-mi închipui că luna mă cunoștea, că între noi aveau loc schimburi de unde delicate de simpatie. Am început să mă gîndesc la ce se gîndește luna. Un bărbat sau o femeie mergînd pe stradă nu ne arată cu nimic la ce se gîndesc, totuși gîndurile lor se învîrtesc în jurul lor plutind într-un nor invizibil de materie. Dar un om obișnuit nu poate percepe aceste gînduri invizibile în mișcare. Cineva poate vedea doar o ființă îmbrăcată, cu mușchii feții destinși sau contractați într-o strîmbătură. Ochii trupului văd trupuri, văd carne. Privind Luna, Soarele, vedem materie, pămînt sau foc după cum vedem și oameni mergînd pe stradă. Nu putem vedea conștiința Lunii sau a Soarelui. Nu există nimic pe Pămînt sau în apropierea lui care să nu-și aibă propria sa conștiință : o Piatră, un Copac, un Cîine sau un Om. Privind într-o oglindă sau în peretele lucios al unui val care se înalță gata să se răstoarne, sau la o piatră, netezită de apă și lucioasă ca sticla, vedem forme ale cărnii trăind în timp. Dar conștiința care percepe acel chip, acel trup, acele mîini, acele picioare nu se află în același plan al timpului. O vietate care își privește imaginea, de exemplu un antropoid sau un leopard aplecat deasupra unui lac pentru a bea apă, își vede în acesta chipul și trupul, vede un dans al materiei în timp. Dar cel ce vede acest dans are memorie și speranțe, iar memoria în sine se află pe un alt plan al timpului. În felul acesta fiecare dintre noi, mergînd sau stînd sau dormind, cuprinde în ființa sa cel puțin două planuri

ale timpului prinse împreună ca gălbenușul și albușul unui ou ; iar cînd vreun copil al cărui suflet abia începe să se facă simțit, sau vreun adult care nu s-a gîndit niciodată pînă atunci la nimic altceva decît la ce se gîndește un animal, sau vreun adolescent îndrăgostit, sau vreun bătrîn care are înaintea lui moartea, sau chiar vreun filozof, sau vreun cercetător al stelelor — cînd oricare dintre aceștia sau tu sau eu ne întrebăm, punînd toată greutatea vieților noastre la temelia întrebării : Ce sînt eu ? Ce este Timpul ? Care este dovada existenței Timpului care nu este muritor ca o frunză toamna ? — într-un asemenea caz răspunsul este : Acela care pune această întrebare se află în afara timpului lumii... Drept urmare m-am uitat la înfățișarea lunii, în momentul de față apărînd ca un glob întunecat cu porțiunea care reflectă soarele crescînd în fiecare noapte, m-am uitat la această fărîmitură de materie și am înțeles că are gînduri, dacă le putem numi astfel, gînduri, simțăminte, o conștiință a existenței sale, tot așa după cum am și eu, un om stînd culcat pe o stîncă în întuneric, cu spatele pe stînca păstrînd încă acea căldură pe care a primit-o de la soare, în timpul zilei.

Lună diformă
Tiranică
Trudind să te învîrtești în cercuri
Reflectînd răceală,
De ce nu zbori în spațiu să-ți găsești
o altă planetă ?
Poate planeta Venus sau chiar Marte ?

Pămînt sferoidal
Care te rostogolești și gîfîi,
În timp ce te învîrtești nebunește,
Care din noi este biciul și care titirezul ?
Nu avem ce alege în afară de a fi legați
unul de altul,
Rotindu-ne și rotindu-ne și rotindu-ne
și rotindu-ne și rotindu-ne...

Gîndurile lunii sînt foarte reci și flămînde, știu asta acum. Dar în acel moment, îndrăgostit și obsedat de lună, tînjeam necontenit după ea. Stăteam culcat la pămînt și mă lăsam îmbătat de atracția lunii. Însă fărîmitura aceea rece, care valsează și se leagănă în jurul nostru într-un mod atît de sălbatec, soarbe cu nesaț mințile oamenilor. La vremea primului pătrar, cînd luna parcursese din nou un sfert din călătoria sa în jurul pămîntului și mai rămăsese încă o săptămînă pînă la lună plină și la așteptata venire pe pămînt a Cristalului care trebuia să mă viziteze, devenisem cu adevărat nebun. Nu mai dormeam, a ! nu ! Nu mai *puteam* dormi ! Mă plimbam sau stam culcat sau în genunchi sau așezat pe ceva, gîtul mi se îngropase în mușchii de sub ceafă, priveam îndelung în sus, numai și numai în sus, în timp ce celulele pupilelor îmi țiuiau din cauza luminii ca urechile unui bolnav de friguri. Țiuitul acesta deveni mai ascuțit și mai intens, și, tîrziu, în una din nopți, cînd jumătatea de lună se afla drept deasupra capului, am auzit amestecîndu-se cu acesta, un zgomot pămîntesc, și

mi-am dat seama că, orice era, venea din afara cetății, de pe cîmpia de dincolo de ruinele acesteia, dintre ruine și munții din depărtare. Am mers printre casele ruinate, care îmi apăruseră atît de prietenoase, atît de apropiate, dar care acum se țineau parcă la distanță — se îndepărtau de mine ori de cîte ori mă apropiam de vreun perete care ieșea în afară sau de colțul vreunei clădiri sau de vreo umbră amenințătoare —, îmi strîngeam pumnii iar ochii mi se măreau cercetători în mod instinctiv, cînd treceam pe undeva unde se putea ascunde vreun dușman. Totuși, pînă atunci, de cînd sosisem pe țărmul oceanului, nu mă gîndisem la dușmani sau la primejdii.

Am mers în josul unei străzi largi, pavate, pe care ecoul pașilor mei răsuna puternic, și am ajuns la marginea cu case mai mici a cetății, de unde am văzut la lumina stelelor strălucitoare și a lunii, care devenea tot mai strălucitoare, o mare cireadă de vite păscînd, în depărtare, pe cîmpie. Erau mii și mii, toate albe ca laptele sau ușor aurii în lumina lunii, toate mari, bine hrănite, animale sănătoase și plăcute, fără a fi însă păzite de nimeni. Aveau toată întinderea enormă a cîmpiei la dispoziția lor și se mișcau toate împreună, avînd același pas, conduse parcă de o singură minte, uneori aplecîndu-și capetele pentru a paște din mers iar alteori mugind. Acesta era zgomotul care mă adusese din centrul cetății la marginea ei. În timp ce priveam se produse deodată o mișcare bruscă, care trezi spaimă la marginea acestei cirezi cu înfățișare de stafii, și am văzut

o umbră întunecată apropiindu-se în fugă de cireadă, venind dinspre una din ruinele de la marginea cetății, pentru a se ghemui apoi la pămînt. În momentul următor unul din animalele mari căzu mort și imediat se răspîndi un miros puternic și grețos de sînge în atmosferă, despre care știam, deși nu aveam nici o dovadă în acest sens, că nu mai mirosise niciodată a sînge pînă atunci.

În acel moment am simțit ruperea mea de ființa care fusesem cînd am debarcat doar cu trei săptămîni mai înainte, într-o țară care nu cunoscuse niciodată uciderea. Știam că ajunsesem acolo purificat, cu sufletul curat și incapabil de a face vreun rău cuiva, dar că între timp atrăsesem răul în preajma mea, în ființa mea, și am înțeles, — ca și cum propria mea mînă întinsese arcul și slobozise săgeata ucigașă, — că eu făcusem ca minunatul animal alb ca laptele să se prăbușească mort la pămînt. Am căzut atunci în genunchi, în timp ce cireada speriată a pornit în goană într-un tropot asurzitor dispărînd repede din vedere, mugind și urlînd și oprindu-se din cînd în cînd pentru a-și arunca pe spate capetele și a adulmeca aerul care le aducea vestea uciderii, umplîndu-le de spaimă. Curînd am rămas singur în lumina palidă a lunii împreună cu o altă ființă, un băiețandru sau poate o fată în haine bărbătești, care se dusese între timp la vita moartă și se aplecase asupra ei pentru a smulge săgeata din rană. Fără să mai încerc să văd cine era această ființă, deși știam că aș putea-o recunoaște dacă mă apropiam îndeajuns de ea, și fără să-mi pese dacă el sau ea mă vedea, am căzut cu fața la pămînt și am început să plîng. Niciodată nu voi mai încerca durerea pe care am încercat-o atunci și niciodată nu voi mai încerca o asemenea suferință fiindcă nu voi mai putea îndura a doua oară așa ceva și nici nu mai vreau să trăiesc de-acum înainte, nu vreau să-mi mai dau seama de ceea ce am făcut, ceea ce sînt și ceea ce trebuie să se întîmple, nu, nu, nu, nu, nu, nu, nu, mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc și mă rotesc...

> Trebuie să-mi exprim în scris dezacordul meu absolut privitor la tratamentul aplicat. Dacă ar fi cel corect, pacientul trebuia să arate pînă acum semne de îmbunătățire a stării sale. Nu sînt cîtuși de puțin de acord cu faptul că dacă doarme aproape continuu înseamnă că are nevoie de somn. Propun încetarea tratamentului actual și o discuție privitoare la alternativele posibile.
>
> DOCTOR Y

Doctorul Y : Ei, cum te mai simți azi ? Nu mai încape nici o îndoială că dormi prea mult, nu-i așa ?

Pacientul : N-am dormit niciodată mai puțin în toată viața mea.

Doctorul Y : Ar trebui să te simți foarte odihnit acum, așa că aș vrea să încerci să rămîi mai mult timp treaz, dacă poți. Stai ridicat, vorbește cu ceilalți pacienți.

Pacientul : Trebuie să țin camera curată, trebuie să o țin pregătită.

Doctorul Y : Nu, nu ! Aveam personal care face curățenie peste tot. Treaba dumitale este doar să te faci bine.

Pacientul : Cred că mi-a fost mai bine mai înainte. Acum însă mi-e mai rău. Din cauza lunii, vezi dumneata. E o realitate rece și dură.

Doctorul Y : Așa ! Așa ! Bine ! Vrei să dormi mai departe. Nu ?

Pacientul : Nu dorm, îți spun mereu asta.

Doctorul Y : Bine, bine, noapte bună !

Pacientul : Ești stupid ! Soră, spune-i, te rog, să plece. E stupid. Nu înțelege nimic.

Dimpotrivă. Pacientul progresează în mod evident. Arată mai puține semne de tulburări. Culoarea și înfățișarea sa generală sînt mult mai bune. Am experimentat acest medicament pe scară întinsă. Nu e prima dată cînd un pacient răspunde tratamentului cu somnolență. Poate să dureze și trei săptămîni pentru a se obține un efect total. Deocamdată a trecut numai o săptămînă de cînd am început tratamentul. Este absolut necesar să fie continuat.

DOCTOR X

Nu am așteptat să văd cum e tăiată vita în bucăți. Am fugit înapoi la marginea pavajului unde așteptam aterizarea și am încercat să-mi spulber temerile căutînd să dorm. Nu

înțelegeam de ce îmi era teamă, dar faptul în sine că îmi era teamă însemna o atît de mare deosebire între momentul de față și trecut, încît mi-am dat imediat seama că mă aflam într-o situație nouă. Simțeam că eram într-o stare cu totul deosebită. Acum îmi era teamă de răsăritul lunii și de creșterea ei rapidă spre faza de lună plină. Voiam să mă ascund undeva sau în vreun fel oarecare, dar să mă ascund într-o lumină de zi continuă pînă la venirea acelei nopți cînd va fi Lună Plină și cînd — de asta eram sigur — Cristalul avea să coboare pe terenul meu de aterizare pe care îl măturasem și îl pregătisem. Dar lumina zilei nu era potrivită pentru a-mi găsi un adăpost tainic, pentru a mă ascunde. Mi-am acoperit, prin urmare, capul cu o grămadă de crengi și m-am culcat cu fața în jos silindu-mă să dorm, deși nu aveam nevoie de somn. Somnul meu însă nu era somnul unui om obișnuit. Era un fel de trăire într-un loc sau o țară diferită. Mi-am dat seama tot timpul că trăiam o altă viață, dar pe uscat, foarte diferită de viața unui marinar, și că era o viață atît de grea, de sinistră și de străină pentru mine, încît să dorm era totuna cu a intra în celula unei închisori. Totuși, noua mea senzație de groază față de noapte și lumina lunii strălucitoare și înșelătoare care mă absorbea era îndeajuns să mă facă să prefer viața marinarilor în locul acestei lumini. M-am deșteptat și deși nu dorisem să mă trezesc și mă hotărîsem să rămîn unde eram, privind cerul în așteptarea Coborîrii Cristalului pe pămînt, totuși nu m-am putut împie-

dica de a mă ridica în picioare și a umbla prin cetate, care îmi apărea acum străină și avînd o atitudine batjocoritoare față de mine. De data aceasta am mers spre nord, unde de partea cealaltă a cetății am văzut niște copaci mari, iar undeva, sub aceștia, licărirea unui foc roșu. Am mers în văzul oricui, fără să mă feresc sau să încerc să nu fac zgomot, prin poienele pădurii în parte luminate de lună și în parte cufundate în umbră, pînă ce am ajuns la o mică ridicătură de pămînt unde puteam privi în jos la o adîncitură înconjurată de copaci : tisă, ilice și ulmi. Și acolo i-am văzut. Erau la o depărtare de vreo cincizeci de iarzi ; spațiul dintre mine și ei era format din umbre foarte negre și petece de lumină strălucitoare venind de la lună. Umbrele care se datorau jocului flăcărilor goneau și săltau în jurul spectacolului din fața ochilor, așa încît nu puteam vedea totul prea clar. În fața focului era un grup de oameni : trei adulți și cîțiva adolescenți. Aplecîndu-mă înainte pentru a-mi fixa ochii, căci nu vedeam prea bine din cauza amestecului de lumini și umbre, am observat că frigeau hălci de carne în timp ce cîntau și chiuiau și rîdeau. M-am simțit cuprins de o mare curiozitate, totodată dezgustătoare — ca aceea a cuiva care își bagă degetele într-o rană dureroasă. Știam prea bine cine erau acei oameni, sau întrucîtva. Știam ce chipuri aveam să văd, deși aveam un gol în memorie, care îmi ștergea amintirea exactă a locului pe care îl ocupau acești oameni în lunga mea viață de pînă atunci. Și-au întors capul speriindu-se de zgomotul pașilor mei.

Erau trei chipuri, chipuri de femei, toate la fel, sau așa ceva, toate variante ale aceluiași chip, care rîdeau și se bucurau, în timp ce în jurul gurilor strîmbate de rîs aveau fața mînjită de sîngele care se prelingea picurînd de-a lungul bărbiilor. Erau trei femei, toate îndeaproape legate de mine, asemănătoare, poate surori, legate de mine datorită unor situații pe care nu mi le puteam aminti cîtuși de puțin. Se găseau și trei băieți acolo, desigur erau și băieții acolo, precum și un copilaș culcat pe jos, într-o parte a focului, pe cît se vedea uitat din cauza ospățului, deoarece plîngea și se zbătea strîns înfofolit, cu fața stacojie ; m-am repezit spre copil să-l trag din calea picioarelor amenințătoare ale acelora care se învîrteau în horă și mi-am deschis gura să strig la ei și să-i cert, cînd, deodată, Felicity mi-a împins în gură o bucată de carne care fusese pîrlită puțin, dar încă crudă și sîngerîndă ; m-am repezit asupra cărnii și eu, împreună cu ceilalți, rupînd bucăți dintr-o halcă sîngerîndă sprijinită deasupra focului de niște bețe care au început să se îndoaie după ce au luat foc, așa încît halca s-a lăsat jos pînă la para focului, ceea ce făcea ca toată pădurea să duhnească a carne arsă. Eu înghițeam îmbucăturile nemestecate rîzînd și cîntînd cu toți cei de acolo, cu cele trei femei :

Sub mîna mea,
carne, produs al florilor,
Sub mîna mea,
plăcută priveliște
Dați-mi înapoi lumea mea,
În voi pămîntul respiră sub mîna mea...

Acum ajungem la carne, acum, acum
Acum ajungem la carne, acum acum acum
Acum ajungem la carne, acum,
Acum acum acum acum acum acum
acum acum...

Iar cei trei băieți, fiii mei, care erau și ei îmbătați cu sînge și tot atît de înnebuniți ca și mamele lor, continuau să joace un dans imaginat de ei, bătînd tare din picioare și cîntînd :

„Acum ajungem la carne, acum, acum", repetînd mereu aceleași cuvinte. Rîdeau toți de mine, rîdeau simțind o plăcere răutăcioasă deoarece mă alăturasem ospățului lor sîngeros. La un moment dat am observat că totul s-a terminat, femeile părăseau locul într-o atitudine serioasă, lăsînd focul să ardă și grămezile de carne însîngerată și greu mirositoare alături. Am căutat cu ochii copilașul, dar nu mai era acolo. Am văzut apoi că era mort și că fusese aruncat pe grămada de carne de culoare roșie-purpurie plină de sînge, care rămăsese lîngă foc, în poiană, în văzul tuturor, lăsată pentru ospățul nopții următoare. Copilașul era acum gol, un copilaș mititel, nou-născut și stacojiu, mînjit cu sînge, avînd organele genitale mari cum le au băieții nou-născuți, expus vederii deasupra grămezii însîngerate. Mi-am dat seama că eram gol. Nu-mi puteam aminti cînd îmi pierdusem hainele cu care eram îmbrăcat cînd părăsisem iahtul. Pe cît se pare coborîsem gol de pe spinarea delfinului dar nu-mi dădusem cîtuși de puțin seama că eram despuiat ;

acum, însă, simțeam nevoia să mă acopăr cu ceva. Pielea însîngerată a vacii ucise zăcea grămadă la marginea poienii, unde o aruncaseră femeile și băieții. Am fugit repede spre ea și eram gata să mă înfășor într-însa, așa udă și necurățată cum era, cînd mi-am aruncat întîmplător privirea în sus și am văzut că soarele apăruse deasupra copacilor iar luna înșelătoare dispăruse. Tot așa dispăruseră și grămada de carne însîngerată, copilașul mort, totul. Nu se mai vedea nici o urmă a dansului ucigaș din noaptea care trecuse.

M-am întors înapoi prin pădurea care era acum inundată de lumina liniștită a dimineții și am traversat cîmpia cu iarbă și suburbiile cetății în ruine și părăsite, pînă ce am ajuns în piața centrală pe care am privit-o atent și îngrijorat să văd dacă noaptea care trecuse nu o schimbase cumva. Însă nu se întîmplase nimic. Piața era tot acolo, liniștită și expusă luminii limpezi a soarelui ; nu se auzea nici un zgomot în afară de acela al apei nevăzute curgînd prin canale și de ciripitul păsărelelor.

Îmi era o teamă nemaipomenită de noaptea care se apropia. Îmi era teamă de femeile ucigașe care rîdeau zgomotos și-mi era teamă de cîntecele lor. Știam că, în noaptea aceea, cînd avea să răsară luna, aveam să fiu neputincios în fața radiațiilor sale otrăvitoare. Am încercat să-mi imaginez diferite feluri în care m-aș putea lega, mi-aș putea lega mîinile și picioarele, să mă fac imun față de acțiunea Razelor Lunii, dar cineva nu se poate lega singur și nici nu poate face legături care să nu fie des-

făcute — nu poate, adică, afară dacă nu se omoară. Nu există nici un mijloc prin care cineva să se imunizeze împotriva persoanei diferite de el care se poate trezi la viață în interiorul ființei sale în orice clipă — persoană ce nu va cunoaște legile existenței aceluia care o găzduiește. Începeam deja să mă îndoiesc că aș ști care dintre noi doi era mai puternic, care dintre noi era gazda, ce eram eu însumi și ce însemna o progenitură denaturată a mea.

În cele din urmă am ajuns la concluzia că dacă aș pleca departe din oraș mergînd cît aș putea de repede, înainte de răsăritul lunii în noaptea aceea, atunci aș avea de parcurs o distanță mult prea mare ca să mă pot întoarce în pădure mai înainte de răsăritul soarelui, a cărui ivire avea să izgonească vrăjitoarele și ospățul lor. Atît timp cît rămîneam copilul soarelui, aveam să-mi păstrez voința de a mă ține departe de ceea ce noaptea ar fi vrut să mă momească să fac. Am plecat, așadar, mergînd repede și fără oprire spre sud, ocolind rîul, luînd în acest scop calea de la marginea prăpastiei enorme pe muchia stîncii, traversînd albia uscată pe unde cîndva cursese rîul și apoi preria, și mergînd toată ziua aceea lungă și fierbinte, încît în momentul în care a răsărit luna mă aflam la o depărtare de douăzeci de mile într-o atmosferă uscată și la o mare înălțime, unde erau puțini copaci, și aceștia pipernicíți și cu frunze rare.

Am privit înapoi peste cîmpia pe care pășteau cirezile de vite ; de la înălțimea și depărtarea unde mă aflam acestea apăreau ca niște mici grupuri de lumină mișcîndu-se pe iarba verde luminată de lună. Puteam de asemeni să văd, dar foarte departe, ceva scund și întunecat, și anume marginea pădurii unde se aflau în acel moment, desigur, femeile. Luna mai avea trei zile pînă la faza ei de lună plină. Eram disperat. Știam că trebuia să continui să merg toată noaptea drept înainte, drept înainte, și cît mai departe de atracția magnetică a pădurii, dar nu am făcut așa. M-am întors și am pornit înapoi, coborînd de pe podișul minunat unde atmosfera era deosebit de curată și de delicată, pentru a ajunge jos, și în momentul în care luna apunea în stînga mea, deasupra munților pe care ar fi trebuit să fiu pînă în acel moment și să-i fi cunoscut îndeaproape, dacă nu aș fi fost atras ca de un magnet de cetatea ruinată, m-am găsit la periferia cetății pe care am străbătut-o fugind ca un nebun, ocolindu-i centrul — acel careu cu un cerc în mijloc —, deoarece nu mai voiam să simt rușinea pe care o trezea în mine locul curat care aștepta o aterizare de undeva, continuînd să fug prin cartierele periferice pînă ce am ajuns de cealaltă parte a cetății, intrînd apoi în pădure, unde, exact așa cum le văzusem în noaptea precedentă, se aflau și acum cele trei femei cu cei trei băiețandri, copilașul mort descompunîndu-se pe mormanul de carne. Era însă tîrziu, luna apusese iar soarele avea să răsară în curînd. Femeile erau gata să plece. Mi-am dat seama că îmi salvasem viața datorită marșului forțat pe care îl făcusem ziua în direcția opusă. Toți cei aflați acolo au dis-

părut printre copaci fără să se uite măcar la mine, iar unul dintre băieți a sărit pe un bouleau pe care îl legase de coarne, a ocolit în galop poiana cu animalul înnebunit — care zvîrlea cu copitele jeratecul din foc, bucăți din mormanul de carne și cadavrul copilului împrăștiindu-le prin tot luminișul — și a părăsit apoi locul în goană, în timp ce bouleanul mugea și urla. Pe neașteptate poiana apăru în lumina soarelui de dimineață goală și curată.

M-am întors în piața din cetate bucuros că scăpasem cu bine din grozăvia pe care o văzusem, dîndu-mi totodată seama că eram prea obosit pentru a putea pleca cît mai departe în noaptea următoare, pentru a fugi de ospățul care se apropia. Știam, în același timp, că mai erau încă două nopți luminate puternic de luna în continuă creștere pînă la faza de Lună Plină. M-am culcat la pămînt și am dormit lîngă piața pătrată — iar noaptea am luat din nou parte la ospățul sîngeros de sub copaci. De data aceasta omorîseră bouleanul băiețandrului, așa că în întreaga poiană se simțea mirosul greu al sîngelui, al mațelor și al uciderii. Mi-am dat însă seama că nu voi mai lua parte la așa ceva niciodată în viitor, deoarece căpătasem mari puteri în urma somnului și a cărnii ce o mîncasem la ospăț. În acea ultimă zi, am parcurs douăzeci de mile spre sud, așa cum făcusem și mai înainte, și m-am întors, ca și data trecută, cînd a răsărit luna, care era acum aproape lună plină, mergînd liniștit toată noaptea, la înapoiere, fără a mai fugi sau a vrea să mă duc

în pădure. Nu m-am întors în pădure deoarece cînd am ajuns la marginea cetății era prea tîrziu și soarele răsărise deja dintr-un cer roșu de deasupra oceanului, în ziua în care luna avea să fie plină. Eram obosit. Eram extrem de obosit. Nu mîncasem nimic în noaptea aceea și mersesem patruzeci de mile. M-am spălat bine, folosind cel mai mare dintre apeducte și afundîndu-mă în canal pînă ce apa mi-a ajuns pînă la brîu. Mi-am pieptănat cu degetele, cum am putut mai bine, barba și părul și m-am uitat la murdăria care se scurgea de pe mine odată cu apa. Apoi am băut și iarăși am băut cîtă apă am putut înghiți, sperînd că apa limpede și curată îmi va spăla interiorul trupului de marea cantitate de carne însîngerată pe care o simțeam încă în mine din noaptea precedentă aceleia peste care trecusem. M-am întins apoi la pămînt pentru a mă odihni și a aștepta. În căldura zilei care a urmat, în ciuda a tot ceea ce am încercat să fac pentru a mă ține treaz, am adormit. Am dormit adînc și chinuit îngrozitor. În visurile mele vedeam viața de dincolo de moarte într-o țară umedă și fără soare în care viața mea însemna o trudă grea și continuă, ceas de ceas, clipă de clipă. Cînd m-am deșteptat luna răsărise de mult, deși dorisem să mă trezesc înainte de a răsări ; era miezul nopții. Pierdusem sosirea Cristalului deoarece se afla deja aici.

Dar nu-l puteam vedea.

Lumina alburie și puternică a lunii învăluia uniform cetatea pustie ca și pavajul de piatră al scuarului la marginea căruia eram așezat ;

simţeam o apăsare îngrozitoare din cauza somnolenţei şi a unor presimţiri sinistre. Cercul din mijlocul careului era curat ca întotdeauna şi avea o strălucire slab colorată, deşi cîteva frunze fuseseră aduse de vînt pe suprafaţa lui în timpul cît fusese neglijat în ultimele zile. Prezenţa Cristalului, foarte aproape, la cîţiva iarzi de mine, îmi era evidentă fiindcă... ştiam că era acolo. În timp ce priveam spre locul respectiv mi se părea că lumina se lăsa mai grea unde era Cristalul, — nu, nu era asta, se simţea doar o apăsare, o greutate sau, mai curînd, o intensitate. Fiindcă se afla acolo, în centrul scuarului, îmi era greu să văd perfect clădirile de pe partea cealaltă a pieţii — nu era imposibil, nu, dar tremurau şi pluteau în atmosferă ca pietricele din răbufnelile de vînt care mînă nisipul sau erodează sfîrîind stîncile. Mai mult decît datorită vederii simţeam prezenţa Cristalului acolo datorită urechilor, deoarece îmi vîjîiau şi ţiuiau atît de ascuţit, încît trebuia să-mi clatin necontenit capul pentru a scăpa de zgomote.

Zgomotul era prea fin şi la un diapazon prea înalt pentru a-l putea suporta. Dacă aş fi fost un cîine aş fi început să urlu şi aş fi fugit de unde eram. Sforţarea de a privi în direcţia Cristalului era prea mare pentru mine. Am încercat să-mi închid ochii deoarece, orice ar fi fost acel obiect pe care nu-l puteam vedea clar, deşi era acolo, el aparţinea unui nivel de existenţă pe care ochii mei nu erau destul de evoluaţi pentru a-l percepe. Mai mult încă, tot corpul meu şi starea vieţii din el sufereau.

Radiind violent din acel punct central, simţeam valuri dintr-o substanţă mai rafinată, dintr-un nivel mai înalt de existenţă, care mă copleşeau fiindcă nu mă aflam la acelaşi diapazon cu ele.

Mi-am adus atunci aminte de momentul în care mă aflam pe puntea superioară a iahtului şi priveam obiectul strălucitor de cristal, acel disc care se găsea în acelaşi timp într-o stare de mişcare neînchipuit de rapidă dar şi staţionară, o învîrtire vizibilă în spirală, în plan orizontal, iar cînd l-am văzut îndreptîndu-se spre mine şi apoi învăluindu-mă, am avut senzaţia că întreaga mea fiinţă fusese smulsă din nivelul pentru care fusese creată. Am simţit acum acelaşi lucru. Mă simţeam bolnav, deprimat şi zdruncinat, epuizat din cauza efortului de a vedea ceea ce nu puteam vedea şi a auzi ceea ce aş fi putut auzi cu alte urechi, aşa încît trebuia să aud acum acel zgomot pe un ton ascuţit şi de nesuportat. M-am ridicat cu greutate în picioare şi am mers clătinîndu-mă pînă în mijlocul pieţii. Pe măsură ce mă apropiam de acel loc, zgomotul devenea mai strident, ochii mi se zbăteau şi îmi ardeau, în timp ce întregul corp părea că mi se destramă şi devine gol pe dinăuntru. Ştiam că pierdusem ocazia — pentru a doua oară, deoarece prima fusese pe puntea iahtului cînd Cristalul îmi luase cu el prietenii lăsîndu-mă singur. Deşi ştiam că acţiunea mea însemna o încercare zadarnică, deoarece era lipsită de orice sentiment liniştit de încredere, care constituie în sine un semn sau o condiţie a succesului, trebuia totuşi să încerc. În interiorul meu şi în tot

ce mă înconjura simțeam un gol. Smulgîndu-mi ochii pentru a-i odihni puțin de la acea atracție centrală magnetică, m-am uitat împrejur la casele fără acoperișuri cufundate în tăcere, care înconjurau piața, dîndu-mi seama în primul rînd de meritul lor de a arăta o încredere liniștită, o stare de așteptare. O stare de vacuum foarte diferită de tînjeala mea înnebunitoare după ceva. Clădirile erau orientate spre interior, spre centru ; era o cetate care își găsise inima, locul său de odihnă, într-un vîrtej de mare intensitate care socotea ca aparținîndu-i și o străpungea cu substanțele sale rafinate, așa cum un gînd poate pune stăpînire pe un om și schimbă totul în ceea ce îl privește. (A, da ! În rău, ca și în bine, după cum învățasem de curînd.) Uitîndu-mă la case, apoi aruncîndu-mi privirea la ceea ce apărea ca un vîrtej în mijlocul scuarului, îndreptîndu-mi iarăși ochii în altă parte, pentru a-i odihni, am izbutit să mă apropii pînă la cincisprezece iarzi de obiectul din centrul scuarului — dar nu mai mult. M-am oprit pe loc și am privit din nou de foarte aproape un perete sau o pînză dintr-un material lucitor, în care se aflau întemnițate niște ființe, în condițiile lor naturale, așa cum eram și eu ca într-o închisoare în aerul pe care trebuia să-l respir. De atît de aproape și fără să privesc direct, ci numai cu coada ochiului, așa cum examinează astrologii stelele obținînd, în mod paradoxal, o viziune mai delicată și mai minunată, puteam să văd vibrînd acolo o geană de lumină ; și (aproape vizibile, mai mult simțite, știute, recunoscute) ființele care aparțineau acelei stări în mod natural. Asemenea umbrelor unor flăcări care joacă nestabile pe un zid de foc, ca reflectarea apei frînte într-o cascadă, în interiorul luminii pîlpîinde puteam vedea, cu coada ochiului, depunerile în cristale ale materiei, ceea ce constituia funcțiile sale, rațiunea sa de a exista, făpturile sale. Erau acolo niște ființe despărțite de mine cum sînt peștii dintr-un zid de apă despărțiți de omul care îi privește de la o depărtare de șase incii [1], din masa atmosferică ; dar cunoșteam acele ființe, simțeam că trebuie să mă strecor în vreun fel oarecare înăuntru la ele, gîndind altfel de cum gîndesc eu, respirînd acele vibrații învîrtindu-se în vîrtejuri repezi — dar nu m-am putut apropia mai mult și știam că asta se întîmpla din cauză că mă lăsasem atras în pădurea cu femeile care beau sînge și fiindcă dormisem ca un cîine în Soarele fierbinte. Am încercat să pătrund cu forța în apariția luminoasă, deși legile densității mele mă țineau pe loc. Am simțit că mi se face prea rău ca să mai pot sta în picioare. Făcînd o ultimă sforțare a voinței, pe care o știam greșită și inutilă, m-am prăbușit la pămînt și am leșinat, iar ochii aprinși ca focul mi s-au stins treptat în întuneric. Cînd m-am trezit din nou, scăldat și înconjurat din toate părțile de razele fierbinți ale soarelui, era dimineață. Știam bine că între timp Cristalul plecase. Scuarul și cercul din mijlocul său erau goale. Îmi fusese rău și îmi sîngerase nasul. Zăceam în sînge și în miros

1 O incie (un țol) = 2,54 cm.

de vomă. Acolo unde fusesem culcat mirosea oribil. Cînd m-am ridicat pe jumătate să privesc în interiorul meu, la pierderea îngrozitoare pe care o suferisem, am simțit din nou ce simțeam pe puntea vasului în momentul în care toți prietenii mei dispăruseră împreună cu vizitatorul strălucitor. Eu fusesem lăsat pe loc. Nu fusesem luat. Eșuasem într-un mod penibil și totul era numai din vina mea. Nu avusesem nimic altceva de făcut decît să aștept liniștit momentul lunii pline și să fiu atunci cu inima ușoară, vigilent și treaz. Dar nu făcusem asta.

M-am ridicat în picioare și m-am uitat împrejur la orașul care părea să se fi schimbat, deși nu puteam spune *cum* se schimbase. Făcea acum o altă impresie, liniștea și tăcerea sa de mai înainte dispăruseră. Oferea un aspect de frivolitate, un fel de atmosferă de beție. Dacă s-ar putea spune că un oraș, o clădire sau o coloană de piatră rîde pe înfundate, atunci așa ceva se simțea aici, o chicoteală prostească și înăbușită, ceva copilăresc, grosolan. Aducea cu acel moment în care femeile se întorseseră spre mine, în lumina focului, sub copaci, și-mi arătaseră chipurile mînjite de sînge, numai că ele rîdeau și zîmbeau ca și cum nu se întîmpla nimic cu ele sau cu mine.

M-am dus tîrîndu-mi picioarele la rîu să mă scald și să mă înviorez. Dar m-am oprit. Deoarece în scuarul pavat cu lespezi de piatră a apărut o — ceva ce nu știam ce putea fi. Am crezut la început că trebuie să fie un om, deoarece stînd în picioare era de înălțimea unui

om și avea umerii și brațele și picioarele unui om, deși ținuta lui apărea forțată și deformtă. Capul însă... era oare al unui fel de maimuță, care mergea tîrîndu-și picioarele prin scuar și se îndrepta spre centru ? Ajuns acolo se lăsă pe vine și se uită împrejur. Corpul îi era acoperit cu o piele compactă și fină, de culoare cafenie, strălucitoare, asemenea pielii unui cîine, și avea totodată urechi ciulite și ascuțite și un bot ca de cîine. Totuși făptura semăna și cu un șobolan. Avea o coadă lungă și solzoasă ca de șobolan. Mi-era teamă. Era mai mare și mult mai puternică decît mine. Mă gîndeam că s-ar putea îndrepta spre mine să mă atace. Totuși, am pornit spre ea și făptura m-a privit fără să-mi arate vreun interes. Mă gîndeam să o atac și să o omor, deoarece o găseam dezgustătoare și urîtă, așa cum sta ghemuită exact pe locul unde stătuse, strălucind și vibrînd, Cristalul în noaptea precedentă. Mă gîndeam că dacă aș omorî animalul cetatea ar trebui să fie curățată din nou. M-am apropiat de el. Făptura se uită alene spre mine și plecă, umblînd încoace și încolo, scărpinîndu-se din cauza puricilor și adulmecînd aerul cu nasul său ascuțit ca de cîine sau de șobolan. Am dedus că probabil nu m-a observat sau, dacă mă văzuse, nu prezentam nici un fel de interes pentru ea.

Am rămas pe loc. Făptura a procedat la fel. O uram : era o vietate deosebită de mine în toate privințele. Totuși, mă gîndeam că cineva aflat la o sută de iarzi de noi ar putea spune, aruncîndu-ne o privire indiferentă, că și viețuitoarea aceea și eu aparțineam aceleiași

specii, deoarece eram aproape tot atît de înalt ca și ea și aveam un cap prins de trunchi în același fel ca și capul acestui cîine-șobolan, precum și brațe și picioare în general asemănătoare. Venind mai aproape însă, cineva avea să vadă că eu eram fără păr pe corp în timp ce făptura avea piele de animal... de fapt nu eram chiar lipsit de păr. Aveam în acel moment un păr castaniu des și cîrlionțat care îmi cădea pe umeri, și o barbă lungă castanie și încîlcită care îmi cobora pînă în talie, precum și păr întunecat și des care îmi creștea pe piept și de la buric în jos pe tot corpul. Aveam un păr castaniu-închis pe pielea arsă și înnegrită de vînt și soare. Eram acoperit și, prin urmare, decent ! În timp ce animalul acesta... însă m-am simțit prea dezgustat să stau acolo și să mă compar cu el punct cu punct, așa că am părăsit scuarul. Cînd am plecat, făptura a scos un strigăt de chemare strident și pe un ton înalt, căruia i s-a răspuns cu alte strigăte, jumătate lătrate, jumătate chițăituri stridente de șobolani, după care au apărut în fugă cam o duzină de făpturi asemănătoare cu prima împleticindu-se și alergînd încoace și încolo. Erau toți masculi. Aveau organele genitale ca ale unui cîine mare și păreau în stare de excitație. Mai tîrziu am observat că aceasta era o stare mai mult sau mai puțin permanentă pentru ei. Cînd stăteau drept arătau ca niște cîini cu păr compact cărora li s-a comandat să stea ridicați pe picioarele de dinapoi. S-au adunat, formînd un grup în centrul scuarului, cu fața spre exterior. Stăteau ridicați pe picioarele de

dinapoi. Aveau fie bîte fie pietre în mîini și păreau să stea de veghe. Apoi am văzut și alții venind în cete, de pe bulevarde. Am fugit de acolo pînă la marginea povîrnișului unde m-am trîntit la pămînt și am rămas privind ținutul care cobora în pantă prin pădurile dese și bătrîne pînă la oceanul albăstrui. Am rămas culcat acolo sub razele soarelui puternic de deasupra capului, înțelegînd că trebuia să mai aștept încă o lună pînă cînd luna avea să fie iarăși plină și că cetatea în care locuisem singur era acum plină de acești șobolani-cîini hidoși. Puteam să-i aud lătrînd, fluierînd și tîrîndu-și picioarele peste tot prin oraș.

Simțeam că nu mai eram în stare să îndur traiul acolo, stînd în așteptare, în tovărășia unor asemenea creaturi. Mi-am făcut tot felul de planuri nebunești — să mă înapoiez pe coastă, să-mi fac o plută din lemnăria adusă la mal de valuri, să mă duc sus pe munți și să-mi construiesc acolo un nou teren de aterizare, sperînd că i s-ar face milă Cristalului de mine și ar coborî *acolo* în loc de *aici*, sau să mă întorc în țara aceea rece și umedă unde se părea că viețuiesc din timp în timp și să-mi duc traiul trudit acolo, renunțînd la orice speranță privitoare la Cristal... dar știam prea bine că voiam să stau aici. Trebuia. Cel puțin, știind că nu aveam nici o alternativă în afară de a face exact ce făceam, m-am dus la rîu mergînd atent să nu mă vadă șobolanii-cîini, m-am spălat și m-am scăldat în apa curgătoare. Am cules cîteva fructe. Am tăiat cîteva ramuri

proaspete din tufișul frumos mirositor și le-am așternut pe jos la marginea povîrnișului, privind în depărtare și în cu totul altă direcție decît aceea a cetății cu locuitorii săi agitați și zgomotoși. Am adormit. În timp ce dormeam au venit să mă observe unul sau mai mulți dintre șobolanii-cîini, deoarece le-am văzut urmele și excrementele cînd m-am trezit. Nu mi-au făcut, însă, nici un rău. Totuși i-am visat și am strigat și m-am luptat cu ei în somn, închipuindu-mi că eram prinsul lor.

Se punea acum problema dacă s-ar putea să aranjez lucrurile astfel încît să rezist o lună fără a deveni robul lunii și să fiu dus cu forța înapoi la ritualul sîngeros din pădure sau să cad victimă curiozității invadatorilor cetății pe care o considerasem a mea.

În timpul celor trei sau patru zile de descreștere a lunii după faza de lună plină, au sosit în cetate din ce în ce mai mulți șobolani-cîini. Deoarece nu-mi făceau nici un rău am hotărît să stau împreună cu ei și să-i observ. Se părea că nu aveau nici o regulă precisă de viață. Unii umblau în cete mixte sau haite formate din masculi și femele, cu sau fără pui cu ei. Grupurile arătau tendința să fie dominate de către unul dintre animale, fie mascul fie femelă, dar nu întotdeauna. Se ciorovăiau și se certau întruna, și atunci, unii se atașau la alte grupuri astfel că, permanent existau grupurile și nu indivizii care le constituiau. Cîte unii se separau formînd perechi în vederea împreunării și se stabileau în camere separate în casele din cetate. Alții rămîneau

singuri, chiar foarte mulți, și nu păreau interesați să îndeplinească nici o treabă precisă în vreunul din grupuri ; încercau totuși să se atașeze grupurilor sau perechilor. Cîteodată erau tolerați pentru cîtva timp dar, de cele mai multe ori, erau izgoniți sau nici nu erau luați în seamă. Acești singurateci, dînd impresia că fac o sforțare să-și aline singurătatea, se adunau împreună cîte doi sau trei și observau grupurile mai numeroase. Dar cea mai mare parte a timpului umblau peste tot și priveau numai — fapt care-mi apărea ca o reflectare neplăcută a ceea ce făceam și eu, și îmi închipuiam că vedeam în atitudinile lor foarte stinghere și în ochii lor foarte atenți și lacomi de a privi exact oglinda mea — dacă s-ar fi uitat la mine cîtuși de puțin. Erau totuși o specie de făpturi care păreau extrem de active toată ziua sau, mai curînd, făceau ceva fiind mereu preocupate de sine. Mergeau peste tot, fără să se oprească vreodată undeva. Culegeau și mîncau fructe, umblau dintr-o cameră într-alta și dintr-o clădire într-alta, rămînînd pe loc pentru cîte o zi sau numai o oră, și apoi plecau mai departe sporovăind în limbajul lor morocănos și pițigăiat într-un fel care sugera că cea mai mare parte a vorbirii lor avea drept scop consumarea energiei, ca și încăierările, bătăile sau activitatea sexuală. Animalele acestea păreau să aibă dorințe sexuale extrem de puternice, poate fiindcă își expuneau întotdeauna organele genitale. Masculii se excitau ori de cîte ori se apropia de ei vreo femelă, indiferent de vîrstă, iar femelele reacționau aproape ca și

masculii. O bună parte a timpului și-o petreceau în expunerea goliciunii, atragerea atenției celor de sex opus, lipirea de partener și observarea îndeaproape a comportării celorlalți. Cînd se forma o pereche, aceasta se retrăgea dinapoia unui zid sau a unui tufiș, cu discreție, și totul se petrecea ca la oameni. Alte animale veneau să-i privească hămăind și chițăind în culmea excitației, și ațîțați pînă dincolo de orice limite, năvăleau unii asupra altora pornind spre tufișurile din apropiere sau spre locurile adăpostite. În felul acesta, o împerechere declanșa o stare de delir care putea să dureze o jumătate de zi. Se putea observa că această sexualitate era mai puternică atunci cînd luna era mai aproape de faza de lună plină și că slăbea pe măsură ce nopțile deveneau mai întunecate. Totuși împerecherile erau tot atît de obișnuite și ziua ca și noaptea. Se părea că aceste animale se temeau de întuneric, adunîndu-se laolaltă mai cu seamă la căderea nopții. Teama aceasta a lor m-a făcut, pentru prima oară, să simt o oarecare milă sau afecțiune pentru ele, deoarece păreau să fie atît de neajutorate și curajoase totodată, adunînd laolaltă animalele mai tinere cînd apunea soarele și punînd paznici pe zidurile înalte ; iar în timp ce mergeau încoace și încolo, aruncau priviri pline de teamă înapoi peste umeri. Totuși, după cîte puteam vedea, nu se găsea nici un dușman prin apropiere. Încercam un sentiment de prietenie pentru ele ; am început să le privesc cu mai multă simpatie și să-mi displacă mai puțin. De exemplu, mi-am dat bine seama

că aceste animale mergeau pe picioarele lor de dinapoi numai de curînd, ceea ce explica felul lor de a păși clătinîndu-se sau smucindu-se dintr-un echilibru nestabil într-altul, la fiecare mișcare, după cum face un cîine mare cînd i se cere să meargă numai pe picioarele de dinapoi. Faptul acesta explica și altceva : gestul lor cel mai vrednic de milă și mai caracteristic. Întrucît ochii lor, ca și ai unui șobolan sau ai unui cîine, erau așezați ca să vadă în timp ce mergeau pe patru picioare, boturile lor ascuțite erau îndreptate spre cer cînd umblau pe două picioare, așa că ochii li se răsuceau spre fiecare din cele două părți ale capului pentru a privi în jos, trebuind să se sforțeze ca să obțină o vedere mai clară. Ca urmare, își aplecau capul în jos și în același timp cînd într-o parte, cînd în cealaltă, în timp ce mergeau clătinîndu-se, forțîndu-și permanent mușchii gîtului pentru executarea acestor mișcări. Adoptînd și eu poziția lor, mi-am dat seama că impresia lor despre lume trebuie să fie sub forma a două semi-cercuri independente, cîte unul de fiecare parte a capului. Spre deosebire de oameni, însă, — care nu pot vedea înapoia lor, așa încît trebuie să-și întoarcă mereu capul cînd într-o parte cînd într-alta, de cele mai multe ori într-un plan orizontal și în același timp neputînd observa cam două treimi dintr-un cîmp de vedere posibil, — aceste animale priveau mereu crucis, uitîndu-se în sus și făcînd mișcări foarte repezi cu capul și din gît pentru a corecta dificultățile pe care le întîmpinau, iar continua smucire a capului

în toate direcțiile dădea impresia că sînt stăpînite de o neliniște permanentă. Dintre toate, animalele mai tinere și cu mușchi mai elastici erau acelea care păreau să obțină un cîmp de vedere destul de larg cu ajutorul smuciturilor lor iuți, aplicate boturilor îndreptate spre cer, fiecare smucitură constituind o întrerupere a unei mișcări de cuprindere a cîmpului de vedere de obicei în diagonală. Aceste mișcări ale capului produceau efectul acelor imagini fotografice dintr-un film vechi sau al unei suite de desene animate într-o succesiune de scene care nu se desfășoară destul de repede.

Am observat, de asemeni, că atunci cînd erau prea obosite sau credeau că sînt singure, animalele se lăsau în patru labe și alergau un timp în felul acesta. Fugeau, de altfel, foarte repede și cu multă îndemînare deoarece trupurile lor fuseseră construite pentru a se mișca astfel. Dar dacă un individ sau un grup se comportau în felul acesta mai mult timp, atunci celelalte făceau mișcări ce demonstrau enervarea și începeau o palavrageală mustrătoare și severă. Vinovații adoptau mai întîi o atitudine de sfidare, apoi de vinovăție și, mai curînd sau mai tîrziu, se întorceau clătinîndu-se la poziția ridicată.

Cînd se adunau înghesuite în încăperile lor fără acoperișuri sau pe pavajul de piatră din scuar, în nopțile fără lună, stăteau, cum stau cîinii sau maimuțele, ghemuite, cu membrele anterioare întinse pe jos drept în fața lor ca sprijin : totodată umblau în patru labe mult mai mult în întuneric. Erau cît se poate de deosebite în aceste două situații diferite : pe de o parte, mersul lor greoi și bălăbănit pe picioarele de dinapoi, cu felul acela smucit de a privi în jur, care le dădea un aspect de îngîmfare și trufie ; iar pe de altă parte, fuga iute și alergatul de colo colo cînd umblau în patru labe, încît păreau cu adevărat că ar fi două specii diferite și presupun că le consideram chiar ca atare, deoarece îmi amintesc foarte limpede că la prima apariție a maimuțelor nu m-am alarmat imediat ca în prezența unei noi invazii, deoarece am crezut, în mod vag, că poate șobolanii-cîini se mișcă într-un al treilea fel diferit de celelalte două.

Aceste maimuțe sînt oarecum familiare pentru noi, ființele omenești. Erau o specie de cimpanzei dar mai mari decît aceia de la grădinile zoologice. Au venit în cetate prin copaci sărind din cracă în cracă și apoi de pe un zid pe altul. Cînd au dat cu ochii de șobolanii-cîini nu am putut înțelege imediat reacția pe care au manifestat-o. Deși s-au oprit pe loc și s-au adunat toate grămadă, nu s-au arătat prea speriate, dar nici nu s-au arătat mulțumite. Au început să se sfătuiască între ele în partea de nord a orașului pînă cînd s-au adunat vreo două sute sau poate mai multe. Între timp, șobolanii-cîini, învîrtindu-și ochii și privind cruciș într-o direcție și într-alta pentru a se uita la noile venite, se strînseră și ei laolaltă fără a lua nici o atitudine agresivă, în timp ce maimuțele s-au apropiat tot mai mult și au început să alerge și să sară de pe un zid pe altul peste tot prin oraș, pentru a găsi cotloane și camere care nu

erau ocupate. Au urmat o mulțime de certuri violente și proteste în cazurile în care noii veniți au încercat să ocupe locuri deja ocupate de șobolanii-cîini dar, pe cît se părea, fiecare din cele două specii recunoștea dreptul celeilalte de a locui în acest loc. Tot mai multe cete de maimuțe continuară să sosească în cetate. Aceasta deveni repede tixită de animale. Aveam impresia că prima categorie, șobolanii-cîini, privea maimuțele ca inferioare lor, și că maimuțele erau de acord sau erau dispuse să pară că sînt de acord cu această situație. Ele făceau mici servicii marilor animale care mergeau bălăbănindu-se și erau totodată gata să se dea oricînd la o parte din drumul acestora. Mie însă, ca om, maimuțele îmi apăreau, luate în total, mai plăcute, mai simpatice, poate și fiindcă eram mai familiarizat cu ele. Nu aveam vreo antipatie puternică față de ele, așa cum aveam încă pentru Șobolanii-cîini, în ciuda milei crescînde pe care o simțeam pentru aceștia. Mi se părea totodată că ochii maimuțelor îmi arătau simpatie, înțelegere, deși nu făceau nici o încercare să se apropie de mine, nici nu mă brutalizau, cele mai multe dintre ele neluîndu-mă în seamă, așa cum procedau și celelalte animale. Ochii unei maimuțe, atît de triști, atît de inteligenți, sînt ochi care vorbesc ochilor omenești. Îi simțim ca fiind ochi omenești. Și ce fel de autolingușire ar putea fi aceasta ? Deoarece ochii celor mai multe ființe omenești sînt tăioși, atotștiutori, inteligenți și vanitoși, ca ochii șobolanilor-cîini. Adîncimea care se află în ochii unei maimuțe nu se găsește nici pe departe în ochii tuturor oamenilor. Am descoperit acest lucru în timp ce mă plimbam prin cetatea acum foarte populată, zgomotoasă, învălmășită și murdărită, evitînd, ori de cîte ori puteam, pe marii șobolani-cîini, întîlnind însă, cu un simțămînt de ușurare, maimuțele care arătau să fie atît de mult ca *oamenii*. Soseau tot mai multe făpturi din ambele specii, orașul era tixit, zilele se scurgeau monoton și curînd numai o jumătate din fața luminată a lunii se mai vedea întoarsă spre pămînt, după care tot mai mult din spatele întunecat decît din fața ei luminată apărea noaptea pe cer, lumea devenind din ce în ce mai cufundată în întuneric, pînă ajunse la întunericul total, ceea ce însemna că în curînd, și anume, nu mai tîrziu de două săptămîni din acel moment, trebuia să fiu pregătit pentru coborîrea Cristalului. Totuși scuarul central era întotdeauna plin de animale, așa cum, cîndva, demult, desigur, fusese plin de oameni întîlnindu-se să stea de vorbă sau să facă negoț și schimb de mărfuri, în timp ce întreaga piață era plină de coji de fructe, gunoaie, pietre, bețe, ramuri rupte sau frunze ofilite. Eu nu aș fi putut curăța locul acela niciodată.

Întunericul din noaptea cu lună nouă ținu cetatea într-o atmosferă de aer viciat și rău mirositor ; toate animalele erau strînse grămadă, privind mica seceră de lumină de pe cer, după ce puseseră peste tot sentinele, în copaci și pe ziduri. Erau mai liniștite decît de obicei. Nu era însă o liniște bună. În marele scuar se aflau mai cu seamă șobolani-cîini, în

afară de maimuțele care se hotărîseră să le curețe pielea sau să facă giumbușlucuri pentru a-i amuza. Am înaintat curajos în scuar tîrziu, într-o seară, după apusul soarelui, crezînd că poate în momentul acela trist, cînd orice făptură se pare că devine mai rațională, aceste viețuitoare vor fi dispuse să asculte și să înțeleagă. M-am oprit în mijlocul lor și le-am spus în grai omenesc : „Prietenii mei, mai avem numai paisprezece zile. Două săptămîni sînt tot ce mai avem. Ei vin și vor ateriza aici în cercul din mijlocul scuarului. Dar nu vor coborî într-un loc murdar și presărat cu gunoaie, așa că vă rog, de dragul vostru ca și de dragul meu, de dragul tuturor făpturilor care trăiesc pe acest sărman pămînt suferind, să curățăm acest loc, să-l măturăm cu crengi și să aducem apă ca să spălăm petele de murdărie de aici". Mi-am păstrat vocea calmă și am zîmbit. Am căutat să arăt prin gesturi ce trebuia să facem, dar animalele se mișcau încoace și încolo în timp ce vorbeam sau își aplecau nasurile ascuțite într-o parte, astfel ca unul din cele două planuri ale vederii lor să mă poată cuprinde și pe mine, iar maimuțele care se făcuseră slujnice veniră țopăind mai aproape și mă priviră cu ochii lor triști, încercînd să înțeleagă — dar, bineînțeles, nu puteau înțelege ; cum ar fi putut așa ceva ? De altfel speram pe jumătate că sensul cuvintelor mele se va transmite singur — din cauza stării de disperare dictată de nevoia mea de a fi înțeles — acestor creiere condiționate atît de diferit de al meu.

Întunericul urcă năvalnic de pe ocean și din pădure, învăluind podișul și cetatea care mișuna de animale, așa că m-am dus la marginea povîrnișului și m-am așezat acolo uitîndu-mă la stele și ascultînd zgomotul amestecat și înăbușit venind de la animalele din spatele meu, care se uitau și ele la cer, unde partea de dinapoi a lunii se vedea ca un cerc negru cu un fir subțire de lumină într-o parte.

Poate s-a întîmplat din cauză că se temeau de întuneric și teama aceea împiedicase animalele să manifeste o stare de agitație și o gălăgie normală ținîndu-le pe loc cu energia neconsumată ; sau poate s-a întîmplat numai fiindcă cetatea devenise prea aglomerată pentru ca purtarea lor liniștită să mai poată dăinui — oricum ar fi fost, în noaptea aceea au început luptele. Mi-am dat mai întîi seama de aceasta după miros — mirosul de sînge, pe care îl cunoșteam foarte bine acum. Apoi izbucniră încăierări mult mai zgomotoase decît de obicei, precum și strigăte și țipete, care se asemănau cu acelea ale femilor înnebunite de sînge din jurul focului din pădure. Dimineața, după o noapte lungă și înăbușitoare, am intrat în cetate și am văzut mai multe cadavre zăcînd în scuarul central și ici și colo printre case. Cei mai mulți dintre morți erau maimuțele, deși erau și unul sau doi șobolani-cîini. Cele două specii se țineau acum separate, cu excepția a cîtorva maimuțe care aleseseră să rămînă ca slujitoare sau clovni pe lîngă animalele mari care le tolerau prezența. Cetatea fusese aproximativ împărțită iar acum sentinelele din co-

paci și de pe ziduri se observau reciproc, stînd cu fața întoarsă spre interiorul spațiului ocupat de animale în loc de a privi în afară.

Dimineața trecu încet în această stare de încordare nouă, înfierbîntată, bănuitoare. Luptele nu au mai reizbucnit, iar cînd soarele ajunse la amiază se părea că se încheiase un armistițiu după lătratul, chițăitul și pălăvrăgeala pe care le auzisem dar nu le înțelesesem.

Fiecare din cele două armate și-au trimis reprezentanți care au făcut să dispară cadavrele de pe unde erau. Acestea însă nu au fost înmormîntate, fiind tîrîte prin cetate și apoi prin cartierele periferice pentru a fi aruncate în groapa enormă unde rîul se cufunda în adîncuri în pămînt. Le-am strigat: „Nu, Nu, Nu!" — să nu murdărească rîul atît de curat —, și prin el, și marea, dar mi-am amintit că oamenii otrăviseră toate oceanele și rîurile în care mureau acum animale marine și pești, așa că simțindu-mă dezgustat și neputincios, am plecat de acolo, gîndind că acele cadavre care reușeau să-și facă drum prin canalele întunecate, de sub pămînt, și ajungeau la cascade și cataracte, iar de acolo în rîul lat și liniștit și, în cele din urmă, în mare — acele cadavre aveau să fie niște rămășițe mai curate totuși decît murdăria ucigașă cu care oamenii alimentează apele mărilor.

Spre seară, pe cînd lumina se scurgea într-o atmosferă tristă dispărînd în cerul înroșit, luptele au reizbucnit și animalele s-au bătut toată noaptea. M-am așezat pe marginea povîrnișului și am încercat să nu aud nimic și nici

să nu urmăresc prea îndeaproape măcelul, în închipuirea mea. Mai erau treisprezece zile pînă la lună plină și știam că nu era nici o speranță să pot curăța cetatea, nici o speranță să vină acolo Cristalul, afară dacă printr-un noroc, la care nu aveam nici un motiv să mă aștept, animalele ar fi plecat din cetate pe neașteptate, după cum veniseră.

În dimineața următoare, morții zăceau în grămezi mari și întreaga cetate mirosea a sînge, iar animalele, a căror hrană consta doar din fructe și apă, se adunaseră în jurul mormanelor de hoituri și sfîșiau aceste hălci întregi de carne cu păr cu tot și le mîncau. Cînd m-am apropiat să privesc mai bine scena, m-a cuprins pentru prima oară teama de aceste fiare, maimuțe și șobolani-cîini. Eu reprezentam acum ceea ce era fiecare din ele pentru celelalte: un potențial de carne. Nu mă luau, totuși, în seamă, deși mă aflam la mai puțin de douăzeci de iarzi de ele, cînd am observat că trei dintre ele deveniseră conștiente de prezența mea acolo și își îndreptaseră boturile ascuțite spre mine, arătîndu-și dinții albi mînjiți cu roșu; am văzut de asemeni sîngele picurînd de pe boturi, așa cum îl văzusem curgînd de pe fețele femeilor. M-am dus atunci din nou la marginea povîrnișului de unde se vedea marea și am simțit că mă cuprinde disperarea. Pierdusem orice speranță. Știam că luptele vor continua. Totul avea să devină și mai rău. Aveau să înceapă acum să ucidă pentru mîncare. Știam că eram în pericol, dar nu-mi păsa de nimic. În asemenea stări sufletești există

multe argumente pe care le poţi găsi pentru a sprijini înţelepciunea disperării. Apărătorii pe care i-a găsit umanitatea pentru a aduce argumente în favoarea disperării au fost întotdeauna mai puternici decît glasurile slabe ale adversarilor lor. M-am întins la pămînt pe marginea povîrnişului şi mi-am îndreptat privirea spre pădurile dese cărora le trebuiseră multe secole pentru a creşte şi unde se aflau, desigur, frumoasele mele animale cu blana galbenă şi unde păsările în culori strălucitoare, cum este cerul la apusul sau la răsăritul soarelui, îşi urmează drumul vieţii tot atît de scurt ca şi al meu. Am adormit. Voiam să dorm pentru a-mi trece timpul şi în felul acesta să mă apropii mai repede de sfîrşit.

Cînd m-am deşteptat era după-amiază tîrziu şi în timp ce lumina soarelui încă scînteia pe suprafaţa oceanului întins, sub mine, deasupra pădurii era aproape noapte. Luptele continuau. Puteam auzi animalele fugărindu-se unele pe altele la o depărtare de numai cîţiva iarzi de mine, în clădirile care se găseau aproape de marginea povîrnişului. N-am vrut să-mi întorc capul ca să privesc, dar cu coada ochiului putem vedea un şobolan-fiară tăvălindu-se pe jos, chiţăind şi ridicînd nori de praf în timp lovea pămîntul cu picioarele în lupta sa cu moartea. Am privit înainte şi în depărtare pe deasupra pădurii unde Jaguarul, Papagalul şi Şopîrla, cu multiplele lor culori, străluceau ca para focului din timpuri mai vechi decît omul, cînd mi-a apărut dintr-o dată în faţa ochilor o pasăre mare albă care, în loc să treacă mai

departe, pe dinaintea mea, dusă de curentul de aer pe care plutea, se întoarse în ultimul moment coborînd lîngă mine, pe marginea povîrnişului, legănîndu-şi marile sale aripi pentru a-şi păstra echilibrul şi a se fixa bine de pămînt. Nu era o specie de păsări dintre acelea pe care le cunoşteam. Avea cam patru picioare înălţime, penele îi erau albe, iar ciocul drept şi de culoare galbenă îi dădea o înfăţişare gravă. Mă gîndeam, plin de invidie, că în orice clipă pasărea se poate lăsa să lunece pe un val de aer cald, cum e aerul seara, aşa cum se lasă un înotător să lunece uşor de pe o stîncă încă încălzită de soare în marea învolburată. În timp ce mă gîndeam astfel, pasărea se întoarse şi mă privi lung cu nişte ochi perfect rotunzi şi aurii. Cînd m-am apropiat de ea s-a lăsat la pămînt ca o găină cuibărindu-se în căldura aripilor sale ocrotitoare, întinse în afară pentru a-şi acoperi ouăle. M-am urcat pe furiş şi repede pe spatele ei şi abia am avut timp să mă prind cu toată puterea de penele păsării că ne-am şi găsit lunecînd uşor în jos, pe deasupra pantei muntelui stîncos, a cascadelor şi apoi a pădurii dese, acum tăcută la apropierea nopţii. Spatele păsării, adică întinderea aripilor sale, era cam de 10—12 picioare. M-am ridicat în poziţie verticală prinzîndu-mă de un mănunchi de pene pentru a mă ţine bine fixat, cînd o rafală de vînt, care urca dinspre mare, aproape m-a dat peste cap, gata să mă rostogolesc şi să cad pe vîrfurile copacilor, aşa că mi-am lipit faţa de trupul păsării cuprinzînd-o cu braţele drept deasupra locului de unde por-

neau aripile. Coastele acoperite cu pene albe încă încălzite de soare erau lunecoase și aveau un miros curat și sănătos ca un ou de găină proaspăt. Lumina era reflectată de penele de sub ochii mei cum e reflectat soarele de un cîmp de zăpadă, așa că mi-am întors fața, mi-am culcat-o pe o parte și am privit peste gîtul și umerii păsării ce zbura spre largul mării cu mare iuțeală, pe deasupra crestelor valurilor strălucind în lumina soarelui care apunea, deși tot ținutul dintre țărm și marginea podișului era cufundat în întuneric. Era un soare roșu pe un cer roșiatic potrivit cu măcelul ce continua în cetatea de sub acest cer — cetate ale cărei zidiri albe și coloane în miniatură abia puteam să le mai disting de la o depărtare de multe mile, în timp ce zburam prin aerul care era cuprins treptat de întuneric. Ne-am continuat zborul pe deasupra valurilor și respiram adînc aerul sărat și rece care îmi curăța plămînii de murdărie și sînge. Am zburat așa pînă cînd țărmul și ascatul de dincolo de țărm se micșorară ajungînd o dungă îngustă și neagră proiectată pe cerul pe care se îngrămădeau nori strălucitori, uriași și groși. Deodată pasărea mea își aplecă o aripă, parcă pentru a se roti și a se înapoia, făcîndu-mă să exclam : „Nu, încă nu ! Mergi mai departe !“ — la care zbură înainte cu iuțeală, în timp ce aerul îmi șuiera pe lîngă urechile ce-mi ardeau de frig. Am simțit apoi pulberea de apă sărată udîndu-mi buzele și barba. Am continuat să zburăm : m-am întors la un moment dat cu prudență pe spate, cu brațele îndoite înapoi

și prinzîndu-mă de penele fine din scobiturile calde de sub aripile care se legănau bătînd aerul, și am privit în sus, la un cer presărat cu stele, pe care se găsea luna cu spatele întors spre pămînt, avînd într-o parte o dungă luminată de-a lungul marginii sale, mai lată cu un deget decît aceea din ziua precedentă, — pentru a-mi aminti de tristețea și de nereușita mea. La un moment dat, înaintea noastră apăru coasta Portugaliei, unde Conchita sta pe promontoriul său obișnuit și privea în larg. În spatele ei, o pată roșie reprezentînd suburbii noi, se înfățișa ca un pojar, iar sub ea marea se cabra și-și sălta valurile. Conchita cînta un cîntec, îl psalmodia pe jumătate sau îl rostea răspicat — fiindcă era un cîntec nervos cu întreruperi și opriri care o arăta pe biata Conchita tot atît de puțin potrivită stării de acum de călugărie, pe cît fusese de fericită în brațele mele.

„Haide, strigă ! spuse soarele de alamă,
Marea, albastră ca păunul, a țipat ; tot așa
și casele roșii ca și curcanii,
Soarele și marea m-au chemat : „Vino !“
Pămîntul a răsunat de cîntec, dar eu eram mut.

Încet, încet picioarele mele au coborît
pe dunele de nisip compact,
Iar scoicile buclate reamintind vechi melodii
marine
Îmi răneau picioarele leneșe, făcîndu-le
să sîngereze.

„Cine nu poate juca trebuie să sîngereze",
au glăsuit ele.

Nu se vedea nici o maimuță și nici un Dumnezeu
sărind dintr-un pom într-altul,
Sau să ceară mării să se liniștească temîndu-se
de mine,
Un biet obiect între toate acestea divizat,
micșorat și peticit,
Care priveam aerul arzînd și iarba de un
verde închis și strălucitor.

Să cînt ! Să cînt ! Să strivesc după-amiaza
cuprinsă de flăcări
Ca pe un fruct cald în mînă !
apoi să o arunc cîntînd !
Să urmeze valurile și libertatea ritmului lor,
Și să-și danseze dansul cu picioarele
instruite de mare...

Dar sîngele și nervii sînt răstigniți prea mult
Pentru a mai putea găsi o alinare
dulce în cîntec.
Nu sînt eu acela care pot să cînt
liber ca păsările
Eu al cărui gîtlej rostește numai
cuvinte omenești.

Renunță la mare, la nisipurile tînguitoare,
Liniștea mea nu e cumpărată de picioare sau
mîini lăsate să se miște liber,
Sau de dragostea care sfărîmă
mintea îndurerată

Pentru a face carnea să strălucească
sănătoasă ca înainte.
Ele sînt ale mele încă, dar numai
în îndepărtatele
Meleaguri reci unde mintea se ghemuiește
puternică încă
Pentru a crea cu răbdare ceea ce
Picioarele leneșe, imobilizate, știau că ar fi
numai un cîntec, însă e mult de-atunci.

Am strigat-o : „Conchita, Conchita !" — dar nu m-a auzit, deoarece privea departe, peste mare. În acel moment pasărea mea făcuse o întoarcere și zbura înapoi. Am ajuns repede deasupra marginii mării unde coborîsem cînd ajunsesem la mal ; apoi am trecut pe deasupra pădurilor și am ajuns din nou pe marginea povîrnișului. Coborîrea din zbor a acestei mari păsări albe a speriat mai muulte maimuțe care stăteau ascunse într-un loc unde creșteau tufișuri mai dese. Au fugit turuind, iar eu m-am așezat în locul meu obișnuit ; pasărea a rămas puțin lîngă mine, tăcută, apoi a zburat desfășurîndu-și aripile albe în întunericul nopții.

În felul acesta a trecut noaptea cu țipetele și zgomotul bătăliei continuînd în spatele meu, dar de data aceasta m-am simțit mai puțin deprimat, deoarece gîndurile îmi erau la zborul lung și răcoritor pe care îl făcusem pe spatele încălzit de soare al marii păsări, și la vechea mea dragoste, Conchita, care își cînta nenorocul pe malul singuratic.

Nu m-am mai dus în centrul cetății timp de trei zile și am rămas pe povîrniș cu speranța să

revăd pasărea, care însă n-a mai venit, și în cele din urmă m-am aventurat în cetate unde bătălia continua și unde fuseseră omorîte atît de multe animale, încît cele rămase nu mai puteau nici mînca și nici arunca de acolo cadavrele care zăceau în grămezi peste tot. Animalele erau epuizate din cauza luptei îndelungate. Lupta lor devenise acum mai înfricoșătoare, disperată și mecanică. Erau înnebunite, aveau ochii înroșiți, iar blana și pielea jumulite și murdare. Șobolanii-cîini nu mai încercau să stea ridicați în picioare și alergau peste tot în patru labe omorînd maimuțele la întîmplare cu mușcături iuți. Și de data aceasta mi-au dat foarte puțină importanță, în timp ce traversam scuarul, ca să văd cum l-aș putea pregăti pentru luna plină pînă la care nu era mai mult de o săptămînă. Nu am văzut nimic care să-mi dea vreo speranță, așa că m-am înapoiat la stînca mea. Am renunțat la visul de a pregăti terenul de aterizare și în loc de aceasta visam să mă reîntorc la mare, să mă las să plutesc pe apa sărată și răcoritoare ca o pasăre pe aripile vîntului. Am stat acolo zile și nopți de-a rîndul cu ochii ațintiți la oceanul care se întindea pînă departe, regretînd că nu lunecasem de pe spatele păsării în marea plină de sănătate unde aș fi găsit vreo scîndură sau grindă sau pește sau vreun obiect plutitor de care să mă fi putut lipi ca un crustaceu pînă cînd poate Cristalul ar fi avut milă de mine și m-ar fi luat sus cu el. În timp ce stăteam în locul meu obișnuit, într-o dimineață, cu trei zile înainte de luna plină, întrebîndu-mă

dacă să mă las să lunec înapoi pe peretele sticlos și să alerg jos la malul mării, pasărea albă s-a înapoiat și s-a așezat lîngă mine salutîndu-mă cu ochii ei galbeni, prietenoși. S-a ghemuit din nou la pămînt ca să mă cațăr pe spinarea ei, zburînd apoi repede peste păduri spre mare, unde s-a învîrtit din nou în cercuri, aproape atingînd valurile care se spărgeau sub noi.

Acum am înțeles însă de ce venise să mă ia : marea nu mai era izvorul de sănătate sărat, rece și înviorător care fusese mai înainte. Era oarecare încetineală în mișcarea apei, ca și cum se îngroșase. Avea un aspect de descompunere. Săltînd pe valuri am văzut sute de cadavre, victimele războiului de pe podiș, care fuseseră aruncate în marele abis și fuseseră duse de apa rîului peste cascade și cataracte pînă în mare. Pretutindeni vedeam pești și vietăți de mare cu burțile în sus, iar pe valuri jucau pete de petrol întunecat, apa mirosind a minerale. Deasupra mării plutea, în smocuri, o fosforescență palidă ca o descompunere ascunsă, nefiind altceva decît gazele otrăvitoare care ieșiseră din containerele pe care omul le scufundase în fundul mării. Prin alte locuri vedeam pînze de lumină asemenea unui foc electric ascuns, însemnînd radioactivitatea datorată fabricilor și uzinelor de pe țărmuri, la mari depărtări, peste oceane și continente. Pasărea m-a dus zburînd cînd într-o direcție, cînd într-alta, pe o distanță de multe mile de ocean, în soarele care mă frigea, făcîndu-mă să mă uit la moartea din apele mărilor, astfel că în

timp ce zburam, întreaga suprafață a mării îmi apăru suprasaturată de moarte : pești mari și mici morți peste tot, precum și toate plantele de mare și moluște, porci de mare și delfini și balene, păsări de mare, șerpi de mare și foci. Frumoasa mea pasăre albă m-a ridicat apoi sus și mai sus și mai sus în înaltul cerului, întorcîndu-se repede pe podișul de unde plecaserăm, de data aceasta, însă, învîrtindu-se în cerc pe deasupra cetății cu casele fără acoperișuri, ajutîndu-mă să văd cum sub mine tot locul, toate clădirile fuseseră întinate de război, cum peste tot zăceau mormane de cadavre, cum în fiecare stradă cete de animale se luptau unele cu altele și cum erau atît de înnebunite și vlăguite, încît se luptau acum între ei și membrii aceleiași specii, fără măcar să aibă scuza unei deosebiri în ceea ce privește blana sau pielea sau forma botului și a ochilor. Se luptau maimuță cu maimuță, șobolan-fiară cu șobolan-fiară. Lupta devenise o justificare în sine pentru a se bate și nu se mai puteau opri. Sub fiecare tufiș și în cotloanele fiecărei case zăceau răniții, văitîndu-se și lingîndu-și rănile. Chiar în momentul în care veneam zburînd jos, într-un ultim ocol, la mai puțin de douăzeci de pași de marginea povîrnișului unde stam de obicei, am văzut o femelă șobolan-cîine cu pielea lucioasă și castanie, plină de sînge și sfîrtecată, care sta ridicată pe două picioare și cu spatele rezemat de perete apărîndu-se cu mușcături de doi șobolani-cîini masculi în timp ce năștea. Puii s-au rostogolit pe jos însîngerați, în timp ce ea se lupta apărîndu-și viața.

Cele două protuberanțe de pe piept, care îi constituiau mamelele, erau umflate și sfîșiate, iar din ele curgea laptele amestecat cu sînge. Din botul ei ascuțit atîrnau bucăți de carne prinse de dinți și în timp ce și-l repezea înainte mușcîndu-i pe cei doi masculi înalți, care se bălăbăneau căutînd să o muște, deveni atît de înnebunită de spaimă, încît, în timp ce se lupta, mușca furioasă cînd pe unul din atacanți, cînd în jos, pe cîte unul din puii ei, și poate îl omora sau îl rănea, pentru a mușca apoi furioasă și la întîmplare pe cîte unul din atacanți, după care iar mușca în jos și după aceea din nou pe dușmanii care o atacau, astfel că făcea impresia că se lupta cu cățelușii ei tot așa cum se lupta și cu cei doi masculi care, la rîndul lor, erau și ei tot atît de înnebuniți de lupta îndelungată ca și ea, deoarece, deși încercau să o omoare (sau, cel puțin, acționînd într-un fel care o silea să se apere), nu reușiră să facă aceasta decît atunci cînd ea se prăbuși în propriul ei sînge, tocmai în momentul în care treceam în zbor pe deasupra lor. Masculii erau excitați și unul dintre ei încercă să se împreuneze cu femela chiar cînd aceasta murea. Ea se sfîrși într-un spasm care apărea atît ca spasm al nașterii cît și ca spasm al morții.

Pe marginea povîrnișului m-am rostogolit de pe puternicul și caldul spate al păsării și am rămas întins la pămînt cu fața în jos și plîngînd. Ajunsesem la credința că totul se sfîrșise și că nu mai era nicăieri nici o speranță în privința omului sau a animalelor de pe acest Pămînt.

În cele din urmă, însă, cînd m-am ridicat în picioare, pasărea albă era încă acolo și mă privea cu ochii săi aurii, ținîndu-și ciocul galben aplecat spre mine, în felul său aspru dar binevoitor. Se părea că voia să o însoțesc iar cînd mi-am revenit complet și îmi recăpătasem echilibrul stînd în picioare, a pornit printre case spre centrul cetății. Mi-am ridicat privirea și am înțeles că luna trebuia să fie aproape plină, văzînd pînza de argint întinzîndu-se și urcînd pe cer, deasupra mării, în locul unde urma să răsară. Aș fi vrut ca pasărea să nu mai înainteze deoarece îmi era teamă ca nu cumva această minunată ființă să fie omorîtă de animalele care continuau să se lupte între ele. Se părea însă că erau mai liniștite acum. Războiul se consumase, apropiindu-se de sfîrșit. Încăierările și ciocnirile continuau ; cîte doi indivizi sau unele grupuri mici tot se mai băteau. Dar marile cete atît de șobolani-cîini cît și de maimuțe se lingeau, scheunau sau gemeau. Și, deși se luptaseră unele cu altele pe viață și pe moarte zile întregi, acum animalele arătau aproape indiferente cînd se găseau unul în prezența altuia, iar maimuțele lingeau rănile șobolanilor-cîini, aceștia acceptînd gestul ca un omagiu sau ca un semn de supunere.

Pasărea își întinse la un moment dat aripile și zbură la înălțime mică, aproape atingînd pămîntul, spre scuar. Am urmat-o. Ajungînd acolo și-a strîns aripile și a rămas dreaptă și ținîndu-și ciocul galben îndreptat în jos, în atitudinea sa obișnuită, gravă și corectă. Dar în timp ce inima îmi bătea puternic din cauza

groazei că ar putea fi omorîtă, am observat că toate animalele se temeau de ea. Peste tot în scuarul cel mare cu lespezi de piatră, animalele se dădeau înapoi în fața ei, maimuțele țipînd și strîmbîndu-se, iar șobolanii-cîini — mergînd din nou pe două picioare — se retrăgeau uitîndu-se chiorîș și întorcînd spre ea cînd o parte a feței, cînd pe cealaltă, pînă ce se simțeau în siguranță și atunci se lăsau să cadă iarăși pe patru picioare și se făceau nevăzuți.

Pasărea rămase liniștită în mijlocul cercului și am înțeles că se găsea acolo pentru a mă apăra. Am început să trag animalele moarte afară din scuar cît am putut mai departe. Pe măsură ce curățam locul, amîndouă speciile s-au apropiat de grămezile pe care le făcusem și și-au dus morții probabil la prăpastia în care se vărsa rîul, sau poate pentru a organiza un ultim ospăț canibalic — deși se părea că-și pierduseră iarăși gustul pentru carne și încercau fructele ca și cum acestea le dădeau o senzație nouă și nu constituiau hrana lor obișnuită. Dar aveam prea mult de lucru și nu le mai puteam observa. După ce am curățat scuarul de animalele moarte, am rupt iarăși crengi din copaci și am măturat piața. După aceea a trebuit să curăț canalele, care erau înfundate cu frunze, murdărie și gunoaie. În cele din urmă am cărat din nou apă cu blocul de piatră scobit, care fusese odată o piuă, și am stropit toată piața măturînd apa cu ramuri plăcut mirositoare. Toată noaptea am muncit sub lumina albă și strălucitoare a lunii, iar toată ziua următoare sub razele fierbinți și

uscate ale soarelui, pasărea prietenoasă, albă și strălucitoare, fiind permanent de față și urmărind totul atentă cu ochii săi aurii, îndreptîndu-și totodată poruncitor ciocul galben în direcția mea. La început, cîteva animale s-au apropiat de noi hotărîte să reocupe scuarul, dar văzînd pasărea s-au retras. În cele din urmă mi-am dat seama că nu se mai vedeau deloc, apoi nici nu le-am mai auzit. Plecaseră din centrul cetății. Poate chiar părăsiseră cetatea. Spre sfîrșitul acelei zile scuarul, precum și cercul frumos colorat și împodobit cu diferite motive din mijlocul acestuia erau curate și proaspete, aerul era plin de aroma frunzelor și a apei și, în timp ce stam liniștit în amurg, auzeam apa curgînd prin canalele pietruite de sub picioarele mele. Pretutindeni domnea parfumul florilor. O pasăre întîrziată cînta într-un copac din apropierea scuarului.

Luna Plină ieși drept în sus din mare învăluind într-o lumină argintie tot Pămîntul, începînd cu coasta mării și sfîrșind cu munții înalți. Se înălță pe boltă printre stele iar pasărea albă își desfăcu aripile zburînd sus, mai sus și mai sus, înapoi în lună.

Am înaintat de la marginea scuarului pînă la linia cercului și am așteptat privind spre centru.

Sper că se poate recunoaște acum că medicamentul administrat este contraindicat în cazul de față. După o absență de cinci zile am fost șocat de deteriorarea stării pacientului. Cînd l-am văzut

azi-dimineață era limpede că-și dă seama mai puțin de realitate decît atunci cînd a fost internat. Din ceea ce spune sora aș pune diagnosticul că se află în comă în cea mai mare parte a timpului.

DOCTOR Y

Cazul a fost amplu discutat la conferința de joi la care dumneata nu ai fost de față. Efectele medicamentului nu se manifestă pe deplin, în multe cazuri, timp de trei săptămîni, așa cum am încercat să explic. Pacientului i se administrează abia de 12 zile.

DOCTOR X

Simțeam apăsarea unei tăceri ce mă absorbea într-un calm în care răsunau cîntări. Mă aflam în interiorul Cristalului a cărui învîrtire colectase toate senzațiile, după cum demonul din centrul unui vîrtej adună praful și frunzele de pe o rază de cîțiva iarzi, sau după cum apa dintr-o cadă, scurgîndu-se în spirală prin vana de evacuare, exercită o forță de atracție asupra întregii cantități de apă din cadă.

Privind afară din Cristal am văzut că nu rămăsese nimic din ce fusese mai înainte în jurul acestuia — sau așa mi se părea la început deoarece cînd am început să fiu absorbit în Cristal m-a cuprins o întunecare a minții dublată de o vioiciune a simțurilor pe care numai cu încetul am putut-o stăpîni. Pe cît se părea, Cristalul întîmpina greutăți în procesul

de absorbire a stării mele de relativ primitivism. Această luptă a continuat în mine precum și în interiorul Cristalului, în primele cîteva momente. Spun „cîteva momente", dar faptul de care am devenit conștient mai întîi a fost că timpul își schimbase viteza și vibra într-un mod diferit, acest fapt devenind primul atac asupra modului obișnuit de comportare al substanței mele. Ochilor mei le apărea ca și cum eram într-o lume de sticlă transparentă sau de ceață cristalină. Întreg corpul meu simțea o greață de care mi-am dat mai bine seama numai cînd a început să-mi treacă, fiindcă mă ținuse strîns într-o stare generală care îmi era fundamentală — o stare de care nimeni nu-și poate da seama. De exemplu, atunci cînd respirăm aer obișnuit, plămînii noștri sînt adaptați să absoarbă un gaz otrăvitor numit aer (otrăvitor pentru ființele extraterestre, așa cum poate a fost și pentru noi înșine într-o vreme trecută). Greața fusese un clește strîns care mă ținuse într-o stare de mare încordare cît timp am luptat contra ei, dar mi-a dispărut în cele din urmă și m-am simțit cuprins de o minunată stare de ușurare. Durerea atracției gravitații dispăruse : această senzație era tot atît de liberă și minunată ca patinajul sau zborul cînd stam culcat între aripile păsării ocrotitoare. Totuși aveam un trup, dar constituit dintr-o substanță mai ușoară, delicată, subțire, deși recunoșteam asemănarea acesteia cu forma obișnuită a substanței mele. Încet, încet, simțurile mele — simțurile mele noi — s-au statornicit. Eram în interiorul unei luminozități

colorate, noul meu trup, iar această luminozitate făcea parte — după cum flacăra face parte din foc — din vîrtejul Cristalului arzînd alburiu într-un dans indivizibil unde fusese centrul cercului din scuar — care încă era acolo fiindcă îi mai puteam vedea conturul sau numai spectrul conturului. Ținîndu-mă cu putere de marginea sau centrul viziunii mele sau mai curînd simțind-o, am lăsat ca viziunea — sau poate cuvîntul potrivit era „înțelegerea" acesteia — să iasă afară din Cristal și să se învîrtească în jurul lui. Sau poate ar fi mai potrivit să spun că i-am permis să se extindă așa cum se răspîndește lumina și am văzut că această cetate, de pe podișul pe care se afla, exista într-o dimensiune nouă sau la un alt nivel, acela al vibrației care cuprinsese totul. Dar după cum propriul meu trup era acum doar un contur în lumină, deși nu o lumină tot atît de puternică și fină ca substanța Cristalului, tot așa era acum și cetatea ; era ca și cum cetatea de piatră și lut se risipise lăsînd spectrul unei cetăți construite în lumină, ca o ceață luminoasă conținînd umbre și ecouri. Totuși cetatea care se înălța peste tot în jurul meu avînd aceeași formă ca și cetatea pe care o cunoșteam atît de bine, era mai micșorată, mai risipită. Era o așezare construită și menținută mai delicat. Asta nu înseamnă însă că locuințele sau clădirile publice conturate cu delicatețe — ca un motiv decorativ constituit din promoroacă pe un geam, alcătuit din stele și hexagoane de gheață — erau mai puțin stabile și distincte decît formele cetății adevărate

construite din piatră, ci numai că se aflau mai puține case și clădiri în cetatea fantomă decît în aceea de pe pămînt. Ca și cum această cetate imaterială, care constituia un model, o cheie, un plan pentru cetatea din lumea de pe pămînt, corespundea numai anumitor părți sau zone sau clădiri individuale din cealaltă. Era ca și cum cetatea fină și gingașă la înfățișare „se potrivea“ cel mai bine cu unele clădiri publice și imobile. Printre acestea se găseau spații unde exista numai ceața, fără forme de clădiri în ea. Mi-am dat totodată seama — deoarece cunoșteam acum foarte bine cetatea adevărată prin care umblasem, pe care o cercetasem atent și unde așteptasem săptămîni de-a rîndul — de faptul că această cetate „reală“ de piatră avea case și clădiri în locuri unde nu existau nici una dintre acestea în șablonul cetății celeilalte, adică în modelul de bază. Mi se părea că înțeleg, pe cînd mă aflam acolo, în noua mea formă de fantomă, că zonele cetății în care structura spectrală nu se arătase destul de puternică pentru a se impune erau acelea unde se observa o masivitate mai mare și o impenetrabilitate a substanței lor, iar părțile cetății care se reflectau în planul spectral aveau în realizarea construcțiilor de piatră o mostră sau porțiune din acea lumină fină sau substanță spectrală.

Acum îmi apărea clar că — în timpul în care umblasem, avînd corpul meu normal, prin orașul de piatră, și devenisem conștient, așa cum devin cei mai mulți oameni, uneori, de existența unui gust mai fin într-o anumită casă

sau sală sau clădire publică, — observasem doar locurile și zonele unde structura spectrală a construcțiilor vibra în cadrul unei gîndiri care se desfășura indepedent.

Gîndirea... mă gîndeam... Cristalul era un gînd care pulsa și se învîrtea în spirală. Simpatiile mele deveniră iarăși mai cuprinzătoare, mintea mea dizolvă totul și văzui în periferiile orașului mișcîndu-se pete și puncte de lumină, care îl părăseau în grupuri și grămezi. Mi-am dat seama că erau cetele de șobolani-cîini și maimuțe, dar și în acest caz erau mai puține față de acelea pe care mi le aminteam, tot așa după cum și cetatea nouă și delicată avea clădiri mai rare și se înfățișa mai risipită decît aceea din lumea exterioară mie. În atmosfera spectrală interioară se reflectau numai unele dintre animalele din cetate. Mintea mea trecea pe lîngă ele ca o pasăre în zbor, dîndu-mi seama că printre aceste sărmane animale, înrobite de nevoile lor înspăimîntătoare, unele dintre ele adulmecau atmosfera mai bună în care se aflau, dar cele mai multe nu făceau așa ceva. Marea lor majoritate erau la fel de obtuze, greoaie și neîmplinite ca și masa de stînci și de pămînt total lipsite de orice aer cristalin. Totuși unele aveau o sclipire ce nu părea să se potrivească cu vreuna din calitățile morale ale grupului sau haitei. De exemplu, o bobiță tristă de lumină pulsînd slab, care totuși era mai strălucitoare decît celelalte din constelația sa, aparținea unui animal pe care puteam să-l recunosc, fiind unul dintre cele mai violente, energice și active ; o altă mică lumină pîlpîindă

aparținea unei maimuțe care făcea giumbușlucuri. O alta reprezenta o maimuță foarte diferită de toate celelalte, foarte preocupată de maimuțele ei gemene, o micuță vietate agitată, cicălitoare, care trăncănea întruna, și totuși, steaua ei strălucea la fel de puternic ca și acelea ale celor doi masculi agresivi. Aceste turme de lumini mișcătoare sau picături luminoase, asemenea globulelor de umezeală lucitoare din vîrtejul unei ceți luminoase, ieșeau în afara spațiului în care mă aflam și dispăreau. Am înțeles că dacă ar fi fost să ies din Cristal sprijinindu-mă pe picioarele mele supuse gravității obișnuite, cetatea avea să fie iarăși luminoasă și curată. Animalele bătăioase și ucigașe plecaseră departe de suburbiile cetății, și chiar dincolo de pădurea unde văzusem femeile ucigașe. Am cercetat acum pădurea cu tentaculele noilor mele simțuri și am descoperit în ea un paradis al plantelor, frunzelor și ramurilor încîlcite între ele și scăldate în lumină. Un peisaj în lumea obișnuită, cel mai apropiat de cel pe care îl vedeam acolo, ar fi acela oferit de o pădure după o ninsoare ușoară, cînd numai forma esențială a ramurilor și pomilor apare, în contururi albe și tremurînde, ochilor obișnuiți cu un amestec de verde, vegetație bogată, afecțiune și lucruri mărunte pline de viață. În această pădure paradisiacă, Felicity, Constance și Vera nu erau cîtuși de puțin reprezentate. Totuși, deoarece gîndurile mele se învîrteau în jurul amintirii a ceea ce se petrecuse acolo, apăru în gîndirea mea o îndatorire, o apăsare, o necesitate, și

anume o solicitare din partea gîndurilor excluse, o revendicare din partea lor. Amintirea nopților în care băusem sînge și mîncasem carne vie cu femeile, în lumina lunii pline, îmi apăru brusc în noua mea minte, ceea ce produse o tulburare și apoi o restabilire a structurii acesteia, acceptînd însă și păstrînd permanent amintirea pe care am părăsit-o apoi, femeile rămînîndu-mi bine fixate în noua mea memorie. Mi-am dat seama, deși destul de vag în acel moment — deoarece începuseră să-mi apară în minte un mare număr de „cunoașteri", că nopțile înfricoșătoare cînd fusesem silit să părăsesc centrul cetății ducîndu-mă la femeile ucigașe deveniseră o pagină din pașaportul meu pentru această etapă a călătoriei. Odată ce-mi veni în minte acest gînd, îmi veni tot așa încă unul — sau, așa cum am spus deja, erau începuturile unui alt gînd, toate erau începuturi — anume că femeile erau înfățișate cu mai multe fațete în noua mea minte, asemănătoare celulelor unui fagure de miere, cu licăriri de lumină colorată, și că tovarășii mei de călătorie, pe care îi văzusem licărind înconjurați de flăcări și plutind în interiorul marii vîlvătăi albe a Cristalului, îmi ofereau de asemenea mai multe fațete, după cum și eu le ofeream lor același lucru, în această structură internă. Deci înțelesesem acest fapt din momentul în care Cristalul mă absorbise în el, ceea ce explică de ce uitasem să-mi mai caut prietenii. În acea dimensiune mințile noastre stăteau alături ca peștii dintr-un banc de pești, celulele unui fagure, flăcările unui foc, și împreună alcătuiau un tot

în așa fel încît nu se mai putea spune : aici începe Charles, aici sfîrșește John sau Miles sau Felicity sau Constance. Și așa se întîmplă cu noi toți. Dar în timp ce această nouă formare a înțelegerii se petrecea în mintea mea, reprezentînd o mișcare spre exterior întru pătrundere, posibilă numai datorită contopirii mele cu ființele care îmi erau prieteni, însoțitori, iubite și asociați ai mei constituind o totalitate, fiindcă apăream ca lipit într-un tot, ca o părticică de sticlă colorată fixată într-un mozaic — în tot acest timp simțeam o mare povară de frig undeva în apropiere. Mi-am dat seama că permanent existase această povară de frig care mă îngheța, dar nu-mi dădusem seama că începusem cu starea de greață care mă strîngea ca într-un cleşte, care fusese totală fără a putea fi izolată de starea generală a ființei mele. Așa era și groaza de frig care mă cuprinsese. Atunci a fost momentul cînd mi-am dat seama, pentru prima oară, de existența acestei stări, sau cred că atunci a fost, deoarece, așa cum am spus, în acele explorări inițiale ale noului meu fel de a simți numai mai tîrziu am fost în stare să identific firele care duceau înapoi la un anumit mugur incipient în gîndirea mea. Fără îndoială că în aproximativ acele împrejurări s-a fixat această cunoaștere puternic în gîndirea mea : povara de frig, o obligație, o necesitate, cu alte cuvinte o amenințare înfrînată numai de umanism și așteptînd mereu acolo ca fălcile crocodilului, mereu acolo, imediat sub suprafața apei. Mă încerca o durere și o teamă mult prea veche

pentru mine, era o tristețe sădită în esența speciei umane. Am salutat-o și am mers înainte fiindcă asemenea senzației de greață, care mă stăpînea complet la început, și aceasta era o parte a existenței mele plămădită în toate fibrele ființei mele, o necesitate ca aceea de a respira și asociată cu ea : această senzație de frig, această greutate, această hărțuire, tîrîre și silire a ființei mele. Era un magnet din timpuri prea vechi pentru ca vreun individ să poată lupta împotriva lui sau măcar să știe precis locul unde se găsea. Se găsea acolo și asta era tot.

Lumea se învîrtea ca niște bulboci colorați în cele mai delicate culori, totul numai lumină. Era mintea omenirii ceea ce vedeam, dar nu trebuia deloc despărțită de mintea lumii animale care se asocia și se contopea cu ea pretutindeni. Nici nu se punea problema unei minți superioare sau inferioare, deoarece așa cum faptul că băusem sînge și mîncasem carne crudă cu sărmanele femei fusese o poartă, o cheie și o deschidere, tot așa orice cunoaștere compătimitoare trebuie să apară în vîrtejul contopirii generale, asemănătoare cu un păienjeniș ale cărui fire sînt legate între ele și vibrează împreună, după cum, în cazul năvalei unui vultur asupra unui șoarece, bucuria rece a vulturului și groaza șoarecelui constituie o îmbinare potrivită în natură și această armonie se manifestă ca o vibrație puternică a coardei interioare căreia îi aparține. Am urmărit atent zvîrcolirea vibrantă a tuturor ființelor, în necontenită schimbare, mișcare, joc, un joc silit și dirijat,

menținut în limitele sale prin natura sa, o parte a acestei necesități fiind asocierea structurii interne — pe un fond de lumină — cu lumea externă de piatră, frunze, carne vie și lumină obișnuită.

În acest mare păienjeniș cuprinzător și într-o lumină veșnic schimbătoare se mișcau flăcările și tonurile și pîlpîirile de lumină, care cîntau și răsunau pe note mai joase sau mai înalte, astfel că ceea ce vedeam, sau mai curînd ceea ce era o parte din ce vedeam, nu era nici lumină nici sunet, ci numai zona unde aceste două identități se contopeau. Globul de lumină sau sunetul în stare vibratorie corespundeau lumii pămîntești pe care o cuprindeau și, după cum văzusem mai înainte în cazul clădirilor cetății și a cetelor de animale — acele sărmane viețuitoare distrugătoare —, pretutindeni în lumea pămînteană se aflau crăpăturile și filoanele substanțelor superioare — o pulsație mai rafinată a timpului, a luminii sau a sunetului — creînd canale de legătură pentru sfera superioară — care cuprindea totul — spre alimentarea acesteia din cea inferioară. Aflat afară, în spațiu, puteam privi prin membrana colorată a Cristalului într-o învîrtire continuă, așa cum putem vedea prin pereții care se învîrtesc ai unei bășici de săpun, în continuă creștere, în timp ce atîrnă de o țeavă ținută între buze pentru a se sufla prin ea aer în bășică, — și am văzut cum lumea colorată pe care o știm, mările și uscatul, munții și pustiurile, era toată cuprinsă într-un vîrtej care exercita apăsare asupra materiei ; și această creație, plutind în

spațiu înconjurată de șubredul său înveliș exterior, apărea la o primă vedere ca nelocuită, deoarece omenirea nu era vizibilă decît dacă cineva trecea în zbor foarte apropiat de fața pămîntului, în care caz dovada existenței oamenilor, orașelor, aglomerărilor și creațiilor omenești ar fi arătat așa cum arată păduchii în tivuri și crăpături. Omenirea era ca o minusculă crustă cenușie a pămîntului, doar ici și colo. În cadrul unor petice care păreau staționare, nemișcate, se mișcau niște particule minuscule, grupate în tipare bine organizate, și dacă priveai în jos la un fragment din această crustă de materie, mai mică decît cele mai mici fire de nisip sau praf de polen, chiar curba descrisă de călătoria unui grup de asemenea corpuscule de pe un continent pe altul apărea ca sclipirea unei oscilații din marele păienjeniș al oscilațiilor și tremurăturilor firelor respective.

Pămîntul plutea greoi în spațiu, colorat și vopsit ici și colo, în cea mai mare parte cu nuanța albăstruie a apei... Marile oceane fuseseră reduse numai la o pînză subțire de materie lunecoasă care acoperea o parte a suprafeței globului. Întreaga dramă a oceanelor adînci, albastre, care ascundeau viața din ele încă necunoscută și tainică, precum și furtunile, care urlau și valurile neliniștite, care se spărgeau fără încetare împreună cu mareele ridicate de lună, deveniseră o pînză subțire de substanță lunecoasă pe un glob de materie texturată compact, iar omenirea, și viața animală, a păsărilor, a reptilelor și a insectelor — toate acestea apăreau ca variații în învelișul subțire al acestui

glob. Particule de praf și microbi. Și totuși, mai cu seamă aici, păienjenișul de lumină subtilă atingea globul terestru. În cea mai mare măsură, prin firele infime de praf sau prichindeii reprezentînd omenirea, care priviți din punctul de vedere al păienjenișului de lumină înconjurătoare (interioară sau exterioară) nu erau deloc o problemă de entități individuale, după cum se considerau aceste entități, ci o problemă de Totalități, mari și mici — deoarece grupurile și haitele și cetele și mulțimile constituiau Totalități funcționînd ca Totalități. Pătrunzînd și mai mult în păienjenișul înțelegerii care semnifica natura acestui clopot de lumină ce cuprindea totul, am constatat că motivele de lumină, culorile, texturile, pulsațiile de lumină slabă sau puternică constituiau nu numai o asemănare, ci chiar o identitate. Pulsațiile și liniile erau răspîndite pe tot globul, legănînd între ele grupurile de indivizi, grupuri care nu erau numaidecît națiuni sau țări — am văzut uneori cum un petec de mucegai sau licheni apărea strălucitor într-o explozie de culoare (sau sunet), ceea ce reprezenta un război civil sau explozia unei emoții naționale, dar de cele mai multe ori, cînd o zonă de culoare se mișca și se concentra cîntînd o melodie proprie sieși, petecul era compus din secțiuni ale unor națiuni sau țări care părăsiseră sau se despărțiseră de grupurile lor părintești și se războiau acum între ele, și merita să observi faptul că aprinderea unei mici zone însemna foarte precvent unirea a două fragmente sau pulsații care în acest caz deve-

neau de aceeași culoare, sau același sunet. Dar liniile sau pulsațiile care alergau sau se repezeau în toate direcțiile pe acest glob, fiind cele mai persistente, nu erau izbucnirile unor războaie, ci acelea care reprezentau diferitele profesiuni, așa încît legiuitorii de pe tot pămîntul nu erau pur și simplu „pe aceeași lungime de undă. Ei erau *aceiași,* o parte a aceluiași organ sau funcțiune, chiar dacă erau în țări care se războiau între ele sau se înfruntau. Tot așa se întîmpla cu judecătorii, fermierii, funcționarii de stat, soldații, oratorii, financiarii și scriitorii — toate aceste categorii erau una și aceeași, și din acest punct de vedere era amuzant să observi cum ura înverșunată, rivalitățile și concurența dispăreau complet deoarece atomii din fiecare din aceste categorii constituiau un tot, iar fragmentele minuscule care compuneau fiecare vibrație separată sau pulsație de lumină (culoare, sunet) alcătuiau și ele un tot, așa că nu existau astfel de realități ca judecători, ci numai categoria Judecătorul, nici soldați, ci Soldatul, nici artiști, ci Artistul, indiferent dacă ei se închipuiau că sînt într-un dezacord violent. Și pe această hartă sau plan care arăta cum nenumărate identități, care se considerau în mod ridicol importante, se reduceau numai la cîteva, exista și o structură diferită, însă cu asemănări în unele locuri, a unei lumini (sau sunet) mai rare și mai puternice, care apărea variată și vibra și se schimba ca și celelalte dar, cînd era conectată direct, constituia o verigă sau o punte, un canal de alimentare între țesătura de gînduri sau simțiri exterioară (sau interioară,

după cum voia cineva să o considere), care constituia bășica de săpun vibrîndă aparținînd culorii delicate a mediului înconjurător, și globul solid terestru copleșit de ape și aparținînd Omului. Structura nu însemna numai o verigă sau o punte deoarece această șuviță de omenire era deschisă ca și multele vase deschise spre a primi ploaia, dar alcătuia o parte a păienjenișului lucitor al ființei fluide și voioase care arăta de ce fuga, graba, încăierarea, luptele, neliniștea, ura, micile petice de oameni neghiobi, crustele de licheni sau ciuperci crescînd ici și colo pe glob, copiii mării, toate erau — în ciuda depărtării lor de păienjenișul lucios exterior — totuși legate întotdeauna de acesta : deoarece în fiecare moment tensiunea luminii scînteietoare și cîntătoare se revărsa asupra lor, asupra globului pămîntesc, continuînd să-și facă simțite mai departe minunatele sale pulsații de bucurie și creație. Păienjenișul exterior de lumină plină de muzică îl crea pe cel interior-pămîntesc și îl domina în dansul său încordat. Împrăștierea oamenilor, a unei tulpini a acestora, o ușoară tensionare a lor, datorată unui păienjeniș de lumină existent pretutindeni pe glob, erau canalele prin care aerul mai bun intra în pămînt și îl hrănea și-l ținea în viață. Această delicată rețea impusă celorlalte structuri vibrante (sau mai puternică decît ele) nu avea nimic de a face cu etica sau codurile omenirii, moralitatea haitelor de fiare, așa încît uneori acest ritm mai iute și mai înalt cînta în viața unui soldat, uneori a unui poet, alteori a unui politician și cîteodată a unui om cufun-

dat în observarea stelelor pentru a le alcătui harta, sau al vreunui alt om ocupat cu cercetarea și întocmirea hărții pulsațiilor fluide infinitesimale constituind atomul, atom care era tot atît de departe de atomii mai mari alcătuind acel mucegai sau excrescență care este omenirea, pe cît este și omenirea de stele. Elementele acestei rețele de alimentare și legătură (ca o rețea electrică a omenirii) constituiau un tot, așa cum nu există soldații, ci numai Soldatul, și nici funcționarii, ci numai Funcționarul, și Grădinarul și Profesorul. Deoarece, odată ce orice categorie, oriunde ar fi, folosește întotdeauna propria sa lungime de undă de sunet sau de lumină, n-ar putea exista nici indivizi în acest țesut hrănitor. Împreună, ei alcătuiesc o măsură în marele dans, o singură notă în tot cîntecul. Peste tot și la fiecare nivel micii indivizi au alcătuit totaluri, au cîntat scurte partituri, au creat tonuri de culori. Tot așa și la fiecare nivel : eu însumi și prietenii mei, pe care i-a absorbit Cristalul într-un tot, niște minusculi țînțari lipsiți de importanță, și femeile și copii mei și toți oamenii pe care i-am cunoscut în viața mea — chiar cineva care a trecut pe lîngă mine la un colț de stradă și căruia i-am zîmbit, toți aceștia produceau un tot, constituiau un tot. Acesta era adevărul care dădea nimicniciei absolute, firicelelor de praf care erau oamenii, importanța pe care o aveau : în marele dans însoțit de cîntece, totul se lega și se mișca în ansamblu. Mintea mea era fațeta unei minți avînd aspectul celulelor dintr-un fagure de miere. Lăsîndu-mi mintea să zacă

în întuneric, pasivă, ca o oglindă pentru lumină; puteam simți, pricepe sau recunoaște pulsația unei individualități pe care o cunoscusem cîndva, ca de exemplu sărmanul Charlie sau Felicity sau James sau Thomas. Pulsații ale minții se aflau bătînd și absorbind alături de mica mea pulsație și împreună formam un tot unindu-ne în această totalitate cu nenumărate alte totalități diferite pe care fiecare dintre acești oameni le constituiseră în viața lor, și le constituiau permanent în fiecare respirație a lor, și prin acest păienjeniș, prin aceste păienjenișuri, străbătea un ritm superior, așa cum apa curgea peste tot în cetatea de piatră prin canale tăiate sau construite în stîncă de către oameni care puteau calcula înălțarea sau coborîrea nivelului pămîntului.

Și totuși, în timp ce observam acestea, le simțeam, înțelegîndu-le, în cele din urmă, eram mereu conștient de acea veche, acea străveche apăsare, senzație rece a durerii pe care o recunoscusem atît de repede după ce am fost absorbit în această nouă sferă a existenței. Era acolo, invizibilă, ucigătoare și pedepsindu-mă, deoarece pulsația ei era pulsația unei poveri reci, ce trebuia să fie o contrapondere a bucuriei. Exista acolo, în apropiere mereu — am recunoscut-o și atunci am ieșit afară și am pornit, — căci acum totul îmi era deschis — și pluteam într-un mod minunat, ca o bulă de aer în spumă sau ca și cînd aș fi stat culcat comod între aripile întinse ale unei păsări.

Planeta Pămînt, ca un bolovan rotund, se rotea în jurul ei într-un mod straniu, cam la

distanța la care se poate auzi un strigăt sau o chemare. Se învîrtea înaintînd încet și clătinîndu-se din ce în ce mai tare. Această rotire făcea să apară pe suprafața globului o rețea sistematică de dungi cafenii albastre și albe, și știam că aceste dungi reprezentau mările și continentele și calotele glaciale în mișcare. Globul era înconjurat de un înveliș de lumină pulsîndă prin care totuși puteam vedea ca și cum aș fi privit printr-un nor subțire opalescent. Vedeam pămîntul rotindu-se într-o eră care nu era a omenirii. Undeva în spatele meu sau într-o parte, se afla o vastă vîlvătaie albă a soarelui și în această vîlvătaie constantă se rotea pămîntul. Stăteam fixat, o minusculă planetă a soarelui urmărind pămîntul care se rotea. Ziua și noaptea nu se distingeau decît ca o licărire ușoară, și legănarea violentă înainte și înapoi care determină anotimpurile noastre se înfățișa ca o țîșnitură verzuie care trecea într-o clipă și ca o îngroșare de moment a dungilor albe de la ambii poli. La această viteză tot ce puteam percepe era o vîjîială în jurul axei sale și o învîrtire ca de vîrtej în jurul soarelui — simțind totodată greutatea durerii reci prezentă și acolo : constrîngerea, dar nu mă preocupam acum de ea deoarece, în timp ce mă gîndeam la viteză, planeta a început să încetinească și ajunse să se învîrtească numai atît cît mai permitea să observ pe rînd fiecare din înfățișările uscatului și ale apei mai înainte ca scena respectivă să iasă din cîmpul vederii mele. Deoarece mă gîndeam în acel moment mai departe decît fusesem înainte,

cînd mi se arătase harta impulsurilor care se precipitau, am putut examina, mai puţin în amănunt dar mai mult în perspectivă, cum învelişul luminat din jurul pămîntului se înfiora, se înroşea, se schimba şi tremura în dansul său, şi am văzut totodată foarte limpede cum învelişul care se ţinea strîns de suprafaţa pămîntului ca o ceaţă albă de vară într-o dimineaţă caldă se potrivea şi comunica cu regiunile de sub el. Am observat un continent răspîndind aceeaşi fineţe de umbră, — nu perfect uniformă, fără îndoială, dar îndeajuns pentru a putea forma o bază uşor de recunoscut pentru orice alţi curenţi care goneau şi dansau pe deasupra lui în urzeala unei mişcări solidare. Aveam impresia că era ceva, dar nu puteam să văd ce anume, care făcea, să spunem, ca masa de uscat pe care o numim Rusia, Rusia europeană, să emită o strălucire care nu se schimba, şi această nuanţă era diferită de nuanţa care acoperea masa de pămînt pe care o numim Asia, iar acestea erau diferite, clar diferite, de alte regiuni ale lumii. Fiecare parte a suprafeţei globului avea, desigur, nuanţa sa fizică distinctivă — care era vegetaţia sa (sau lipsa de vegetaţie), distribuţia plantelor necesare vieţii animale —, de neconfundat, după după cum tot atît de clar diferenţiată ca junglă, ca pustiu, ca ţinut mlăştinos sau ţinut muntos era lumina care plutea deasupra acestora în harta aeriană care era oglinda şi sora ţinutului respectiv. Pe această hartă a curenţilor minţii şi simpatiilor şi sentimentelor se găseau însemnate ţările — adică naţiunile — şi era indicat ceea ce era necesar şi specific acestora, şi avea foarte mare importanţă dacă conceptului de „naţiune" îi corespundea regiunea fizică de sub el, căci unde acestea erau în discordanţă se producea şi o discordanţă de lumină şi sunet.

Mă stăpînea un vechi gînd — sau mai curînd un vechi gînd al meu fusese strămutat în sus în atmosfera mai subtilă, mai promptă a acestui domeniu — că, indiferent de schimbările de guvernare sau de numele care erau date sistemului de organizare al unei naţiuni, se observa mereu aceeaşi calitate caracteristică sau realitate care se păstra în acel ţinut, acea ţară sau regiune — şi privind din locul unde timpul trecea cu o asemenea viteză că o rotire a globului pămîntesc dura cît o respiraţie înceată omenească, vedeam mari desfăşurări de evenimente în omenire, tot aşa cum, ca om, aş putea observa în decurs de o oră transformarea, creşterea şi distrugerea neaşteptată a unui muşuroi de furnici. M-am uitat îndeaproape la mica Anglie, observînd-o foarte puţin în timp ce-mi trecea repede pe sub ochi, şi am constatat că îşi păstra pulsul vieţii sale proprii care apărea ca o culoare, o condiţie, o notă a unui sunet — deoarece toate ţările, fiecare dintre ele, fiecare crustă de mucegai sau parte a omenirii erau încătuşate în legi pe care nu le puteau schimba sau răsturna. Acestea erau manipulate de deasupra (sau de dedesubt) de către forţe fizice pe care nici nu le puteau măcar bănui — sau pe care nu le bănuiau în acel moment, deoarece această

situație constituia o parte numai a condiției micului organism de a descoperi și a uita și a descoperi și a uita — iar în momentul de față micile ființe uitaseră ceva și erau din nou pe punctul de a descoperi altceva. Dar ceea ce le ținea strîns ca într-un clește era șerbia lor îngrozitoare, lanțurile nevoilor lor — gîndul acesta îmi reveni din nou în minte, aducîndu-mi un groaznic suflu rece și dureros.

În timp ce mă gîndeam că mi-ar plăcea să văd pămîntul învîrtindu-se puțin mai repede, dar nu chiar atît de repede ca mai înainte, cînd o rotire de un an în jurul soarelui semăna cu rotirea unei monede cînd primește un bobîrnac, pămîntul își mări într-adevăr viteza, și atunci am observat alte structuri de lumină sau culoare adîncindu-se sau estompîndu-se, combinîndu-se, contopindu-se și mișcîndu-se ; și cum socoteam că toate aceste structuri nu erau nimic mai mult decît un compus al pulsațiilor individuale mai încete și al curenților pe care îi văzusem mai devreme, și că acestea alcătuiau ceața colorată și luminoasă de la suprafața globului, îmi veni în gînd că acest înveliș luminos al globului părea să fie creat sau ținut în locul său de altceva, tot așa cum și învelișul, în locul în care se afla, reținea cadențele Pămîntului, ale Pămîntului nostru. Mintea mea mai făcu o ieșire în afară, o creștere în direcția înțelegerii, și am văzut că liniile și curenții de forță și simpatie și antagonism dansau într-un păienjeniș care reprezenta sistemul planetelor din jurul soarelui și constituia atît de mult o parte a acestuia, încît strălucirea substanței

sale răspîndindu-se peste tot în spațiu ținea planetele atît de strîns legate, că apăreau ca simple cristalizări sau întăriri ale materiei lor vaporoase, clipe de densitate în vîntul solar. Acest păienjeniș era o cătușă, o necesitate înspăimîntătoare care-și impunea intențiile sale.

Urmăream cu privirea pămîntul care se învîrtea repede, totuși nu pînă într-atîta, încît să nu pot observa schimbarea, creșterea și dispariția structurilor, și cum în timp ce plantele se mișcau, se frămîntau și se modificau apropiindu-se și îndepărtîndu-se unele de altele și exercitînd presiuni reciproce ale forțelor lor — ceea ce le lega strîns împreună —, pe pămînt micile cruste de materie care erau omenirea se schimbau și se mișcau și ele.

După cum și apele, oceanele (o pojghiță subțire de materie fluidă pe marea suprafață a globului) se mișcau și se legănau sub acțiunea puternică a Soarelui și a Lunii, tot așa se mișca și viața omului oscilînd în păienjenișul său de necesități, pe locul pe care îl ocupa în viața planetelor, — o minusculă crustă pe suprafața unei îngroșări și transformări în ceva vizibil a respirației Soarelui, care se numea Pămînt. Omenirea era o pulsație în viața Soarelui, care ardea în mijlocul unei uriașe explozii albe alcătuită din diferite feluri de lumină sau sunet, unele mai puternice și mai dense, altele mai slabe, dar în totalitate forțe și energii alcătuind un fluid care se arunca în spațiu menținînd laolaltă toate aceste fărîmituri și picături și mici flăcări într-un dans ; iar Forța care le ținea împreună în timp ce

se roteau și se învîrteau în dansul lor era Soarele, energia Soarelui, conducătorul care-i îndruma pe toți, față de a cărui putere toate legile și necesitățile subordonate lui nu însemnau nimic. Baza, sufletul, inima și centrul acestui mic sistem solar era lumina și pulsația și cîntecul Soarelui. Soarele era regele. Dar, deși această putere centrală, această inimă măreață a păienjenișului nostru era esența întregului sistem, mult mai în afară și la mare distanță de centrul sistemului, unde se mișcă sărmana și întunecata planetă Pluton, s-ar putea ca remorcarea, atracția și presiunea celorlalte planete să apară mai directe, acolo departe, sau și mai departe, iar cunoașterea faptului că Soarele este totuși nota de orgă profundă și joasă care stă la baza a tot ce există în sistemul nostru să fie uitată — uitată chiar mai mult decît pe pămînt, care se învîrte în jurul său gîrbovit și întristat și nenorocit cu greutatea imperativului rece atît de aproape. Și poate, sau cel puțin așa am crezut eu, în timp ce priveam dansul Soarelui și al însoțitorilor săi, Mercur, cel mai apropiat asociat al său, era singurul care putea menține în mod constant și permanent conștiința existenței cîntecului fundamental al Soarelui, a nevoilor sale, a intenției lui, — Mercur al cărui nume era Thoth și Enoch, Buddha, Idris și Hermes, avînd și alte multe titluri în istoriile Pămîntului, Mercur Mesagerul, purtătorul veștilor sau informațiilor venind de la Soare, distribuitorul legilor venind din centrul plin de melodii al lui Dumnezeu.

Da, dar mai departe, pe a treia planetă, care se învîrteşte aplecată, e mai greu de păstrat acea cunoaştere, gîndire sănătoasă și simplitate a marelui Soare, căci într-adevăr sărmanul Pămînt este departe de orice har ; așa că a fost uşor să văd, deoarece la acea viteză de învîrtire, care mi-a permis să observ limpede îmbinarea evenimentelor de pe pămînt cu acelea de pe celelalte planete tovarăşe lui, am putut urmări cum războaiele și foametea, cutremurele și dezastrele naturale, inundațiile și grozăviile, epidemiile și plaga repetată a insectelor, și șobolanilor și țînțarilor și a altor zburătoare aveau loc sau dispăreau în funcţie de presiunile exercitate de conjuncțiile și opozițiile planetelor și ale Soarelui — și Lunii, căci un stol de lăcuste, o răspîndire a virusurilor, ca și viața omenirii, sînt dirijate din alte locuri. Viața omului, această mică crustă de materie — care nici nu putea fi măcar văzută decît dacă cineva cobora foarte aproape pe pămînt, așa cum coboară și se înalță în zbor o pasăre pentru cercetarea rapidă a unui banc strălucitor de pești ca acela care împăna flancul lățit al valului, — acea intensitate, cantitate și vigoare a pulsului era determinată de planetele Mercur și Venus, Marte și Jupiter, Saturn, Neptun, Uranus și Pluton, de mișcările lor și de centrul de lumină care le alimenta pe toate. Omul, acea licărire de viață, descreștea numeric sau se înmulțea, era pașnic sau ucigaș — într-o stare de sclavie. Faptul că izbucnea un război implicînd jumătate din masele de oameni ale globului, sau că populația Pămîntu-

lui se dubla în cîţiva ani pentru prima oară în istoria cunoscută, sau că pretutindeni unde trăiau oamenii aceştia se răsculau şi se luptau, se încăierau, ţipau, omorau şi-şi plîngeau soarta, se petrecea numai din cauză că echilibrul planetelor se modificase, sau se apropiase prea mult o cometă, sau că vorbise luna dînd glas frigului, constrîngerii ; iar eu, aplecîndu-mă cît îndrăzneam de aproape pentru a privi, am văzut cum Pămîntul şi Luna se orbitau şi se învîrteau şi cum atît uscatul cît şi oceanele pulsau şi se umflau şi vibrau pe Pămînt, după cum materia se umfla, se mişca şi vibra pe Lună, pe Luna cea rece, pe Luna rece şi moartă, sora rece a Pămîntului cel cald, copilul vitreg, groaznica Lună care suge şi se lipeşte ca lipitoarea şi se ţine strîns de pămîntul cald care era viu, deoarece Luna vroia să trăiască, Luna era *hotărîtă* să trăiască, Luna era ca un sărman şi trist copil născut mort, dar copilaşul vroia să trăiască, se lupta să trăiască, după cum ouăle absorb calcarul din oasele găinii şi foetuşii absorb viaţă din mamele lor, Luna sugea, ca un copil şi ca lipitoarea şi era asemenea unui magnet al necesităţii care atrage, fiindcă era primul metronom al pămîntului în dansul planetelor, fiindcă era cea mai apropiată, era geamănul sărăcit şi pe jumătate mort de foame, celălalt eu al pămîntului, Necesitatea

Simţeam înfricoşătoarea greutate rece a tristeţii, care rămăsese permanent într-un colţ al minţii mele din clipa cînd fusesem absorbit în Cristal şi cunoscusem Luna şi ceea ce îi trebuia. Atît de aproape era Luna, atît de

mult era o parte a pămîntului, încît *era* pămînt — deoarece, privite chiar de la acea mică distanţă, ambele arătau ca doi fraţi în continuă mişcare unul în jurul altuia. Luna era extrem de aproape, forţa permanent prezentă, care este cel mai uşor neluată în seamă atunci cînd mica minte a omului caută raţiuni şi răspunsuri. E mult mai uşor să priveşti de pe ea în afara sistemului nostru, foarte departe, dincolo chiar de cele mai îndepărtate orbite ale lui Uranus şi Pluton — în afară spre Riga, chiar şi pînă la cealaltă oglindă, la îndepărtata Andromeda şi dincolo şi de aceasta spre...

A ! Da ! Acesta e lucrul pe care mintea noastră îl face cel mai uşor, dar luna e chiar aici, aproape, atît de aproape încît este legată de noi într-un dans care mişcă apele şi pămîntul de două ori pe zi în maree, şi zvîcneşte în vinele şi arterele noastre şi în formă de maree ale gîndirii în minţile noastre — foarte aproape de noi, carne din carnea noastră, gînd din gîndul nostru, Luna, copilul vitreg al Pămîntului, determinînd statura noastră, determinînd creşterea noastră, alimentînd poftele şi provocîndu-le. Luna învîrtindu-se mai aproape de Pămînt ar face animalele şi plantele să aibă o anumită mărime, iar pierdută sau dezintegrată sau rătăcind mai departe, ar schimba fără îndoială animalele, plantele, înălţimea mareelor şi probabil mişcarea maselor de pămînt şi gheaţă, ar schimba viaţa într-un mod tot atît de draconic ca şi cum o ploaie puternică şi neaşteptată într-un pustiu ar schimba totul peste noapte. Pe suprafaţa micului Pămînt,

ca o mică pojghiță verde și parte integrantă a acestei pojghițe, fiind alimentată de ea, apare crusta microbilor, adică omenirea nebună, înnebunită de lună, lunatică. Pentru ochii cerești, văzută ca o cultură de microbi la microscop, angajată veșnic în războaie și distrugere, această pleavă gîndește, se poate observa, începe să se simtă treptat ca un tot, o funcție, o notă în armonia generală, și faptul acesta *este* într-adevăr țelul și funcția sa, iar locul unde pojghița de gunoi se depășește, este numai și numai aici, și niciodată unde acești microbi nebuni spun Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, căci faptul că spun Eu, Eu, Eu, Eu constituie nebunia lor, și aici este locul unde au fost loviți de lună, făcuți nebuni din cauza lunii, alăturea cu drumul, trăsniți, pentru că acești microbi alcătuiesc un tot, formează o unitate, au o singură minte, sînt o singură ființă și nu pot spune niciodată Eu, Eu, fără să facă observatoare cerești să se tăvălească de rîs sau să le plîngă de milă ; socotesc că sîntem liberi să presupunem că există milă și ridiculizare în firea păzitorilor microbilor ; sau cel puțin sîntem liberi să nu ne închipuim nimic altceva — compătimirea și amuzamentul fiind calitățile noastre, dar cine știe oare ce fel de culoare sau de rîs sănătos sau lacrimi se formează acolo, în acea atmosferă minunată ?

S-a produs undeva un fel de despărțire de-a lungul drumului parcurs de speța omenească, între „Eu" și „Noi", un fel de groaznică separare, iar „Eu" (care nu sînt eu, ci numai o parte a unui întreg, constituit împreună cu alte ființe omenești, după cum și acestea sînt o parte a mea) planînd aici ca între aripile unei mari păsări albe, mă simt ca și cum m-aș învîrti înapoi (deși ar putea fi și înainte, cine știe ?), da, învîrtindu-mă înapoi într-un vîrtej al groazei ca o naștere în sens invers, care se îndreaptă spre o catastrofă, da, asta a fost cînd microbii, micuța cultură care este omenirea, a fost doborîtă la pămînt în nesimțire, ca într-un meci de box, doborîtă pentru cît numeri pînă la șase, eliminată din posibilitatea de a înțelege adevărul, astfel că întotdeauna de atunci încoace cei mai mulți au spus Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, Eu, Eu și, în afară de numai cîțiva, nu pot spune „Noi".

Da, dar ce înspăimîntătoare lovitură sau izbitură ! Ce ne-a aruncat în afară din centru și departe de plăcuta stare sănătoasă a lui „Noi" ? Voi ști într-o clipă, sînt absorbit înapoi ca un păianjen care se rotește în vîrtejul apei ce se scurge dintr-o cadă de baie și se învîrtește în curentul de apă, înapoi, înapoi și apoi Trosc ! Cometa vine țîșnind din întunericul spațiului, dă Pămîntului o lovitură la plex, și abătută din drumul său, gonește în întuneric din nou, luînd o parte din atmosfera planetei cu ea, lăsînd-o în imposibilitatea de a mai orbita normal și constant bălăbănindu-se, în schimb, înainte și înapoi, învîrtindu-se ca un titirez, foarte înclinată, ceea ce a dat naștere anotimpurilor iubite de poeți, dar ce e mai rău e că s-a schimbat atmosfera, aerul pe care îl respirau oamenii și care i-a ținut cu mintea limpede și sănătoși pentru a spune Noi cu dragoste și

înţelegere faţă de organul în curs de dezvoltare în corpul ceresc pe care îl constituiau ei. Aerul care fusese hrana înţelegerii raţionale şi iubitoare deveni o otravă ucigătoare, plămînii acestor sărmane mici animale trudeau, se transformau şi se adaptau, şi sărmanele lor creiere, complet zăpăcite şi ameţite, se chinuiau să lucreze cît de cît şi lucrau prost.

O maşinărie lucrînd complet anapoda, veşnic hărţuită şi chinuită de o memorie ciudată şi redusă la jumătate din epoca de dinainte de vremea cînd au fost otrăviţi şi alteraţi şi nu au mai putut gîndi ; începînd să se urască în loc să se iubească între ei. Şi astfel sărmanul Pămînt rămase plutind în spaţiu ca un invalid complet vătămat, dar curînd oamenii au uitat totul, aerul recent otrăvit a devenit mediul lor normal, o uitare din orgoliu şi... dar Trosc ! Priviţi, eu sînt de partea cealaltă a Catastrofei, sînt înaintea ei, deşi sînt liber şi să spun „după", deoarece ca şi „în sus şi în jos" cuvîntul este substituibil şi depinde complet de cum îl priveşti, de poziţia pe care te situezi, ca în expresia „înainte şi înapoi". Dar din punct de vedere al omului, din punct de vedere al microbului, eu sînt înainte de „Trosnitură" şi într-o atmosferă iubitoare, plăcută şi răcoroasă, care concordă cu armonia, este armonie, EXISTĂ, da, şi iată-mă aici, călător, Odiseu îndreptîndu-mă spre casă în cele din urmă, rătăcitul în apele ţării mele, duşmănosul Neptun păcălit, iar fiica lui Jupiter, prietena şi călăuza mea.

Toţi oamenii îşi fac peşteri adumbrite
pentru ochii lor
Din pălării şi mîini, orbite, gene, sprîncene,
Ca astfel gingaşele pupile să îndrăznească
să privească lumina.

Şi în ţările nordice unde lumina se aşterne
fără umbre
Un om îşi va ridica mîna pentru a-şi
apăra ochii ;
E un fapt pe care l-am văzut făcut în lumina
puternică a lunii.

În faţa unor flăcări prea dogoritoare acea mînă
ocrotitoare
Se îndreaptă spre locul ei, alcătuind o umbră ;
Asemenea ochilor pisicilor, ochii oamenilor
se fac mari şi blînzi noaptea.

Sînt ochi noi şi încă neobişnuiţi să vadă,
Percepînd faţete, în mod individual,
Fără pricepere încă pentru a privi împrejur
şi corect.

Gîndeşte-te : noi am fost animale
pe patru picioare, inferioare,
Cu privirea orizontală şi ocrotiţi bine
De acea strălucire care pulsează, aruncă
flăcări şi frige ochii.

Totuşi a trebuit să vină acea zi inevitabilă
Cînd un animal mic şi viteaz şi-a ridicat laba
spre o creangă,
S-a tras în sus — şi s-a clătinat din cauza
înălţimii la care se găsea

Copilașii noștri, ființe umane, ne-au arătat cum
au stat lucrurile.
Ei se cațără ; noi, grijulii,
Îi lăsăm să învețe absurditatea temerii lor.

La acea primă încercare, lumina s-a lăsat în jos
în semn de salut,
Cine se aseamănă se adună, o licărire în minte,
Și animalul a considerat acest fapt un „înger"
— așa cum am face și noi —

O labă, liberată de pe pămînt, a prins
cu putere ramura lunecoasă.
Cealaltă, eliberată și ea, a așteptat,
pînă cînd ochii
S-au ridicat, în cele din urmă, spre păsările
și norii în zbor.

Și astfel el și-a găsit echilibrul acolo,
acel animal în două picioare.
Iar îngerul punînd deoparte ceea ce cu greu
cîștigase,
Și-a aruncat în sus mîna neocupată pentru
a-și ocroti privirea,
Cu acel gest, cel mai comun, care
se poate face.
Omul nu are voie să se uite direct
la soarele său.

Trebuie să folosesc cuvinte atunci cînd îți vorbesc.

Probabil că succesiunea de cuvinte : „Trebuie să folosesc cuvinte" este o definiție a întregii literaturi văzute dintr-o altă perspectivă.

Prins în mreje ca o coardă în muzică de Bach, sînt parte a unui disc colorat tot atît de minunat ca o meduză și conținînd numai armonii care pulsează, discul fiind un vîrtej sau o spirală, alcătuită din soare și planete mari și planete mici și toate accesoriile acestora, prinse de asemenea în mreje în timpul valabil în constelația Andromeda, sau în Galaxia căreia îi aparținem, sau care există pe Lună (vai, vai nouă !) ; considerînd timpul din orice punct de vedere în afară de timpul de pe Pămînt, este posibilă o schimbare de la Saturn la Jupiter în privința importanței acestora, implicînd o schimbare în toate condițiile existente pe Pămînt și necesitînd veacuri de-a rîndul (măsurate în timpul nostru). Probabil că mesajul va suna astfel : că Jupiter s-a luptat cu Saturn (sau Zeus cu Cronos) cinstit, într-o luptă mortală (sau imortală) și nu l-a ucis — ci numai l-a învins, și după aceea Jupiter a devenit Divinitatea Pămîntului. Apare însă un gînd și nu pentru prima oară — desigur că nu, fiindcă nu există nici un gînd care să apară pentru prima oară — de ce Divinitatea ? Căci e cea mai mare, mai regească și, se spune, cea mai milostivă dintre planete, ale cărei raze învăluie Pămîntul într-un spirit de dreptate și cumpănire (așa se spune) și afectează anumite secțiuni ale omenirii, adică ale acelui mucegai cenușiu luptîndu-se să supraviețuiască în gunoiul său verde. Iar pe Muntele Olimp, bărbosul Iovis sau Jupiter domina Zeii mai mici — nu însă fără o anumită stare de enervare magnifică. Dar de ce Tată ? De ce Tată al Zeilor și

al Oamenilor? Oare cine este Tatăl nostru? Cine? Nimeni altul decît Soarele, al cărui nume corespunde unei strune profunde la baza tuturor celorlalte. Tată Soare, Amin, Amin, după cum se roagă și acum creștinii. De ce să nu fie Tatăl Soare Suveran pe Muntele Olimp, de ce Iovis sau Jupiter sau Zeus? Deoarece pe acel munte Phoebus Apollo era și el un zeu, ca toți ceilalți — foarte ciudat acest lucru! Desigur, omul nu-și poate privi drept în față Soarele. Zeii umblă deghizați, chiar și acum, după cum umblau și atunci, sau ar putea și acum, Stîlpi de Foc — Cîmpuri de Energie, Lungimi de Undă, Prezențe Potențiale. Este posibil ca Soarele, ca și alți monarhi, să aibă nevoie de reprezentanți, și atunci cine ar putea fi mai potrivit decît Jupiter, care apare ca o modestă și mică oglindă a Soarelui, fiind, ca și Soarele, un vîrtej de gaze colorate și avînd, ca și soarele, clica sa de mici planete. La urma urmei, Soarele este o mică entitate în roiul ceresc, pe plan egal cu celelalte stele, consonînd în armonie cu ele, și avînd de-a face în primul rînd cu ele — fiindcă universul nu este decît un univers ierarhic, fie că vă place sau nu, prietenii mei democrați. Soarele poate fi probabil considerat, — deși pentru orice muritor a gîndi așa ceva apare ceva grav, un adevărat caz de *lèse-majesté*, — ca un atom la un alt nivel al timpului și mișcării, în relații de tovărășie cu alți atomi egali cu el, toți fiind unități ale aceleiași galaxii, în timp ce galaxiile sînt unități egale între ele, la un cu totul alt nivel, la care mișună sorii la rîndul lor foarte

mici, tot așa cum apar și oamenii prin comparație cu planetele. Ca niște păpuși rusești sau cutii chinezești! — acesta este motivul pentru care nu e ceva irațional să-ți imaginezi Marele Soare făcînd nepăsător un semn din cap spre Jupiter: „Fii reprezentantul meu, fiule! Am alte treburi mai importante de care trebuie să mă îngrijesc în lumea egalilor mei!"

De ce Jupiter la urma urmei, dacă Saturn a deținut odată acea poziție? — sau, cel puțin, așa ne informează vechile mituri. Dar de ce nu ar fi rațional să presupunem că planetele, ca și stelele — ca și oamenii — își schimbă caracterul; deoarece o planetă bătrînă și voluminoasă, la maturitatea sa și avînd răspunderi, se poate prezenta într-un mod foarte diferit de acela al unei ființe asemănătoare în tinerețea sa zburdalnică. Probabil că Jupiter a fost promovat în funcția de Suveran al Zeilor (după cum majordomii sînt de fapt suverani ai servitorilor, deoarece Stăpînul și Stăpîna sînt prea departe de lumea acestora pentru a se ține seamă de ei), fiind zeu adjunct, întrucît Saturn devenise prea irascibil pentru acea funcție. La urma urmei Saturn își mîncase copiii. Într-adevăr, se spune că inelele lui Saturn sînt rămășițele sfărîmate ale unor foste planete.

Cine știe dacă micul nostru sistem nu este un sistem nefericit, vulnerabil, în special față de unele comete care ne vizitează și de unii vizitatori întîmplători de diferite feluri? Sau poate și toate stelele, planetele, planetele planetelor sînt supuse unor dezastre neprevăzute

ca şi oamenii şi, în consecinţă, îndrumarea şi conducerea corectă a unei stele şi a planetelor acesteia, sau chiar a unei galaxii şi a sorilor acesteia nu înseamnă oare o echilibrare şi gospodărire prudentă a probabilităţilor şi substanţelor lor ? Cine ştie dacă fiinţele nu sînt strămutate de pe o planetă pe alta, într-o formă sau alta, aşa cum sînt mutate plantele dintr-un loc într-altul într-o grădină, sau chiar aduse în casă cînd se aşteaptă geruri ? Cînd, cu mult în urmă, a venit o cometă în mare viteză din întunericul de dincolo de Pluton şi s-a izbit bubuind de bietul Pămînt, poate că acesta a fost avertizat atunci de către Jupiter (sau Saturn, dacă era în timpul domniei acestuia) : „Ia seama, Pămîntule !“ poate că spunea mesajul. Sau poate : „Sărman Pămînt, ai vrea să ne trimiţi pe cîţiva din locuitorii tăi să trăiască aici vreo sută de generaţii sau aşa ceva ca oaspeţi ai Noştri pînă cînd se şterg nefericitele urmări ale acestei Ciocniri ? Nu, pe Noi, desigur : Noi sîntem numai flăcări, gaze care ard, ca Tatăl nostru, Soarele — dar una dintre planetele noastre, ţi-ar conveni foarte bine, cu puţină adaptare din partea ta“. Fiindcă ne putem închipui, sînt sigur, că Planetele sînt absolut mai nobile şi mai umane decît bietul animal Om, care îşi înalţă botul însîngerat spre cerul său sinistru pentru a-şi arăta prin urlete starea sa nenorocită şi sfîrşeala care îl cuprinde, între bătăliile pe care le dă cu semenii săi.

Dar cine ar transmite asemenea mesaje ? (Planetele trebuie să se servească de cuvinte cînd ne vorbesc nouă.) Ne putem închipui că

Hermes sau Mercur (sau Thoth sau Buddha), planeta cea mai apropiată de Tatăl nostru Soarele, poate transmite mesaje de la Zei datorită condiţiei sale, deplasările şi relaţiile de atracţie reciprocă ale planetelor făcîndu-l (în anumite momente) să iradieze substanţe spre Pămînt tot aşa de imperceptibile pentru simţurile Pămîntului (deşi nu şi pentru noile sale instrumente şi acelea care vor fi în curînd inventate sau reinventate) ca şi vîntul solar. Dar de ce Mercur — de ce Mercur mesager al lui Jupiter... ? Găsim şi în acest caz o idee de ambiguitate, de substituire, ca Jupiter cu Soarele. Astfel să considerăm numai faptul că Atena, adică Minerva, este tot atît de mult un mesager ca şi Mercur, copilul cel mai apropiat al Soarelui. Ne putem juca acum cu această idee — şi de ce nu ? Ţînţarii îşi pot cînta bîzîitul şi la urechile regilor, spune zicala, iar cîntecele lor nu pot fi decît şarade. Cu siguranţă că ţînţarii au şi ei nişte idei proprii, în decursul celor cîteva secunde cît durează viaţa lor. Dar probabil că Minerva, fiica lui Jupiter, ocupă aceeaşi poziţie *vis-à-vis* de Jupiter ca şi Mercur faţă de Soare. Marele nostru cocoloş rece, lucios şi rotindu-se în cerc numit Luna, o planetă aparţinînd lumii planetelor noastre, se găseşte într-o relaţie destul de strînsă cu noi, ce să mai zicem de Jupiter cu ale sale — sînt cumva douăsprezece acum ? — planete subordonate ? Poate cea mai mare dintre ele, o fată sănătoasă, voinică, energică şi destul de binefăcută şi cu ochii strălucitori îndeplineşte diferite însărcinări din partea ta-

tălui ei. Acest copil al lui Jupiter lansează o pulsaţie spre est determinînd un proces sincronic în mecanismul lui Jupiter şi în celelalte planete, planetele sale, şi creînd un impuls care se transformă în gînduri în minţile omului. Sau, cuvintele trebuind să înlocuiască pulsaţiile, impulsurile, lansările, influenţele, materia stelelor, vînturile stelelor, acea talentată fiică mai mare a lui Jupiter se ridică şi-i spune acestuia: „Tată, n-ar fi oare timpul să te gîndeşti puţin şi la sărmana omenire care se află în situaţie grea, sărmanul Odiseu stingîndu-se de durere acolo în braţele vrăjitoarei şi dorindu-şi numai să plece acasă. Nu l-ai pedepsit destul?" „Eu?" exclamă Tatăl ei. „Tu te referi întotdeauna la cazuri personale, draga mea, eşti atît de sentimentală. În primul rînd, sînt şi eu tot atît de îngrădit de armoniile cosmice ca fiecare. Şi într-al doilea rînd, n-am fost eu cîtuşi de puţin vinovat, îţi aminteşti, desigur, că Neptun era acela care îl ura. Acel favorit al tău s-a pus rău el singur cu marea."

Cine era Neptun cînd a trăit şi a cîntat Homer? A! Marea, desigur... dar atunci, ca şi acum, mările, ca toate celelalte forţe şi elemente, aveau planetele lor ocrotitoare. Planeta Neptun este o nouă descoperire, sau aşa credem noi. Oricum ar fi fost Odiseu, viteazul rătăcitor era duşmănit de o putere care avea de-a face cu marea, oceanul în starea sa narcotizată, nebunia sa cauzată de lună, veşnic umblînd după lună. Odiseu a nemulţumit oceanul, el nu a putut rămîne în relaţii de armonie cu acesta, creaţie şi sclavul lunii noastre.

Neptun nu fusese încă descoperit; a fost descoperit de noi, oamenii moderni. Ştim aceasta foarte precis.

Aproximativ cu o sută de ani în urmă (timp pămîntesc), teologii şi istoricii şi arheologii de toate categoriile afirmau cu tărie că lumea a fost creată acum 4000 de ani şi cine nu accepta această teză avea mari necazuri, după cum afirmă clar şi trist memoriile, biografiile şi istoriile scrise în acea perioadă. Ce mare pas înainte s-a făcut într-un timp atît de scurt în gîndirea sănătoasă şi adevărată. Cei de mai sus sînt de acord acum că vîrsta lumii fizice e mai mare decît s-a spus — chiar cu mult mai mare, cu multe milioane de ani. O sută de ani de gîndire savantă a lungit vîrsta pămîntului de un milion de ori înapoi în timp. Dar aceiaşi teologi, arheologi şi savanţi gîndesc acum tot aşa cum au gîndit acum o sută de ani, cînd e vorba de vîrsta civilizaţiilor; ei nu pot nici măcar să accepte ideea că civilizaţiile ar putea să aibă istorii foarte vechi. Pămîntul poate fi în vîrstă de milioane şi milioane de ani, dar naşterea civilizaţiei este aşezată încă undeva între două mii şi patru mii de ani înaintea erei noastre, în funcţie de preferinţa şcolii arheologice şi definiţia civilizaţiei. Noi, acum, sîntem o civilizaţie, noi sîntem cununa umanităţii, culmea spre care tindea toată evoluţia din trecut, omul-computer este totul, şi dotat cu înţelepciunea pe care acei barbari din trecut nu o aveau: de pe înălţimile noastre omul se mic-

șorează înapoi spre epoca barbară și, dincolo de aceea, spre epoca maimuțelor. Ei spun (sau cîntă) că scrierea a fost pentru prima oară inventată în mileniul al treilea înaintea erei noastre. Agricultura este veche de atîția ani, matematica de atîția și astronomia este datată exact ca și restul, devenind științifică din momentul cînd s-a despărțit de astrologie și superstiții. Totul este dotat și știut prin obiecte, fragmente de obiecte : copiii unei societăți obsedate de posesiuni trebuie să se gîndească la civilizațiile anterioare astfel : sclavi ai propriilor lor opere de artă ei sînt siguri că și vechii barbari erau tot așa.

De fiecare dată cînd se dezgroapă o nouă cetate, limitele (în timp) sînt în silă mutate înapoi, poate cu cîteva sute de ani, sau jumătate de mileniu. Pe un podiș în Turcia a fost scoasă la lumină o parte a unui strat superior al unei cetăți, ceea ce duce înapoi cu zece mii de ani o formă superioară de existență umană (nimeni nu îndrăznește să o numească civilizație), iar sub acel strat sînt încă multe alte straturi, încă neexplorate... dar spun oare specialiștii : „Nu putem face nici o afirmație în privința istoriei omenirii, deoarece cunoștințele noastre (sau presupunerile noastre) se limitează numai pînă la ultimul loc pe care l-am dezgropat (parțial) ?“ Nu, nu, nicidecum, cunoașterea pe care o au ei pînă în prezent este cunoașterea adevărată, deoarece așa procedează ei întotdeauna, se pare că așa trebuie să procedeze, este felul în care s-a format creierul lor nefericit. Ei bine, e cel puțin posibil

ca astronomii de acum zece mii sau chiar douăzeci de mii sau chiar treizeci de mii de ani să fi fost tot atît de inteligenți ca și ai noștri, cel puțin este posibil ca dovada acestui lucru să existe lesne la îndemînă în cetățile dezgropate cu ușurință — la îndemîna acelora ale căror minți sînt mai puțin limitate de prejudecățile timpurilor noastre.

Putem presupune că vechii astronomi n-au crezut numaidecît că lumea a fost creată într-o anumită zi cu patru mii și ceva de ani înainte de epoca lor, și în același timp de Dumnezeu în persoană.

Ei au înțeles că evident unele cuvinte *au trebuit* să fie folosite, în însuși avantajul lor, — înțelegînd totodată ce simbolizau cuvintele.

Că mult timp înainte de Zeii Romani, Zeii Greci, Zeii Egipteni, Zeii Peruvieni și Zeii Babylonieni, astronomii îi ascultau pe Jupiter și pe familia sa, sau pe Saturn și știau că Thoth (sau oricum era el numit atunci) îl slujea pe Amen Tatăl (și aici intervine iarăși ideea de reprezentant sau locțiitor deoarece Thoth crease lumea cu un singur cuvînt) ; și că existau nume pentru planete, sori, stele, ca și pentru firimituri, bobițe și picături de pămînt, foc și apă ; și că formele și sunetele și culorile acestora erau înțelese, și se spuneau povești despre ele, învățăminte asupra Timpului și a Evenimentelor — de ce nu ? Fiindcă nimeni nu știe ce zace sub nisipurile marilor deșerturi ale lumii. Nimeni nu știe de cîte ori sărmanul Pămînt a amețit sub loviturile primite din partea cometelor, a pierdut sau a capturat luni,

și-a schimbat atmosfera, însăși esența sa. Nimeni nu știe ce a fost în trecut și a dispărut fără posibilitate de recuperare, nu există nimic să dovedească de cîte ori a înțeles omul și a uitat că mintea și carnea și viața și mișcările sale sînt făcute din materie stelară, materie solară, materie planetară ; că ființa Soarelui este ființa lui și ce fel de evenimente ar putea fi așteptate datorită interdependenței planetelor — și că o gospodărire inteligentă a resurselor omenirii se poate efectua bazată pe prognoza cea mai competentă și rațională de către aceia ale căror minți sînt instrumente care înțeleg dansul ceresc.

— Tată, spune la un moment dat înțeleapta și autoritara fiică a lui Jupiter. De ce nu-l trimiți pe Mercur pe pămînt să facă ceva în privința acelui sărman călător, naufragiat pe o insulă narcotizată ? Ar putea să-l roage pe Neptun să cedeze puțin. Nu e cinstit, știi. Nu e *drept*.

— Ei bine, ocupă-te atunci tu de treaba asta, fiica mea, îi spune Jupiter, un zeu foarte ocupat, fiind locțiitorul soarelui, hărțuit încoace și încolo de toți copiii lui neastîmpărați, asemenea unei gospodine harnice și mame avînd necazuri cu numeroșii ei plozi. Vezi ce poți să faci, dar ia seama, nu uita că Noi, Jupiter, nu sîntem singura influență asupra drumului călătorului. Nu ! Există o armonie generală, o structură, un context și rău și bun, toate pe rînd, toate desfășurîndu-se într-o spirală ascendentă — dar ai dreptate, a sosit momentul potrivit să-i faci o vizită lui Mercur ;

este chiar timpul precis — mulțumesc că mi-ai amintit.

— Alegerea timpului este totul, murmură Minerva cea cu ochii Fulgerători zorindu-se să-l găsească pe Thoth, sau Hermes, și găsindu-l în timp ce gonea în jurul Soarelui într-o orbită atît de amețitoare, de vioaie, de veselă și mai presus de toate atît de diversificată și desăvîrșită, încît îi era greu să se țină în pas cu el.

— Aha ! spune el, a venit iar timpul, nu-i așa ? Mă gîndeam eu că trebuia să vină.

— Pari cam indispus, spune Minerva.

— Abia i-am făcut o vizită lui Venus.

— Toată lumea o place întotdeauna cel mai mult pe ea, spune Minerva pe un ton sec ; după cum știi foarte bine, ea și cu mine nu ne putem suferi. E atît de *proastă* — asta e ceea ce nu pot să înțeleg. Lumea zice că sînt geloasă — cîtuși de puțin. Ceea ce nu pot suferi la ea este acea afurisită necinste, bine ascunsă — acea ipocrizie îngrozitoare, și nu am înțeles niciodată cum se face că bărbații inteligenți pot să i-o tolereze — dar, asta e — însă n-am venit să vorbim despre Aphrodita. Sînt aici în legătură cu sărmanul Pămînt, cu Sărmanul călător.

— Inima ta bună îți face cinste. Dar nu uita, în parte a fost vina lor.

— Faptul că s-a furat focul ?

— Desigur. Dacă individul acela n-ar fi furat focul, atunci oamenii n-ar fi știut niciodată în ce stare îngrozitoare se află.

— Tu, Mercur, zeu al literelor și al muzicii și al — într-un cuvînt — *progresului*, să te plîngi de asta ! N-ai vrea ca oamenii să mai fie încă în acea stare întunecată și primitivă, nu-i așa ?

— Ei nu știu cum să-l folosească.

— Asta rămîne de văzut.

— Spun doar un singur lucru : cunoașterea atrage după sine o pedeapsă — desigur *a fost* un fapt cutezător din partea lui — cum îl cheamă, Iason, Ali Baba, Prometeu, tipul acela — în locul lui poate aș fi făcut la fel. Aș fi mîncat fructul dacă mi s-ar fi spus să nu-l mănînc...

— Adică ai fi furat focul, intervine Minerva, întotdeauna avînd tendința de a fi precisă.

— Ei hai, nu fi așa prozaică, înseamnă să fii ca oamenii, îi întoarce vorba Mercur.

— Și mai e și situația lui, reia Minerva, oarecum severă ; — la tonul ei Mercur începu să se arate enervat. Deoarece Minerva era și ea puțin prețioasă ; sentimentul ei de dreptate și comportare cinstită (considerate copilării de unii Zei care se socoteau mai înaintați în domeniul filozofiei) o conducea de obicei la problema drepturilor femeilor și deșertăciunii bărbaților.

— Foarte bine, zise Mercur. S-a înțeles.

— Oare așa să fie ? întreabă ea, aspră. Mama lui a fost o pămînteană, desigur, dar cine a fost tatăl lui ? Ei ?

— Te rog nu începe iar, zice Mercur. Devii cu adevărat anostă, știi, cînd ajungi la subiectul acesta.

— Dreptate ! îi întoarce ea. Comportare cinstită. Sînt fiica tatălui meu. Dar cine a fost tatăl *lui ?* Cu un asemenea sînge în vine, sau mai curînd foc, nu te puteai aștepta să trăiască la fel ca o cîrtiță în pămînt, știind că există Lumina, și totuși să nu caute niciodată să o ia.

— Sînt motive să se creadă, reia Mercur, că s-a aflat în mijlocul luminii tot timpul. Se plimba prin Grădină, cu Dumnezeu.

— Ca urmare, a mîncat ceea ce nu ar fi trebuit să mănînce. El a furat Mărul, dragul meu Zeu al Hoților. Și a plătit pentru asta.

— Pe scurt, totul merge acum cum era de așteptat, conform planului și cu ajutorul Nostru.

— Progresul trebuie să fie văzut pentru a putea fi realizat.

— Foarte bine. Sînt totdeauna gata să plec cînd sosește Momentul.

— Îți cunoști bine însărcinarea ?

— Dragă Minerva ! E cumva diferită de data aceasta ?

— Întotdeauna e același Mesaj, bineînțeles...

— Desigur. Anume că există o Armonie și că dacă vor să prospere, trebuie să fie în pas cu ea și să-i respecte legile. Exact așa.

— Dar lucrurile stau cu mult mai rău de data aceasta. Stelele în drumul lor, știi...

— Luptă de partea Dreptății.

— Pînă în cele din urmă, da. Dar ce drum lung trebuie să le pară lor, sărmanele ființe.

— În parte ele sînt de vină.

— Te porţi foarte aspru azi. Uneori se pare că schimbăm rolurile puţin. Trebuie să-ţi aminteşti că eşti Zeul Hoţilor fiindcă inspiri, dacă nu chiar provoci, curiozitatea şi dorinţa pentru progres, în acţiuni ca furtul focului sau mîncatul fructului oprit sau construirea de turnuri căutînd să ajungă la Cer şi la Zei. Fapte care cer pedeapsă. Fapte care au şi fost, de altfel, pedepsite.

— Poate nu este întotdeauna uşor să ne luăm răspunderea pentru progeniturile noastre. Nu-i aşa, dragă Minerva? Deoarece faptele pot fi copiii noştri... Spune-mi, este uşor pentru Tatăl tău, sau pentru tine, să recunoşti ca adevărate fapte ale justiţiei, acţiuni care de fapt sînt rezultatele influenţei tale — care pot fi într-un sens privite ca fiind tu însăşi, desigur, prin extindere. Dreptatea este totuşi Dreptate şi în cazul condamnării la închisoare a unui hoţ care a furat nişte cărţi fiindcă nu avea bani să le cumpere. Într-o astfel de dramă, atît tu, cît şi eu sîntem reprezentaţi — şi nu există nici o îndoială în ceea ce priveşte care din noi doi apare mai atrăgător. Eşti sigură că nu găseşti rolul meu ceresc oarecum mai atrăgător decît al tău, şi că aceasta explică îngrijorarea ta — pe care o apreciez de altfel foarte mult?

— Ar fi trebuit să-mi dau seama, îi răspunde Minerva. Numai un idiot se angajează într-o discuţie cu Meşterul Cuvintelor. Ei bine, nu-ţi pot ura o vizită cu adevărat plăcută

într-un moment cînd lucrurile nu au stat niciodată mai prost.

— Dar cineva poate spera, şi chiar se aşteaptă, ca fenomenele să conţină o potenţialitate pentru bine în aceeaşi proporţie ca şi pentru rău — fiindcă aşa tind toate să se echilibreze.

Este observaţia pe care o fac şi eu de obicei, dacă pot spune asta — şi care are tendinţa să te enerveze, dragă Mesagerule. Dar ai dreptate. Această combinaţie specială de planete va fi într-adevăr atît de puternică — rezultatele a mai multe secole de evoluţie, toate concentrate într-o decadă sau aşa ceva. Nu cred că îmi depăşesc mandatul dacă îţi spun că sînt neliniştită. La urma urmei, nimeni n-ar putea spune că oamenii s-au remarcat, în tot acest timp, prin consecvenţă sau măcar bun simţ obişnuit.

— Sînt sigur că îngrijorarea ta e justificată. Dar mă aştept că vor fi cei cîţiva obişnuiţi care vor asculta de raţiune. E destul şi aşa ceva.

— Trebuie să sperăm acest lucru, pentru binele tuturor.

— Şi dacă se întîmplă ce e mai rău, putem să ne lipsim de ei. Grădinarul Ceresc va trebui, pur şi simplu, să taie ramura respectivă şi să transplanteze alta.

— Încîntător spus! Aproape chiar liniştitor, cînd pui problema în felul acesta! Dar prea multe necazuri ne-a făcut planeta aceea şi am făcut deja prea multe sforţări pentru ea. I-am trimis mereu mesageri. Interesul Tatălui Nostru (aşa cum ajunge la noi prin Regentul său,

propriul meu Tată) e desigur exprimat prin lunga istorie a interesului Nostru pentru Pămînt. Şi mai era şi acea Convenţie — faptul că oamenii o desconsideră în permanenţă nu este un motiv pentru care să fie părăsiţi cu desăvîrşire. *La urma urmei după ce se va fi făcut totul...*

— Te referi iarăşi, cu mult tact, la problema ancestrală ? Ei bine, oricare ar fi rigida şi cumplita natură a configuraţiilor cereşti care se aşteaptă să aibă loc în curînd, şi oricare ar fi repetarea păcatelor oamenilor, faptul că eu sînt pe cale de a coborî din nou (da, admit că spun asta cu un uşor oftat), arată că taţii noştri îşi dau bine seama de situaţie. Şi încă şi mai mult — că există încredere în rezultat.

— Mă bucur cînd văd că ai o inimă atît de bună.

— Dragă Minerva, exprimă-te. Vrei să-mi dai un sfat bun, nu-i aşa ?

— Atîta doar — la urma urmei *sîntem* în total vreo doisprezece sau aşa ceva, copiii lui Jupiter, şi *sîntem* o familie care creşte mereu, iar unii dintre noi nu sîntem deosebiţi de Pămînt, iar eu ca sora cea mai mare, trebuie să înţelegi că am căpătat foarte multă experienţă...

— Dragă, dragă Minerva !

— Ei bine, n-am vrut să te enervez. Te las, mai bine.

— Te rog chiar. La revedere.

Şi Minerva pleacă în zbor.

În ceea ce-l priveşte pe Mercur, Mesagerul, el se împarte fără nici o sforţare într-o duzină

de fragmente, care cad uşor prin aer pe Pămînt, şi astfel Batalioanele Progresului sînt întărite pentru Luptă. A, da, totul e foarte fantezist. Da, într-adevăr, modul contemporan de a proceda merită cu mult să fie preferat, astfel : Pămîntul trebuie să primească o serie de impulsuri de la planeta cea mai apropiată de Soare — acea planetă situată cel mai aproape pe braţul spiralei pornind din Soare. Ca urmare Personalul Permanent de pe Pămînt a fost întărit, iar

Conferinţa

a fost convocată pe Venus, la ea participînd delegaţi venind chiar de la foarte îndepărtatele Pluton şi Neptun, care au cerut, după cum era normal, să li se trimită copii după dezbateri. Dar de data aceasta toţi cei aflaţi în sistemul solar aveau să fie afectaţi. Soarele Însuşi era reprezentat. Prezenţa sa era generală şi predominantă : la un moment dat, în cursul dezbaterilor, lumina deveni mult mai strălucitoare, lăsîndu-se totodată şi o adîncă şi respectuoasă tăcere — asta fiind tot. Fiecare însă ştia cît de rar era un asemenea eveniment, aşa încît sentimentul de gravitate a situaţiei se accentuă.

Minna Erve prezida. O femeie energică şi avînd un suflet minunat, cu ochi deosebit de captivanţi, care îşi datora evident alegerea poziţiei ei ca fiica cea mai mare a Locţiitorului Şefului.

Conferinţa aproape se încheiase urmînd să se facă numai Instructajul. Cei care nu aveau

să ia parte la Coborîre se ridicaseră și își strîngeau lucrurile.

Minna Erve continua să vorbească. „Pe scurt, iată ce este cît se poate de rău. Computerele au verificat și au verificat și a doua oară — și apoi au verificat din nou. Lucrul acesta s-a făcut în urma sugestiei primite de Sus“ — aici Lumina pulsă în semn de confirmare — „dar nu există nici o îndoială. Echilibrul forțelor planetare exercită puternice presiuni potrivnice care vor atinge punctul culminant cam în zece, cincisprezece ani de acum înainte. Ani ai oamenilor, desigur. Înainte de a pleca aș vrea însă să vedeți acest al doilea film : *Pronosticuri* (Detalii).“

Delegații se uitară unul la altul dar se așezară din nou. La urma urmei Minna putea fi numai supra-conștiincioasă, deși era adevărat că pînă să ajungă aici și să fi fost izbiți de atmosfera acestei conferințe speciale, cei mai mulți nu apreciaseră cu adevărat gravitatea situației.

Ei văzuseră deja primul film *Pronosticuri* arătînd Pămîntul ca un element aflat în locul său în sistemul solar. Pămîntul apăruse ca fiind sub presiune — în timp ce și el și celelalte planete se mișcau în pozițiile lor normale — în primul rînd, datorită activității crescute de la suprafață. Aceasta era slabă la început, dar cutremurele, valurile mareelor, fenomenele excesive de tot felul deveneau tot mai evidente. Vremea, întotdeauna neprielnică vieții de pe acea planetă, deveni și mai aspră. Calotele glaciale se topiră ușor, provocînd dezastre pe coastele mărilor. Cometa își adăuga și ea contribuția la tulburarea echilibrului deja destul de precar dintre Pămînt și vecinii săi. Reprezentanții lui Marte și Venus arătaseră la ședință deosebit de triști. Orice se întîmpla undeva în cadrul Sistemului (și desigur și dincolo de acesta) influența pe toată lumea, iar vecinii apropiați erau sortiți să simtă primii dezechilibrul. Ultima oară cînd pămîntul fusese lovit de criză, atît Marte, cît și Venus suferiseră și amintirea acelui timp era încă puternică. Dar nici unul din delegați, nici măcar aceia de pe Pluton și Neptun, pentru care locuitorii de pe Pămînt erau cu adevărat străini, nu au putut privi sfîrșitul filmului *Pronosticuri* fără să se îngrozească.

Iată ce cuprindea filmul *Pronosticuri* (Detalii) : Pămîntul era prezentat în prim plan, singur, fără să fie nici cel puțin însoțit de Lună. Filmul precedent, arătînd Pămîntul și Luna ca un atom — ca să zicem așa — al unei molecule, se preocupase mai întîi de schimbările produse în privința anotimpurilor, vremii, activității crustei, vegetației. Filmul la o scară mai limitată și înceată arăta creșterea rapidă a populației în timp ce pădurile, lumea plantelor și aceea a animalelor se micșora, iar pustiurile se întindeau. Deoarece pe măsură ce viața animală și a păsărilor se reducea, ființele omenești se înmulțeau, pentru a menține echilibrul lumii vii. Viața organică, necesară în echilibrul cosmic, trebuia menținută pe Pămînt și pe măsură ce oamenii ucideau și distrugeau viața organică din care făceau parte și ei,

creşterea numărului lor menţinea echilibrul. Dar în acelaşi timp agresivitatea şi iraţionalitatea lor creştea necontenit. Ca de obicei, se desfăşura un proces global — un factor sau o componentă nu putea fi separată de altele. Spiritul de agresiune şi iresponsabilitate nu creştea din cauza exploziei populaţiei şi nici această explozie nu se datora numai mişcărilor planetelor — toate acestea erau componente ale unui singur proces global.

Delegaţii priveau cu o amărăciune mereu crescîndă cum războaiele, la început locale, deveneau din ce în ce mai crunte şi mai extinse. Spre sfîrşit, distrugerea generală a încetat să mai aibă măcar pretenţia unei consecvenţe. În decursul unei decade, naţiuni care fuseseră duşmane în decada precedentă deveneau aliate ; duşmani care îşi consacraseră vreme îndelungată toate resursele tehnice în vedera măcelăririi reciproce deveneau aliaţi. Aparatele tehnice scăpaseră de sub control, instrumentele de ucidere şi distrugere în masă deveniră stăpînii situaţiei. Cînd s-a ajuns pe planetă la stadiul denumit pretutindeni în sistemul politic existent drept URGENŢA DE PRIMA CATEGORIE, atmosfera tot mai otrăvită a Pămîntului, emanaţiile însemnînd Moarte în masă şi Teamă apăreau radiind în jur şi afectînd, în primul rînd, planetele Marte şi Venus — şi deranjarea stării de echilibru a acestora se propaga şi celorlalte planete şi chiar şi Soarelui, după cum s-a putut constata din Prezenţa lui Însuşi la Conferinţă.

În momentul în care planetele vor fi ieşit din poziţia de Primejdie vor avea loc, desigur, schimbări în toate sectoarele Sistemului nostru planetar, pe care chiar şi în clipa de faţă le pronostichează — lucrînd intens — computerele dintr-un milion de laboratoare.

Faza penultimă arătată de filmul *Pronosticuri* (Detalii) a apărut mai violentă decît ultima. Pămîntul se zguduia, fîsîia şi se umfla, potopit pe alocuri de stînci care se prăbuşeau, flăcări, lichide în clocote. Oamenii se băteau şi se luptau între ei. Se produceau mişcări de masă ale categoriilor inferioare de animale, insecte, lăcuste, şobolani, şoareci. Apăreau pe neaşteptate epidemii. Popoare întregi piereau din cauza acestora şi datorită faptului că aerul şi apa otrăvită cuprindeau peticele de uscat de pe planetă locuite de oameni. Atît de multe animale şi oameni mureau, încît se părea că globul s-a liniştit, a fost redus la nemişcare. Etapa finală apărea caracterizată printr-o pustiire înspăimîntătoare. Se părea că nu mai rămăsese nici un fel de viaţă. Dar chiar din timpul cînd clocotea acest cazan cu otravă, se puteau observa începuturile unui nou sistem — unii oamnei se arătau preocupaţi de ceva nou. Îndată ce zguduirile pămîntului se liniştiră şi Starea de Urgenţă a planetei trecu, oamenii începură iarăşi să reclădească, să creeze, după cum apărea evident din activitatea lor tot mai plină de sens, — criza planetei dăduse naştere unei noi rase. Se produsese o transformare. Deşi nu mult diferită la înfăţişare de fiinţa omenească precedentă, noua

ființă omenească avea puteri de percepre mărite, o structură mintală diferită. Această rămășiță a unei vechi rase sau început al uneia noi avea ca moștenire toată experiența acumulată a rasei umane, plus, de data aceasta, dotarea mintală de a o folosi.

Filmul *Pronosticuri* (Detalii) se termină și delegații părăsiră sala. Cînd nu mai rămase nimeni în afară de *Echipa* de coborîre, Minna Erve și cei cam o sută cîți erau acolo așteptară politicoși ca Soarele să plece, dacă El ar fi dorit așa ceva, dar strălucirea aurie care domnea peste tot rămase constantă. Unii credeau chiar că a devenit ceva mai puternică, ceea ce le-a dat curaj, considerînd acest fapt ca un mesaj dătător de speranță și manifestînd încredere în puterile lor de a săvîrși ceea ce se oferiseră nesiliți de nimeni să îndeplinească.

În acel moment Merk Ury se urcă pe podium lîngă Minna Erve.

Minna spuse : „Merk vă va face instructajul. Trebuie însă să vă reamintesc tuturor că ne-a mai rămas numai puțin timp".

Merk glăsui : „Mulțumesc, Minna. De fapt hotărîsem deja să reduc instructajul numai la punctele principale, mai cu seamă că ne-ai arătat deja cu atîta pricepere temeiul acțiunii.

Primul punct este următorul — precum și al doilea și al treilea — nu trebuie să subapreciați greutățile. Fiecare dintre voi, cei prezenți în această încăpere, a călătorit desigur extensiv în interiorul Sistemului — unii dintre voi probabil și în afara lui — și nu este nevoie să vi se mai spună că a auzi descrierea unui

loc nu este totuna cu a lua contact cu el, fapt care constituie încă un motiv pentru a scurta aceste observații.

Poate știți cu toții că la început a existat o îndoială dacă, la urma urmei, ar mai putea exista viață pe pămînt după Criza precedentă care a modificat atmosfera. Natura însă este ingenioasă la nesfîrșit, creînd virtuți din deficiențe. Noi am crezut că nimic nu va mai putea trăi pe acea planetă bîntuită de uragane, de erupții vulcanice, lipsită de stabilitate și predispusă la accidente, dar, de fapt, formele de viață s-au adaptat, deși marea majoritate a viețuitoarelor nu poate trăi decît în anumite ținuturi uscate ale Pămîntului unde temperatura este mai mult sau mai puțin echilibrată. Cele mai multe regiuni ale planetei sînt prea reci, prea calde, umede, înghețate, muntoase sau secetoase. Dar vă este tuturor bine cunoscută vietatea dominantă care a apărut cu timpul, a cărei trăsătură fizică cea mai izbitoare este sistemul pe care îl are pentru a pompa aer și lichide. Cu alte cuvinte, se caracterizează prin organele pe care și le-a creat pentru a trăi într-o atmosferă deosebit de dificilă și otrăvitoare. Totuși, pînă acum, adaptarea sa la condițiile existente nu este eficientă iar procesele mintale ale acestei vietăți lasă de dorit.

Personalul Permanent de pe Pămînt a avut totdeauna o singură sarcină principală, anume aceea de a ține vie, pe toate căile posibile, conștiința că omenirea, împreună cu vietățile care o însoțesc, animalele și plantele, constituie

un tot, reprezintă o unitate, au o funcţie în întregul sistem asemenea unui organ sau organism. Sarcina Personalului nostru Permanent este întotdeauna extrem de grea, trăsătura principală a acestor fiinţe omeneşti, aşa cum sînt constituite în prezent, fiind incapacitatea lor de a simţi sau a se înţelege în orice alt mod în afară de acela al propriilor lor impulsuri sau funcţiuni biologice. Ei încă nu au evoluat pînă la nivelul înţelegerii persoanei lor individuale ca simple părţi ale unui întreg, în primul rînd a omenirii, propria lor speţă, fără a mai vorbi de realizarea unei cunoaşteri conştiente a omenirii ca o parte a Naturii, plantelor, animalelor, păsărilor, insectelor, reptilelor, toate acestea împreună constituind o mică strună în Armonia Cosmică".

La aceste cuvinte se auziră aplauze, discrete, uşoare şi nu întru totul aprobatoare. Deoarece Merk introdusese o notă literară. Merk zîmbi uşor auzind aplauzele. El ştia prea bine că unii dintre cei de acolo credeau că deoarece el era tehnician nu trebuia să se răsfeţe recurgînd la artele inexacte. Există un manierism printre unii dintre ei ca să folosească jargonul, să dispreţuiască literatura şi să se înarmeze cu un ton glumeţ, trufaş cînd abordează probleme serioase.

„Fiecare individ al acestei specii se închide în propriul său craniu, în propria sa experienţă personală sau crede că face acest lucru — în timp ce o mare parte dintre sistemele etice, sistemele religioase etc. proclamă Unitatea Vieţii. chiar cea mai recentă religie, care fiind

cea mai recentă este şi cea mai puternică, numită Ştiinţa, are numai foarte intermitente şi necorespunzătoare scînteieri de înţelegere privitor la faptul că viaţa este Una. De fapt, trăsătura caracteristică a acestei noi religii şi faptul pentru care s-a dovedit atît de necorespunzătoare este insistenţa sa de a diseca în mod aprofundat, a compartimenta, a clasa, iar unul din cele mai de plîns dintre aceste simptome este bănuiala şi stîngăcia în folosirea cuvintelor." Aici el zîmbi din nou, destul de victorios. Cîţiva rîseră.

„Ca să rezumăm aceste cîteva observaţii : sarcina noastră, aceea a Personalului Permanent, este întotdeauna de a sădi şi a susţine un adevăr pe care aceste fiinţe nu sînt în stare pînă acum decît să-l recunoască numai de formă, o expresie care arată modul de a prezenta pe scurt cel mai mare defect al lor, şi anume incapacitatea de a vedea lucrurile altfel decît ca faţete, şi numai cîte una dintre acestea o dată. Adevărul este că Noi — vorbind desigur în calitatea noastră de delegaţi şi reprezentanţi — şi aici Lumina care umplea încăperea străluci puternic un moment, ca şi cum confirma starea de subordine a celor prezenţi — îi putem tolera numai în măsura în care ei respectă instrucţiunile şi îşi conduc treburile şi viaţa lor comună, astfel încît să se armonizeze cu necesităţile Sistemului. Ei, însă, se pare că nu se simt în stare să reţină acest foarte simplu adevăr un timp mai îndelungat, deşi le-a fost spus mereu şi mereu. Faptul se datorează unei alte trăsături foarte

puternice a gîndirii lor, și anume că tot ce li se spune este interpretat în mod denaturat pentru a corespunde propriilor lor prejudecăți, fie personale, fie de grup și adăugate, ca un alt grăunte, la mulțimea de semi-adevăruri la care ei țin foarte mult. Așa încît noi sperăm cu deplină încredere — și am fi putut spera și în trecut, mai înaintea acestui (iertați-mă pentru noua alunecare în literatură) mare salt în viitor din momentul de față, sub influența Vîntului Solar al Schimbării — la aceste cuvinte Lumina străluci ca și cum ar fi zîmbit — că orice vom avea de spus se va reține în forma sa pură măcar pentru scurt timp și măcar de către puțini oameni, fiindcă este în firea lucrurilor, sau mai curînd este în firea oamenilor, ca acest simplu adevăr: «Există o datorie a omenirii ca făcînd parte din Armonia Universală» să se răspîndească în lume alergînd ca un cîine turbat, să apară deformat crescînd din substanța sa, să fie considerat ca proprietatea absolută a o sută de secte diferite care să se războiască între ele, fiecare pretinzînd că versiunea sa, aceea pe care a plăsmuit-o ea, este cea adevărată. Dar timpul acesta a trecut, sau aproape a trecut. Capacitatea de a vedea lucrurile așa cum sînt în cadrul relațiilor lor reciproce foarte diversificate — cu alte cuvinte *Adevărul*, va constitui o parte a utilajului nou pentru omenire, care va fi produs în curînd. Desigur, mulțumită nu Nouă, ci..."

Lumina atinse o strună și prelungi tonul muzical pe care îl produse. Fiecare dintre cei prezenți arăta că el, sau ea, era conștient de

cele afirmate de Merk Ury și că punctul principal, problema centrală, fusese atins. Urmă o luminare generală și o precizare a atmosferei individuale a fiecăruia, a domeniului forței sau a aureolei respective.

„După cum știți toți cei prezenți, fapt care vi s-a explicat clar din momentul în care v-ați oferit voluntari — nu poate fi vorba să coborîm în iadul otrăvit și să rămînem nevătămați. Fiecare dintre noi își ia viața în mîinile sale, deoarece vietățile pămîntene sînt în cele mai multe cazuri răuvoitoare și ucigașe din fire, dispuse a tolera alte ființe numai în măsura în care seamănă cu ele, și sînt oricînd în stare să se măcelărească între ele din cauza unei ușoare deosebiri în culoarea pielii sau în înfățișare. De asemenea, ele nu tolerează pe aceia care nu gîndesc aidoma lor. Deși acele ființe știu foarte bine teoretic că suprafața locuită a globului este împărțită în mii de regiuni, fiecare cu sistemul său propriu de credință religioasă sau științifică, și deși știu că absolut din întîmplare un individ s-a născut într-o regiune sau într-alta și într-o credință sau într-alta, această cunoaștere teoretică a situației nu le împiedică pe acele ființe de a urî străinii care vin în mica loc regiune, și dacă nu-i vatămă, îi izolează pe toate căile posibile. Aceasta înseamnă că dacă nu putem să ne perfecționăm adaptarea la felul lor de comportare, aceste ființe îi vor ataca pe toți membrii Echipei noastre. Trebuie să ne așteptăm la o asemenea situație. Mai mult, trebuie să ne așteptăm ca acele colonii de pe Pămînt,

care provin din Coborîrile noastre anterioare, să fi dobîndit — sau că multe dintre ele vor dobîndi — aceleași caractere ca ale oamenilor în privința izolării, a nearmonizării și ostilității față de alte comunități omenești, sau că păstrînd în acea infuzie otrăvitoare, pe care ei o numesc atmosferă, numai amintirea că nu trebuie să se lase influențați de nimic pămîntesc, ele își consacră toate energiile pentru a organiza instituții a căror menire a fost odată aceea de a-i păstra pe Coborîtori cu mintea întreagă, dar care acum își justifică existența numai prin faptul că există. Subliniez faptul că, după cum știți, aceasta nu va fi prima mea Coborîre."

Şi la aceste cuvinte, cei prezenți au schimbat priviri între ei. De data aceasta însă pentru încurajare și sprijin reciproc. Fiindcă nu era nici unul dintre cei prezenți care să nu cunoască întîmplările dramatice ale unora dintre Coborîrile precedente. Sau cel puțin privitoare la acelea despre care existau documente, fiindcă cele mai multe întîmplări nu fuseseră înregistrate nicăieri, destinate să rămînă necunoscute locuitorilor Pămîntului. Dar în tot Sistemul Solar, se povesteau și se repovesteau diferitele Coborîri anterioare ca legende pentru marele număr al acelora care arătau interes pentru asemenea povestiri. Dar pentru cei cîțiva care știau că legendele erau adevărate, ceea ce auzeau le suna destul de sinistru, deoarece Legea esențială prescrisă tuturor copiilor Sistemului de către Tatăl lor era să se iubească unii pe alții — adică să respecte legile Armoniei. Și totuși atît de aproape de ei, vecinii lor, tulpini din tulpina lor, puls din pulsul lor, energie din energia lor, se aflau pămîntenii, care nu numai că nu respectau Legea, dar erau dispuși să persecute sau chiar să ucidă, în cazul cînd nu-i ignorau, pe aceia care le reaminteau această lege. O astfel de respingere și abandonare a Legii din partea unor vecini apropiați tindea să-i facă pe ceilalți să se îndoiască de propria lor siguranță și sănătate mintală în viitor — întrucît, la urma urmei, oricine știa foarte bine că accidente puteau avea loc oriunde și că gospodărirea sistemului planetar și desfășurarea activității pretutindeni erau și trebuiau să fie subordonate unei structuri Legale, mult mai întinsă decît aceea cuprinzînd numai Sistemul Solar. Pe scurt, și ceilalți locuitori ai Sistemului ar putea deveni victime, și spre așa ceva ar merge și ei dacă nu ar fi existat harul divin al Luminii.

Merk continuă: „Cînd va veni timpul, va fi sarcina noastră să-i trezim pe aceia dintre noi care au uitat pentru ce s-au dus mai înainte pe Pămînt precum și să recrutăm pe unii dintre locuitorii Pămîntului corespunzători scopului nostru — adică pe aceia care au păstrat un potențial pentru a evolua în ființe raționale; să întărim totodată cît mai mult și să apărăm coloniile noastre pe pămînt pentru a-și putea împlini sarcina ce li s-a încredințat. Astfel s-au petrecut lucrurile, desigur, întotdeauna. Dar acum se vor realiza toate acestea și chiar și mai mult — Coborîrea noastră va însemna sprijinirea populației Pămîntului pentru a su-

pravieţui viitoarei Catastrofe Planetare în care ar putea pieri toată viaţa. Dar ne-am ocupat de această problemă mai înainte în cadrul Conferinţei.

Cu riscul de a vă plictisi, trebuie să repet : mi-e teamă — repet, spun încă o dată, subliniez din nou — că nu se pune deloc problema sosirii voastre pe Planeta Pămînt în starea în care plecaţi de aici. Veţi pierde aproape în întregime amintirea existenţei voastre trecute. Fiecare dintre voi îşi va regăsi fiinţa poate singur, poate în tovărăşia altuia, dar numai cu un vag sentiment de recunoaştere şi probabil despărţiţi, dezorientaţi, bolnavi, descurajaţi şi fără a putea crede, atunci cînd vi se va spune, care este adevărata voastră sarcină. Vă veţi trezi, în cele din urmă, ca să spunem aşa, dar va urma o perioadă, în timp ce vă treziţi, care va fi ca revenirea dintr-o boală sau ca pătrunderea într-o atmosferă curată venind dintr-una otrăvită. Unii dintre voi poate vor alege să nu se mai trezească, deoarece trezirea va fi atît de dureroasă şi înţelegerea condiţiei voastre şi a condiţiei pămîntului atît de chinuitoare, încît veţi fi ca nişte drogaţi : poate veţi prefera să continuaţi să vieţuiţi în uitare. Şi cînd veţi fi înţeles că sînteţi în procesul trezirii, că trebuie să îndepliniţi ceva, veţi fi absorbit destul din caracterul Pămîntenilor pentru a deveni neîncrezători, posaci, răutăcioşi, bănuitori. Veţi fi ca un om care se îneacă şi care îşi îneacă salvatorul, aşa vă veţi lupta de violent cuprinşi de groaza pe care v-o va da panica.

Iar după ce vă veţi trezi la condiţia voastră adevărată şi vă veţi reveni din ruşinea şi stinghereala pricinuite de constatarea adîncimii pînă la care aţi căzut, veţi începe îndeplinirea misiunii de a-i deştepta pe alţii şi vă veţi găsi în situaţia de salvatori ai unui om care se îneacă sau a unui doctor într-un oraş în care domneşte o epidemie de nebunie. Cel care se îneacă vrea să fie salvat, dar nu se poate reţine de a se lupta. Nebunul are accese intermitente de om cu mintea întreagă, dar între acestea se comportă ca şi cum doctorul i-ar fi duşman.

Aşadar, prieteni, aşa stau lucrurile. Acesta e mesajul meu către voi. Va fi greu. Fiecare lucru, cît de mic, va fi mai greu decît vă aşteptaţi.

Aceasta mă duce la punctul final. Anume că nu e cazul nici unui Instructaj. Cum ar putea fi ? Veţi fi obligaţi să uitaţi pînă la ultimul cuvînt ceea ce auziţi acum. Ba nu, veţi duce cu voi Ordine Pecetluite".

Şi, deoarece unii dintre cei prezenţi în mod involuntar şi-au rotit privirea pentru a vedea unde sînt acestea, Merk a spus în glumă : „Haideţi acum, la ce vă aşteptaţi ? Un microfon ? Poate vreun manuscris oarecare, pe care va trebui să-l mestecaţi şi să-l înghiţiţi în momente de pericol ? Nu, desigur că nu, aveţi încredere în mine — imprimări pe creier, desigur".

Auzind acestea toţi s-au simţit mult mai uşuraţi şi mai liniştiţi, imprimarea pe creier fiind, la urma urmei, imprimare pe creier.

„Şi de fapt toţi aţi fost imprimaţi, mulţumită lui..."

Lumina străluci puternic pentru moment — străluci puternic şi îşi menţinu intensitatea. „Da. Avem asigurarea Absolută că imprimarea făcută de noi pe creier a fost de cea mai bună calitate. O veţi găsi în întregime acolo cînd veţi avea nevoie de ea..." Strălucirea creştea şi se auzea un zumzet continuu care te înfiora şi avea ca efect încurajarea şi liniştirea tuturor — era, aşa cum credeau unii dintre cei prezenţi, ultima fază a Imprimării. Toţi îşi dădeau seama acum că sosise Momentul final. Minna Erve, cu ochii strălucind din cauza lacrimilor, deşi ispitită să rămînă cu toţi ceilalţi, se strecură afară nevăzută fără să-şi ia nici măcar un rămas bun formal, în timp ce Merk Ury coborî de pe podium şi se aşeză în mijlocul sălii împreună cu ceilalţi. Toţi şedeau liniştiţi fixîndu-şi aparatele de respirat. Urmă o tăcere adîncă şi blîndă pe care se suprapunea un zumzet puternic. Fiecare îşi concentra mintea asupra gîndului : „Nu uita, aminteşte-ţi de acest moment, păstrează-l mereu..." — dar rotirea aurie din acel moment cuprinse întregul spaţiu pe care-l ocupau cei de faţă într-un vîrtej de Lumină, în care ei erau atomi în rotaţie. Presiunea crescu. Sunetul deveni mai înalt. Era ca al unui flaut. Lumina apăru acum ca o explozie de portocaliu, care se întuneca, devenind roşie, pulsînd şi zvîcnind ritmic. Tînguitul înalt şi ameţitor al Sunetului a fost absorbit de pulsul continuu al strălucirii roşii întunecate. Fiecare se găsi deodată singur, toată cu-

noaşterea de sine şi puterea sa de înţelegere fiindu-i concentrate în urechi, unde simţea bătînd constant, mereu şi mereu şi mereu şi mereu, pulsul roşu întunecat.

Absorbit în sunet, absorbit în mare, o mare care se leagănă, *bum buum buum şşşş...* buf buf, buf buf, buf buf, buf buf, buf buf, înăuntru şi în afară, da, nu, da, nu, da, nu. Negru şi alb, venind şi plecînd, în afară şi înăuntru, în sus şi în jos, *nu, da, nu, da, nu, da,* doi, unu, doi, unu, doi şi trei sînt eu, trei sînt eu, TREI SÎNT EU. Eu în întuneric. Sînt într-un întuneric care pulsează, ghemuit, ţinîndu-mă bine, apucînd strîns, buum, şşş — buum, şşş, legănat şi legănîndu-mă, undeva în spatele porţii, undeva în faţa uşii, învăluit de o lumină roşie întunecată coagulată, simţind apăsare, şi durere şi apoi ieşind AFARĂ într-o lumină albă lăţită, în care se mişcă forme şi scînteiază şi sclipesc obiecte.

E un copil bun, a fost o naştere liniştită şi normală şi nou-născutul a adormit imediat.

Vai, e bolnav şi-i vine greaţă, are gură mare şi miroase a vomă, un stomac care se suceşte cum se suceşte şi copilul, vai, foarte bolnav ; prea plin şi prea gol şi flămînd şi umed şi miroase şi vai, miroase şi e întuneric şi lumină, întuneric şi lumină, unu şi doi, trei sînt *eu*. Şi

E un copilaş bun, *doarme tot timpul.*

Mă lupt să mă ridic agăţîndu-mă de ceva din jur şi luptîndu-mă să mă depărtez de stomacul bolnav, care se răsuceşte, de mirosul de vomă, mă lupt şi mă apuc de orice pot şi mă

rostogolesc şi urlu cufundat într-un iad de lipsuri, trebuie să am, trebuie să am, trebuie să am. A! Atunci ridică-te în două picioare, trebuie să mă ridic şi să umblu, să umblu oricum şi în orice mod şi oricum în picioare şi să plec de aici, trebuie, vreau, dar ei mă leagănă, şşşşş, îmi cîntă — şşş, mă pocnesc în cap cu somnifere, calmante, siropuri, medicamente şi doctorii :

Băieţel, fii băiat bun *şi dormi.*

A, eu dorm, jos, printre oamenii morţi înfăşurat în coconul de mătase pentru căldură, numai pîntece şi dos ud care pute, trebuie să mă trezesc, trebuie să mă trezesc, *ştiu* că există o stare mult mai trează decît asta, *ştiu* că trebuie să fiu treaz şi să exist dar...

Fii bun, *copilaş, te voi legăna să dormi,*
E un copilaş bun, *a dormit întotdeauna mult,*
E un copilaş bun, *nu face nimănui necazuri*
E un copilaş bun *şi a dormit întotdeauna cît e noaptea de lungă.*

Alerg şi mă tîrîi şi lumea întreagă e pentru mine carapacea în care sînt închis ; ating şi pipăi în jur cu degetele şi adulmec şi gust totul, iar o dungă de praf pe podea e o minune ; razele soarelui, luminîndu-mi pielea, sînt un întreg continent, lumina există şi întunericul există, iar întunericul există ca să-mi pot aduce aminte ; acolo în spate, este o uşă, pe acolo am venit aici, pulsînd, pulsînd, unu şi cu doi şi cu mine fac trei, şi văd o lumină ţesută dintr-un milion de fire schimbîndu-se după cum se schimbă ziua, lumina marea minune, lumina

ieşită din întuneric, a! Lăsaţi-mă să miros şi să cresc şi să descopăr şi să mă lupt dar

Fii bun, *copilaş, şi te rog, stai cuminte,*
E un băiat atît de energic, mă sleieşte,
Dormi copilaş, pentru bunul Dumnezeu!
Nu poţi să stai o clipă liniştit,
Erai un copilaş atît de bun.

Sînt împins înapoi să dorm în timp ce mă lupt să mă ridic, sînt împins înapoi aşa cum îneacă cineva un pisoi, sau cum se luptă un copil care vrea să se trezească, dar e împins înapoi de glasuri şi cîntece de leagăn şi păcăleli şi bruscări, pedepsit prin tonul glasurilor şi prin tăcere, chinuit să adoarmă cu doctorii, siropuri, păpuşi şi narcotice.

Totuşi lupt, disperat, ca o pisicuţă care încearcă să se caţăre afară din găleata de zinc cu pereţii lunecoşi în care a fost aruncată să se înece, o pisică nedorită, inutilă, mai bine să fiu mort decît viu, mai bine adormit decît treaz, dar eu mă lupt, sus şi iar sus după lumină, salutînd acum întunericul ca pe o altă ţară, un cadru diferit, o stare diferită a Luminii, stau culcat în întuneric şi recunosc Noaptea dar

Dormi, copilaş, de ce nu dormi?
Îmi face necazuri, niciodată nu vrea să doarmă.

Dar m-am ridicat, sînt în picioare şi alerg, iar descoperirea tonurilor şi sunetelor Luminii reprezintă ziua mea cu somn şi cu patul care aşteaptă să mă prindă de călcîi şi să mă tragă în jos, jos, jos, iar ziua mi se spune cînd mă înfurii : arţăgos şi neastîmpărat, datorită obo-

selii, acel dușman care distruge dorința de a descoperi, de a mă minuna și de a mă bucura :

Culcă-te și dormi, *culcă-te și te* odihnește
Fii băiat bun *și* dormi *puțin.*

Și cînd noaptea vine și mă înfurii din nou, acea oboseală mă dă gata iarăși și iarăși sau, cînd sînt cuprins de furie fiindcă sînt încă treaz și încă am mult de mers, strălucirea luminii pe o frunză înseamnă un semnal, iar căderea picăturilor de ploaie o tobă cît se poate de zgomotoasă.

A, te rog dormi, *acum, copilaș, e timpul să* dormi
Pentru numele lui Dumnezeu, dă-mi puțină odihnă și liniște,
Pentru numele lui Christos, dormi.

Singur, în întuneric, și afară din drumul tuturor, strig și scutur barele patului, iar în cele din urmă adorm ca ei să mă poată iubi, adorm, învăț să adorm.

E un băiețel atît de cuminte, doarme bine.
Nu-mi mai face chiar atît de multe necazuri acum, a încetat să mai stea treaz atît de mult ca mai înainte.
Slavă Domnule, doarme.

Mă duc la școala lor acum și învăț să fiu bun.

Sînt acum un băiat bun, sînt liniștit și bun.
Unu și cu unu fac doi.
Și al treilea sînt Eu.

Eu, aproape bătut și izgonit înapoi în întuneric, eu, silit să tac, ascultînd de reguli, de orarii, un copil rău, îmblînzit, eu, acela care dormea ascultător.

Dar înapoi în întuneric, în adîncul minții mele este locul unde știu foarte bine unde se află ușa, în spate sau în față, în sus sau în jos, dincolo de Buum, șșșș, veșnicul bubuit, pulsația, ritmul, acel unu și cu doi, acel unu și cu doi, pe acolo, cine știe care sau unde — eu știu. Eu știu, îmi amintesc. Îmi amintesc ? Da, îmi amintesc. Trebuie să-mi amintesc. Acolo. Unde ?

Micile zile albe pîlpîie din ce în ce mai iute : plici, plici, plici, vin și pleacă, alb cu felii de întuneric între ele, zilele pentru a trăi și nopțile pentru

Somn.

Nu doarme bine doctore, îi trebuie un somnifer. Zilele scurte pîlpîie și nopțile sînt ucise cu pilule. Dar doarme bine, e sănătos, ordonat și *bun.*

Și acum, cel mai bun medicament dintre toate, dulcele vis, dulcile vise de noapte și mai dulcile vise de zi. O visez pe Jeannie cu părul castaniu-deschis și cu picioarele depărtate ca niște brațe iubitoare.

Am crescut între timp și am plecat ; muncesc și tot ce fac este conform regulilor, ordonat, acceptat social și corect, și dorm acum mai puțin decît am dormit vreodată în viața mea pentru a avea acest timp scurt trecător și fericit, departe de acel pat care e familia, mai înainte de a deveni eu acel pat de puf care e familia ; sînt tînăr, și visele mele și viața mea sînt una, brațe albe în jurul gîtului meu, și mă înec, mă înec, ea și cu mine, el și cu mine, mă duc la fund printre oameni morți. La fund.

Vai, Doctore, dă-mi, te rog, o pilulă să mă

facă să dorm. Vai! Lucrez prea mult și, vai, sînt îngrijorat din cauza căsătoriei mele; vai, sînt îngrijorat din cauza slujbei mele și, vai, nu pot suporta ceea ce gîndesc. Vai, dă-mi o pilulă și dă-mi o băutură și dă-mi o ţigară și dă-mi un narcotic, dă-mi destulă mîncare să mă prostesc, dă-mi acum tot ce căpătam cînd eram un copilaş, dă-mi ceea ce m-ai învăţat să-mi trebuiească înainte chiar de a vorbi sau de a merge, dă-mi orice-ţi place, dar fă-mă să DORM deoarece în întunericul în care era odată o ușă (oare mai e încă?) se află singurul loc pe care pot să-l suport cît de cît fiind în viaţă. Niciodată n-am învăţat să trăiesc treaz. Am fost pregătit numai pentru somn. Vai, ajută-mă să dorm și să-mi petrec toată viaţa dormind. Şi dacă apăsarea adevăratei memorii mă trezeşte înainte de a avea nevoie, dacă necesitatea a ceea ce trebuie să fac îmi înjunghie somnul, atunci, pentru numele lui Dumnezeu, Doctore, *neapărat*, dă-mi narcotice şi fă-mă să visez mai departe.

Acum viaţa se subţiază mereu şi cînd ajunge la capăt, narcoticul o subţiază şi mai mult, am mai puţină viaţă pentru dragoste, mai puţin loc pentru mîncare, mai puţin stomac pentru băutură, iar somnul e mai greu să-mi vină și mai scurt, şi — dormitul nu mai este prăbuşirea într-o groapă neagră unde totul e uitare pînă ce sună deşteptătorul. Nu, Somnul e scurt și intermitent și plin de amintiri și de gînduri, iar întunericul nu este niciodată destul de întunecat.

Dă-mi, te rog, niște pilule, dă-mi mai multe pilule, TREBUIE SĂ DORM.

Nu, nu-mi fac plăcere nopţile în care citesc, gîndesc, vorbesc și pur și simplu trăiesc, nu, vreau să dorm, trebuie să dorm.

Într-un pavilion lung și îngust, unde șaizeci de bătrîni în pijamale de azil sînt trimiși la culcare, ca și copilașii seara la ora nouă, de către surorile căminului, o soră trece pe la toţi, cu șaizeci de doze de SOMN.

SOMN UȘOR.

În cazul pacienţilor externi ai unui milion de spitale, în cabinetele pentru consultaţii ale unui milion de milioane de doctori se întind un milion de milioane de milioane de mîini.

Doctore, dă-mi niște pilule să mă facă să dorm.

SOMN UȘOR.

Cum Pămîntul se învîrtește, o jumătate a lui e întotdeauna în întuneric, iar din jumătatea întunecată se ridică un vaiet: Vai, nu pot să dorm. Vreau să dorm, nu dorm destul, dar daţi-mi pilule să mă facă să dorm, daţi-mi alcool să mă facă să dorm, daţi-mi sex să mă facă să dorm.

SOMN UȘOR.

În spitalele de boli mintale, unde milioanele care s-au ţicnit crăpîndu-și mintea pe unde să poată pătrunde în cele din urmă lumina, pilulele sînt ca pastilele alimentare aruncate în troacele cu hrana de la fermele de păsări, DORMI, siringile pătrund în braţele întinse, DORMI, garourile de cauciuc legate pe braţe pentru oprirea sîngelui picură DORMI.

DORMI, pentru că nu ești încă mort.
Trebuie să mă trezesc.
Trebuie neapărat să mă trezesc.

Mă simt zbătîndu-mă și luptînd ca și cînd aș fi cufundat la o milă adîncime într-o apă îngroșată care mă tîrîie la fund, dar mult deasupra capului, în straturile de apă de la suprafață văd valurile dantelate și razele soarelui, în care joacă și înoată pești strălucitori, vai ! Lăsați-mă să urc, să vin sus la suprafață jucînd ca un dop sau ca un delfin care face salturi în lumină. Lăsați-mă să zbor ca un pește zburător, un pește al luminii.

Ei mă țin la fund, mă leagănă în fundul mării, caută să mă liniștească și-mi cîntă cîntece de leagăn : DORMI și în curînd te vei simți bine.

Mă lupt să urc la suprafață, ca și cum aș fi la o milă adîncime sub o masă grea de pămînt negru nefertil iar deasupra pămîntului ar fi lespezi de piatră, mă lupt din greu și strig : Nu, nu, nu, nu, încetați, nu vreau, nu vreau, lăsați-mă să mă trezesc, trebuie să mă *trezesc*, dar

Șșșș, liniște, DORMI ; acul siringii lunecă ușor și adînc iar eu cobor în adîncimea neagră și întunecată unde fundul mării este un pămînt format din schelete minuscule, grohotiș din continentele erodate, solzi de pești și plante moarte, pămînt nou pentru cultivat. Dar nu-mi trebuie. Eu nu cresc ca plantele, nu înmuguresc, plutesc prin apă ca un cadavru sau un pisoi înecat, capul mi se rostogolește în timp

ce plutesc și apa neagră lunecă peste mine, întunecată și grea.

— Doarme bine, domnule doctor, da, doarme bine, da, e foarte liniștit, da, nu-mi face deloc necazuri.

Dar eu trebuie să mă trezesc.

Sînt însă legat, atît de mîini cît și de picioare. Sînt înfășurat complet în panglicile algelor de mare din Marea Sargaselor și mă rostogolesc neputincios pe fundul oceanului, pe jos printre morți ; ochii mi s-au întunecat, somnul din mine e mai puternic decît nevoia de a mă trezi și a lupta.

Trebuie totuși să mă trezesc.

„Domnule doctor, copilul e foarte slăbit acum. E foarte agitat între injecții. Pare tulburat, zăpăcit, incapabil să mai mănînce, dă impresia că vrea să adormă din nou, nu vrea să se trezească, s-a înfuriat cînd i-am spus : noi credem că ar trebui să te trezești acum.

— Soră, cum pot să mă trezesc cînd îmi spui mereu : taci, taci taci, șșșș, șșșș ? Eu sînt în fundul mării printre morți iar dulcele somn are vise pe care lumina zilei nu le-a cunoscut niciodată ; e mai bine să dormi unde pot veni și te pot vizita visele, visuri dulci pline de făgăduieli, vizitatori fermecători care vin de *acolo*, care știu și îți spun că în urma ta (sau înaintea ta) în fundul mării (sau deasupra) se află ușa care duce sus și afară în plăcuta lumină a zilei.

— Ei bine, cum te simți acum ?
— Cum mă simt ?
— Am vrea să știm cum îți este ?

— Cum îmi este ?
— Ai dormit bine și credem că acum, odată ce ești odihnit, ar trebui să poți să-ți amintești cine ești.
— Cine ești dumneata ?
— Sînt doctorul Y.
— Nu cunosc pe nimeni cu acest nume.
— Nu-ți amintești de mine ?
— Nu trebuie să-mi amintesc.
— Nu. Dacă nu vrei. Dar dumneata cine ești ?
— Cum asta ? Nu poți să mă vezi ?
— Adevărat ! Pot să te văd foarte bine.
— Atunci, asta-i tot.
— Poți să-ți amintești acum, eventual, numele dumitale ?
— *Numele* meu ! Dar am avut atît de multe nume.
— Vezi dumneata, am aflat ceva despre dumneata, dar ar fi mai bine dacă ți-ai aminti de toate singur. Poți încerca ?
— Pot.
— Bine ! Atunci ?
— Este ceva ce ar trebui să fac. Știu asta. Da, știu *asta*.
— Ce anume ?
— Nu asta, nu aici. Acolo.
— Acolo ? Unde ? Poți să-ți amintești cîtuși de puțin ?
— Da, îmi amintesc.
— Ce anume ?
— Nu. Cine.
— Da, asta e ceea ce vreau să spun.

— A fost acolo, știu că a fost. Trebuie. Trebuie să ne amintim.
— Noi ?
— Este legea lui Dumnezeu.
— A ! înțeleg, bine, bine. Ei bine, odihnește-te acum puțin. Nu te-ai purtat rău pentru prima dată cînd te-ai deșteptat cu adevărat.
— A ! Dar am fost mult mai mult timp treaz decît acum. Asta nu înseamnă deloc că sînt treaz.
— A ! Bine, bine.
— Înseamnă cunoaștere. Armonie. Legea lui Dumnezeu. Asta e ceea ce este. Lasă-mă... lasă-mă — trebuie... *lasă-mă să mă scol !*
— Haide, haide, șșșșș, nu te agita atît, ești un băiat bun. Soră, vrei să vii aici un moment ? Acum e bine. Așadar te văd mîine, domnule Profesor.
— Mîine ? *Nu*. E prea tîrziu. Trebuie să mă scol.
— Dormi, dragă. Asta e, dormi. Fii băiat bun.

Pacientul e profesorul Charles Watkins, de la Facultatea de limbi clasice, Universitatea din Cambridge. Căsătorit, are doi fii. Vîrsta 50. Un portofel a fost găsit pe stradă în Parliament Square cu o fotografie de familie, restul conținutului lipsind. Poliția a constatat că fotografia se potrivește cu aceea pe care i-au făcut-o la gară în noaptea cînd a fost adus la spital. Soția a fost înștiințată că soțul ei e aici. S-a vorbit cu

ea la telefon. I s-a sugerat să aștepte pînă ce-și amintește cine este. A acceptat acest lucru cu multă înțelegere. Dar cercetați de ce soția nu a anunțat dispariția lui. Am căutat să aflu, dar am obținut un răspuns evaziv în această privință. Am văzut pacientul în dimineața aceasta. Arată evident odihnit, nu mai vorbește de unul singur, pe scurt, e mai bine. Nu răspunde la numele său. Sugerez să încercăm o jumătate de duzină de șocuri electrice.

DOCTOR X

Avînd în vedere îndoiala mea fermă că acest tratament i-ar putea fi binefăcător pacientului, sugerez amînarea aplicării șocurilor electrice pentru cîteva zile. I-am scris doamnei Watkins. Desigur că ar trebui să i se spună mai mult decît a fost posibil în cadrul unei convorbiri telefonice.

DOCTOR Y

— Ei, cum te simți astăzi ?
— Astăzi e ?
— Astăzi este luni, 15 septembrie.
— Ar trebui să fac ceva astăzi. Știu că ar trebui.
— O prelegere ? Un seminar ? O conferință ?
— Da, da, da. Asta e. Ei mi-au spus. Mi-au spus că ar fi ceva de făcut. Dar ar trebui — trebuie să mă scol.

— Nu ai încă destulă putere.
— Sînt deci bolnav ?
— Nu fizic.
— Atunci de ce nu am putere ? Sînt slăbit ?
— Domnule profesor Watkins, ți-ai pierdut memoria.
— Cine e profesorul Watkins ? Acesta e numele celeilalte persoane ?
— Nu, e numele dumitale.
— Al meu ? A, nu !
— Ba da, este.
— Ce predau ?
— Greaca, latina. Domeniul acesta.
— *Nu*, predau *nimic*. Ce domeniu ? Numele nu i se potrivește ? Aș fi... ar trebui să fiu... ; spune-mi, ai fost și dumneata acolo ?
— Unde, domnule profesor ?
— La prelegere ? La instructaj ?
— A ! Ai fost instruit așadar ?
— Da, da. Îmi amintesc *bine*. Eu. Și *El*, desigur și... și — cine ? Erau o mulțime, da...
— Continuă.
— Eminența sa. Da. Lumina. Asta este, da, desigur. Dumnezeu tatăl. Amin, Amin, Amin. Iar noi eram *da*, asta eram noi și de aceea sînt eu aici, dar m-am rătăcit prin acele ținuturi.
— Ți-ai pierdut memoria, domnule profesor, și ai fost găsit rătăcind pe malul Tamisei.
— Vai, Dumnezeule, cred că s-a curățat pînă acum, sper că acum e într-adevăr iarăși curată.
— Nu era curată ?
— Plină de cadavre, știi dumneata.

— A, sînt sigur că nu era așa. Tamisa poate să nu fie rîul cel mai curat, dar nu prea colectează cadavre.

— Tamisa ? Tamisa ?

— Da, erai pe chei. Poliția te-a găsit acolo.

— Nu-mi amintesc nimic din toate acestea.

— Am să te ajut. Arătai ca și cum nu mai dormiseși într-un pat de nu știu cît timp.

— Păi, firește că nu !

— Luaseși masa, a socotit poliția, dar erai foarte obosit.

— Luasem masa, vai Dumnezeule, da, vai, vai, *nu*.

— Era lună nouă...

— Dimpotrivă, era lună plină.

— Bine, bine.

— Tamisa spui. E un rîu cu maree. Nu ca celălalt. Rîul vine și pleacă, vine și pleacă, o maree, unu și cu doi și cu mine fac trei. Trei. Un rîu cu maree e ca o suflare, respirație, alimentînd pămîntul cu pește și... Cine ? Cine ?

— Domnule profesor, te rog, gîndește-te la ce-am spus. Nu începe să divaghezi din nou. Te rog, încearcă și amintește-ți.

— Doamne. Mă gîndesc. Trebuie să folosesc cuvinte cînd vorbesc cu dumneata. Eliot. Trebuie să folosesc cuvinte. Dar dacă nu Dumnezeu, atunci ce ?

— Așadar și dumneata ești Dumnezeu, nu-i așa ?

— Și dumneata.

— Eu nu țintesc atît de sus, te asigur.

— Ești prost. N-ai încotro.

— Bine, bine, odihnă plăcută. Îi voi spune

doctorului X că socotesc că progresezi frumos. Te văd mîine. Vei fi în grija mea timp de cîteva zile. Doctorul X pleacă în concediu.

— Doctorul X ?

— Te-a vizitat ieri. Ai spus că l-ai văzut.

— Nu-l poți *vedea*. Ți-am spus. Nu e acolo.

— Pe mine poți să mă vezi, nu-i așa ?

— A, da, chiar foarte clar.

— Dar nu și pe doctorul X ?

— Nu, el e un trup foarte solid. Nu-i decît un animal fără lumină. Fără lumină. Fără soare.

— N-aș spune asta, știi.

— Dumneata știi ? Poți să vezi ? De acolo, de unde este lumină ? Acolo Doctorul X nu ar putea exista. Numai aceia care au lumină pot fi văzuți din țara luminii. Dumneata ai putea fi văzut acolo. Lumina dumitale arde, este o lumină mică dar constantă.

— Ce fel de lumină ?

— Lumină de stele.

— Mulțumesc. Cred însă că ești prea aspru cu bietul doctor X. El încearcă să te ajute. Conform cu luminile lui.

— Poftim, asta e exact ce-am spus eu. Nu are importanță ce spune sau face el. El nu există. Nu pot să-l văd decît dacă fac mari sforțări.

— Bine, bine, te văd, așadar, mîine.

> Pacientul manifestă manii religioase. E paranoic. Personalitate dedublată. Cred totuși că e mai coerent decît înainte.

Nu am primit încă nimic din partea doamnei Watkins.

DOCTOR Y

Stimate domnule doctor Y,

Vă mulţumesc pentru scrisoarea dumneavoastră foarte amabilă şi pentru explicaţiile pe care mi le-aţi dat în legătură cu soţul meu. Am fost, desigur, foarte amărîtă după convorbirea telefonică cu Dr. X, fiindcă sînt total necunoscătoare în ceea ce priveşte tulburările mintale şi dînsul nu mi-a spus prea mult. Dar înţeleg foarte bine că dacă soţul meu şi-a pierdut memoria nu este prea mult de spus. Nu cunosc nici un motiv special pentru care soţul meu ar trebui să se afle „sub tensiune", aşa cum spuneţi dumneavoastră. Cu nimic mai mult decît în mod obişnuit. Nu socot c-ar fi fost necesar să ştiu. Nu mă amestec în problemele soţului meu. Astfel că n-am cum să vă spun dacă a avut vreo mare supărare sau ceva în sensul acesta. Motivul pentru care n-am informat poliţia cînd a dispărut este că, uneori, face anumite lucruri pe care le ţine secrete şi nu i-ar plăcea dacă m-aş amesteca. Cred că ar fi mai bine dacă l-aţi întreba pe Jeremy Thorne, care locuieşte în Rose Road Little Minchener, nr. 122, lîngă Cambridge, deoarece el ştie mult mai multe despre planurile soţului meu decît mine. Nu cred că domnul Thorne să se fi înapoiat încă, deoarece îşi petrece împreună cu soţia concediul în Italia. Sper însă că se vor înapoia curînd.

Cu cele mai bune sentimente,
FELICITY WATKINS

P. S. M-aţi întrebat despre relaţiile dintre soţul meu şi copiii noştri. Cînd e aici, sîntem o familie foarte fericită. M-aţi întrebat despre eventualele scrisori care s-ar fi putut să-l supere. Sînt scrisori care au sosit aici chiar înainte de a pleca el la Londra dar, dacă nu este absolut necesar, aş prefera să nu le citesc. Vi le voi trimite dumneavoastră dacă socotiţi că ar ajuta cu ceva.

— Domnule profesor, arăţi cu mult mai bine. Cum te mai simţi ?

— De ce nu mă lăsaţi să dorm ? Mă treziţi mereu.

— Ieri ai fost furios pe noi fiindcă te silim să dormi.

— Chiar aşa ?

— Da, ne-ai numit în toate felurile şi ai spus că încercăm să te zăpăcim.

— Zăpăcit, zăpppăcit, zăpppăcit, zăp... cuvîntul acesta sună exact ca — ceea ce exprimă. Cuvinte... sunete. Un cuvînt greoi şi anost. Zăp. Poc. Poc, poc, poc, poc, poc, poc. Zăp, zăp, zăp, zăp. Are culoarea. Care ? Ştiam. Dar nu acum, Sunetul — ăsta e important... da...

— Cred că te simţi mult mai bine. Culoarea dumitale este sănătoasă ; evident, eşti mult mai energic şi ochii dumitale sînt limpezi.

— Cei cu ochii ca azurul. Cei cu ochi scînteietori. A, *nu*, trebuie să dorm din nou acolo unde sînt *Ei*. A fi treaz înseamnă a dormi.

— Nu, domnule profesor. Ridică-te. Mi-e teamă că nu te mai putem lăsa să dormi. Ai dormit destul.

— De ce-mi spui mereu profesor ?

— Profesorul Charles Watkins, Acacia Road nr. 15, Brink, lîngă Cambridge.

— Dar eu nu vreau asta. Nu vreau să accept asta.

— Mă tem că nu ai încotro, domnule profesor. Noi știm cine ești.

— Dar eu știu că nu sînt.

— Sau, de fapt, începi să-ți amintești, deși nu vrei să recunoști asta.

— De ce spui dumneata *sau ? Și* este cuvîntul mai potrivit. E ceva amuzant. Chiar am observat. Lumea spuse Sau, Sau, acesta sau acela, din cauza lui poc, poc zăp, zăp... înăuntru sau afară, negru și alb, da și nu, unu și cu doi, succesiunea sau-sau derivă din asta, ritmul, zăp, zăp din sînge, dar nu ești sau-sau cîtuși de puțin, ești și, și, și, și, și.

— Orice ar fi, domnule profesor, trebuie să accepți cine ești. Îți spun adevărul. Acceptă asta — și încearcă să mergi mai departe pornind de aici.

— Dar dacă aș merge mai departe ar însemna că am început. Toate acestea nu înseamnă nimic pentru mine. Numele nu este nicidecum al meu. Totul este un vis.

— Dragă domnule profesor, e vorba de viața dumitale.

— O viață de vis. O viață care este un vis. Un vis...

— Nu ! Cred că totuși n-am să te las să adormi din nou.

— A ! trebuie să dorm. Vreau chiar serios să dorm. Nu aici. Acolo. Ce-am spus mai înainte nu este ce-aș fi spus dacă știam ceea ce știu acum. Pot să-mi trec toată viața dormind. Da. Toți ne trecem viața dormind. Da. Și dumneata.

— Domnule profesor Watkins, îți dai seama că ești internat de o lună întreagă în acest spital ? Este Spitalul Central. Erai într-o stare de șoc cînd ai fost adus aici. Umblaseși pe străzi fără nici o țintă și poliția te-a găsit pe cheiul Tamisei. Rătăceai la întîmplare, erai tulburat și vorbeai de unul singur. Ți-am administrat sedative. Apoi, cînd se părea că nu mergi deloc mai bine, am încercat un medicament să te ajutăm să-ți amintești cine ești — acesta adeseori provoacă o stare de somnolență, dar în cazul dumitale te-a făcut foarte somnoros. Dacă a fost un lucru bun este o chestiune discutabilă. Dar fapt este, și îți repet ca să nu uiți, că dumneata stai în acest spital de o lună. Abia acum ți-am descoperit numele, profesiunea, adresa. Știm și ceva mai mult, dacă vrei să știi... Ei bine ? Haide, încearcă !

— Ceea ce spui dumneata este numai ce știi dumneata. Îmi spui că este așa. Dar dacă îți spun ce știu eu, dumneata nu ești de acord.

— Spune-mi atunci ce știi. Acum, de ce rîzi ? Îți dai seama că n-ai mai rîs pînă acum ? E prima dată că te văd rîzînd.

— Domnule doctor, nu-ți pot vorbi. Înțelegi asta ? Toate cuvintele pe care le spui cad în gol și nu mă reprezintă nici pe mine, nici pe dumneata. Nu te reprezintă cîtuși de puțin. Eu te pot înțelege. Ești o lumină mică. Dar ești o lumină bună. Nu ești cuvintele pe care le spui.

— Bine, bine ! Odihnește-te atunci. Culcă-te și odihnește-te. Dar înainte de a adormi încearcă să-ți reamintești : dumneata ești Charles Watkins. Locuiești și lucrezi în Cambridge de mai mulți ani. Predai limbile clasice. Ții cursuri. Și nu trăiești singur — nicidecum. Te văd mîine.

— Azi cum te mai simți ? A ! — Cuminte acum ! Ai visat, nu-i așa ?

— Visez acum.

— Nu, acum ești treaz. Vorbești cu mine, doctorul Y.

— Nu-i ceva deosebit. Un vis, doar atît.

— Ba da, este ceva deosebit. Aceasta este realitatea. Celălalt este un vis.

— Cum știi asta ?

— Mi-e teamă că trebuie să mă crezi pe cuvînt.

— Dacă ar trebui să fac așa ceva, mi-ar fi teamă. Nu pot accepta cuvintele ca fiind lipsite de sens. Cuvintele ies din gura dumitale și cad la pămînt. Sînt cuvinte în schimbul a ce ? Așa stau lucrurile ? Visele sau viața dumitale. Dar nu este vorba de *sau*, acesta-i lucrul important. Este *și*. Ambele există. Și visele *și* viața dumitale. Acolo poți vorbi, poți vorbi. Eu visez orice aș face, fie că sînt culcat fie că mă trezesc.

— Bine, bine, domnule profesor. Te văd mîine. Poate că trebuie să încercăm un nou tratament.

Acest pacient nu e mai bine decît era atunci cînd am plecat săptămîna trecută. Nu văd ce alternativă am putea avea pentru tratamentul cu șocuri electrice.

DOCTOR X

Propun o confruntare cu soția lui sau, dacă putem descoperi, cu niște prieteni.

DOCTOR Y

Dacă nu intervine nici o schimbare în următoarele două sau trei zile, trebuie să-l transferăm la Spitalul North Catchment din Higginhill. Aș vrea să-ți reamintesc că acest spital este pentru internări scurte.

DOCTOR X

Nu este un lucru neobișnuit să extindem cele șase săptămîni cu încă trei. Propun să facem asta.

DOCTOR Y

Numai dacă putem fi de acord în privința tratamentului cu șocuri electrice. Acesta ar putea fi un motiv pentru prelungire.

DOCTOR X

Nu sînt împotriva acestui tratament. Dar ca o propunere interimară : opriți toate medicamentele, inclusiv somniferele și vedeți ce se întîmplă.

DOCTOR Y

De acord

DOCTOR X

— Cum te simţi azi, domnule profesor ?

— După cum vezi.

— Arăţi mult mai vioi.

— Nu mi s-au dat nici un fel de medicamente de douăzeci şi patru de ore.

— Am crezut că s-ar putea ca aceasta să-ţi ajute să-ţi aminteşti.

— Sora mi-a spus că mi s-au dat narcotice tot timpul de cînd am fost internat.

— Ţi-am spus că ţi-am administrat sedative în diferite feluri. Apoi am încercat un tratament la care ai reacţionat într-un mod foarte personal — ai dormit aproape continuu — prin urmare am oprit tratamentul mai repede decît am fi făcut-o în mod normal.

— Gîndesc mai limpede acum. Domnul doctor Y ?

— Da, domnule profesor.

— Trebuie să vă pun o întrebare serioasă.

— Vă rog, întrebaţi.

— Atitudinea dumneavoastră faţă de mine e următoarea : trebuie să-l fac să-şi amintească ceea ce ştiu eu că e adevărul în privinţa lui.

— Da, aşa e. Desigur.

— Dar asta înseamnă că nu mă luaţi în *serios*. Nu m-aţi luat niciodată pînă acum în serios.

— Drept răspuns, tot ce pot să-ţi spun este că dumitale ţi-am acordat din timpul meu şi din grija pe care o am pentru pacienţi mai mult decît am acordat oricui altcuiva de multe luni de zile.

— Nu, nu vreau să spun asta. Îţi spun doar că nu sînt ceea ce spui dumneata că sînt. Ştiu bine asta. Sau, dacă mă numesc aşa, nu ăsta-i principalul. Dumneata însă, nu faci decît să susţii şi iar să susţii mereu acest lucru.

— Continuă, explică. Ascult.

— S-ar putea să fiu orice altceva. Aş putea fi...

— Ce ? Dumnezeu poate ?

— Cine a spus asta ?

— Dumneata ai spus-o.

— S-ar fi putut să mor în război.

— A ! Ai fost deci în război.

— Ca toată lumea.

— Unii mai mult decît alţii.

— Toţi am fost în război.

— Şi ce-ai făcut în război ?

— Dacă ştii cu ce mă ocup, nu ştii şi contra cui am luptat ?

— Nu, soţia dumitale nu mi-a spus nimic despre asta. Trebuie să o întreb deci pe ea.

— Am eu soţie ?

— Da. O cheamă Felicity [1]... E ceva amuzant în asta ?

— Ha, ha, ha, am fugit de Fericire. Ha, ha, ha.

— Şi eu sînt însurat.

— Fericire.

— Şi ai doi băieţi.

— Dacă sînt profesor pot avea şi o nevastă, dar pe cît ştiu eu, pot fi tot atît de bine marinar cu o nevastă în Indiile de Vest. *O cheamă* Nancy.

[1] Fericire (engl.).

— A ! Va să zică ești iarăși marinar, nu-i așa ? Ai fost cumva marinar în război ?

— Nu. Am fost numai spectator și pe urmă a venit Cristalul. Ele s-au luptat unele cu altele. S-au mîncat între ele.

— A ! Vreau acum să mă ajuți în problema asta. Dacă nu ești Charles Watkins, cine ești ?

— Cred că sînt una cu prietenii mei. Și aceștia sînt — în numele Cristalului. Da. O unitate. Un tot.

— Dumneata te numești Cristal ?

— E limpede ca și cristalul. Ha, ha, ha, ha.

— Ești foarte vesel în dimineața aceasta.

— Cuvintele sînt *amuzante*. Amuzante în mod cît se poate de fericit.

— Înțeleg. Ei bine, trec pe aici să stăm de vorbă mîine. Nu-ți vom mai da nici un alt sedativ sau narcotic. În orice caz, pentru un timp, nu. Poate vei găsi că e mai greu să adormi acum, dar încearcă și insistă. Și poate încerci să-ți amintești ceva despre familia dumitale. Doi fii. Doi băieți.

— Fiul meu e mort.

— Pot să te asigur că nici unul dintre ei nu a murit. Sînt în viață. Le-am văzut fotografia. Ai vrea să o vezi ? Ți-o vom aduce mîine.

Stimate domnule doctor Y,

Mulțumesc pentru scrisoarea dumitale.

M-am hotărît să-ți trimit două scrisori găsite în haina pe care o purta soțul meu puțin înainte de a-și pierde memoria. Nu știu dacă îți vor fi de vreun ajutor. Una e scrisă de el dar nu cunosc motivul pentru care nu a expediat-o. Nu cred că soțul meu a avut vreodată astenie. Cred că el este opusul acelui fel de oameni care fac astenie. A fost întotdeauna foarte energic și a avut foarte multe activități. De regulă, doarme mult mai puțin decît majoritatea oamenilor. La începutul căsătoriei mă îngrijoram, dar apoi m-am obișnuit. Uneori doarme patru sau cinci ore pe noapte săptămîni de-a rîndul. Cîteodată numai două sau trei ore. Acest lucru se întîmplă însă vara. Iarna doarme ceva mai mult. Căci animalele au nevoie să hiberneze, mi-a explicat el. Nu cred că anul acesta a muncit mai mult decît de obicei. Întotdeauna muncește mult. Așa e firea lui. A fost cam nervos și capricios în prima parte a acestui an dar la începutul verii întotdeauna devine dificil — e din cauza perioadei de examene. Se bîlbîia foarte rău astă-primăvară, ceva nou pentru el, dar doctorul familiei noastre i-a dat cîteva sedative și bîlbîiala a încetat. Aceasta a fost însă atît de accentuată o bucată de vreme, încît l-a silit să-și contramandeze cîteva prelegeri, pe care trebuia să le țină.

Cu cele mai bune sentimente,
FELICITY WATKINS

Stimate domnule profesor Watkins,

Ne-am înțeles să vă scriu. Nu mă cunoașteți — sau mai bine zis, nu-mi știți numele. Am vorbit totuși puțin împreună după conferința dumneavoastră. Sper că vă veți aminti deoarece spusele dumneavoastră au dezlănțuit totul. Au fost ca un catalizator, au atins un arc, ceva

în felul acesta. Ce anume? Ei bine, nimic comun sau limpede și aceasta este cauza tulburării mele cînd vă scriu. Totul este de nepătruns. Chiar dacă nu vă amintiți, lucrurile pe care le-ați spus în seara aceea au determinat începerea unui proces deosebit de important în mine, care a coincis cu un proces asemănător într-un prieten apropiat — și, după cum ne dăm seama, nu numai într-o singură persoană dintre acelea care ne sînt apropiate. Totuși există ceva cu adevărat foarte greu de definit. În ceea ce mă privește, totul s-a datorat audierii conferinței dvs. Ne-am întrebat dacă ar fi posibil să nu vă aduceți aminte. Se poate ca un ferment să nu-și dea seama că este ferment? Cred că se poate. Sau, probabil că nu, cîtuși de puțin — s-ar putea ca o persoană vorbind de pe un podium într-o stare de spirit de o înaltă inspirație să se potrivească sau să coincidă în ceea ce spune cu cineva care ascultă și care a venit să asculte fără să se aștepte la nimic deosebit în probleme despre care știm foarte puțin. Dar scriindu-vă dvs., faptul de a sta pe scaun pentru a așterne pe hîrtie niște cuvinte, în speranța că acestea vor fi tot atît de substanțiale ca și acelea folosite de dvs. în seara aceea, este ca și cum ai presăra un ferment sau vreun produs chimic oarecare, care a început să fermenteze într-un loc și apoi s-a deplasat de acolo alimentînd și stimulînd alte medii pentru a se înapoia descriind o curbă la punctul de unde a pornit. Scrisoarea aceasta apare ca un șarpe care își înghite coada. După cum veți vedea, nu are

importanță faptul că nu mă cunoașteți fiindcă nu este esențial să mă cunoașteți personal. Desigur, nu este necesar să vă întîlnesc nici eu personal. Vă scriu în momentul de față fiindcă am mai mult timp liber decît prietenii și prietenele mele. Sînt pensionară. Am fost profesoară. Copiii mei sînt mari acum și eu sînt văduvă. Poate că a trebuit să vă scriu acum deoarece am fost la conferința dvs. în seara aceea și m-am înpoiat acasă de acolo ca și cum aș fi primit palme pentru a fi trezită dintr-un vis visat ziua. Mă întrebam de asemeni ce gîndeau și ceilalți care erau acolo în seara aceea. Plecaseră cumva vreunii ca și cum le fusese insuflată o nouă putere de înțelegere? Sau eram eu singura? Probabil nu știți. Dar nu cred că am fost numai eu. Am ascultat foarte multe conferințe în viața mea — ce să spun! Și chiar am ținut și eu destule. Am ajuns de mult la concluzia că valoarea unei conferințe sau a unui conferențiar nu depinde neapărat de cuvintele pe care le folosește. Vreau să spun că nu admir demagogii sau vorbitorii talentați, cîtuși de puțin. Dar mai există și o altă calitate. Aceea pe care ați arătat-o cu ocazia conferinței. Ne putem imagina că spusele dvs. din seara aceea au părut unora foarte plictisitoare. Cuvintele erau interesante, e drept. Dar nu acesta este lucrul important. Esența celor ce s-au întîmplat în acea încăpere în seara aceea, și din cele ce am învățat de atunci încoace, este că vorbele spuse la întîmplare într-o cameră alăturată aceleia unde sîntem noi, muzica obișnuită ascultată cu o atenție

deosebită, un pasaj dintr-o carte care ar fi considerat în mod normal drept banal — chiar zgomotul ploii lovind ramurile sau bubuitul fulgerelor spintecînd cerul noaptea, zgomotele și scenele cele mai obișnuite de zi cu zi pot conține și ele acea calitate care acum înțeleg că este cea mai de preț pentru mine. Ca și pentru alții.

Dacă nu știți la ce mă gîndesc acum — atunci trebuie să acceptați ca adevărată acea sugestie de necrezut că nu numai o pasăre, un fulger, o muzică, ploaia, cuvintele din poezioarele pentru copii mici, ca de pildă :

Cîte mile-s pînă la Babilon ?
Optzeci de mile și încă zece.
Putem ajunge acolo la lumina lumînării ?
Da, și ne putem întoarce !

dar chiar și cineva vorbind într-o sală de conferințe cu aspect urît poate fi apreciat ca avînd această calitate fără să-și dea seama de așa ceva. Tot așa cum o pasăre poate cînta o vară întreagă fără să știe vreodată că sunetele pe care le produce vor rămîne pe viață în auzul copilului, hoinărind pe străzi murdare, ca o cristalizare a făgăduielii reîntoarcerii primăverii.

Dacă nu înțelegeți ce spun, dacă nu recunoașteți nimic în vorbele mele, atunci...

Era la începutul acestui an, la începutul primăverii. Îmi petreceam weekend-ul la familia unor prieteni, lîngă Cambridge, foști elevi ai mei. Au copii mici. Erau foarte entuziasmați și plini de idei în legătură cu un nou gen de școală — nu, nu în sensul de a înlocui învățămîntul obișnuit, pe care îl oferă Statul, dar să-l îmbogățească. Un fel de școală pentru weekend-uri, cu accentul pe un învățămînt individual netradițional. În momentul cînd scriu acestea am conștiința unei senzații de totală banalitate și plictiseală — totuși acum, ca și atunci, sînt atrasă de asemenea idei. Este datorită faptului că am fost atrasă de ele de prea multe ori !

Urma să vorbiți la cîteva zeci de părinți, pentru că participaserăți în ultimul timp la o serie de proiecte asemănătoare.

Ideea de a petrece o seară într-o sală de conferințe aproape m-a făcut să rămîn acasă. Totuși cred că asemenea sforțări individuale pentru a îmbunătăți învățămîntul, a însufleți și a stimula sînt de primă importanță, fiindcă orice țară este condamnată la somnolență fără asemenea sforțări. Mai mult, o adevărată democrație depinde numai de așa ceva. Așadar, m-am dus și m-am găsit, după cum mă așteptam, într-un spațiu dreptunghiular, căptușit cu o tencuială zugrăvită cenușiu, care era încă umedă — era o sală nouă, necorespunzător încălzită. La unul din capetele sălii era o estradă de lemn pe care sta în picioare vorbitorul — dumneavoastră. Mai multe șiruri de persoane stăteau atente în fața dvs. Scaunele erau tari și cu speteaza dreaptă. Acesta este cadrul care nu inspiră nimic dar pe care ni-l permitem pentru elaborarea și discutarea visurilor ce ni le imaginăm pentru o lume mai bună ! Sala primăriei satului. Sala manifestărilor culturale. Considerăm că așa trebuie să fie. Un bărbat

sau o femeie stă în picioare pe o estradă joasă avînd dinainte o masă, cu un pahar cu apă pe ea și poate un microfon — iar în fața vorbitorului o adunare de oameni așezați pe scaune, ridicîndu-și privirea pentru a asculta ceea ce spune el sau ea. Din acest proces se realizează școli și spitale mai bune și o nouă societate. Noi considerăm poate că așa trebuie să fie, dar cum ar putea să apară acest lucru privit din afară ? Foarte ciudat, sînt sigură. În orice caz, Dvs. ați fost vorbitorul în seara aceea, un om de vîrstă mijlocie, obișnuit să stea pe o estradă, cult și civilizat ca să nu supere sau să ofenseze asistența. Ce spun acum nu constituie o critică, deși apare poate ca atare. Îmi amintesc cum stam așezată acolo cînd ați început să vorbiți și mă gîndeam că aveați o ținută perfectă pentru estradă, asemănătoare cu aceea a doctorilor lîngă patul bolnavilor.

Eram neliniștită și enervată — ceva neobișnuit și fără motiv — din cauza situației. Și eram furioasă pe mine însămi fiindcă eram astfel. Îmi plăcea ce spuneați. Îmi plăcea faptul că toți acei părinți tineri propuneau să-și ofere timpul și să facă cheltuieli spre a-și instrui copiii într-un fel în care sistemul nostru școlar obișnuit nu putea sau nu voia să o facă. Vă aprobam, în măsura în care puteam să văd ce fel de om erați dincolo de caracterul profesional al conferinței dvs. Totuși fierbeam de revoltă, profund tulburată — de ce cineva *trebuia* să stea pe un scaun tare într-o sală neospitalieră și să asiste la discutarea unor idei ; de ce, cînd vrea să se comporte ca un cetățean conștiincios și să acționeze împreună cu ceilalți, trebuie să fie întotdeauna astfel — și de ce trebuie să existe întotdeauna acest fenomen, oameni plictisiți și mînioși din cauza a ceea ce le oferă societatea ; de ce să considerăm că așa trebuie să fie — că așa era întotdeauna, așa a fost întotdeauna, că așa trebuie să fie ? De ce oare ce se întîmplă, ce se oferă apare întotdeauna atît de searbăd, de anost și de neînsemnat prin comparație cu ceea ce orice om obișnuit își poate închipui posibil sau de dorit — ca să nu mai vorbim și de acești tineri părinți din sală avînd ocupații și studii superioare. Cu douăzeci de ani în urmă și eu făceam parte dintr-o astfel de categorie de părinți tineri, vorbind în numele propriilor mei copii, iar de curînd, în numele copiilor unor prieteni. Dar lucrurile pe care le-am visat, le-am discutat, le-am cuprins în proiecte, și apoi am încercat să le punem în practică nu au căpătat forma pe care am visat-o la început. Nici pe departe de ceea ce am visat... Am obținut unele rezultate, dar nici atunci acestea nu s-au apropiat măcar de ceea ce știam că este posibil să se realizeze. De ce ? Ce era greșit ? Ce nu a mers bine ? Ce nu merge niciodată bine ?

Stam între cei doi soți care mă invitaseră să vin cu ei, fierbînd de enervare, răzvrătire și nerăbdare, emoții complet nepotrivite pentru o directoare de școală pensionară. Deodată ați spus ceva ce m-a impresionat profund. Îmi amintesc exact ce ați spus, fiindcă eram foarte atentă la ce vorbeați, în ciuda neliniștii mele fizice.

„Toată lumea din această sală crede, fără să o spună sau, poate, fără să și-o fi mărturisit sau, în orice caz, se comportă ca și cum ar crede așa ceva — că pînă la vîrsta de șapte sau opt ani, copiii sînt o specie diferită de noi. Noi privim copiii ca pe niște ființe gata să fie prinse în capcană și corupte moral de aceleași lucruri care ne-au prins în capcană și ne-au dăunat moral și nouă. Vorbim de ei, îi tratăm ca și cum am putea obține din partea lor lucruri care sînt aproape de neînchipuit. Ne referim la ei ca la ființe care crescînd ar putea deveni o rasă de oameni absolut superioară nouă. Acest sentiment predomină în fiecare dintre noi. Ceea ce explică de ce învățămîntul este întotdeauna atît de înverșunat și fortificat împotriva atacurilor din afară și de ce nimeni în nici o țară nu este mulțumit cu ceea ce se oferă copiilor — în afară de dictaturi unde viitorul copiilor este proiectat conform nevoilor Statului. Noi însă ne-am obișnuit cu această situație și nu ne dăm seama cît este de excepțională și de fapt ce urmărește. Deoarece ar fi destul ca tinerii unei specii să fie învățați cum să supraviețuiască, să se apropie de pricepere a celor mai bătrîni, să-și însușească deprinderile tehnice curente. Totuși fiecare generație, pe cît se pare, scoate un răcnet de durere în unele cazuri, ca și cum ar fi fost trădată, înșelată, pungășită. Fiecare generație visează la ceva mai bun pentru urmași, fiecare generație privește ajungerea urmașilor săi la maturitate cu o adîncă și tainică nemulțumire, chiar dacă acești copii sînt perfecțiuni

din punctul de vedere al societății. Faptul se datorează credinței puternice dar nemărturisite că s-ar putea să le fie cineva superior. Este ca și cum tinerele ființe ale omenirii înaintează spre starea de adult într-un fel de cursă cu obstacole, prevăzută cu primejdii, în vreme ce adulții încearcă zadarnic, dar vitejește, să ofere ceva mai bun. Odată ce ajung la maturitate, noii adulți se alătură acelora mai în vîrstă, adică părinților lor, și în același timp se întorc în timp privindu-și copilăria. Totodată se uită și la copilăria propriilor lor copii cu aceeași neputincioasă durere și ei. Îi putem noi oare împiedica pe acești copii să fie prinși în capcane și ruinați sufletește *așa cum am fost noi?* ce putem face... ? Cine nu s-a uitat măcar o dată în ochii unui copil mic și n-a citit în ei dezaprobare, ostilitate, privirea posomorîtă și cunoscătoare a unui deținut ? Aceasta se întîmplă cînd e foarte mic, mai înainte ca el să fie silit să devină asemenea părinților săi, mai înainte ca propria sa personalitate să fie înăbușită de aceea pe care i-o atribuie părinții. Cuvintele lor : «asta e bine, asta e rău, vezi și tu cum văd eu».“

Ședința din seara aceasta a unor tineri părinți adunați pentru a încerca să ofere ceva mai bun, „o instruire“ mai bună, nu a însemnat nici mai mult nici mai puțin decît că acest fenomen se repetă în cazul fiecărei generații. Toți participanții stînd pe scaune tari în fața dumneavoastră au simțit ca și cum potențialul fiecăruia a rămas nepus în valoare. Ceva n-a mers bine. Un proces dureros și

greșit s-a încheiat și i-a lăsat chiar și după școlarizarea lor costisitoare — cei mai mulți dintre cei de față aparținînd clasei mijlocii — imperfecți și nerealizați, dacă nu chiar deformați. Deci făceam numai ceea ce făcuse și fiecare generație de dinaintea noastră; ne uitam la copiii noștri ca și cum aveau în ei darul de a fi — adică, dacă ne puteam gîndi la adevărata „instruire“ pe care să le-o dăm, ființe complet diferite de noi înșine. Ei pot fi mai buni, mai curajoși, mai voioși. Ba și mai mult, mult mai mult — îi considerăm ca și cum ar fi copiii unei alte specii, o specie liberă, fără temeri, plină de posibilități, plină de acea calitate pe care fiecare o recunoaște și totuși care nu este niciodată definită, calitatea pe care toți adulții o pierd și știu că o pierd.

Acestea au fost cele ce ați spus dumneavoastră — și încă și mai multe.

E ciudat că abia îmi amintesc cum arătați în timp ce vorbeați. Știu că eram trează — dar chiar așa, nu am avut destulă energie să rețin ce ați spus, să-mi potolesc neliniștea și să vă observ mai îndeaproape. Totuși era o seară cînd eram plină de energie, vioiciune, interes, tocmai pentru că eram furioasă (dacă acesta e cuvîntul potrivit) fiindcă mă aflam acolo să ascult aceleași lucruri pe care le știam. Cele spuse de dumneavoastră au dat la început impresia de asemănare, de repetare. Totuși cuvintele pe care le-ați folosit, energia pe care ați pus-o în ele, tot ceea ce simțeați dumneavoastră în această problemă —

și era ceea ce simțeam și noi, deoarece tinerii părinți se agitau și erau atenți și în timp ce se aplecau înainte pe scaune, pentru a privi și a asculta mai bine, își aruncau scurte priviri unii altora, chiar și unor persoane pe care nu le cunoșteau deloc, și dădeau din cap și zîmbeau zicînd parcă da, da, așa e, e absolut adevărat și nu trebuie să dăm greș, trebuie să reușim de data aceasta... toate acestea, emoția cauzată de aprobarea venind din partea sălii ne-a înviorat brusc pe toți. Asemănarea dispăruse. Personalitatea noastră obișnuită a fost blocată pentru moment cînd ați spus: „Instruire înseamnă doar: curiozitatea netemătoare, trează, însuflețită a copiilor, care trebuie să fie alimentată, trebuie să fie menținută vie. Aceasta înseamnă instruire“. Și ascultîndu-vă eram atenți, interesați și plini de curaj. Fiecare dintre noi era copleșit în acel moment de aceste atribute. Încă profund impresionați, prietenii mei și cu mine ne-am întors acasă la ei. Cînd am intrat în camera de zi, caldă încă și cu fumul de țigară rămas în aer de dinainte de a fi plecat la conferință, am început însă să căscăm. Starea noastră de stimulare deja trecuse. Unul dintre copii a strigat în somn și tatăl s-a dus sus la el, iar mama mi-a spus că ar trebui să meargă cu copilul la un doctor fiindcă dormea prost, avea un somn agitat și cu vise urîte. Am înțeles că nu exista nici o legătură de nici un fel între ceea ce se întîmpla acum — tatăl ducîndu-se să liniștească copilul, iar mama vorbind despre doctor și doctorii — cu ceea

ce aceiași părinți simțeau și voiau să facă doar cu jumătate de oră mai înainte sau chiar cu cîteva minute mai devreme, pe cînd ne întorceam acasă cu mașina. Totul trecuse. Momentul cînd fuseseră interesați, cînd fuseseră receptivi, cînd fuseseră energici — trecuse. Noi nu aveam multă energie. Cuvintele dumneavoastră — sau mai curînd ceea ce ați pus în cuvinte — ne stimulase, ne trezise, ne făcuse să recunoaștem anumite laturi ale ființei noastre care în mod normal sînt bine ascunse și invizibile... și aceasta fusese tot.

Seara s-a terminat așa cum începuse. Cîțiva adulți într-o cameră vorbind, bînd, fumînd, discutînd despre școala pentru copii proiectată pentru weekend-uri — care părea că nu însemna nimic altceva decît încă o osteneală și noi poveri pe lîngă celelalte foarte numeroase pe care le mai aveau.

Eu eram însă trează. Era ca și cum mă îmboldea ceva să rămîn trează. N-am putut dormi. Stăteam lîngă fereastră în noaptea aceea și mă gîndeam : să nu-ți scape gîndurile, să nu le uiți. S-a întîmplat atunci într-adevăr ceva extraordinar. Probabil că în noaptea aceea, pe cînd priveam într-o grădină dintr-o localitate suburbană, eram ca un copil de trei, patru, cinci ani, o ființă complet diferită de persoana care fusesem condamnată să devin mai tîrziu. Desigur că-mi aminteam cum fusesem cînd eram copil mic. Mi-am amintit lucruri pe care le uitasem de ani de zile. Mai înainte ca aceste „obloane de închisoare" să se fi lăsat. Mai înainte ca să se închidă capcana.

După ce m-am întors acasă, în apartamentul meu din Londra, gîndul m-a urmărit. Ce m-a urmărit ? Nu cuvintele pe care le-ați folosit. Era impresia calității celor spuse. Ținea de recunoașterea unor lucruri, era ca și cum mi se reamintise ceva ce știam foarte bine. Eram stăpînită de o teamă care mă rodea încet, ca nu cumva să uit din nou ce mi se reamintise, și mai ales cele întîmplate cînd eram copil. Era același sentiment pe care îl are cineva cînd se trezește dintr-un vis neobișnuit, pe care îl recunoaște ca fiind important pentru sine sau pentru un prieten. Te trezești luptîndu-te ca să reții visul, farmecul lui, structura lui. Totuși, la cîteva minute după trezire, țara visului a dispărut, savoarea și realitatea lui s-au topit în viața obișnuită. Tot ce-ți rămîne este o condamnare a intelectului exprimată în cîteva cuvinte. Vrei să-ți amintești. Încerci să-ți amintești. Ai cîteva cuvinte pe care poți să le spui prietenului tău sau să ți le repeți ție însuți. Dar caracterul de realitate al visului s-a dus, s-a evaporat.

Eu însă îmi aduceam aminte. Era ca și cum exista o punte între acel moment în care vorbeați cu aprindere despre copii, despre noi toți și pulsul momentului în care mă găseam. Am început în mod conștient să privesc în jurul meu căutînd aceeași calitate în alte momente din viață. Ca un metal ciocnind un altul, făcînd o materie să răsune datorită alteia, evident diferită. Fusesem trezită la acțiune de noaptea aceea și acum eram neliniștită și cercetătoare și eram înfrigurată ca

nu cumva această stare de agitație să nu-mi dispară ca geana de lumină a unui vis folositor și să mă lase iarăși liniștită ca fără de viață.

După cîteva săptămîni s-a întîmplat altceva. Voi scrie aceasta, dar nu pot face mai mult decît să aștern cuvinte pe hîrtie. S-a produs o altă fulgerare de recunoaștere, de bucurie, de „Da, asta este“, și iarăși, această stare de armonizare, de a vibra împreună, a unor materii care se găsesc la același ton, a apărut aici, în această întîmplare, exact după cum existase în cele cinci sau zece sau treizeci de minute cînd ați vorbit despre menținerea vioiciunii și interesului copiilor și, în același timp, ați transmis vioiciunea și interesul unei săli pline de lume. Chiar dacă a fost numai pentru cîteva minute.

Așa după cum am spus, am căutat, am încercat, într-un mod pe jumătate inconștient, să găsesc acea „calitate“ din nou. Calitate căreia îi dădusem atributul „lungimea de undă“, fiindcă era ca și cum aș fi atins brusc un cablu de înaltă tensiune. Fiind, pe scurt, pe un curent vibrator, înalt și diferit, al unui fapt obișnuit devenind evident. Ei bine, cînd a survenit faptul, nu l-am recunoscut imediat deoarece poate transformarea prea mult într-un fetiș a ceea ce dumneavoastră făcuserăți din acel moment — trăit în sala de conferințe — eu voiam să se repete și acum. Cînd s-a întîmplat însă, a apărut ca un fapt obișnuit, exact cum a fost cazul și cu dumneavoastră, cînd ați vorbit despre instruire, la o prelegere obișnuită. Și, bineînțeles, nu m-am așteptat ca ideea aceasta să apară acolo, deși fusese enunțată deja pe jumătate mai înainte de a o recunoaște și chiar s-ar fi putut s-o pierd complet dacă n-aș fi devenit brusc atentă.

Și iarăși presupun că faptul următor nu va părea important cînd îl voi relata. Uneori, cînd citești o carte sau o povestire, cuvintele pot apărea moarte. Te lupți să termini lectura sau pui volumul deoparte : atenția ți s-a împrăștiat. Altă dată, exact aceeași carte sau povestire devine plină de sens, fiecare propoziție sau expresie sau chiar cuvînt pare să vibreze încărcat de mesaje și idei, cititul apare ca și cum ai fi injectat cu adrenalină.

Experiențele obișnuite de fiecare zi pot fi de felul acesta.

Mergeam pe stradă pe lîngă Universitatea din Londra. Era tîrziu, după masă. Cred că era luna mai, în orice caz nu era încă vară. Plouase. Totul strălucea în lumina lămpilor de pe stradă. Și dumneavoastră constatați cumva că în momentul în care soarele apune lumea devine mai strălucitoare și mai dinamică ? Uneori, însă, foarte tristă. În special cînd a plouat. Acum, voi continua — știu că sînt atmosfere sau priveliști care deși îi emoționează pe unii, pe alții îi lasă rece. Mersesem cu un pas iute pentru a mă încălzi : era o zi de primăvară tipic englezească, rece ca iarna ! În fața intrării la Universitate, pe unde trec destul de des deoarece locuiesc în apro-

pierea acesteia, am încetinit pasul și am aruncat o privire în curte la galeriile și coloanele înalte, care alcătuiesc măreția formală a clădirii, și-mi ziceam că o asemenea înfățișare impersonală este mijlocul prin care cineva poate identifica cel mai ușor un locaș al învățăturii — școală, universitate, colegiu — și că o asemenea atmosferă în sine desigur că reprezintă un mediu aparte pentru dezvoltarea gîndirii unor tineri instruiți în cadrul ei. Am văzut un bărbat coborînd scara de la intrare ; era ora cînd lumea se ducea acasă, așa că am observat un șuvoi necontenit de oameni îndreptîndu-se spre porți. Mă uitam la ei alene și mă gîndeam cît de fără nici o însemnătate apăreau aceste ființe omenești pe lîngă marile clădiri cu aspect rece, care sînt considerate slujitorii lor și că nici o ființă tînără, care învăța acolo, nu putea nicicînd crede că ființele omenești sînt mai importante decît instituțiile lor. Cuvintele, profesorii, manualele ar putea afirma un lucru ; clădirea însă proclamă răspicat contrariul.

Îl urmăream cu privirea pe omul care cobora scara cu un anumit scop, gîndindu-mă, în timp ce stam acolo, că înghețam de frig. Acesta era de altfel gîndul meu cel mai important în acel moment : că îmi era frig. În același timp aveam credința că îl cunoșteam pe omul despre care vorbesc. Deodată am simțit o înfiorare deosebită datorită senzației că într-adevăr îl cunoșteam — nu, nu era vorba numai de un sentiment de prietenie obișnuită ; vreau să vă amintesc că am șaizeci de ani și prin urmare nu sînt o tînără romanțioasă. Nu pot spune mai mult decît atît : nu-mi pot aminti de nici o vreme cînd să mă fi simțit tot atît de puternic atrasă de cineva, în sensul că îl cunoșteam perfect și eram strîns legată de el, cum mă simțeam de omul care se apropia. Cînd mă părăsi senzația, lăsîndu-mă destul de uimită și chiar amuzată din cauza sentimentului încercat — mi-am dat seama că într-adevăr îl cunoșteam : era Frederick Larson. Poate ați mai auzit numele acesta ? Nu, nu este o persoană binecunoscută, dar nu cred că întrebarea mea este chiar o întrebare prostească. Pentru un singur motiv : de cîte ori nu întreabă cineva pe un prieten sau un cunoscut despre o persoană : „Cunoști pe Cutare ?“ și face acest lucru avînd certitudinea improbabilității. Dar în cazul de față mai intervine ceva. Se constată că deoarece noi — îl explic pe „noi“ îndată — ne întîlnim unul cu altul și atragem și pe alții în jurul nostru, ne aflăm de fapt pe aceeași orbită, dacă pot spune asta. Larson și cu mine ne cunoaștem și avem prieteni comuni. Întîlnirea ca fapt este numai o confirmare a unei legături existente. Frederick vă cunoaște după nume, precum și din activitatea dvs. și spune că de fapt v-a întîlnit o dată, dar erau mai multe persoane de față — la o altă conferință de-a dvs. ; mă îndoiesc însă că vă puteți aminti numele său, dacă l-ați auzit vreodată.

Cînd ajunse la poartă și mă văzu așteptînd în fața acesteia îmi spuse zîmbind : „Ei, acum vorbește-mi despre tine“.

Am să vă explic. E vorba de o veche glumă a noastră. Am auzit de el pentru prima oară acum douăzeci și cinci de ani de la sora mea, Marjorie. Ea se afla cu soțul ei, care era arheolog, în Grecia. Acesta contractase o maladie a sîngelui și a zăcut apoi multă vreme pînă cînd a murit. În tot acest timp Frederick Larson, care era un vechi prieten al lui, i-a ajutat foarte mult, atît pe el, cît și pe Marjorie. Larson era de asemeni arheolog și și-a luat un concediu fără plată numai ca să fie în preajma prietenului său, soțul surorii mele, în ultimele zile ale acestuia. Sora mea era singură și tare nenorocită și îmi scria scrisori lungi, de două, trei ori pe săptămînă. Ea mi-a spus tot ce știa despre acest minunat prieten al soțului său muribund, despre bunătatea, răbdarea și afecțiunea lui Larson și ajutorul pe care li-l acorda. Mi-a povestit totul despre el, viața lui din tinerețe, greutățile întîmpinate, studiile — munca lui. Pe scurt, știam totul despre el, așa cum știa și el totul despre mine, deși nu se întrevedea nici o posibilitate să ne întîlnim vreodată. Eram unul pentru altul mai mult ca niște personaje dintr-un lung roman foileton care se scrie în timp ce se citește. Cunoșteam, fiecare dintre noi, cele mai intime amănunte despre celălalt. Nu era pentru prima dată — și nici pentru ultima — că aveam o astfel de relație cu persoane pe care nu le-am cunoscut. Dar acum mă întreb dacă o asemenea intimitate indirectă înseamnă totuși că într-o bună zi trebuie să ne și întîlnim. Ei bine, într-o zi, la o reuniune stăteam la masă lîngă un american pe care nu-l întîlnisem niciodată și care îmi părea totuși cunoscut. Nu-i reținusem numele cînd mi-a fost prezentat. El avea aceeași impresie în privința mea. Am început să ne spunem diverse lucruri pe care le știam unul despre altul în glumă, nespunîndu-ne însă numele. Am constatat că ne cunoaștem extrem de bine — știam mai multe unul despre altul decît mulți dintre aceia care se întîlnesc în fiecare zi toată viața lor. În cele din urmă ne-am spus numele și totul a apărut limpede. Începutul unei frumoase prietenii ? Nu atunci, în orice caz. Tocmai pleca să facă niște săpături în Turcia. Eu urma să plec cu unul din copiii mei într-o vacanță ; viețile noastre erau pe făgașuri foarte diferite. Am făcut haz că n-avea nici un rost să devenim prieteni, deoarece știam deja tot ce era de știut fiecare despre celălalt și nu mai puteau exista nici un fel de surprize pentru nici unul dintre noi. După aceea ne-am întîlnit din întîmplare deseori pe stradă sau prin casele prietenilor. Desigur, el era de multe ori plecat în străinătate. Cînd copiii mei ajunseseră în pragul adolescenței, plecam cu soțul și cu ei în cîte o călătorie. Înainte de a pleca într-o excursie oarecare, pariam, în glumă, cu soțul meu că ne vom întîlni undeva, din întîmplare, cu Frederick. Ne-am întîlnit într-adevăr de multe ori. Cînd ne vedeam, unul sau celălalt obișnuia să spună : „Ei, acum vorbește-mi despre tine“. Foarte adesea — noi știam deja — prietenii noștri comuni vorbeau despre romanul nostru în foileton.

De astă dată, cînd a ajuns unde îl așteptam, s-a întors și s-a uitat la curtea universității — prea mare, de fapt, să fie numită curte — unde niște oameni mărunți ieșeau grăbiți din marea clădire. El trebuie să fi înțeles ce vedeam eu pentru că a spus : „Există clădiri tot atît de mari ca aceasta, care au însă trepte la intrare proporționale cu mărimea lor".

N-am înțeles.

„În Mexic, de exemplu, există o clădire mare avînd scări cu trepte care n-ar putea fi folosite de ființe omenești de mărimea noastră. Închipuie-ți clădirea aceasta din fața noastră cu trepte urcînd pînă la ea proporționale cu mărimea ei — trepte de înălțimea unui om. Motivul pentru care clădirea din fața noastră ne face să apărem atît de mici se datorează proporțiilor". „Dar cu asemenea trepte ar fi o clădire pentru uriași", am zis eu.

El îmi răspunse cu un citat, rîzînd : „Dar în acele vremuri existau uriași".

Începuse să-mi fie foarte frig și eram în întîrziere la o prietenă la care mă duceam. În timp ce gîndeam astfel îmi spuse : „Ascultă, sper să ne mai întîlnim, tot așa, din întîmplare".

Îmi luasem rămas bun și făcusem cîțiva pași cînd am simțit că trebuie să mă întorc. Mă cuprinsese un sentiment de panică, aveam presimțirea, senzația că pierdeam posibilitatea de a obține ceva neobișnuit, că dispărea o ocazie rară. Îmi venise în minte amintirea celor spuse de dumneavoastră de pe estrada deprimantă. Frederick se întorsese și el după ce făcuse cîțiva pași în direcția opusă.

Îmi spuse : „Mi-am petrecut vara care tocmai a trecut pe un șantier în Turcia. Am dezgropat cam o jumătate de pogon dintr-o cetate care trebuie să fi avut un diametru de cîteva mile. Se pare că sub nivelul superior se mai află încă multe alte nivele. Locul a fost locuit de oameni timp de multe mii de ani. Probabil că la un moment dat s-a schimbat clima, schimbîndu-se totul, vegetația, animalele, oamenii. Datorită muncii unei veri întregi și acelui jumătate de pogon dezgropat, știm totul despre civilizația respectivă — religia sa, ritualurile sale, obiceiurile sale, agricultura sa. Lucrări științifice despre acel loc se scriu acum cu zecile. Eu însumi am scris trei. Ieri nu m-am simțit prea bine și am rămas acasă uitîndu-mă la televizor între patru și șapte. Bazîndu-mă pe cele observate, sînt pe cale să trag următoarele concluzii privitor la civilizația Marei Britanii în anul 1969. Întîi de toate, cea mai remarcabilă caracteristică a unei civilizații extraordinare : toate evenimentele sînt la fel de importante, fie că este vorba de război, sporturi, vreme, arta cultivării plantelor, sau de o paradă a modei, poliția urmărind răufăcători etc.

O altă trăsătură de necrezut pentru noi este îndemînarea britanicilor de a accepta o gamă foarte variată de credințe contradictorii. Ei constituie o societate foarte dezvoltată tehnic, dar cred de asemeni în vrăjitoare, zîne, supraoameni, tot felul de magii și se ostenesc să sădească aceste credințe în copiii lor alături de tehnicile științifice.

Totodată, au o zeitate, superioară zeilor lor de categoria a doua, dar această zeitate este înapoiată față de ei, și mai puțin puternică — deoarece zeii lor de categoria a doua, supraoamenii, folosesc de fapt tehnicile moderne, ca înfrîngerea legilor gravitației și călătoria în cosmos. Zeitatea superioară este îmbunată — sau invocată — cu ajutorul cîntecelor care îi sînt dedicate, în prezența preoților purtînd îmbrăcăminte foarte pretențios împodobită, făcînd parte dintr-un ceremonial complicat ce se desfășoară în niște clădiri arhaice și retrograde, însă meticulos decorate. Acești preoți, probabil ca o parte a unui ritual magic, folosesc sunetele în toate felurile : coruri, psalmodieri, rugăciuni cîntate, fredonări și așa mai departe.

Folosirea sunetelor este pe cît de discutabilă, pe atît de enigmatică. Deși oamenii comunică unii cu alții în toate cazurile numai verbal, de obicei prin intermediul predicilor — un bărbat sau o femeie vorbește timp îndelungat despre un subiect aparte — oamenii nu cred în eficacitatea cuvintelor în sine ; deoarece aceste cuvîntări sau predici sînt introduse, însoțite, întrerupte și încheiate de o amestecătură de sunete, de obicei muzicale. Credința mea este că folosirea muzicii de către ei, în acest fel, dacă am putea-o înțelege, ar constitui explicarea civilizației lor. Poate că are ceva de-a face cu îndoctrinarea sau condiționarea creierului lor. După cîte înțeleg eu, nu există nici o altă explicație pentru întreaga esență arbitrară, întîmplătoare și fragmentară a acestei muzici înălțătoare sau însoțitoare, decît că

trebuie să facă parte din tehnica folosită de o castă preoțească, ascunsă sau superioară din punct de vedere tehnic, pentru a stăpîni plebea. Dacă aceasta este explicația corectă, atunci cultura respectivă este deosebit de înaintată în unele privințe, chiar dacă este atît de înapoiată în altele. Am pomenit cumva că acești oameni constituie o civilizație animistă, crezînd că animalele și plantele prezintă caracteristici umane și uneori magice ?..." „Da", adăugă el. „Te pot asigura că ceea ce am spus este foarte asemănător cu metodele noastre folosite în Turcia sau Africa sau oriunde altundeva. Dacă m-aș fi uitat la televizor între ora opt și douăsprezece, concluziile mele ar fi fost complet diferite dar, fără îndoială, la fel de categorice..."

Ne-am dus la o bodegă din apropiere, de unde am telefonat persoanei care mă aștepta să-i cer scuze. Nu-l puteam părăsi pe Frederick în acel moment, deoarece se găsea într-o stare sufletească cît se poate de tulburată. În cadrul discuției pe care am purtat-o am putut constata că în ultimele cîteva săptămîni amîndoi trecuserăm prin situații asemănătoare. În cazul lui, nu-și putea aminti cînd începuse exact să-și frămînte mintea. El nu putea spune : starea mea de tulburare a început datorită faptului că într-o seară am stat într-o sală de conferințe neîncălzită ascultînd un profesor entuziast vorbind despre metodologia învățămîntului. Nu, dar într-o bună zi și-a dat seama că se află într-o stare sau dispoziție sufletească cu totul deosebită. Nu-și

putea defini însă acea stare. Munca sa pe care o iubește și de obicei o situează înaintea a orice altceva — chiar și înaintea soției și familiei sale, așa după cum recunoaște ușor — munca aceasta devenise ceva mecanic, ajunsese numai ceva ce trebuia îndeplinit. A crezut, la început, că putea să fie bolnav. S-a dus chiar la un doctor care i-a administrat un tonic. A constatat apoi că dormea prost. Își descrise starea în care se afla ca somnul cuiva în ajunul unei călătorii în care trebuie să plece foarte devreme dimineață și se trezește din somn mereu ca să fie sigur că nu se scoală prea tîrziu.

I s-a oferit ocazia să lucreze pe un șantier de săpături în Sudan și, deși vroia să lucreze din nou în Africa, a refuzat. Totuși știa că făcea o prostie și că s-ar putea să regrete mai tîrziu hotărîrea pe care o luase.

În cele din urmă, își spuse în sinea lui că nu era în toate mințile și acest fapt se datora probabil constatării că devenise, indiscutabil, un om de vîrstă mijlocie! Renunță, însă, să-i mai pese de ce și pentru ce. Îmi spuse apoi că se simțea mai înălțat sufletește, mai plin de viață și ca și cum ar fi fost îndrăgostit, în acea stare în care timp de ore întregi, zile, săptămîni, totul este inundat de personalitatea celeilalte ființe. Totuși nu era îndrăgostit. Nu era vorba de nici o altă persoană. Îmi spuse că simțea ca și cum toate — ființe, locuri, copaci, clădiri — erau pline de făgăduieli, totuși toate se îndepărtau cînd se apropia de ele. „Parcă mă apropiam de o oglindă

și constatam că nu conține nimic". Cunosc foarte bine senzația aceasta. Dar dumneavoastră ? I-am spus despre ceea ce am simțit în „noaptea copiilor" (aceasta este eticheta sau denumirea pe care i-o dau eu). Am stat de vorbă pînă ce s-a închis bodega, după care ne-am dus fiecare acasă, fiindcă amîndoi aveam aceeași senzație — fiecare constituia pentru celălalt un vas plin de posibilități, totuși un vas închis, pecetluit. Dacă însă stăteam de vorbă mai mult, ne destăinuiam întrucîtva, ne oferea oarecari indicii.

O greutate o constituia faptul că viețile noastre au fost tot timpul atît de deosebite, el călătorind mereu, descoperind noi locuri și cetăți antice, iar eu fiind o profesoară, o gospodină și o mamă plecînd rareori din Anglia. Totuși aveam ceva în comun și anume, faptul de a fi fost cuprinși de o stare care ne asigura puteri de percepție excepționale. Reacția altora apărea înceată. Alți oameni păreau pe jumătate adormiți. Totuși această stare reprezenta și o durere, deoarece constituia o solicitare și o greutate — o chemare căreia îți era greu să-i răspunzi.

V-am scris despre întîlnirea cu Frederick în amănunt deoarece semăna cu „noaptea copiilor". Mai departe voi rezuma lucrurile și voi încerca să fac oarecare ordine în ceea ce spun.

Frederick și cu mine ne-am întîlnit aproape în fiecare zi — am ajuns acum la începutul verii, adică sfîrșitul lui mai și începutul lui iunie. Așa după cum am spus, sînt pensio-

nară, iar el nu face nimic. E un om energic și-i displace inactivitatea. A aranjat să țină cîteva conferințe despre șantierul din Turcia. A ținut multe conferințe. Într-o seară a venit să mă vadă, pe la zece seara, spunînd că atunci cînd a început să vorbească, înainte de a veni la mine cu vreo două ore, fiind la prima conferință, a început să se bîlbîie atît de rău, încît nu a putut continua. Literalmente nu a putut rosti nici un cuvînt. S-a scuzat că a muncit prea mult în ultimul timp și așa mai departe. Scuze, situație foarte jenantă. A venit să mă vadă, uimit, zdruncinat și destul de speriat. Se întorsese la ideea că ar putea fi bolnav. Totuși, deși nu izbutise să rostească două propoziții în șir, — nu rostise nici un cuvînt fără să se bîlbîie — vorbind cu mine nu s-a bîlbîit deloc. Vorbea normal. Deodată și-a reamintit că i s-a mai întîmplat acest lucru mai înainte, cam cu zece ani în urmă. Dar faptul fusese atît de neplăcut, încît și-l ștersese din memorie. Îmi spuse : „Fusese un lucru foarte ciudat, deoarece sînt întotdeauna atît de fluent și de vorbăreț, încît nu am putut să leg această întîmplare de persoana mea : aveam impresia că evenimentul nu mă privea pe mine, ci pe altcineva". Terminase o lucrare care durase un an pe un șantier într-o insulă grecească. Ținea conferințe despre *Iliada* și *Odiseea* în legătură cu anumite descoperiri pe care le făcuse împreună cu colegii săi. A început să se bîlbîie. S-a sforțat însă să vorbească mai departe fiindcă nu era ceva ce i se mai întîmplase vreodată,

totuși după cîteva minute îl cuprinse un acces de bîlbîială atît de puternic, încît n-a mai putut continua și a trebuit să renunțe la conferință. „Am simțit, spuse el, că îmi amorțise sau îmi înghețase limba". S-a dus acasă și acolo și-a terminat cu glas tare conferința pe care intenționase să o prezinte asistenței. A făcut acest lucru foarte ușor, în felul său normal și fluent. Dar a observat că în timp ce vorbea, un alt șir de cuvinte interveneau în paralel cu șirul de cuvinte pe care, de fapt, îl rostea el, iar acest șir paralel exprima opinii, care nu erau chiar contrarii acelora pe care le expunea el, apărînd ca un ecou sau o imagine într-o oglindă — ceea ce, spunea Frederick, ar fi constituit un fenomen oarecum de ordin psihologic — însă păreri oarecum tangențiale, putînd jura că nu erau păreri pe care le mai citise sau le auzise rostite mai înainte. Erau nebunești, țicnite, smucite, trăsnite. Totuși nu putea împiedica acel șuvoi tăcut de a continua, foarte clar, în timp ce el își rostea conferința bine organizată și perfect conștient. Îmi spuse că își dădea seama că dacă slăbea numai un singur moment atenția și controlul, limba lui avea să înceapă să dea glas celuilalt șir de cuvinte nebunești, apărînd astfel tot atît de neputincios ca și cînd ar fi fost unealta unui ventriloc.

Ei bine — și-a anulat seria de prelegeri și a plecat în concediu împreună cu familia. A luat în acest timp sedativele prescrise de medic, iar cînd și-a terminat concediul s-a

dus să înceapă alte săpături și în scurtă vreme a uitat complet că s-a bîlbîit vreodată.

Voi intra în mai multe amănunte în privința bîlbîielii decît aș fi vrut, pentru că în „noaptea copiilor“ ați spus în treacăt că ați avut o manifestare supărătoare de bîlbîială.

Frederick și-a contramandat prelegerile asupra Greciei. S-a dus la un psihiatru care nu a putut să descopere nici o tulburare de ordin personal, deoarece Frederick a insistat că se simte fericit cu munca, viața, obiceiurile, soția și copiii lui — acum adulți. Vorbi apoi doctorului despre starea sa din ultimele cîteva săptămîni și descoperi că are tulburări din cauza andropauzei și a unei stări de deprimare obsedante.

Găsi acest lucru interesant din punct de vedere științific, dar nu-l ajută personal cu nimic. Constată doar că faptul de a merge la doctor îi mai adăugase vieții sale o pistă paralelă „ca o linie de cale ferată“. Discuțiile cu doctorul în legătură cu starea lui au continuat în paralel cu evoluția situației sale, fără să o afecteze cîtuși de puțin, sau să afecteze ceea ce-l interesa cu adevărat — anume situația rezultînd din discuțiile cu mine și cu una sau două alte persoane. Voi spune pur și simplu la acest punct că la scurt timp după întîlnirea mea cu Frederick, amîndoi am avut discuții de același gen și cu alte persoane. Asemenea întîlniri au fost separate și fortuite, totuși prietenul lui Frederick și prietenul meu se cunoșteau unul cu altul și aveau de fapt același fel de relații pe care Frederick și cu mine le avuseserăm timp de ani de zile — acea poveste într-un lung șir de episoade. Dacă veți veni să vă întîlniți cu noi, fapt pe care sper cu tot dinadinsul că această scrisoare va reuși să-l realizeze, atunci mă veți cunoaște pe mine, pe Frederick și pe ceilalți doi, pe toți aceia a căror viață s-a schimbat în ultimele cîteva luni într-un mod care este foarte greu de descris, — atît de ușoare și imperceptibile sînt aceste schimbări pentru un ochi din afară. Revin la Frederick. După vreo cinci-șase vizite la psihiatru, Frederick continua să se bîlbîie ori de cîte ori aborda vreun aspect al activității sale profesionale, dar era foarte fluent și dezlegat la limbă pe orice altă temă.

Psihiatrul i-a prescris tratamente diferite, toate chimice, dar Frederic l-a părăsit și și-a găsit un specialist în afecțiuni ale vorbirii, nu un medic, ci o persoană din afara profesiunii medicale. Omul acesta folosește o metodă care vindecă bîlbîiala, punîndu-i pe pacienți să vorbească foarte încet, pronunțînd fiecare literă cu pauze ritmice între cuvinte. Sunetele produse sînt lipsite de emoție, fără fluxul și dinamica vorbirii. Vorbirea apare astfel mecanică. Dar metoda într-adevăr vindecă pe unii. Frederick a luat șase lecții și a constatat că metoda era o cale de a împiedica spontaneitatea, creativitatea vorbitorului constituind un fel de cenzură. A urmări cu atenție fiecare silabă pe măsură ce-ți vine pe limbă înseamnă mai mult decît să-ți concentrezi în mod global atenția asupra vorbirii — înseamnă să-ți

situezi cenzorul mult mai înapoi, în propria-ţi minte. Trierea sau alegerea cuvintelor cînd ele au sosit deja pe vîrful limbii are loc prea tîrziu. Nu ! Alegerea trebuie să fie făcută mai devreme în minte. Frederick a constatat că făcea progrese foarte bune în această direcţie. La lecţii făcea impresia unei persoane care abia a învăţat englezeşte şi trebuia să-şi construiască atent fiecare propoziţie înainte de a o rosti, sau ca o persoană care trăieşte într-o dictatură şi trebuie să-şi supravegheze limbajul. Cînd însă pornea într-o bîlbîială necontrolată, aceasta se manifesta mai rău decît oricînd, deşi mai puţin frecvent. El părăsi lecţiile şi hotărî să nu se mai reîntoarcă nici la psihiatru. Înţelesese că exista o cauză pe care trebuia mai întîi s-o înţeleagă.

Am examinat împreună de mai multe ori perioada de timp precedînd accesele de bîlbîială care avuseseră loc cu zece ani în urmă. Însemna activitatea lui în Grecia, care avusese ca rezultat un volum intitulat, după cîte cred, *O nouă lumină asupra lui Homer* — sau ceva în felul acesta. Dar se dovedi că nu acesta fusese începutul. Mai înainte de a se duce în Grecia, călătorise în Africa. Vizitase un trib a cărui viaţă depinde de mişcările unui rîu. Rîul se revarsă în fiecare an şi o cîmpie întinsă dispare sub apă. Pe cîmpie se înalţă movile pe care sînt construite sate. Cînd apele revărsate se ridică la un anumit nivel, oamenii din sate se urcă în ambarcaţiuni şi se duc să trăiască pe malurile rîului revărsat pînă cînd apele se retrag. Or — şi aceasta

este problema — Frederick s-a gîndit astfel : să presupunem că apele revărsate au crescut într-un anumit an cu şase metri mai mult decît în mod obişnuit, şi au inundat satele. Oamenii s-au hotărît atunci să nu se mai întoarcă în satele lor şi să trăiască altundeva, în care caz, într-un timp foarte scurt, probabil nu mai mult de doi-trei ani, ar fi imposibil să se ştie că au locuit acolo fiinţe omeneşti. Casele erau de lemn sau de lut. Acoperişurile de stuf. Cele mai mult vase de gospodărie erau de lemn. Obiectele de lut nu erau arse ci numai uscate la soare şi făcute să fie folosite şi aruncate repede. Tribul fusese paşnic de cîtva timp — armele, suliţele erau de fier şi folosite pentru necesităţi rituale. Apa şi furnicile puteau distruge toate aceste lucruri în cîteva luni. Singurele obiecte din aceste sate care ar supravieţui ar fi produsele moderne metalice sau din material plastic. Dar o societate ca aceea la care ne-am referit ar fi putut exista de o mie de ori pe aceste movile, cu mari inundaţii între perioadele cînd a existat, şi nimic, absolut nimic nu ar fi rămas din ea. Totuşi Frederik a afirmat că dacă judeci o societate după armonia, spiritul de răspundere faţă de membrii săi, şi lipsa spiritului de agresiune faţă de vecinii săi, o asemenea societate înseamnă că a atins cu adevărat un nivel înalt de civilizaţie. Şi — şi acesta a fost punctul care l-a descumpănit pe Frederick — avea de-a face cu o societate mai integrată naturii decît oricare alta de care putea să-şi amintească, şi

pentru Africa acest lucru spune foarte mult. Nu numai că viaţa acestui trib se centra pe revărsarea şi retragerea apelor rîului, dar îşi dezvoltase înalte ritualuri religioase în legătură cu anotimpurile, vînturile, soarele, luna, pămîntul etc. În antropologia obişnuită această situaţie este echivalentă cu a spune că o societate este barbară, înapoiată, a o categorisi drept „animistă" sau integrată în natură.

Frederick a părăsit locul respectiv profund tulburat. Vizitarea acelui trib şi gîndurile care i-au răsărit în minte ca urmare a vizitei sale i-au zdruncinat încrederea în sine, ca arheolog — acesta a fost rezultatul experienţei făcute. El avea în minte ceva asemănător cu „îndoielile" unui om religios şi era necesar să-şi elimine aceste îndoieli înainte de a-şi continua munca. Gîndul cel mai important care îl urmărea era că societatea noastră este dominată de bunuri materiale, adică produse artistice, proprietăţi, maşini, obiecte. Nu există nici o altă cale de a cunoaşte ideile unei societăţi antice decît prin bariera propriilor noastre idei.

El hotărî că acest efect al experienţei pe care o făcuse era „nesănătos şi morbid".

Sînt sigură că aţi înţeles pînă acum că Frederick este şi a fost întotdeauna un om cu o mare vitalitate, siguranţă de sine şi că nu s-a temut niciodată să-şi exprime părerile, să ia partea cuiva — să se afirme.

Dacă n-ar fi avut atîta personalitate, probabil că efectul acelei vizite în Africa ar fi fost mult mai redus.

Oricum, şi-a învins pierderea temporară a bunei sale dispoziţii şi a început seria conferinţelor asupra Greciei, la care trebuise să renunţe din cauza primului său acces de bîlbîială.

Să vorbesc acum despre perioada de dinainte de a ne întîlni în faţa porţilor Universităţii din Londra.

Vreau să mă refer la o întîmplare lipsită de importanţă, un fapt în aparenţă minor... Frederick făcea o vizită unui vechi coleg, care lua parte la o excavaţie în Wiltshire. Petrecuse noaptea într-un han local şi se dusese pe jos în dimineaţa următoare să-şi viziteze prietenul. Activitatea era în toi. Profesorul însuşi, o jumătate de duzină de amatori, de dragul acestei munci, şi doi studenţi în arheologie. Fusese deschis un şanţ plin cu tot felul de sfărîmături. Profesorul n-a observat că Frederick era acolo. El explica tuturor că acel fel de şanţuri arată că temelia aparţinea unei clădiri de piatră — pietroaiele care fuseseră îngropate în sfărîmăturile de piatră fiind luate de acolo pentru construcţii ulterioare. Imediat unul dintre studenţi spuse timid şi cu glas subţire că fusese de curînd în Africa şi observase că, într-un sat pe care îl vizitase, oamenii îşi făceau colibele din pari, lut şi stuf. Prima etapă a unei asemenea case era aceea de a săpa un şanţ, a doua să fixeze vertical în şanţ parii viitorilor pereţi, iar a treia să îngrămădească sfărîmături de pietre în jurul parilor. Profesorul nu comentă informaţia. El plecă de lîngă şanţ, iar Frederick îl urmă spu-

nîndu-i cine era. Profesorul îl conduse atunci prin șantier și cînd ajunse la șanțul umplut cu pietriș spuse : „După părerea mea, aceasta este temelia unei clădiri de lemn și nu de piatră, la urma urmei unii oameni primitivi au început construirea de colibe de lemn făcînd..." și așa mai departe. Dar dacă n-ar fi fost de față un student, care revenise dintr-o călătorie în Africa, glasul profesoral ar fi proclamat cu autoritate absolută că acea clădire trebuie să fi fost de piatră. Acesta este modul cum se ajunge la afirmații pompoase în arheologie. Această întîmplare minoră l-a făcut pe Frederick să-și amintească anumite frămîntări prin care trecuse în vara trecută în Turcia. Dacă „frămîntare" este cuvîntul potrivit.

În tot decursul verii în Turcia se gîndise la vizita făcută comunității dependente de apele unui rîu, din Africa, cu mai mult de zece ani în urmă. Nu-și putea scoate din minte amintirea acelei comunități, deși cele două aveau atît de puțin în comun, una dintre ele fiind sub apă timp de mai multe luni în decursul anului, iar cealaltă fiind foarte sus, uscată și expusă intemperiilor.

Nu putea renunța să se gîndească la temeiurile arheologiei moderne, pe care le consideră numai ca treburi ridicole împotriva cărora nimeni nu poate face nimic. În special în privința finanțelor — deoarece finanțarea unor săpături constituia întotdeauna cheia efectuării acestora și de ea depindea dacă săpăturile aveau să aibă loc sau nu. Unii

arheologi obțineau bani mai ușor decît alții. Unii nu puteau obține nici un ban, sau numai cu mari dificultăți. Unele țări acordau fondurile necesare mai ușor, altele mai greu. Unele țări aveau perioade de mare popularitate, erau la modă un timp, apoi „nu mai erau", ca stilurile în îmbrăcăminte. El, Frederick, lucrase pe acel șantier, și nu pe unul pe care dorise să lucreze, pentru că putuse să obțină bani pentru acel loc anumit dintr-o sursă americană — un muzeu căruia îi lipseau unele feluri de artefacte, despre care se știa că erau din belșug disponibile acolo.

Unele idei erau acceptate, cîteodată timp de decade sau secole, dominînd arheologia ; însă deodată erau puse sub semnul îndoielii. Ideea că „Grecia era mama civilizației apusene și Roma tăticul ei" a dominat arheologia și efectuarea săpăturilor multă vreme — totuși el, Frederick, putea să elaboreze o teorie că arabii, maurii și sarazinii erau părinții civilizației „apusene", izvoare ale ideilor acesteia, literaturii acesteia, științei acesteia, o teorie fondată pe același fel de dovezi care ne făceau moștenitori legitimi ai Greciei și Romei... această teorie n-ar fi numaidecît mai adevărată, dar bazele sale ar fi tot atît de temeinice.

În tot decursul verii, Frederick s-a distrat redactînd, una după alta, o serie de lucrări descriind civilizația pe care o dezgropa, din punct de vedere al civilizațiilor care nu erau ale Angliei — Romană, Greacă, Aztecă și așa mai departe. Cu multă lipsă de sinceritate el

redactă cîteva versiuni ale lucrării pe care avea probabil s-o publice în legătură cu activitatea lui din timpul verii.

Această lucrare avea să înceapă sau să se încheie cu propoziţia rituală că, fără îndoială, concluziile pe care le-a tras sînt provizorii datorită lipsei de cunoştinţe suficiente, lipsei de bani, lipsei de timp, şi deoarece numai o porţiune a nivelului respectiv al locului fusese dezgropată, fără a mai vorbi de nivelele de dedesubt. Dar o dată ce se va face această concesie celor ce se îndoiesc, ceea ce va urma vor fi prezumţii şi nu afirmaţii categorice. Lucrarea va atrage asupra ei focurile profesorilor, şcolilor şi teoriilor potrivnice. Ca rezultat, vor apărea manuale pentru universităţi şi şcoli. Acestea vor conţine afirmaţii ca : Scrierea nu a fost cunoscută în Orientul Mijlociu mai înainte de anul 2000 î.e.n. Sumerienii credeau următoarele. Astronomii arcadienilor credeau astfel şi astfel. Egiptenii îşi mumificau regii lor preoţi fiindcă voiau ca trupurile acestora să fie păstrate pentru mult timp. Civilizaţiile africane înainte de venirea omului alb erau, după cum se spunea, inexistente / barbare / numeroase / înapoiate / rare şi aşa mai departe. Frederick a părăsit Turcia cu mintea foarte tulburată, stare pe care a asociat-o cu starea sa mintală după vizita pe care o făcuse în Africa. S-a întîmplat atunci să-i cadă în mînă o carte în care se descria criza de conştiinţă a unui preot din epoca Reginei Victoria faţă de existenţa lui Dumnezeu. Caracterul preotului îl impresionă

pe Frederick ca semănînd cu al său : energic şi încrezător. Omul fusese profund întristat din cauza Îndoielilor în privinţa datei exacte a facerii lumii de către Dumnezeu. Starea minţii lui era foarte asemănătoare cu aceea a lui Frederick, după cum constată acesta citind cartea. Preotul era pe punctul de a hotărî că era datoria lui morală să părăsească Biserica deoarece nu putea rămîne mai departe cu sufletul cinstit ca membru al clerului, cînd tocmai atunci al zecelea copil al său, o fiică, se logodise cu un preot. Această căsătorie era foarte avantajoasă şi punea capăt disperării, deoarece fiica era domnişoară bătrînă, avînd aproape treizeci de ani. Tatăl ştia că fiica lui nu-şi va păstra logodnicul dacă el, tatăl, îşi va face cunoscute Îndoielile şi va părăsi Biserica. Dacă părăsea Biserica izbucnea scandalul care avea să tragă în prăpastie toată familia, iar logodnicul fiicei era un om care respecta tradiţiile şi trebuia să se îngrijească totodată şi de viitorul său. Criza tatălui deveni acum o gimnastică dificilă în privinţa echilibrării răspunderilor : conştiinţa sa sau viitorul fiicei sale. Cu multă cazna el îşi amînă părăsirea Bisericii pînă după căsătoria fiicei. A trebuit să treacă prin ceremonia căsătoriei fiicei sale (oficiind el însuşi) cu preotul, avînd mintea plină de îndoieli. Dar cînd şi-a examinat conştiinţa, după căsătorie, a constatat că Îndoielile sale erau mult mai mici, ca şi cum faptul efectuării ceremoniei le micşorase. „Ceea ce m-a determinat a fost dragostea pentru sărmana mea fiică ; temerile pentru viitorul ei lipsit de ocrotire, chi-

nurile minții mele că propria mea nenorocire și dezordine mintală vor trebui să-i otrăvească pe alții— toate acestea m-au făcut să acționez, așa după cum am crezut atunci, Necinstit. Mulțumesc lui Dumnezeu că în Marea lui Îndurare m-a condus prin Valea Umbrei înapoi la El...".

Pe scurt acea criză victoriană trecuse. Frederick rămase cu două gînduri. Unul că acest conflict înspăimîntător, dureros și foarte real avusese loc cam cu o sută de ani în urmă. Fusese un conflict foarte obișnuit, de fapt. Unele dintre cele mai mari minți victoriene fuseseră supuse unor chinuri asemănătoare și chiar se prăbușiseră. Cariere frumoase ruinate, familii distruse, vieți răvășite. Dar abia la cîteva decade mai tîrziu aceste îndoieli arătau ridicole (din punct de vedere religios Îndoielile apăreau ridicole, fiindcă în vremea noastră Crizele de Îndoială se manifestă cel mai vizibil în contextul politic). Al doilea gînd era că starea sa mintală după vizita în Africa, ca și starea sa mintală datorată șantierului din Turcia erau identice cu aceea a preotului victorian în conflictul său religios. Dar victorienii nu avuseseră beneficiul psihologiei moderne, deși Frederick ar fi putut să-și amintească principiul că o dată ce ți-ai ales o meserie trebuie să te conformezi cerințelor ei. Totuși nu exista nici cea mai mică scuză pentru ca el, Frederick, să nu judece la rece ceea ce îl tulbura, reprezentînd nimic mai puțin, din nefericire, decît Îndoielile Profunde legate de ceea ce se petrecea în domeniul Arheologiei. Îndoieli legate de principiile de bază ale acesteia : metodele și mai cu seamă prejudecățile sale inconștiente.

Dacă urma să facă ce a făcut acel sărman pastor victorian, trebuia să accepte postul din Sudan, considerînd că dacă nu făcea acest lucru soția sa era obligată să renunțe la plăcerea unei croaziere la Madeira, pe care de-abia o aștepta, și nu era drept să o facă să sufere din cauza crizei de încredere în meseria sa. Dacă s-ar duce în Sudan, deoarece Mintea celui ce Muncește este influențată de Munca lui, el va uita în curînd totul privitor la Îndoielile sale, care i se vor părea apoi prostești și morbide. Din fericire, soția lui Frederick este o femeie cu bun simț, care a înțeles că datorită meseriei lui atît ea cît și copiii puteau să aibă vacanțe plăcute, așa că îi spuse lui Frederick că nu se plînge dacă nu se mai duce la Madeira, cînd a avut posibilitatea să călătorească atît de mult pînă atunci. Ca urmare se duse să stea la o prietenă, posesoare a unei vile în Spania, lăsîndu-l pe Frederick la Londra.

Și acum, să mă refer la un fapt interesant din punct de vedere psihologic... relatînd un eveniment care sper că veți fi de acord că se potrivește cu celelalte. Frederick a uitat totul privitor la Îndoielile pe care le avea ca urmare a călătoriei lui în Africa — ceea ce nu este surprinzător, deoarece faptul avusese loc cu zece ani în urmă. Își uită, însă, și Îndoielile de anul trecut ivite după săpăturile din Turcia. Le uitase complet pînă acum foarte de curînd, după vizita la Wiltshire, cînd a făcut

o sforțare bine cîntărită pentru a-și aminti lucruri pe care ar fi putut să le îngroape în uitare fiindcă erau dureroase. Drept efect, a căzut într-o stare mintală Euforică sau Andropauzală sau Obsedant-Melancolică (alegeți care vă place dintre acestea !) care îl încînta peste măsură. Dacă încîntare este cuvîntul potrivit pentru o asemenea stare de mulțumire. El umbla prin Londra și se distra ducîndu-se la muzee și uitîndu-se la vase și lănci și pietre și alte obiecte, elaborînd teorii tot atît de temeinice și convingătoare ca și celelalte acceptate pînă în prezent, privitoare la societățile din trecut. Cu aceasta am ajuns la capătul a ceea ce m-am gîndit să vă comunic prin scrisoarea de față. Dacă cele ce v-am spus nu înseamnă nimic pentru dvs., am făcut o greșeală, dar mi-e greu să cred așa ceva. Nu știu de ce cred că ar fi astfel, dar sînt sigură că veți înțelege. Ați vrea să veniți să mă vedeți cînd sînteți în Londra data viitoare ? Aș fi foarte fericită și tot așa ar fi și Frederick și ceilalți.

Apropo, în legătură cu bîlbîiala lui Frederick, în caz că informativ vă este de vreun folos, vă înștiințez că s-a vindecat de aceasta dînd curs exprimării „fluxului paralel" al ideilor sau cuvintelor care îl inhibau nepermițîndu-i să rostească vorbele convenționale. El ascultă mai întîi vorbirea interioară și apoi îi dă glas. Tare. Fie pentru sine însuși, pentru a o înregistra pe bandă de magnetofon, fie ca să-l aud eu. Rezultatele sînt uimitoare.

Aștept cu toată nerăbdarea răspunsul dvs.

Cu deosebită stimă,
ROSEMARY BAINES

Stimată doamnă Baines,

Nu-mi pot da seama cînd să mă mai fi simțit atît de măgulit ca la citirea scrisorii dvs. Ce consecințe mărețe din ceea ce mi-e teamă că trebuie să vă spun că, din punctul meu de vedere, nu a însemnat decît o comunicare obișnuită. Din păcate, țin destul de multe conferințe care nu au legătură cu specialitatea mea. Soția mea îmi spune, pentru propriul meu bine, că îmi cheltuiesc prea multă energie în acest fel. Poate că are dreptate. Ideile mele care v-au impresionat într-o măsură atît de mare — dacă îmi pot permite să fiu atît de cinstit ! — mi-e teamă că fac parte din rezerva mea de subiecte. Cînd constat că mi-a secat inspirația sau mi-am pierdut răsuflarea, am la îndemînă cîteva vechi teme care mă ajută să redevin activ.

Da, fără îndoială, îmi dau seama că învățămîntul nu e ceea ce ar trebui să fie. Dar unii dintre noi nu-și dau seama de acest lucru. Presupun că trebuie să admit că ceea ce a însemnat odată o cruciadă, întrucîtva o idee fixă, s-a potolit oarecum. În ceea ce privește amabilele dvs. observații față de bîlbîială, vă sînt, desigur, extrem de recunoscător. Am lucrat mult prea mult în ultimul timp, sau cel puțin așa îmi spune doctorul, și de aceea mi-a apărut o tendință de a mă bîlbîi. Dar nu-mi amintesc să fi făcut așa ceva la conferința la

care ați fost prezentă. Pe cît se pare, vă amintiți cele spuse de mine în cele mai mici amănunte. Oare faptul că am făcut o glumă referitoare la bîlbîială a avut un efect profilactic ? Am ajuns la concluzia că așa trebuie să fie. În ceea ce-l privește pe Frederick Larson, într-adevăr, mi se pare că i-am auzit numele, dar numai atît. Îl cred dacă spune că ne-am cunoscut. Consider că prea face mult caz de bîlbîiala sa. Eu m-am vindecat de a mea amintindu-mi să vorbesc foarte rar și atent, în special cînd sînt obosit și, mai mult decît orice, să nu uit să iau pilulele pe care mi le-a recomandat doctorul. Îmi pare rău că trebuie să vă dezamăgesc răspunzînd cu atîta zgîrcenie la scrisoarea dvs. mai mult decît lungă. Dar vai, încă nu m-am retras la pensie să pot dispune de timp așa cum vreau. Ceea ce trebuie să constituie scuza mea de a nu putea accepta invitația extrem de amabilă de a vă întîlni atît pe dvs. și pe dl. Larson. Vin foarte rar la Londra, și cînd vin, întrevederile și vizitele în legătură cu activitatea mea îmi iau tot timpul.

Al dumneavoastră,
CHARLES WATKINS

Stimate domnule doctor Y,

Dl. profesor Watkins m-a consultat în primăvara acestui an în legătură cu defectul bîlbîielii. I-am prescris Librium și un concediu. I-am dat de asemenea adresa unui specialist în tratarea defectelor de vorbire, dacă nu încetează fenomenul de bîlbîială. Îl am în evidența mea de cinci ani. Am început să practic din 1964. În tot acest timp nu a suferit de nimic în afară de o gripă, anul trecut. Mi-a făcut impresia că era într-o formă fizică foarte bună în luna martie. Mi-a spus că slăbise în ultimul timp. Cînd am primit scrisoarea dumneavoastră am rugat-o pe soția lui să vină să stăm de vorbă. Pe ea o cunosc mai bine, decît pe el, deoarece îi supraveghez medical copiii. Se pare, însă, că nu poate să facă multă lumină în acest caz. Dar în interesul ei propun să-și întîlnească soțul cît de curînd. Desigur, eu nu sînt decît acea persoană demodată numită doctorul familiei și nu știu cît ar trebui să știu despre bolile mintale.

D-na Watkins se află într-o stare de mare tensiune.

Al dumneavoastră,
DOCTOR Z

— Bună, Charles.
— Sînteți...
— Sînt *soția* ta.
— Vreți să luați loc ?

. . . .

Îmi pare rău, nu știu ce să spun.
— Charles, e oare posibil să nu mă recunoști ?
— Îmi pare rău.
— Dar nu pot...
— Atunci, Felicity...
— Cum de știi că mă numesc Felicity ?
— Cei de aici mi-au spus. Mi-au spus că s-ar putea să vii azi.

— Așadar n-ai cerut să mă vezi ?
— Nu...
— Charles, stai în fața mea și-mi spui... A ! Nu ! Nu pot crede așa ceva ! Sînt atît de îndurerată.
— Spune-mi, atunci.
— *Ce* să-ți spun ?
— De exemplu, de cît timp sîntem căsătoriți ?
— De cincisprezece ani.

. . . .

— Doctorul spune că a mai avut și alte cazuri. Eu nu sînt primul, nici pe departe. De ce rîzi ?
— Întotdeauna spui aceste cuvinte, chiar așa : „nici pe departe".
— Spun eu asta ? Cînd mi-au spus că vii astăzi, am sperat că dacă te văd îmi voi reaminti...
— Și nu-ți amintești ?
— Nu ! Arăți atît de mînioasă ! Nu m-am așteptat să fii mînioasă.
— Mînioasă ? Desigur că nu sînt mînioasă. Ce caraghios să spui așa ceva. Nu e vina ta că ți-ai pierdut memoria. Se întîmplă multor oameni. Sînt foarte mîhnită pentru tine.
— Ba nu ! Ești mînioasă.
— Ei ! De-aș fi mînioasă... Acesta-i felul tău de a fi, Charles. De cînd am auzit că ți-ai pierdut memoria nu m-am putut abține de a-mi spune : acesta e felul de a fi al lui Charles.
— Dar de ce să fie ? Mi-am mai pierdut eu vreodată memoria mai înainte ?

— Nu ! nu, după cîte știu eu. Nu mi-ai spus niciodată să ți se fi întîmplat așa ceva. Dar nu-mi spui multe lucruri, nu-i așa ?
— Poftim. Am spus că ești mînioasă.
— A, *nu !* Iar n-am dreptate. *Pur și simplu nu pot crede.*

. . . .

— Nu plînge.
— Trăim împreună de cincisprezece ani. Cincisprezece ani, Charles.
— Îmi pare rău. Îmi pare foarte rău, Felicity. Acum văd că ești tot mînioasă.
— Nu-s mînioasă dar nu pot să nu plîng. Tu n-ai plînge ?
— Te rog pleacă. Trebuie să pleci. Nu te cunosc, înțelege, Felicity.

> Pacientul a fost vizitat astăzi de soția lui. Vizita a luat sfîrșit la cererea pacientului. Soția e o persoană foarte nervoasă. E mai bine să fie ținută departe de pacient, pentru moment, după părerea mea.
>
> DOCTOR X

— Domnule doctor X, trebuie neapărat să vă vorbesc.
— A ! Doamnă Watkins. Am crezut că ați plecat acasă. Stați jos, îmi pare bine că vă văd. Ce pot face pentru dumneavoastră ?
— Ce puteți face pentru mine ! Domnule doctor, soțul meu e aici așteptînd să-și revină, de două luni.

— Da. Mi-e teamă că aveţi dreptate. Noi, însă, credem că starea lui e mai bună acum.

— Cum judecaţi, atunci, îmbunătăţirea unei stări? Cum? Spuneţi că nu ştia cine era cînd a fost adus aici. Şi tot nu ştie cine este nici acum. Prin urmare de ce spuneţi că e mai bine?

— E mai bine ca stare fizică. Mai odihnit.

— Odihnit? Era bolnav cînd a fost adus aici?

— Nu, nu avea nici gripă, nici bronşită.

— Ştiu că sînt foarte ridicolă, domnule doctor. Ştiu acest lucru. Dar nu mă ajută cu nimic dacă sînteţi sarcastic. Spuneţi că soţul meu e mai bine. Dar niciodată nu l-am văzut arătînd mai îngrozitor. Niciodată. E atît de slab. Şi arată zdruncinat şi slăbit.

— E foarte de înţeles că sînteţi necăjită.

— A! Mulţumesc. Vă mulţumesc chiar foarte mult.

— Priviţi cazul din punctul nostru de vedere. Soţul dumneavoastră a fost adus aici de poliţie, acum aproape două luni, într-o stare de şoc, fiind jefuit, fără acte asupra lui, fără bani şi fără a şti cine era. Vorbea de unul singur, avea halucinaţii, manifesta manii religioase. Am făcut tot ce am putut să-i îmbunătăţim starea în care se găsea, asta-i tot.

— Şi spuneţi că e mai bine?

— După părerea mea, e mai bine.

— Pot să vorbesc şi cu domnul doctor Y?

— Desigur, dar nu e aici astăzi.

— Nu a fost aici nici ieri. Mi-a scris privitor la boala soţului meu, înţelegeţi.

— Lucrează două zile pe săptămînă la un alt spital.

— Cînd va fi aici?

— Mîine.

— Pot să-l văd mîine?

— Desigur. Spuneţi la birou, în drumul către ieşire, că veţi veni din nou mîine şi rugaţi secretara să vă fixeze o oră cînd să-l întîlniţi.

— Vă rog să nu credeţi că vreau să fiu nepoliticoasă, domnule doctor, nu vreau aşa ceva.

— Nu e nici o supărare. Sîntem obişnuiţi cu aceste lucruri, d-nă Watkins.

— O, domnule doctor Y, să ştiţi că am rămas în oraş special să vă vorbesc.

— Şi sînt foarte mulţumit că aţi făcut-o. Cum credeţi că se simte soţul dumneavoastră?

— Cum pot şti eu aceasta? Cum vă pot spune? Eu cred că arată îngrozitor, îngrozitor... Nu înţeleg cum e posibil aşa ceva!

— Credeţi-mă, se întîmplă.

— Nu, nu, nu vreau să spun cum arată. Nici că oamenii nu-şi pot pierde memoria. Dar... sînteţi căsătorit, domnule doctor?

— De nouă ani. Ba nu, de zece.

— Închipuiţi-vă că intraţi în dormitor deseară, cînd vă duceţi acasă, şi soţia, care se află acolo, se uită la dumneavoastră şi vorbeşte exact cum face întotdeauna şi deodată vă spune că nu ştie cine sînteţi.

— Da, doamnă Watkins, am încercat să-mi închipui că s-ar putea întîmpla aşa ceva, am încercat, într-adevăr.

— Însă... Nu mă plîng de asta. Se pare că nu sînt în stare să mă fac înțeleasă. Faptul e următorul — cum puteți spune că cineva și-a pierdut memoria într-un asemenea caz ?

— Nu vă înțeleg... Luați o țigară ? Au să ne aducă îndată un ceai.

— Dacă și-a pierdut memoria, de ce, totuși, vorbește așa cum vorbește întotdeauna ? Aceleași cuvinte. Totul la fel ca mai înainte.

— A ! Acum înțeleg.

— Dacă și-ar fi pierdut memoria, dacă într-adevăr nu ar ști cine este, ar trebui să fie ca... un copilaș nou-născut.

— În unele privințe mă tem că este.

— Nu ! Nu cred că este. Dacă ceea ce a fost mai înainte s-a șters — s-a spălat, atunci s-ar putea întoarce la noi ca — nu știu cum să spun, un locuitor din insulele din Marea Sudului, sau un om din planeta Marte sau așa ceva.

— Înțeleg ce vreți să spuneți. Într-adevăr, înțeleg. A ! Uitați că vine ceaiul.

— Mulțumesc. Așadar nu și-a pierdut de fapt memoria. E tot cum era și înainte. Doar că nu-și amintește de... mine. Și de copii.

— El ne spune că nu-și amintește absolut de nimic. Nici de copilăria sa. Nici de părinții săi. De nimic.

— Totuși, domnule doctor Y, cînd îl întrebați : Îți amintești de copilărie ? el vă răspunde : Nu, nu-mi amintesc de copilărie. El nu răspunde — nu știu cum să mă exprim — cucurigu, sau groh, groh, groh, groh. A, nu glumesc, vă asigur. Nu sînt deloc dispusă să fac glume. Vai, Doamne, știu că e o prostie să plîng.

— Doamnă Watkins, ați vrea să-l mai vedeți o dată, adică, dacă el e de acord ? S-ar putea să ajute.

— Dacă e de acord cine ?

— Da, înțeleg punctul dumneavoastră de vedere. Dar nu vedeți, sînt tot atît de mult cufundat în întuneric ca și dumneavoastră. Mai mult chiar. Dumneavoastră îl cunoașteți bine, pe cînd eu nu-l cunosc deloc. Dacă i-ați vorbi din nou, lăsați-l să se obișnuiască cu... și nu vă supărați că vă spun aceasta, dar încercați să nu plîngeți...

— Domnule doctor, i-am luat mîna, e soțul meu, amintiți-vă, el părea ca și cum... se comporta ca un bărbat cu care vrea să flirteze o femeie și bărbatul nu e sigur că îi place jocul.

— Ascultați, dragă doamnă. Am să vă fac o propunere. Dar mai luați o ceașcă de ceai și o țigară. Spălați-vă pe față — găsiți o chiuvetă în încăperea alăturată. Eu mă duc să-l rog să mai vorbească cu dumneavoastră o dată. Dar să nu intrați în cameră dacă nu vă puteți reține plînsul. Înțelegeți de ce ? Dacă sînteți prea emoționată, starea dumneavoastră poate să-l inhibe... Încercați să fiți calmă și destinsă, și poate va reveni la normal.

— Am să încerc, domnule doctor.

— Ei, Charles, am vorbit cu domnul doctor Y.

— Bine.

— Îmi place ca om.

— Pe el pot să-l văd.
— Cum să-l vezi ?
— Pe unii oameni nu poți să-i vezi deloc.
— A, da !

. . . .

— Nu înțeleg ce vrei să spui și nu are rost să mă prefac. Dar vreau să-ți pun o întrebare. E un lucru greu pentru mine, Charles. Te rog, nu te mînia...

— Cred că încă nu m-am mîniat. Nu m-am mîniat. Dar văd emoție pe fața dumitale și pe fețele doctorilor și surorilor.

— Dar mi-ai spus să plec de aici. Ce ai simțit atunci ?

— Am simțit,... dar nu mai vreau să simt așa ceva încă o dată, nu mai vreau încă o dată.

— Ce anume ?

— M-ai întrebat ce-am simțit. Asta e ce am simțit — dacă aceasta este simțire. N-am vrut așa ceva, nu vreau așa ceva, înțelegi.

— Charles, sînt foarte liniștită și nu plîng. Dar vreau să te uiți la mine și să-mi răspunzi. Cînd mă vezi stînd aici îți fac aceeași impresie — nu știu cum să spun — pe care ți-o fac surorile sau doctorii ?

— Aceeași impresie ?

— Vreau să spun, nu mă cunoști pe mine mai bine decît îi cunoști pe ei ?

— Te cunosc, te cunosc foarte bine.

— Mă *cunoști* — A ! Atunci...

— Îi cunosc și pe ei. A privi înseamnă a cunoaște.

— A ! Înțeleg.

— Sînteți toți foarte...

— Foarte cum ?

— Sînteți toți așa de — mari. Foarte strălucitori. Foarte calzi și strălucitori. Îmi apăsați ochii. Îmi pătrundeți în ochi. E prea mult.

— Ți-e teamă de mine, Charles ?

— De mînia dumitale...

— Charles, cînd spui că nu-ți amintești de nimic, chiar vrei să spui asta ? Nici de mine, nici de copii, nici de casa ta ? ...Nici de mama ta și tatăl tău ? Tu îți iubeai tatăl, Charles, foarte mult, nu-ți amintești ?

— Mintea mea e plină de amintiri.

— *Adevărat* — dar doctorii spun...

— Nu-mi amintesc despre acele lucruri de care vorbești.

— Ce-ți amintești atunci ?... Charles ?... Nu-mi răspunzi... Vorbește-mi despre ce-ți amintești, s-ar putea lega undeva cu adevărul.

— Adevărul e un cuvînt bizar, nu ?

— Vai, Charles, tu n-ai fost niciodată filozof ?

— Filozof ? Ce-i...

— De ce cunoști unele cuvinte foarte bine, iar în cazul altora apari complet pierdut ?

— Îți voi spune, dacă vrei. Unele cuvinte — se potrivesc. Îți iese din gură un cuvînt și se potrivește cu ceva ce cunosc și eu. Alte cuvinte însă nu se potrivesc cu ceea ce pot eu să văd.

— Dar tu ce vezi, Charles ? Spune-mi !...

— Felicity — vorbește-mi dumneata mie. Spune-mi ce gîndești. Spune-mi ce știi. Ești soția mea ? Atunci, vorbește-mi despre asta.

— Charles! Atunci, foarte bine. Am să încerc. Ne-am căsătorit în Londra, la Oficiul de Stare Civilă din Kensington. În luna februarie. Era în 1954. Era o zi foarte rece. Apoi ne-am dus la o fermă din Wales să ne petrecem luna de miere. Nu aveam prea mulți bani. Am stat acolo trei săptămîni. Am fost foarte fericiți... Charles? Să continui? După aceea ne-am stabilit într-un apartament în Cambridge. Mai tîrziu am cumpărat o casă. Am rămas însărcinată cu Jimmy în Wales. Jimmy este fiul nostru mai mare. Am fost tare fericiți.

— De ce ești mult mai tînără decît mine?

— Dar... ei bine, te-ai îndrăgostit de mine, Charles.

— Și nu mă surprinde.

— Charles, pentru numele lui Dumnezeu, nu flirta cu mine. Nu pot suporta asta. Sînt soția ta.

— Scuză-mă.

— Erai îngrijorat, spuneai că șaptesprezece ani era o diferență de vîrstă prea mare. Ți-am răspuns că spui prostii, și am avut dreptate, faptul n-a avut nici o importanță. Eram una dintre studentele tale.

— A, da, cei de aici îmi spun întruna că sînt profesor. Predau ceva. E un cuvînt amuzant...

— Vrei să continui?

. . . .

Cred că am să plec acum, dacă nu te deranjează, Charles. Vrei să mai revin? Nu vreau să spun mîine, fiindcă tanti Roza stă acum cu băieții și trebuie să se ducă înapoi

să stea cu tanti Ana, fiindcă tanti Ana nu se simte prea bine, i-a revenit bronșita, și bineînțeles nu pot lăsa băieții singuri, dar aș putea reveni peste patru sau cinci zile, dacă pot aranja ca doamna Spence să vină și să stea vreo două zile... Am să vorbesc cu doctorul la telefon. La revedere, Charles.

> Doamna Watkins a petrecut astăzi o oră cu pacientul. Spune că acesta nu-și aduce aminte deloc de ea. După părerea mea, vizita a fost folositoare pacientului și ar trebui să fie repetată curînd.
>
> DOCTOR Y

> Nu sînt de acord. Trebuie să se încerce tratamentul cu șocuri electrice.
>
> DOCTOR X

> Pacientul a avut o noapte foarte neliniștită cu revenirea halucinațiilor. I-am administrat Equanil.
>
> DOCTOR Y

Stimate domnule doctor Y,

M-ați întrebat în prima dumneavoastră scrisoare dacă mi-aș putea aminti cîte ceva din timpul căsătoriei mele, ceea ce mi-a părut ciudat la vremea respectivă. Nu cred că mai știu acum ce poate fi ciudat — în nici un caz după ce l-am văzut pe Charles în starea în care se află. Dar vă trimit, după ce am stat trează toată noaptea să mă gîndesc serios la această problemă, prima scrisoare pe care mi-a scris-o soțul meu. Am socotit-o foarte stranie

atunci, fiindcă nu-mi spusese niciodată că m-ar fi iubit mai înainte, deşi fusesem studenta lui timp de şapte luni şi jumătate. Aveam atunci numai optsprezece ani. N-am considerat-o ciudată nici mai tîrziu, cînd am consimţit să mă căsătoresc cu el, dar poate fiindcă mă obişnuisem cu dînsul. Nu ştiu dacă veţi considera scrisoarea neobişnuită. Împrejurările în care a fost scrisă erau de o asemenea natură încît nu mă gîndisem la el niciodată în felul în care îmi apărea acum. Îl admiram foarte mult, fără îndoială.

Într-o după-amiază, după un seminar, m-a invitat să luăm un ceai împreună şi mi-a vorbit. Mi s-a părut că felul lui de a se purta atunci era oarecum ciudat, dar însuşi faptul de a te îndrăgosti e ceva ciudat. Cînd am primit scrisoarea nu am ştiut ce să cred, mai cu seamă fiindcă m-am simţit cît se poate de fericită şi mîndră. Şi apoi, mai tîrziu, cînd am decis să ne căsătorim, am uitat să-l mai consider ca fiind un om ciudat, şi chiar acum nu ştiu ce să cred.

Vă rog, restituiţi-mi scrisoarea după ce o veţi citi. Este unul dintre cele mai preţioase lucruri pe care le am.

A dumneavoastră,
FELICITY WATKINS

Vai, Doamne, Felicity, n-am dormit de cînd te-am văzut. Ieri ? — Nu ştiu — văd mereu chipul tău — părul tău e prea strălucitor pentru ochii mei. Părul tău mi-a apărut mai întîi — întotdeauna îţi caut capul care străluceşte în clasa întunecată. Eşti ca o lumină într-o

lume plină de răutate — da, şi e de ajuns dacă poţi să-l priveşti — şi să-l mîngîi. Aşa ceva ar fi o prea mare bucurie. Şi totuşi, dacă îl pot privi, aş simţi o bucurie asemănătoare şi dacă l-aş mîngîia — oare ar fi o bucurie pentru amîndoi ? Cum de îndrăznesc să mă gîndesc la aşa ceva ? — şi totuşi ieri, fiind cu tine, am simţit altfel — şi tu — nu am dormit — sînt bătrîn, Felicity — treizeci şi cinci. Tu, optsprezece ? Un copilaş ! Dar fetele tinere nu au vîrstă — ele strălucesc în colţuri întunecate — dacă ai putea — mi te închipui undeva într-o pădure mare în care razele soarelui coboară printre ramuri asupra ta şi a capului tău luminos şi strălucitor iar tu îmi zîmbeşti — eşti zîmbitoare — îmi vei zîmbi ? — nu ştiu dacă — mă întreb dacă îţi voi trimite această scrisoare, la urma urmei — fiindcă una este să aşterni cuvinte pe o foaie de hîrtie şi alta să constaţi că gîndurile îţi năvălesc în minte cel puţin cîte cincizeci pentru fiecare cuvînt pe care apuci să-l scrii — aşa că mă întreb ce rost mai are să-ţi trimit scrisoarea dacă nu-ţi pot trimite şi gîndurile mele — decît numai unul din cincizeci — atît de mult împuţinate — merită măcar atenţia ta ? Mă întreb — ai putea lua un cuvînt ca reprezentînd tot gîndul — te iubesc. Da ! Asta e totul, ştiu bine — niciodată nu mă vei ţine ca pe porcul din poveste în coteţul tău — nu, sînt sigur. Şi ea trebuie să fi avut păr bălai, strălucitor şi ochi albaştri, — dar ceea ce contează e sufletul. Nu ca fata negricioasă cu păr negru şi dinţi albi şi buze roşii — acestea

sînt culorile păzitoarelor de porci. Și tot așa și în timp de război — contrastul dintre lumina și întunericul acestuia. Dar fata cu păr bălai l-a ferecat în coteț și l-a hrănit cu pleavă. Să nu devină mai tîrziu un vițel îngrășat ? Eu însă nu îndrăznesc. Da. Ai vrea ? N-am îndrăznit niciodată, am rămas singur temîndu-mă de așa ceva. Ea a murit, așa că n-a putut niciodată să mă ferece în cotețul ei. Trebuie să mă tem de tine ? Felicity, Felicity, Felicity, Felicity — ai un nume ca lumina strălucitoare a soarelui care se potrivește cu părul tău. Dacă te văd zîmbind mîine voi înțelege. Te iubesc. Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity Felicity.

Stimate domnule doctor Y,

Nu vă pot spune cît sînt de trist aflînd că Charles Watkins este bolnav în spital. Desigur că voi fi cît se poate de bucuros să vă ajut în orice fel mi-ar fi posibil. Întîmplarea a făcut să aflu despre boala sa numai la întoarcerea din Italia, aseară, cînd soția mea i-a telefonat lui Felicity Watkins.

Nu cred că Charles să fi arătat semne neobișnuite de tensiune sau surmenaj anul acesta, dar el nu este unul dintre acei oameni care să atragă cuiva atenția dacă și-a ieșit din făgașul normal. Mi-e teamă că nu pot explica acest lucru fără să intru în foarte multe amănunte în legătură cu relațiile dintre noi. Acestea nu sînt nici pe departe relații rezultînd din faptul că aș fi „șeful“ lui — a spus cumva Felicity Watkins că aș fi așa ceva ? Dacă este așa, atunci trebuie

să consider situația ca fiind foarte dureroasă și deosebit de tristă — nu din cauza lui Felicity, ci din cauza lui Charles. El a fost și este de cînd a devenit membru al colectivului profesoral „steaua“ catedrei noastre de limbi clasice, chiar dacă din punct de vedere nominal eu eram mai mare în grad decît el și, teoretic, șeful catedrei. Sper că aceste spuse nu vă apar ca o analiză critică profesională. Scrisorile sînt lucruri delicate și desigur, aș fi preferat să discut problema cu dvs., dar trimestrul începe mîine și mă apasă rezolvări urgente.

Nu știu dacă ceea ce vă scriu e de vreun ajutor, dar de curînd am început să-mi scriu biografia, un fel de dare de seamă. Mi s-a părut un lucru folositor de făcut la vîrsta de cincizeci de ani, cînd am trecut mult de jumătatea vieții. Dar cînd am recitit ce am scris, am constatat că se referă mai mult la Charles Watkins decît la mine. Am fost întotdeauna conștient de influența pe care Charles a avut-o asupra mea, dar poate nu și de cît de mare a fost. Desigur, situația mă depășește, în special cînd e vorba de domenii complicate, cu tulburări mintale și soiul acesta de probleme.

În esență, din punctul meu de vedere, lucrurile stau astfel : Charles nu mi-a plăcut niciodată. Cred că nu-l admir și nici nu-l aprob. Totuși a avut, fără îndoială, cea mai mare influență asupra mea.

M-ați întrebat ce știu despre perioada tinereții sale.

Părinții noștri erau prieteni și se refereau la noi ca fiind „buni prieteni“ aproape

chiar de la naștere. Cred că Charles strîmbă din nas, dezgustat, amintindu-și de acest lucru și tot așa făcea și atunci. Am fost împreună la același gimnaziu. Nici unul dintre noi nu s-a distins acolo în mod deosebit. Eram tot timpul împreună fiindu-ne amîndurora dor de acasă — o alianță pentru sprijin reciproc și apărare, dacă vreți. Felul cum văd eu acea perioadă nu coincide deloc cu al lui Charles, deoarece îmi apare ca o amintire dureroasă ori de cîte ori vorbim despre anii de atunci. Pe scurt, cred că îi plăcea să mă contrazică întotdeauna, dar nu intenționat sau conștient. Totuși voi trece peste asta și mă voi referi la o întîmplare de cînd eram la liceul din Rugby, unde ne-am dus tot împreună. În vara în care amîndoi aveam șaisprezece ani, dirigintele nostru ne-a invitat pe șase dintre noi să mergem să învățăm cum se manevrează iahtul într-o tabără instalată pe insula Wight. Am fost unul dintre cei șase. Invitațiile nu erau „personale", fiind făcute în fiecare vacanță pe baza unui sistem de rotație într-un mod foarte regulat și corect. Acest profesor era un om bun la suflet și a avut cea mai mare influență asupra vieții mele ca adolescent și aș spune și asupra lui Charles. Motivul pentru care am fost eu invitat în acea vacanță și nu Charles s-a datorat pur și simplu faptului că eram cu puțin mai în vîrstă decît el. Însă eu mai făcusem plimbări cu iahtul datorită unor împrejurări diferite, căci părinții mei erau mai avuți decît ai lui Charles. Știam că el nu simțea nici o plăcere să se ducă acasă în vacanța aceea, pentru mai multe

motive. Ca să fiu scurt, am propus dirigintelui să meargă Charles în locul meu. Trebuie însă să fiți convins că era imposibil ca Charles să rămînă insensibil la faptul că gestul însemna un sacrificiu serios din partea mea. Dirigintele a fost surprins și mișcat. Dar nu pentru asta am făcut-o. Ci numai pentru că, avînd în vedere împrejurările, Charles ar fi fost de așteptat să arate într-un fel oarecare că-și dă seama de acest lucru. Cînd profesorul Wentworth i-a spus că m-am retras în favoarea lui, Charles a dat pur și simplu din cap, aprobativ. Wentworth a fost atît de surprins, încît a repetat ce-i spusese, că mă oferisem să mă retrag — la care Charles i-a spus: „Da, mulțumesc, aș vrea să merg". Nu i-am spus nimic despre aceasta cînd am văzut că el nu menționează faptul. Vara care a urmat a fost deosebit de frumoasă, și am petrecut-o într-o societate numeroasă și foarte plictisitoare și cred că am pierdut mult prea mult timp gîndindu-mă la mulțimea cealaltă de la mare, și la atitudinea mai mult decît extraordinară a lui Charles. Niciodată nu ne-am referit după aceea la cele întîmplate. Nu mă puteam hotărî s-o fac fiindcă îmi pricinuia o mare durere. Numai la ani și ani mai tîrziu, după război, de fapt, i-am spus pe larg — poate fiindcă speram să-mi șterg impresia dureroasă din memorie — ceea ce simțisem în toată vacanța aceea de vară. El s-a uitat la mine și mi-a spus: „Ei bine, nu era deloc nevoie să-mi oferi locul tău, nu?" Și desigur că nu era.

Sînt sigur că acest fapt apare ca un lucru mărunt și foarte meschin și mă discreditează mult fiindcă l-am menționat. Dar mi-ați cerut să vă spun ceea ce credeam eu pentru că „orice v-aș spune s-ar putea să fie de folos".

Întîmplarea aceasta explică ceva din sentimentele lui Charles pentru mine.

Trebuie să spun în acest moment că relațiile dintre noi deveniseră formale încă de pe vremea cînd aveam amîndoi nouă ani, în felul următor : Charles era, ca să spun așa, jucătorul excentric și original într-o echipă, iar eu eram jucătorul de bază pe care se putea conta. Totdeauna am jucat rolul acesta și am rămas bine lipit de el, ca să zic așa. Dar atunci cînd îi spun lui Charles și altora că ceea ce admir la el este originalitatea și îndrăzneala gîndirii lui și alte laude asemănătoare, lucrurile nu stau deloc așa. Fiindcă de fapt în „originalitatea" lui există ceva prea nepăsător, aproape ușuratic. Cred că e într-o oarecare măsură un fel de anarhist. Desigur, viața lui l-a făcut să devină așa.

Tatăl său a fost om de afaceri și a dus-o greu în perioada Depresiunii economice. Charles a început să muncească în timp ce eu m-am dus la universitate. A încercat tot felul de slujbe și se zvonise că a plecat în Spania pentru a lua parte la războiul civil. Dar nu s-a dus. A început al doilea război mondial și s-a înrolat imediat în armată. Eu am fost aviator, în timpul războiului, iar Charles a fost în infanterie, apoi a trecut la tancuri. Ne-am întîlnit o dată sau de două ori. Am aflat cîte ceva despre el prin prieteni comuni. A refuzat gradul de ofițer de mai multe ori. Așa era el. L-am întrebat de ce a făcut-o și a început să rîdă în hohote, spunîndu-mi că refuzase gradul ca să irite unele persoane. Am găsit gestul atunci — și-l găsesc și acum — nesincer. Și neconvingător. I-am spus-o. Aș putea afirma că „discuția a produs oarecari resentimente" dar în momentul în care eram gata să scriu aceasta, mi-am dat seama că ar fi putut să producă un resentiment în sufletul meu, dar nu și în sufletul lui Charles. Nu ne-am certat, deși voi recunoaște că aș fi vrut să mă cert cu el — în cele din urmă.

Cînd s-a terminat războiul Charles a intrat la universitate, pe care a absolvit-o bine și ușor. Are o calitate care nu e chiar neobișnuită — o memorie aproape fotografică. Pentru un examen el studia timp de o lună zi și noapte, lua note fenomenale și uita cea mai mare parte din ce învățase în decurs de trei luni. Declară că așa e el.

Foarte bine. La vremea cînd devenise calificat pentru o slujbă, eu eram deja lector de patru sau cinci ani. Eram în situația să pot trage sforile sau să-i acord un sprijin prietenesc. Apăruseră doisprezece solicitanți pentru postul care era liber la noi și Charles era cel mai tînăr și cu cea mai puțină experiență. Ei bine, a căpătat postul datorită mie — dar nu acesta e faptul la care vreau să mă refer, ci următorul. În săptămîna crucială, cînd totul plutea în nesiguranță, veni să mă viziteze. Era cu chica mare, neglijent, cam

multicolor — toate acestea ca de obicei. Nimic prea îngrozitor — nu în felul studenţilor noştri actuali, departe de nivelul de exhibiţionism al acestora, dar destul de enervant. I-am spus că trebuia să se gîndească mai serios la aspectul său şi că mă punea într-o situaţie delicată. El m-a ascultat atent fără să vorbească prea mult. Data următoare cînd l-am întîlnit obţinuse postul şi... arăta la fel ca mine. E necesar să explic ce vreau să spun. Sîntem deosebiţi la înfăţişare, dar am unele particularităţi. Nu mi-am dat seama de ele pînă ce nu mi le-a arătat Charles ! Îmbrăcase o jachetă veche de-a mea — o ceruse soţiei mele, care era pe cale să o arunce. Îşi cumpărase o pipă, deşi nu fumase pipă niciodată pînă atunci şi se tunsese ca mine. Cînd mi-a apărut înaintea ochilor astfel, m-am gîndit că a făcut doar o glumă monstruoasă. Dar nu a fost numai atît. V-aţi fi aşteptat poate ca totul să fi însemnat numai o glumă între noi ? Sau în orice caz concluzia unei discuţii ? Aş, nu ! Nimeni nu s-a referit la acest fapt pentru multă vreme. Totuşi toată lumea l-a observat şi l-a comentat. Cînd intram în vreo încăpere sau îl vedeam pe trotuarul celălalt era ca şi cum vedeam a caricatură monstruoasă a propriei mele persoane.

Cînd în fine cineva mi-a atras atenţia asupra faptului (întîmplător, soţia mea) şi m-am uitat întrebător la el, sperînd să spună ceva, el a dat pur şi simplu din cap, oarecum nervos, dar nu prea şi doar încruntîndu-se, ca şi

cum ar fi spus : A, asta ! Ce amănunt fără nici o importanţă !

Presupun că s-ar putea să vă impresioneze tot ca un amănunt şi pe dvs. Dar aş vrea să adaug că în prezent, după trecerea atîtor ani, lumea este înclinată să creadă că eu l-am copiat pe Charles, că m-am modelat după el. Acest fapt spune totul în privinţa felului cum ne judecă lumea pe noi doi.

Şi lucrul acesta mă roade.

Acum să vă relatez un episod din vara trecută. S-a întîmplat ca soţia mea şi cu mine să trecem printr-o scurtă perioadă de neînţelegere. Eram amîndoi surmenaţi din cauză că munciserăm mult. Am căzut de acord să ne petrecem vara separat. Ne dădeam seama că ne aflam pe panta lunecoasă a divorţului. Ne certaserăm, avuseserăm discuţii şi ne făcuserăm reciproc scene, cele obişnuite în asemenea cazuri, şi aş spune că eram şi complet epuizaţi emoţional. Hotărîse să se ducă la mama ei în Scoţia, lăsînd copiii în seama unor prieteni, care, întîmplător, au fost soţii Watkins. Amîndoi ne-au fost de un ajutor colosal în toată perioada respectivă. Charles a dus-o cu maşina pe Nancy la mama ei. Nancy era într-o stare nervoasă extremă după cum, de altfel, a fost prima care a recunoscut-o. Acum găsesc că e foarte greu să descriu cele întîmplate, pentru a le înfăţişa în toată importanţa lor. Charles, departe de a face mutre, s-a purtat excelent. Nancy spune că a fost amabil şi de mare ajutor. Dar chiar înainte de a ajunge în Scoţia devenise foarte amărîtă

din cauza atitudinii lui Charles, care îi repeta că cearta noastră era insignifiantă. El era absolut sigur că ne vom împăca pînă la sfîrșitul anului — și chiar dacă nu ne împăcam, n-ar fi fost nimic cu asta. Trebuie acum să mă refer la Felicity, soția lui. Relațiile mele cu ea sînt de mare preț. O cunosc de cînd era o fetiță. Nu sînt îndrăgostit de ea și nici n-am fost vreodată, dar ne-am simțit întotdeauna apropiați și dacă nu am fi căsătoriți fiecare cu altcineva, ne-am potrivi foarte bine împreună. Soția mea a știut întotdeauna de acest lucru și tot așa și Charles, nu avem nimic de ascuns.

Mai înainte ca Charles să se întoarcă după ce o dusese pe Nancy la mama ei, a rămas și el acolo două zile și în tot acel timp s-a comportat impecabil, luînd partea lui Nancy împotriva mamei ei, care o certa mereu foarte aspru, scoțînd-o la plimbare și înconjurînd-o cu tot felul de atenții. Dar o făcea în același timp să se simtă tot mai rău din cauza atitudinii sale — fără a lua în ușor pe față drama familială, dar făcînd să apară acest lucru în mod implicit din comportarea sa. Astfel și-a petrecut o întreagă după-amiază, îmi spuse mai tîrziu Nancy, subliniind necontenit că el ar fi trebuit să se însoare cu ea, iar eu cu Felicity, și totul ar fi fost ca și acum între noi, numai că noi toți sîntem mult prea subiectivi în această problemă. Da, „noi toți sîntem mult prea subiectivi în această problemă". Se referea la însemnătatea căsătoriei. La urma urmei nu sîntem hotentoți. În orice caz, Nancy aproape înnebunise din cauza lui. Ea îmi povestește că era îndemnată să-și considere întreaga viață de pînă atunci ca o adevărată prostie, și că ea nu apărea cu nimic mai importantă decît o pisică sau o cățea. Oricum, *ajunse* într-o stare de mare tulburare sufletească. În cele din urmă, Nancy țipă la el să plece de acolo și să o lase în pace. Desigur, și-a cerut după aceea iertare, în urma insistențelor mele, deoarece Charles fusese foarte cumsecade, după cum fusese și Felicity. Mai tîrziu, Nancy mi-a spus că adevărata criză prin care trecuse în vara aceea nu a fost faptul că m-a lăsat singur, ca să ne liniștim fiecare, ci acele patru sau cinci zile petrecute în tovărășia lui Charles. Dacă ar mai fi rămas cu ea, și-ar fi tăiat beregata, și ar fi făcut acest lucru chiar și atunci dacă putea crede că faptul ar fi prezentat vreo importanță pentru cineva.

Am ales această ultimă întîmplare fiindcă și ea arată ceva destul de fundamental în caracterul lui Charles. Totul se datorează faptului că nu-și exprimă nici sentimentele cele mai comune. Poate acestea nu sînt atît de importante pe cît le considerăm noi. Dar poate l-aș respecta mai mult pentru atitudinea lui, dacă aș crede că aceasta ar fi rezultatul unui conflict, dacă el s-ar fi *gîndit* vreodată la atitudinea pe care să o adopte sau măcar ar fi suferit din cauza ei, arătînd astfel că această trăsătură nu aparține firii sale.

Şi acum o ultimă întîmplare. În primăvara acestui an am avut o petrecere la noi acasă care mi-a lăsat o impresie foarte neplăcută, poate şi fiindcă am ajuns să mă simt prost oriunde se află şi Charles. Eram de faţă eu, soţia mea Nancy, Charles, Felicity şi cîţiva alţi membri ai echipei noastre — aşa cum îmi place mie să numesc catedra — şi un profesor în vizită din America. Nu-mi place să mă gîndesc că trebuie să facem mare caz de vizitele unor oaspeţi străini, dar pe de altă parte există şi ceea ce se numeşte tact. Profesorul american era la prima sa vizită în ţara noastră şi spera — şi poate chiar să reuşească — să predea timp de un an în cadrul facultăţii noastre. Ei bine, Charles s-a purtat revoltător. Am crezut la un moment dat că era beat, deşi el nu bea niciodată. Cel mai simplu lucru este să spun că s-a comportat ca un student, dacă mi se permite să fac această comparaţie demodată, dar eu unul nu sînt dintre aceia care se mîndresc că flatează tineretul. Charles n-a fost nici măcar spiritual aşa cum e foarte adesea. A apărut grosolan şi prost crescut într-un mod foarte prostesc. Autorii clasici erau pentru el „vorbe goale" şi cursul pe care îl propusesem împreună cu Charles să-l ţină oaspetele era „lături". Şi aşa mai departe. Cred că epitetele lui erau foarte limitate, dar acesta este şi caracterul umorului studenţesc.

Dacă eu unul aş fi reacţionar şi inaccesibil în privinţa ideilor noi, ar fi mai uşor de înţeles, dar nu sînt. Nu-mi pot reaminti să fi refuzat

vreodată să-l ascult pe Charles sau pe altcineva cînd prezintă un punct de vedere nou. Dar cum spunea că tot ce se predă sub titlul de Clasici este doar mîncare pentru porci, de la un capăt la altul, că niciodată nu a fost altceva, şi că nu avem nici cea mai mică idee despre învăţăturile lui Platon, Socrate, Pitagora — sau ale altora, continuînd apoi numai în felul acesta — ei bine, faptul m-a silit să-l opresc scurt şi aspru de mai multe ori în timpul serii, ceea ce l-a făcut să plece acasă devreme. Felicity, soţia lui, era enervată şi nu a plecat împreună cu el.

Ziua următoare a venit la mine solicitînd împuternicirea să planifice activitatea trimestrului următor pe baza unor idei faţă de care nu vedeam nici un fel de motive serioase care să justifice adoptarea şi dezvoltarea lor — e destul să spun că punctul lui de vedere însemna condamnarea dintr-o dată a unor generaţii întregi de erudiţi. Îmi spuse că nu era nimic rău în asta. Că este un fapt istoric obişnuit ca idei care au fost valabile timp de secole să dispară peste noapte. Aş putea spune că lui Charles îi place foarte mult să vorbească în termeni de secole, dacă nu chiar milenii, ceea ce e totdeauna semnul unei minţi leneşe, după părerea mea. Totuşi l-am întrebat ce l-a făcut să aibă atîta încredere în judecata lui — sau am spus cumva că era numai un sentiment de îngîmfare ? — ca să vorbească despre opera unor erudiţi infinit superiori lui, în modul în care vorbea. Chiar nu simţea nici o mustrare de conştiinţă ? Mi-a

răspuns că nu, și că era ceva „absolut evident pentru orice minte fără prejudecăți", că el avea dreptate.

Trebuie să mărturisesc că ne-am certat rău. Cred că a fost prima ceartă pe care am avut-o vreodată — lucru cu adevărat de mirare. Vorbea însă insultător și batjocoritor. În mod obișnuit este destul de afabil sau pare să fie indiferent. Eu eram calm — de fapt sînt un om calm. Charles deveni tot mai dezagreabil. Înțelegeți că în tot ce spunea se simțea implicația evidenței că el avea dreptate și că puteam să văd și eu acest lucru dacă nu aș fi fost stupid. În cele din urmă i-am spus să plece mai înainte ca să nu-mi ies din fire.

În dimineața următoare mă chemă la telefon — ca și cînd nu se întîmplase nimic. Nu veni cu nici o explicație. Atitudinea lui, ca întotdeauna, arăta că ceea ce fusese un incident fără importanță acum trecuse. Nu vroia să recunoască faptul că nu avusese dreptate. Nici măcar că eu fiind neînduplecat în greșeala mea, el fusese silit să se conformeze punctului meu de vedere — deși cred că acest lucru apărea implicit din purtarea lui. Nu! Atitudinea sa spunea că nu se întîmplase absolut nimic important. Totuși comportarea lui era clar intolerabilă, deoarece ceea ce spusese în prezența unui coleg american, care probabil urma să lucreze împreună cu noi, însemna nu numai condamnarea colectivului nostru și muncii acestuia, și desigur și a carierelor noastre, inclusiv a lui însuși, dar și a tot ce era erudiție în domeniul nostru de activitate, unanim apreciată pînă în prezent. Sau, în orice caz, condamnarea celei mai mari părți a acesteia. După atitudinea lui agresivă și revoltătoare din ajun, acum propunea pe un ton degajat să ne întîlnim și să discutăm organizarea unei serii de conferințe publice pe care doar cu o zi mai înainte refuzase să le ia măcar în considerare și în privința cărora se exprimase peste măsură de insultător. Comportarea lui părea să spună: Îmi pare rău că am fost puțin indispus aseară, dar mă durea capul.

Nu știu dacă reușesc să vă redau savoarea acestui incident neobișnuit.

Nu cred că este nevoie să vă mai relatez și alte întîmplări, deși există o gamă infinită de exemple asemănătoare.

În momentul de față mă găsesc în starea sufletească obișnuită; dar cînd mă gîndesc la Charles — el mă silește să reflectez la ce înseamnă să-ți placă sau să-ți displacă cineva. Întotdeauna am fost prezenți unul în viața celuilalt. Avem prieteni comuni. Am părerea bine cîntărită că Charles Watkins este un om care aduce numai distrugere. Un caracter negativ este poate un termen mai potrivit. Simt că mi se pune un nod în gît cînd îl întîlnesc și chiar de mult prea multe ori simt că mă exasperează. Din toate acestea am tras concluzia că nu știm prea mult în ceea ce privește relațiile dintre oameni.

Cu deosebită considerație,

JEREMY THORNE

P.S. Sper să mă ţineţi la curent dacă mai este ceva cu care vă pot fi de folos. Cred că nu mai este nevoie să vă spun că aş face orice pentru Charles. Mi-a venit o idee : nu ştiu dacă nu vi s-a adresat Constance Mayne, sau dacă numele ei v-a fost cumva menţionat. A fost amanta lui Charles, sau poate că mai este încă. A fost totodată una dintre studentele lui. Nu am nimic de criticat în privinţa comportării lui deoarece nu i-a devenit amantă decît după ce a încetat de a-i mai fi studentă. În acelaşi timp precizez că nu sînt un moralist. Vă spun acestea fiindcă nu cred că Felicity ştie ceva despre existenţa ei. Dacă socotiţi că acest fapt poate ajuta cu ceva, scrieţi-mi şi vă voi procura adresa ei. Se găsea la Birmingham cînd am auzit ultima dată de dînsa.

Stimate domnule doctor Y,

Oare pot să vă fiu „de ajutor“ pentru „însănătoşirea“ lui Charles Watkins ? Nu ştiu. Da, îl cunosc, chiar foarte bine. Cît de delicat sînteţi ! Am fost amanta lui. Desigur că ştiţi acest lucru, căci altfel de ce mi-aţi fi scris ? M-ar interesa să ştiu cine v-a spus, dar nu mă aştept să-mi spuneţi. Să trecem acum la Charles... şi-a pierdut memoria ? Nu-şi poate aminti cine este ? Îmi pare foarte rău să aflu asta, dar în ce măsură mă priveşte acest lucru pe mine ? Să nu credeţi că nu sînt cinstită. Aş fi vrut mult să mă privească, dar, după cum stau lucrurile, cred că ar trebui să o întrebaţi pe Felicity Watkins, soţia lui. Presupun că aţi făcut acest lucru. V-a spus ea să luaţi legătura cu mine ? Dacă este aşa, atunci să ştiţi că m-aş fi aşteptat din partea ei ! Ce vreau să spun este că aşa ceva ar fi nemaipomenit de nobil şi mai presus de orice emoţii normale omeneşti şi ar corespunde felului de a fi al lui Charles. Sînt sigură că faptele neplăcute se şterg cu timpul. Se spune că oamenii căsătoriţi ajung cu vremea să semene unul cu altul, dar, desigur, eu nu am cum să ştiu.

După (credeţi-mă) o adîncă chibzuinţă vă trimit pur şi simplu alăturata scrisoare. E o scrisoare pe care i-am scris-o lui Charles. Scrisoarea a fost şi ea scrisă după o adîncă chibzuială. Ani întregi de chibzuinţă ? Aş fi putut să scriu această scrisoare cu mulţi ani mai înainte de a o fi scris, dar am fost o proastă şi n-am scris-o.

I-am trimis scrisoarea (scrisoarea alăturată) la adresa lui de acasă. Nu din răutate, dar nu aveam o altă adresă. A venit să mă vadă urgent. Cînd spun urgent, vreau să spun din punctul lui de vedere. Trecuseră vreo zece zile. A venit cu trenul la Birminghan. Mi-a adus cu el scrisoarea. A fost, cum se spune, într-o vizită cu bune sentimente. A rămas peste noapte. De ce nu ? Vechile obiceiuri se sting greu. Cînd a plecat dimineaţa următoare, scrisoarea fusese lăsată pe noptiera mea. Important este, dar nu aştept să vedeţi faptul ca atare, că el nu o lăsase intenţionat, sau pentru comentarii după plecare — la urma urmei ne referiserăm la conţinutul scrisorii în seara precedentă. Ca să prezint faptul într-un mod delicat. Nu. A uitat-o. Îi ieşise complet din minte. Aşadar, profit

de această ocazie ca să i-o restitui prin intermediul dumneavoastră. S-ar putea să-i placă să-și reîmprospăteze memoria — cînd și-o va recăpăta.

Îmi pare rău că nu vă pot fi de nici un ajutor.

Cu bune sentimente,

CONSTANCE MAYNE

Dragă Charles,

Nu te alarma, aceasta nu e una din acele scrisori prostești, miorlăite și plîngăcioase pe care ți le-am scris după ce ai hotărît că te săturaseși de mine. Nu te teme, sînt foarte departe de starea aceea acum. M-am trezit azi-dimineață și m-am gîndit că s-au împlinit trei ani în această lună iunie de cînd m-ai părăsit.

Gîndul la tine
Atît de scump și devotat
Timp de mulți ani triști
M-a făcut să plîng,
Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, Hî.

Mi-am dat seama că departe de a plînge, departe de așa ceva, fusesem cuprinsă de una din vechile mele mînii grozave, o veche turbare strașnică. Furie. Îmi dau seama, Charles Watkins, că sentimentul pe care îl încerc pentru tine nu e unul de jale și plîns. Te urăsc. Mai mult decît atît, pur și simplu nu pot uita absoluta ta absurditate blestemată.

Dă-mi voie să-ți spun acum o poveste. A fost odată o tînără studentă serioasă și idealistă, înscrisă la Literatură și Limbi, care s-a dus, Dumnezeu s-o aibă în grija sa, la o prelegere, o *Introducere în civilizația Greciei antice* și l-a auzit pe un profesor nebun susținînd că există o singură literatură și o singură limbă și anume greaca (veche nu modernă). Puterea sa de convingere a fost atît de mare, încît această studentă idioată a renunțat la minunata și folositoarea sa Literatură și franceză, spaniolă și italiană și s-a transferat la Inutila Grecie antică, numai fiindcă acest profesor i-a spus așa. Au trecut trei ani în care timp această idioată de studentă a nădușit și a luat note mari numai de dragul unui zîmbet aprobator sau două, din partea Profesorului Nebun. În ziua în care a aflat că și-a luat diploma de licență, iată că această Proastă studentă se află la Londra, iar Profesorul Nebun ține o conferință la televizor despre Grecia, leagănul civilizației europene. Cînd se referea la un element Intelectual și cînd la unul Moral, și continua așa mereu, dar nu spuse nici un cuvînt măcar despre condiția femeilor, observă proasta Studentă Femeie, ca să nu mai pomenim nimic de Sclavii din acel paradis al Superiorității Morale care era Grecia antică. Studenta tîmpită a luat un taxi, în timp ce conferința la televizor se apropia de sfîrșit, și s-a dus la Televiziunea Britanică, iar în momentul în care profesorul ieși din clădire, arătînd, vai ! cît se poate de Clasic și Zăpăcit, în haine de tweed de proastă calitate, ținînd în mînă o pipă, chipul lui exprimînd un farmec sever și avînd

și alte asemenea atribute, îi spuse : „În toată conferința nu a existat nici măcar o singură vorbă despre Femei sau despre Sclavi". Auzind aceste cuvinte Profesorul Nebun i-a răspuns : „A ! Tu ești Connie ? Frumoasă reușită ! Felicitări pentru rezultatul obținut la licență ! Așadar, te interesează problema Femeilor și Sclavilor, nu ? Dar tu ce faci pentru ei ?" Studentei Tîmpite i-au trebuit cinci secunde de amețeală uluitoare ca să înțeleagă aluzia profesorului și-i spuse : „Aveți dreptate, ați nimerit ținta". După care ea a refuzat să se mai întoarcă la Universitate spre a-și lua titlul de *Master* în Arte și probabil să meargă mai departe pentru a-și lua doctoratul și apoi tot înainte, *ad infinitum*. În schimb s-a dus la Birmingham, s-a angajat într-o fabrică unde femeile făceau recipiente din plastic pentru detergenți, a constatat că erau într-adevăr Sclave, fiind totodată și femei, a inițiat tulburări și conflicte cu conducerea fabricii, a devenit conducătoare sindicală și după trei ani s-a dus la Cambridge să comunice vestea Profesorului Nebun. „Sînt de acord și am făcut asta", a spus ea răspicat și i-a povestit totul, trei ani grei, chiar foarte grei, chiar foarte, foarte grei, trudind, făcînd o muncă grea afurisită și de neîndurat pentru femeile din Birmingham care confecționau recipiente de plastic pentru detergenți. El își scoase pipa din gură și spuse : „Frumoasă treabă, într-adevăr !" Apoi adăugă : „Hai să facem dragoste".

Da, știu bine cînd să rîd sau să plîng. În dimineața aceasta rîd și Dumnezeu știe că era

și timpul. Așa începe marea dragoste a secolului, la Birmingham în cea mai mare parte a timpului, dar un Profesor de limbi Clasice cunoscut și ocupat, avînd o soție și doi băieți, nu are prea mult timp pentru amuzamente, așa că Proasta Șefă Sindicală cu greu își vede Iubitul. Între timp, aceeași Tîmpită Șefă Sindicală are un drăguț, o dragoste devotată și Constantă, el fiind Șeful Sindical la Secția Articolelor Confecționate de Bărbați, unde Bărbații fac cutii din plastic pentru radiouri cu tranzistori, întrucît fiind Bărbați și prin urmare mai înaintați și evoluați, ei pot să fixeze acele dificile comutatoare și șuruburi și mînere și alte lucruri mult mai complicate decît recipientele pentru detergenți. Acest tînăr drăguț credincios și iubitor capătă un picior în spate de la Tîmpita Șefă Sindicală din cauza Marei Iubiri a Secolului. Părăsită și singură, ea spune plîngînd : „Hî, Hî, Hî, Hî, însoară-te cu mine", și el răspunde, Profesorul Nebun răspunde : „Nu fi absurdă". „Unde sînt jurămintele tale, dragostea ta, pasiunea ta ?" întreabă ea plîngînd. El îi răspunde : „Oricine crede un cuvînt măcar din cele cîte i se spun în pat merită ceea ce capătă".

Cum vine asta din partea unui Profesor Universitar ?

„Dar mi-am schimbat viața de două ori pentru tine", țipă ea suspinînd, plîngînd, tînguindu-se.

„Nimeni nu ți-a cerut s-o faci", spuse el scoțîndu-și pipa din gură pentru a vorbi.

„Ce să mă faaac!“ se tînguie ea. „Am renunțat la iubitul care îmi era credincios, corect și sincer, Conducătorul Sindical, totuși pe tine nu pot să te am, viața mea e goală și vreau să am și eu o familie“.

La acestea el îi răspunse :

„Ei, și ce te împiedică ?“

Îți închipui că fata a înțeles acum ? Îți închipui asta, nu ?

Ei bine. Ai să-ți amintești discuția aceasta, dacă vei avea cumva timp să ți-o amintești, ca pe o îngrămădire de litere pe care le-am scris neglijent. Dar, de fapt, în timpul acela mă gîndeam : Ce mă *împiedică* oare ? Deoarece, după cum se întîmplase, eram însărcinată, deși nu eram încă foarte sigură de aceasta.

Așadar m-am înapoiat la Birmingham, am avut un fiu voinic, de trei kilograme șapte sute, păstrîndu-mi slujba mai mult sau mai puțin tot timpul și fiind ajutată de cîteva muncitoare binevoitoare și iubitoare de la secțiunea recipientelor din plastic pentru ambalaje. Faptul s-a petrecut acum doi ani.

Hî, Hî, Hî, Hî, Hî, în tot acest timp.

Da, copilul are doi ani și se numește Ismael, cum îți place *asta ?*

Nu ! Nu vreau nimic de la tine. Nimic. Dacă vrei să vezi băiatul, perfect. Dacă nu vrei, perfect.

Nu-mi pasă.

Pot să mă descurc singură ; îți mulțumesc foarte mult.

Asta e ce mi-a trecut de fapt prin minte. Da ! E adevărat și cînd îți spun că *îți mulțumesc foarte mult*, vorbesc serios. Nu am nevoie de nimeni. Nu ! Eu nu ! Plec din Birmingham săptămîna viitoare și-mi voi petrece vara la o mătușă binevoitoare din Scoția, unde voi preda limba Greacă unor idioți prost îndrumați care și-ar putea întrebuința timpul mai bine, învățînd cu folos italiana, franceza și spaniola, limbi pe care, vai, nu sînt calificată să le predau nimănui, mulțumită de o mie de ori tot ție. Nu ! Nu te învinovățesc pe tine, să mă ia naiba dacă te mint !

Am auzit ieri de la un vechi coleg de facultate că spui peste tot că autorii Clasici sînt doar o înșelătorie învechită, că toată învățătura contemporană despre ei e o mare înșelăciune și că nimeni nu înțelege ce este cu ei. În afară de tine, bineînțeles. Felicitări. Da ! Felicitări ! Nu mă miră că ți-ai pierdut glasul — așa îmi spune o păsărică ? — și nu poți scoate un sunet !

Ți-am spus, ești absurd.

Cu toată ura. Îți spun asta foarte serios.

CONSTANCE

Stimate domnule doctor X,

Pot foarte ușor să răspund la întrebarea dvs. Da ! Charles Watkins a venit să mă vadă la mijlocul lunii august, vara trecută. Era seara tîrziu. Cred că într-o miercuri, dar mă tem că nu-mi amintesc exact.

A dumneavoastră,

ROSEMARY BAINES

Stimate domnule doctor Y,

După ce am expediat scrisoarea, de fapt cele două scrisori, mi-am amintit un lucru despre Charles, pe care probabil că ar trebui să-l cunoașteți.

Este privitor la război. Desigur, pentru mine e ceva din vremuri vechi, dar aproape din momentul cînd am început să-l cunosc mai îndeaproape pe Charles, m-am gîndit că războiul nu i-a făcut deloc bine. Am întîlnit o dată un prieten al lui Charles (eram cu Charles) care mi-a spus că acesta i-a spus că el — adică Charles — a hotărît la începutul războiului că nu va supraviețui. A fost în mari primejdii. Prietenii lui, adică oamenii alături de care a luptat, au fost toți omorîți în preajma lui în două rînduri. El a fost singurul care a rămas în viață dintr-un grup întreg. O dată în Africa de Nord și a doua oară în Italia. Cînd a ajuns la sfîrșitul războiului, nu-i venea să creadă că a scăpat cu viață. A trebuit să se îndemne să creadă că va trăi mai departe, a spus acel prieten, care se numește Miles Bovey. Vă pun în acest plic adresa lui fiindcă ar fi mai bine să-l întrebați pe el. Mi-a relatat că Charles a trecut printr-o lungă perioadă de timp, la sfîrșitul războiului, cînd nu mai voia să trăiască. În vremea aceea bea. Așa mi-a spus Miles, dar eu una nu l-am văzut niciodată bînd mai mult decît de obicei. Ulterior Charles s-a înapoiat la universitate. El mi-a spus odată ceva ce mi-a rămas în minte. Mi-a spus că niciodată de la război încoace nu a putut să creadă că oamenii găseau cu adevărat importante lucrurile pe care afirmau că le găsesc importante. A susținut că trebuise să învețe „să joace jocuri mici“ și mi-a spus că Miles Bovey era „singurul om care l-a înțeles cu adevărat vreodată“. L-am întrebat ce fel de „jocuri mici“ și mi-a răspuns : „Toată fierberea asta blestemată“. Nu mai e nevoie să adaug că l-am întrebat : „Și dragostea intră în asta ?“ Nu-mi aduc aminte ce mi-a răspuns.

Cu stimă,
CONSTANCE MAYNE

Stimate domnule doctor Y,

Vă mulțumesc pentru amabila și lămuritoarea dumneavoastră scrisoare. Nu mi-a fost posibil să înțeleg prea mult din scrisoarea domnului doctor X.

Da ! Presupun că s-ar putea spune că Charles Watkins nu a fost „el însuși“ în seara aceea, dar trebuie să vă amintiți că ceea ce știam eu despre dînsul la acea dată se limita la faptul că îl auzisem conferențiind și mai auzisem cîteva observații despre el făcute de cîțiva prieteni comuni.

Nu pot să spun dacă acea conferință a însemnat ceva deosebit pentru el. A fost însă, fără îndoială, importantă pentru mine. I-am scris o lungă scrisoare spunîndu-i cît a fost de importantă, și de ce. Poate scriind scrisoarea am făcut o greșeală, dar privind înapoi nu-mi pare rău. Uneori trebuie să luăm riscul de a pune în încurcătură lumea cerînd mai mult de la oameni decît vor să dea — sau ne pot da. Scrisoarea mea a însemnat o solicitare.

Desigur că știam asta. Dumneavoastră ați putea întreba : ce i-am scris în acea scrisoare ? Dar pentru a răspunde la aceasta ar însemna să scriu aceeași scrisoare încă o dată. Este de ajuns să vă comunic că l-am auzit conferențiind și că lucrurile pe care le-a afirmat m-au făcut să gîndesc într-un fel nou. Sau să trăiesc viața într-un fel nou. Desigur, nu într-un fel exterior impresionant. Nu mi-a răspuns la scrisoare. M-am gîndit o dată sau de două ori să-i scriu din nou pentru cazul că prima scrisoare nu i-a parvenit. Dar nu aveam nici un motiv să presupun că nu o primise. Am ajuns la concluzia că scrisoarea mea fusese lipsită de tact sau poate inoportună și că, prin urmare, nu pot primi nici un răspuns din partea lui.

Stam în seara aceea într-un mic restaurant grecesc din Gower Street, unde mă duc adesea. Frederick Larson, arheologul, era și el cu mine. Deodată Charles a intrat înăuntru și s-a așezat la masa noastră spunînd : „Mi-am închipuit că vă pot găsi aici“.

Faptul nu era chiar așa ciudat după cum se pare. În primul rînd știa unde locuiesc fiindcă *primise* scrisoarea și fusese la locuința mea să vadă dacă sînt acasă. Cînd a constatat că nu eram, a pornit pe străzile din apropiere să vadă dacă nu eram cumva în vreo bodegă sau restaurant, după cum chiar eram.

Sosirea lui în modul acela neobișnuit se potrivea însă cu ciudățenia generală a comportării sale. La început, atît Frederick cît și eu am crezut că e beat. Apoi că s-ar putea să pară astfel din cauza marijuanei, sau și mai

rău. Frederick l-a îndemnat să mănînce ceva ; atunci am constatat că hainele lui aveau acel aspect de învechit și soios, foarte neconvingător, pe care îl capătă hainele care apar soioase cînd sînt în mod evident haine care de obicei sînt păstrate curate. Deoarece el nu e omul pe care cineva s-ar aștepta vreodată să-l vadă îmbrăcat în hainele în care a dormit, faptul m-a împiedicat să văd de la început că tot ce purta avea o tentă de murdar și că avea urme de murdărie pe mîini. Degaja în același timp și un miros persistent, învechit.

La început a refuzat de mai multe ori să mănînce, sau mai curînd părea să nu fi auzit cînd i s-a oferit acest lucru. Apoi a început să mănînce niște chifle care erau pe masă și atunci Frederick pur și simplu i-a comandat ceva fără să-l mai întrebe ; cînd i s-a adus mîncarea am văzut că era foarte flămînd. Vorbea tot timpul într-un mod dezlînat. Nici nu știu despre ce. Avea totuși înțeles ceea ce spunea. Pălăvrăgea ca și cum amîndoi eram foarte vechi prieteni de-ai lui și eram în stare să-i înțelegem toate aluziile la diferite persoane și locuri. Ceea ce făcea totul mai puțin extraordinar era că amîndoi ne simțeam vechi prieteni cu el, deoarece vorbiserăm despre dînsul foarte mult între noi. Se referea la anumite călătorii pe care se gîndea să le facă și chiar părea să creadă că vom merge împreună cu el. Desigur, atunci ne-am dat seama că nu era „el însuși“ — așa cum se spune.

Cînd s-a terminat masa l-am invitat acasă la mine. Am mers toți trei pe jos. Nu erau

decît vreo două sute de iarzi pînă acolo. În apartamentul meu a rămas în picioare tot timpul. Era neliniștit și se plimba prin cameră uitîndu-se foarte atent la toate obiectele, examinînd suprafața pereților și așa mai departe. Dar aveam impresia că uita sau pierdea interesul pentru obiectul pe care îl cercetase foarte atent, imediat ce îl lăsa din mînă. Această situație a durat cam două sau trei ore. Vorbea despre eliberarea sa din capcană, ieșirea din închisoarea în care se afla, evadare, — lucruri de felul acesta. Și nu ni se păreau atît de ciudate, după cum ați crede poate, că ar fi trebuit să ne pară, deoarece gîndurile noastre urmau linii asemănătoare — sau păreau să fie la fel, dar sînt sigură că ați constatat deseori că cineva poate vorbi ceasuri întregi, chiar zile întregi, chiar o viață întreagă, cu un prieten și să descopere că vorbele folosite între ei reprezintă lucruri foarte diferite.

Nu am nici o posibilitate de a cunoaște cît de adevărate îi apăreau lui Charles în seara aceea închisorile, plasele, cuștile, capcanele despre care vorbea. Dacă poți să denumești un șir de cuvinte atît de lipsite de legătură între ele și folosite la întîmplare drept „vorbire“. Eu și cu Frederick Larsen avem sensuri foarte precise pentru asemenea cuvinte. Dar Charles? Nu pot spune. La un moment dat, cînd ieșise din cameră (observase brusc că mîinile îi erau murdare și s-a dus să și le spele), am discutat cu Frederick dacă era cazul să chemăm un doctor sau nu, și am decis că nu.

Nu ne-a părut incapabil să-și dea seama de ce se întîmplă cu el. Poate că am greșit — la urma urmei aveam dovada hainelor sale soioase și a nevoii sale evidente de hrană, ca și starea sa de tensiune și epuizare generală. Dar personal nu cred că starea de criză a unor oameni trebuie să fie oprită, sau înlăturată cu medicamente sau cu somn forțat sau cu pretenția că nu ar fi o criză, iar în cazul cînd într-adevăr există o criză, aceasta trebuie să fie ascunsă, sau mascată sau luată în ușor. Sînt sigură că alte persoane, și vor fi dintre aceia pe care doctorul ar putea să le considere persoane de răspundere, ar fi chemat un doctor să vină și să-l ia pe Charles în îngrijirea lui — scuzați-mă că pun problema în felul acesta. Dar starea lui mintală — în măsura în care o puteam aprecia — nu mi-a părut totuși diferită de a mea în anumite momente ale vieții mele pe care le-am găsit cît se poate de stimulatoare pentru gîndire și prețioase.

Și apoi, am vrut să-l ascult vorbind mai departe. Dacă observațiile lui erau poate împrăștiate, exista totuși o logică internă în ele, un fir conducător, care la început apărea ca repetarea unor anumite cuvinte sau idei. Uneori se părea că sunetul, și nu sensul unui cuvînt sau al unei silabe dintr-o propoziție, dădea naștere propoziției sau cuvîntului următor. Cînd se întîmplă așa ceva, faptul face impresia de superficialitate, „zăpăceală“ sau demență. Dar trebuie poate să începem să ne gîndim la relația dintre sunetul unui cuvînt și sensul său. Desigur, poeții fac acest lucru tot timpul.

Dar doctorii ? Sunetele, funcția sunetelor în vorbire... nu avem încă nici un mod de a cunoaște — nu-i așa ? — cum poate un flux verbal corespunde unei realități interne, cum pot exprima sunetele o stare ? Dar probabil că acest fel de a gîndi nu va fi considerat de dumneavoastră ca fiind util.

Pe la miezul nopții era clar că mersul obișnuit al vieții avea să exercite o anumită presiune asupra lui Charles. Fiindcă fără așa ceva el n-ar fi făcut nici un gest de retragere. Frederick spuse că trebuie să se ducă acasă. Hotărîrea lui îi atrase atenția lui Charles că era miezul nopții. Ca urmare, au plecat împreună. A fost o plecare automată. Ar fi putut tot așa de bine să mai fi rămas. În stradă i-a spus lui Frederick : „Ne mai vedem pe aici". Și a plecat. Aceasta e tot ce am știut despre Charles pînă ce am primit o scrisoare din partea doctorului X din spitalul dumneavoastră.

Sper că această relatare oarecum imperfectă a acelei seri să poată fi de ajutor. Îmi pare rău că e atît de bolnav. Am ceva în mine care mă face să-l invidiez. Sînt multe în viața mea pe care aș fi foarte fericită să le uit. Mi-e permis să-l vizitez ? Aș vrea să fac acest lucru dacă ar fi de folos.

Cu stimă,

ROSEMARY BAINES

Stimate domnule doctor X,

Sînt, desigur, gata să fiu de ajutor în orice fel ar fi posibil.

Mă vedeam cu Charles Watkins din cînd în cînd în vremea cînd eram școlari. Eram la școli diferite. După ce a început războiul ne-am găsit amîndoi în Africa de Nord. Charles a luat parte la mai multe lupte decît mine. Eu eram la serviciul de informații în acea perioadă, deci mai puțin activ. Ne-am întîlnit din cînd în cînd, dar la un moment dat eu am plecat în Iugoslavia iar el s-a dus în Italia. E adevărat că a avut o viață grea în război, îndeosebi în sensul că a fost repartizat în punctele cele mai dificile pe toată durata războiului : la infanterie și apoi la tancuri. Nu ne-am mai întîlnit pînă la sfîrșitul războiului. În 1945 ne-am întîlnit din nou și am petrecut cîteva luni împreună. Am constatat că eram amîndoi foarte zdruncinați și aveam nevoie de tovărășia unei persoane care să înțeleagă acest lucru. Personal, nu cred că oamenii se pot „schimba" datorită stresului. Din experiență personală cred că anumite trăsături caracteristice se accentuează cu timpul sau sînt scoase în evidență. În acest sens, nu l-am găsit pe Charles Watkins „schimbat" datorită războiului. Dar a fost, fără îndoială, bolnav după război. Aș vrea să-l văd, dacă e posibil. Cred că ar putea să vă ajute comandantul său. El era Generalul-maior Brant-Hampstead din localitatea Little Gilstead, Devon.

Cu stimă,

MILES BOVEY

Stimate domnule doctor X,

Charles Watkins a servit sub comanda mea

timp de patru ani. S-a comportat satisfăcător din toate punctele de vedere, fiind om de răspundere foarte hotărît. A refuzat un timp să fie înaintat ofiţer, deşi am căutat să-l silesc să accepte gradul ; era din cauza prietenilor lui de care nu voia să se despartă.

Lucru de înţeles, dar m-am bucurat cînd s-a răzgîndit, spre sfîrşitul războiului. Faptul s-a întîmplat în timpul campaniei din Italia. A terminat războiul, cred, cu gradul de locotenent ; dar vorbim de fapte de acum douăzeci şi cinci de ani. Îmi pare rău să aud că nu se simte prea bine.

Al dumneavoastră,

PHILIP BRENT-HAMPSTEAD

Doctorul Y : Aş vrea să încerci altceva, domnule profesor. Aş vrea să te aşezi la o masă, să te relaxezi şi să încerci să scrii tot ce-ţi trece prin minte.

Pacientul : Ce anume ?

Doctorul Y : Orice. Orice s-ar putea să ne conducă la ceva.

Pacientul : Firul Ariadnei.

Doctorul Y : Chiar aşa. Să sperăm însă să nu dăm de vreun minotaur.

Pacientul : Dar poate minotaurul se poate dovedi să fie şi el un vechi prieten.

Doctorul Y : Cine ştie ? Vrei să încerci ? O maşină de scris ? Un magnetofon ? Am auzit că eşti un excelent conferenţiar.

Pacientul : Ce de talente am despre care nu ştiu nimic.

Internarea pacientului expiră la sfîrşitul acestei luni. Nu văd nici un motiv pentru care să nu fie transferat, aşa cum s-a discutat mai înainte, la Spitalul North Catchment.

DOCTOR X

Cum pacientul este foarte docil şi înţelegător, dispus să coopereze cu noi, propun ca această îmbunătăţire în starea lui să fie consolidată prin reţinerea lui aici în condiţiile actuale. Mai există un precedent pentru extinderea internării cu încă trei săptămîni.

DOCTOR Y

Stimate domnule doctor X,

Mulţumesc pentru scrisoarea dvs. Sînt foarte fericită că soţul meu se simte mult mai bine. Îşi aduce aminte acum de mine şi de familia lui ?

Cu stimă,

FELICITY WATKINS

Pacientul : Da, încerc, dar nu ştiu despre ce să scriu.

Doctorul Y : Ce-ar fi să scrii despre război ?

Pacientul : Care război ?

Doctorul Y : Ai fost în război, în armată, în Africa de Nord şi Italia. Erai sub comanda unui General maior Brent-Hampstead. Aveai un prieten numit Miles Bovey.

Pacientul: Miles, Milos? Milos, da, cred într-adevăr că... dar e mort.

Doctorul Y: Pot să te asigur că nu e mort.

Pacientul: Toți au fost uciși, într-un fel sau altul.

Doctorul Y: Aș vrea să citesc despre aceste lucruri. Vrei să încerci?

Instruirea a avut loc în cortul comandantului. N-am știut pînă ce nu am ajuns acolo la ce să mă aștept. Mi se spusese că am fost ales într-o misiune specială, dar nu și în ce constă misiunea. Nu aveam nici cea mai mică idee că trebuia să fie în Iugoslavia. Aliații îl sprijiniseră pînă atunci pe Mihailovici. Circulaseră zvonuri de cîteva luni că Mihailovici îl sprijinea pe Hitler și că Tito reprezenta adevărata opoziție căreia trebuia să-i acordăm tot ajutorul pe care îl puteam da. Se știa puțin despre el, iar situația în Iugoslavia era confuză, vechile dușmănii provinciale și religioase fiind soluționate luînd ca paravan lupta dintre Tito și Mihailovici.

Campania pentru sprijinirea lui Tito a pornit întîi din partea Stîngii. În cele din urmă Churchill s-a hotărît să intervină. A trecut peste capetele militarilor ca să dea ascultare sfatului celor de stînga, mai bine informați despre Iugoslavia. Se stabilise să intrăm în legătură cu partizanii lui Tito și să-i facem să aibă încredere în noi, aliații, în special Anglia, convingîndu-i că noi nu-l vom mai sprijini pe Mihailovici sau vreo altă mișcare cu tendințe naziste. Aveam să oferim partizanilor arme, oameni și utilaj militar. Dar la acea vreme nu se știa exact unde erau partizanii. Se hotărîse să fie parașutate cîteva grupe formate din oameni de-ai noștri unde se credea că se află partizanii.

Fuseserăm convocați douăzeci în cortul Comandantului în noaptea aceea. Fuseserăm aleși pentru diferite calități. Dar toți vorbeam franceza sau germana sau ambele limbi. Toți știam să schiem, iar în viața civilă puteam fi declarați ca fiind sportivi. Cei mai mulți nu ne cunoșteam unii cu alții. Ședeam alături de un om care în timpul perioadei de instrucție îmi deveni prieten apropiat. Numele său era Miles Bovey.

În timpul lunii următoare am fost antrenați în toate felurile, întăriți fizicește, instruiți în parașutism, învățați cum să folosim aparatul de radio și utilajul respectiv și ni s-au dat cunoștințele necesare despre istoria țării, cu referiri speciale la conflictele regionale și religioase, cu care, desigur, aveam să ne confruntăm.

La instructajul final numărul nostru a fost redus la doisprezece. Doi oameni muriseră la exercițiile de sărituri cu parașuta. Un altul se țicnise și era în mîinile psihiatrilor. Au existat și alte accidente, destul de banale, o gleznă scrîntită, un umăr dislocat, dar suficiente pentru a face pe cineva inapt pentru parașutări și solicitările grele ce urmau după aceea.

Miles Bovey și cu mine trebuia să fim împreună. Trebuia să fim parașutați în munții Bosniei, spre a-i contacta acolo pe partizani.

Instructajul final urmărea să ne învețe cum să supraviețuim dacă nu luam imediat legătura cu aceștia. De asemeni să ne dea instrucțiuni cum să ne comportăm în cazul cînd aveam să fim prinși de germani sau de grupuri locale de denunțători în slujba germanilor. Fiecare dintre noi a primit cîteva pilule cu otravă care trebuiau luate în caz de nevoie extremă. Implicit, la ultima noastră ședință de instructaj apărea ideea că trebuia să rezistăm torturii, dacă eram prinși, să nu ne lăsăm învinși. Ideea că o ființă omenească nu poate rezista torturii și metodelor psihologice — și să nu i se ceară prin urmare acest lucru —, încă nu fusese general acceptată. Nu-mi aduc aminte ca această idee să fi fost formulată nici măcar în mod indirect vreodată în timpul cît am luptat în război. Eu unul nu aș fi aprobat tortura niciodată și dacă aș fi auzit de cineva folosind-o m-aș fi revoltat. Și totuși tortura a fost și este ridicată la înaltul său nivel de practică rafinată oriunde a ajuns sau s-ar putea să ajungă războiul. Ne aflam în situația unor țărani într-o societate tehnologică. Credeam încă în puterea eroismului înfruntînd situații oricît de imposibile. Știu că există într-adevăr oameni care rezistă la tortura aplicată în condiții imposibil de îndurat, iar înspăimîntătoarele modalități de constrîngere au făcut să crească mila pentru cei ce le suferă : fiecare soldat care ar putea să fie torturat știe prea bine că dacă nu poate rezista, dacă cedează torturii, nu înseamnă că este laș sau mișel și

că nimeni nicăieri nu-l va socoti astfel. Asta înseamnă Progres.

Pot să-mi amintesc foarte limpede închipuirile mele din timpul acelor cîteva zile de așteptare : fantasmagoriile care sînt modul cel mai folositor de pregătire pentru situațiile grele sau pericolele apropiate. Fantasmagoriile — sau planurile mele — ar fi putut fi produsul unor povești de aventuri pentru băieți sau ale binecunoscutului roman *Beau Geste* [1]. Ticăloșia, scîrboșenia celulei infecte, cumplita chinuire psihologică a torturii moderne m-ar fi luat complet nepregătit dacă aș fi avut ghinionul să fiu prins.

Miles Bovey și cu mine am fost parașutați pe o noapte întunecoasă și foarte rece într-un întuneric absolut. Am fi putut cădea într-un pustiu, sau în mare — sau să fim aruncați în sus în neantul spațiului cosmic — în loc de munții unde știam că erau sate, și care erau plini de cete de oameni care luptau, partizanii și adversarii lor, cetnicii.

Bovey s-a aruncat primul. Mi-a făcut un semn ușor cu capul zîmbindu-mi în momentul cînd a sărit. Acesta a fost ultimul contact omenesc pe care l-a avut. N-am putut vedea albul parașutei lui sub mine, în timp ce cădeam în întuneric. Slaba licărire a avionului s-a pierdut în bezna de deasupra capului, în timp ce cădeam legănîndu-mă în jos, și tot mai jos, pînă cînd ceva negru apăru urcînd și legănîndu-se spre mine — aproape m-am lovit de

1 *Gest nobil* (fr.).

coroana unui pin înalt și am căzut grămadă într-un loc printre colțuri ascuțite de stîncă. M-am lovit puțin la un picior. Era ora patru dimineața și nu se luminase. Cerul era înnorat ; comandamentul așteptase anume o noapte cu nori. N-am îndrăznit să-l strig pe Miles. Am înghesuit parașuta în spatele unei stînci, unde albul ei avea să rămînă ascuns, și m-am așezat pe ea. Era cît se poate de rece. Am stat acolo pînă ce a apărut lumina infiltrîndu-se printre coniferii înalți. Eram pe coasta unui munte. Era încă întuneric sub copaci cînd cerul de deasupra apăru inundat de lumina trandafirie a zorilor. Am văzut o licărire albă sus în aer, cam la vreo sută de iarzi depărtare, și am rămas nemișcat pînă ce am putut stabili că era, după cum credeam, parașuta lui Miles. Dar ar fi putut fi tot atît de bine și un strat de zăpadă pe ramura unui copac.

Parașuta atîrna de o ramură înaltă, clătinîndu-se și mișcîndu-se în vîntul zorilor de zi. Am ieșit de după stînca unde eram cu multă precauție și l-am găsit pe Miles mort, la cîțiva pași de copacul de care atîrna parașuta lui. Nu fusese împușcat, cum am crezut la început, datorită petei de sînge închegat ce i se vedea pe frunte. Se prăbușise rupînd crengile unui pin înalt. Parașuta i se agățase de copac. Rămăsese spînzurat acolo ca o muscă într-o pînză de paianjen. Încercînd să se desprindă din parașută căzuse și se lovise cu capul de o stîncă. Căderea nu fusese de la mai mult de treizeci de picioare și de jur împrejurul stîncii de care

se lovise terenul din pădure era moale datorită frunzelor uscate și mucegăite și presărat cu ramuri de pin. Faptul trebuia să se fi întîmplat numai cu cîteva minute înainte de aterizarea mea. El fusese tot atît de nenorocos pe cît fusesem eu de norocos. Parașuta reflecta lumina, strălucind ca un far care putea fi văzut de la o depărtare de mai multe mile. Trebuia să mă cațăr în copac și să o dau jos. Trunchiul se ridica drept în sus, fără nici o ramură, pe o lungime de aproximativ douăzeci de picioare, avînd în schimb destul de multe cioturi care ieșeau în afară. M-am cățărat pe trunchi apucîndu-mă cu brațele și picioarele, încercînd să evit cioturile ascuțite și străduindu-mă să privesc în toate părțile de unde ar fi putut veni careva să cerceteze ce era cu pata albă lucitoare. Am ajuns pînă la nivelul primei ramuri cînd am auzit un zgomot care ar fi putut fi ruperea unei crengi sau troznetul cocoșului unei puști, și am rămas un moment nemișcat și nehotărît înainte de a-mi da seama că nimic nu putea fi mai primejdios pentru mine decît existența acelei grămezi de pînză albă în continuă mișcare. M-am cățărat, ca urmare, pe restul trunchiului copacului cît de repede am putut, și culcîndu-mă cu fața în jos pe creanga care se întindea în afară și de care era agățată parașuta, am căutat să mă tîrîi pînă la ea. De abia apucasem pînza de mătase și o trăgeam zmucind-o pentru a o elibera din rămurelele de care se prinsese, cînd văzui venind pe deasupra muntelui, cinci soldați cu armele îndreptate spre mine. Nu aveam cum

să-mi dau seama dacă erau partizani sau cetnici. M-am așezat atunci pe creangă ca un băiat prins furînd mere și am continuat să scutur și să smucesc parașuta, pentru a o desprinde de unde era agățată. Am observat că al doilea soldat era o fată. Era cea mai frumoasă fată pe care o văzusem vreodată. Părul ei negru îi era împletit în două cozi groase care îi atîrnau pe spate ieșind de sub un chipiu milităresc, doi ochi negri orientali și o față ca a Afroditei.

Am văzut Steaua Roșie pe pieptul soldaților și le-am spus : „Sînt soldat britanic“.

Conducătorul grupului spuse ceva celorlalți și aceștia își coborîră armele

El îmi răspunse în limba franceză : „Vă așteptam“.

I-am spus : „Așteptați-mă să dau parașuta asta jos“. Abia am spus aceste cuvinte și parașuta se desprinse căzînd grămadă la pămînt.

Soarele răsărise. Pădurea era inundată într-o lumină roșie aurie. Păsărelele cîntau. Cei cinci de sub copac priveau atenți în sus la mine. Le-am spus : „Prietenul meu, însă, a murit“.

Nu-l observaseră pe Miles, atenția lor fiind concentrată asupra mea.

Fata se duse drept la el să se asigure dacă era mort. Era studentă la medicină și îndeplinea funcția de doctor pe lîngă grupul de partizani. O chema Konstantina și m-am îndrăgostit de ea de la prima vedere, după cum s-a îndrăgostit și ea de mine.

În timpul cît m-am lăsat să lunec jos din copac, ea termină examinarea lui Miles, așa că acum îmi cercetă mîinile pentru a-mi pansa zgîrieturile pe care mi le făcuse trunchiul cu asperități, și apoi piciorul care mă durea foarte rău din cauza izbiturii suferite cînd aterizasem. Însoțitorii ei începură să sape un mormînt în pădure. Astfel primul moment al întîlnirii mele cu partizanii, cu dragostea mea Konstantina, a fost o înmormîntare. Oamenii scobeau pămîntul moale amestecat cu frunze cu mîinile, cu cuțitele de la brîu, cu gamelele. Mai înainte de a-l așeza pe Miles în groapă, i-am luat îmbrăcămintea, foarte de preț pentru acești soldați prost echipați și care abia dacă aveau ce mînca, luîndu-i totodată și pilulele cu otravă din centură, unde știam că le ținea ascunse.

Grupul nostru de șase îl lăsă așadar acolo ; coborîrăm într-o vale unde rîul fusese umflat de zăpada care se topise, traversarăm apa și urcarăm apoi pe un vîrf de munte încă acoperit cu un strat gros de zăpadă unde domnea o atmosferă de iarnă, deși soarele de primăvară se simțea destul de fierbinte pentru a ne face să ne împăturim mantalele și să le ducem în spate împreună cu rucsacurile. Mai jos, imediat sub linia zăpezii, se găseau niște peșteri în care se afla instalat cartierul general temporar al unității de partizani. Aceștia nu rămîneau nicăieri mai mult de cîteva nopți.

În alte țări ocupate de naziști, exista această situație : locuitorii care luptau contra lor, și locuitorii care colaborau cu ei datorită unei

simpatii sau credinței că naziștii trebuie să învingă. În unele țări această situație era foarte simplă. Oamenii care locuiau într-un oraș sau un sat știau cine era nazist și cine nu era. Țările nordice păreau mai categorice decît cele din sud, de pildă Norvegia sau Olanda. Puteau veni, de exemplu, știri din Olanda ocupată că naziștii au spînzurat sau împușcat sau întemnițat doisprezece membri ai Rezistenței. Că unii membri ai Rezistenței au comis cutare sau cutare acte de sabotaj. Dar în Iugoslavia situația era complet inversă. Știrile nu erau : Germanii au intrat în cutare și cutare sat și au împușcat douăzeci de membri ai Rezistenței iugoslave, ci : „Colaboratorii croați ai naziștilor au intrat în cutare sat sîrbesc și i-au ucis pe toți locuitorii“, sau : „Trupele musulmane au masacrat toată populația, din satul...“ sau : „Partizanii, intrînd în cutare sat după lupte grele, au găsit toți locuitorii uciși de... croații fasciști“ sau : ...totul nu se mai sfîrșea, cu catolici, musulmani, muntenegreni, herțegovineni, croați, sîrbi și așa mai departe și tot așa mai departe.

Cînd am ieșit din pădurea deasă și m-am găsit în spațiul înconjurat de stînci din afara unei peșteri, am văzut vreo duzină de soldați, toți urmărind apropierea noastră din locul unde stăteau lăsați pe vine și mîncînd ce obișnuiau dimineața : pîine și ceva mezeluri. Erau toți tineri și printre ei se aflau și fete. Li s-a explicat prezența mea în cîteva cuvinte. Mi s-a dat și mie o bucată de pîine de calitate proastă. O gamelă cu apă trecea pe la fiecare. Pentru mine a fost un moment extrem de emoționant.

Eram împreună cu renumiții partizani despre ale căror fapte vorbea lumea pretutindeni. Eroismul lor avea simplitatea altor vremuri, o franchețe categorică asemenea aceleia a eroilor din fața Troiei. Tinerii erau oameni de felul acela. Cînd mi-am găsit timp să privesc împrejur și să mă uit atent la puștile și la echipamentul lor, mi-am dat seama că lupta lor trebuie să fie foarte simplă și dură. Dacă purtau uniforme, acestea fuseseră luate de la dușmanii omorîți, așa încît, bocancii, chipiurile, vestoanele, centurile erau de toate tipurile. Unii nu aveau nici un fel de uniformă și purtau orice le putea servi ca protecție împotriva intemperiilor vremii în acești munți sălbatici : încălțăminte țărănească, căciulițe studențești de iarnă tricotate. Steaua Roșie de pe chipiurile sau piepturile lor era ceea ce constituia legătura dintre ei.

Grupul acesta de tineri militari era format din sîrbi, croați, muntenegreni, catolici și musulmani. Nicăieri, în afară de acești munți, printre acești soldați, acești tovarăși, nu era posibil ca doi oameni să se întîlnească, să se prindă de mîini, să-și spună pe nume : Mira, Miloș, Konstantin, Slobo, Vido, Edvard, Vera, Mitra, Aleksa... și să adopte Steaua Roșie ca legătură între ei, uitînd de restul lumii.

În acest moment, reconstituind clipa aceea, cînd am ieșit din pădure împreună cu grupul de partizani și m-am așezat pe pămînt cu cei ce mîncau pîine țărănească și beau apă rece de munte, mă gîndesc cel mai mult la un lucru pe care l-am luat ca de la sine înțeles

atunci — extrema lor tinerețe. Nici unul nu avea mai mult de douăzeci și cinci de ani. Și nici eu însumi. Printre ei, și printre aceia pe care i-am întîlnit în munți în următoarele cîteva săptămîni, erau bărbați și femei care după război au devenit conducătorii noii Iugoslavii, o națiune pentru care au luptat și care a fost creată de oameni foarte tineri.

Cred că cineva care a luptat alături de acești tineri — care acum stă, desigur, pe un podium într-o sală mare, conferențiind sau ținînd o lecție, trebuie adeseori, la un sfert de secol după vremea aceea, să privească fețele studenților care se răzvrătesc acum : au chipuri posomorîte, dezaprobă totul și apar nedisciplinați și resping ceea ce le oferă societatea ; omul acesta, probabil un profesor avînd o răspundere, un anumit loc în societate, privește chipurile din fața lui și-și imaginează cum niște tineri, exact ca și cei la care se uită acum, „copii" pentru cei mai în vîrstă decît ei, au luptat împotriva celei mai ticăloase și înspăimîntătoare armate din istorie, armata lui Hitler, au luptat fără arme, fără haine calde, adeseori fără hrană, întotdeauna copleșiți numeric, au luptat și au învins. Au creat o națiune nouă.

Am stat împreună cu ei timp de... aș putea spune trei luni. Numai în dragoste și în război evadăm din somnul necesității, colivia vieții obișnuite, spre o stare în care fiecare zi reprezintă o mare aventură, fiecare moment apare tăios și limpede ca un fulg de zăpadă care trece încet, în zbor, pe lîngă o stîncă neagră și lucitoare, sau ca o frunză care cade învîrtindu-se prin aer la pămînt, în pădure. Trei luni de viață obișnuită pot însemna doar atît cît cere o sforțare de a te întoarce de pe o parte pe cealaltă într-un somn incomod și deosebit de greu. Timpul petrecut în munți, cu acea ceată de tineri soldați — îl păstrez în memorie sub forma aducerii aminte a tuturor clipelor trăite acolo. Amintirea acelui timp este asemenea privirii unui prieten ațintite cu dragoste asupra ta, făcîndu-te să-ți destinzi chipul într-un zîmbet datorită căldurii emanate de amîndoi.

Unitatea oscila numeric între doisprezece și treizeci. Cîte un bărbat, sau o fată, apărea adesea fără zgomot în tabără, ne strîngea mîinile, ne zîmbea, își lăsa să-i lunece din spate rucsacul și pușca și devenea unul dintre ai noștri. Sau careva pleca în liniște să ducă un mesaj, sau în recunoaștere, sau să se furișeze în satul de unde era pentru a aduce alimente sau provizii. Am rămas pe coasta de munte din fața peșterii numai două zile. Trebuia să fiu condus la cartierul general al partizanilor pentru a transmite mesajele și a primi din partea lor mesaje și vești pentru Africa de Nord.

Trebuia să facem drumul cu mare atenție pentru că munții erau plini nu numai de cetnici, ci și de săteni, care fugiseră din casele lor spre a trăi o viață de proscriși pînă ce zăpezile iernii care se apropia aveau să-i silească să coboare din nou la moarte sau la șerbie sub germani sau cetnici.

Cînd stam pe culmea unui munte și priveam în jos și în jur pe deasupra sutelor de

mile de munți și văi și rîuri și povîrnișuri, vedeam cea mai sălbatică priveliște de pe pămînt, — în timp ce nimic nu se mișca în tot acel spațiu, în afară de cîte o pasăre plutind în aer ; sau, foarte departe, se vedea înălțîndu-se fumul dintr-un sat, prea îndepărtat pentru a se putea distinge dacă era fumul datorat jafului și incendierii sau provenea dintr-o vatră obișnuită. Totul apărea gol. Pustietate. Lumea așa cum era înainte de a o popula și a o murdări oamenii. Dar, în timp ce stăteam acolo așteptînd și observînd, constatam și altceva. Pe panta unui munte, sus, de cealaltă parte a unui rîu vijelios, se ivea cîte o fulgerare ca de metal care, oricît de mult și încordat continuam să privim, nu se mai repeta : soarele luminase o țeavă de pușcă sau un cuțit. Copacii, la o distanță de două mile, care primăvara erau salvii colorate galben-verzui sau albastru-cenușiu, erau acum învăluiți într-o negură care îi făcea de nerecunoscut și printre ei apărea... — cumva un pom cu frunze întîrziate constituind un văl verde acoperindu-i atît de delicat crengile încît părea cenușiu ? — sau era fumul unui foc al partizanilor ? Binoclul aducea foarte aproape de ochi coasta muntelui de dincolo de rîu, iar negura se dovedea într-adevăr fum ; nu era un frunziș proaspăt ci niște oameni sub copaci, care făcuseră focul și purtau îmbrăcăminte cenușie, o scenă greu de observat cu ochiul liber ; era totodată imposibil de spus dacă erau săteni, cetnici sau partizani. Noaptea, ascunzînd focul la care găteam ceva de mîncare, în spatele unei ridicături de pămînt sau a unei stive de crengi tăiate, ajutînd ca flăcările să fie clare și strălucitoare pentru a nu face fum și a împiedica astfel vederea acestuia de către vreun dușman de pe vreo pantă apropiată, cînd zăream o licărire rapidă roșie care dispărea de îndată în întunericul de pe muntele opus, știam că la o milă sau la jumătate de milă de noi lumina unui alt foc scăpase în spatele unei movilițe de pămînt făcută de niște oameni, a unui tufiș sau a unei grămezi de crengi, și apoi a fost capturată și ascunsă din nou — dar de cine, prieteni sau dușmani ? Atunci, cîte unul dintre noi, cu un zîmbet și o ușoară mișcare din cap, cu dăruirea hotărîtă a celor foarte tineri, a căror datorie le interzice să fie superficiali, pornea printre copaci pe furiș din cercul limitat al luminii focului și reapărea o oră sau cinci ore mai tîrziu spunînd : „Niște oameni din sat". Sau : „Fasciști". Sau, împreună cu el (sau ea), apărea dintre copaci un grup de soldați purtînd Steaua Roșie, strîngîndu-ne mîinile în semn de făgăduială a vieții pe care o vom trăi cu toții după război, cînd nu mai aveau să fie lupte.

Acești munți nesfîrșiți în care umblam ca primii oameni pe Pămînt, descoperind bogății în fiecare luminiș al pădurii, flori, fructe, stoluri de porumbei, căprioare, rîuri curgînd repede, bogate în pește — acești munți găzduiau o sută, ba nu, o mie de grupuri de oameni, toți umblînd fără zgomot pe sub marii copaci, cu privirea permanent încordată în căutarea dușmanilor, oameni care dormeau cu mîna pe

armă și care erau dibaci în a-și da seama cînd întîlneau un prieten datorită unei recunoașteri spontane a camaraderiei și eroismului optimist comun cît și datorită Stelei Roșii.

Cînd s-a terminat războiul, mîinile noastre loiale, zîmbetele noastre, dăruirea noastră au făgăduit că pămîntul acesta, atît de bogat și de frumos, avea să înflorească transformîndu-se într-o armonie plină de dragoste care să fie atît o amintire dintr-un trecut, cît și un vis de viitor. Se făcea ca și cum fiecare dintre noi ar fi trăit astfel — cîndva, altădată, într-o țară ca aceasta, avînd un aer înviorător și plăcut mirositor ca și copaci uriași neatinși de mîna omului — printre oameni coborînd dintr-o viță regală firească, cărora le erau străine vătămarea cuiva sau ura. Eram toți legați unii de alții de o altă vreme de demult, o altă atmosferă. Tot ce era meschin și mîrșav era proscris pentru noi. Nu aveam să ne amintim decît de stări de înălțare sufletească.

Dacă spun toate acestea și las dragostea mea pe plan secundar este fiindcă era o dragoste care înflorea datorită timpului și locului în care ne aflam. Desigur, nu vreau să spun că dacă aș fi întîlnit-o pe Konstantina într-o situație obișnuită, în timp de pace, nu ne-am fi recunoscut. Dar dragostea noastră în săptămînile acelea era doar un aspect al minunatei și nobilei camaraderii a grupului, ai cărui indivizi nu însemnau nimic, fiindcă individul nu putea însemna ceva decît în măsura în care el constituia un angajament pentru viitor — grup căruia indivizii i se alăturau sau îl

părăseau, și-i erau întotdeauna fideli, fiind, datorită aceleiași firi nobile și minunate, străini urîciunii, deosebirii de rasă sau regiune sau unei religiozități dușmănoase. Dragostea noastră se petrecea în cadrul grupului nostru, era o floare a acestuia, cu toate că unii tovarăși nu erau de acord cu ea, socotind și spunînd că un război ca acela în care ne găseam nu era un loc potrivit pentru asemenea sentimente. Aceste observații critice se făceau însă în cadrul atmosferei de tovărășie, cu toată sinceritatea și fără dușmănie sau intenția de a jigni. Nu exista nimic ce nu ne-am fi putut spune unul altuia. Nu exista nici un fel de observație critică pe care să nu o putem face și care, după ce chibzuiam asupra ei, și i ne conformam sau i ne opuneam, să nu ducă la un rezultat conștient reprezentînd — după cum se admitea de fiecare dintre noi — cea mai mare contribuție a noastră la acest război, un război nu numai contra a ceea ce era rău în propria noastră națiune (în timpul cît am fost cu ei simțeam ca ei, simțeam ca un iugoslav) : colaboratorii cu germanii, cetnicii, bogații egoiști, ci și împotriva a tot ce este rău în lume. În acei munți înalți noi am luptat împotriva Răului și eram siguri că vom învinge, deoarece stelele în mersul lor erau de partea noastră, cei a căror victorie avea să fie obținută în cele din urmă, cînd cei săraci, smeriți și umili vor moșteni pămîntul, iar leul se va culca alături de miel și în lume va domni o armonie plină de dragoste.

Am simțit toate acestea deoarece era ca și cum ni le aminteam dintr-un trecut. Și totodată oare nu trăiam în felul acesta acum, iubindu-ne unii pe alții și lumea toată ? Cu armele în mîini, grenade în buzunare, explozibile în rucsacuri, furișîndu-ne fără zgomot ca hoții printre copacii înalți ai acestor păduri magnifice, știam că sîntem chezășia pentru viitor și cu desăvîrșire lipsiți de importanță noi înșine, deoarece ca indivizi nu prezentam nici o însemnătate ; și pe lîngă aceasta eram ca și morți. Foarte mulți dintre bărbații și femeile printre care am trăit și alături de care am luptat, în timpul acelor luni, au fost uciși ; majoritatea — și ei știau că vor fi uciși. Aceasta nu a contat. Sîngele vărsat nu putea fi irosit în zadar, deoarece în cele din urmă se născuse în om dragostea, comunismul și Steaua sa Roșie a speranței strălucea puternic pentru sărăcimea muncitoare, pentru toți cei ce suferă pretutindeni — ca să fie văzută și urmată. În cadrul Iubirii universale fata Partizană și cu mine ne-am iubit. Aproape că nici n-am putut vorbi despre dragostea noastră ; eram rareori singuri, eram soldați, gîndind ca soldații. Cînd ne găseam singuri împreună nu era fiindcă așa aranjaserăm. Din întîmplare, în viața grupului nostru am fost trimiși uneori în căutare de hrană în vreun sat părăsit sau eram desemnați împreună de gardă. Dar *ne aflam* la datorie și prin urmare aveam răspunderi. Nu-mi amintesc cînd am sărutat-o întîia oară dar îmi amintesc glumele pe care le făceam că ne trebuise atît de mult timp pînă

să ajungem să ne sărutăm. Ne-am culcat împreună o dată în frenezia tristeții, după ce mi s-a spus că în răstimp de o săptămînă aveam să-mi termin misiunea ; terminam deci și cu Iugoslavia — și cu Konstantina.

Aceasta s-a întîmplat după ce am fost dus la cartierul general al lui Tito, și transmisesem și primisem informațiile prevăzute — îndeplinisem misiunea pentru care venisem. S-a pus atunci problema cum să mă pot întoarce în Africa de Nord. Nu se putea pe calea aerului. Era destul de periculos să se parașuteze oamenii, așa că, în condițiile de atunci, era imposibil să poată ateriza avioanele. A trebuit să-mi croiesc cu greu drumul pînă la coasta Mării Adriatice, de unde am fost dus într-o mică barcă de un pescar pînă la o insulă unde m-am întîlnit cu alții ca mine care fuseseră în misiune în Grecia și Iugoslavia. Cum am ajuns apoi de acolo în Africa de Nord este o altă poveste.

Săptămînile care au trecut pînă ce am intrat în legătură cu călăuza care urma să mă ducă la malul mării au fost pline de lupte primejdioase. Grupul nostru a aruncat în aer o linie ferată, a distrus două poduri și a dat două bătălii sîngeroase cu două grupe de cetnici, mult mai mari decît a noastră. După aceste bătălii ajunseserăm slăbiți și împuținați. Unii dintre noi erau răniți. Vido, comandantul, murise și Milos, care era un vechi coleg de școală al Konstantinei, deveni conducătorul grupei. Ea deveni locotenentul său și era și mai ocupată decît fusese mai înainte, deoarece

erau mai multe de făcut acum de către mult mai puţini oameni. Totuşi veneau mereu noi partizani. Îmi aduc aminte că într-o seară eram pe panta unui munte deasupra unui sat ocupat de trupele germane. Era un sat unde Milos avea prieteni — sau mai bine zis avusese prieteni. Vorbea despre cum s-ar putea furişa, deghizat, jos în sat, însoţit de una dintre fete. Se punea problema cum să facă rost de haine obişnuite ţărăneşti şi de o basma. Vera, una dintre fete, avusese aşa ceva dar pierduse bocceaua cu îmbrăcămintea respectivă într-una din luptele recente. Pe cînd stam laolaltă în seara respectivă vorbind în şoaptă, înghesuiţi unul în altul, foarte flămînzi şi înfriguraţi deoarece nu îndrăzneam să aprindem focul, am văzut doi oameni ieşind din tufişuri şi îndreptîndu-se spre noi. Am îndreptat repede armele spre ei dar Milos strigă : *Nu* — tocmai la timp. Doi băieţi veniră în fugă spre noi, peste iarba luminişului zîmbind. Milos îi îmbrăţişă. Erau din sat, auziseră de prezenţa noastră în apropierea lor, în munţi, şi veniseră să se alăture grupei noastre. Erau fraţi, unul de şaisprezece, celălalt de şaptesprezece ani. Nici unul dintre ei nu mai ţinuse în mînă o puşcă pînă atunci. Aduseseră două revolvere vechi, din războiul din 1914. Şi ceva pîine şi cîrnaţi — care s-au bucurat de o primire mult mai bună decît revolverele. În noaptea aceea am început să-i instruim în arta luptelor de partizani şi în două săptămîni cei doi băieţi deveniseră tot atît de pricepuţi şi de inventivi ca oricare dintre noi. Dacă

amintirile din război sînt înspăimîntător de scumpe, motivul principal este că în timp de război învăţăm lucruri care par noi, deşi ele n-ar trebui să fie date uitării în timp de pace. Anume că, aşa cum spune zicala : „Orice bucătar poate învăţa să conducă Statul" ; în timp de război fiecare mic funcţionar, fiecare gospodină care stă numai acasă, învaţă ceea ce el sau ea este cu adevărat în stare să facă. În timp de pace aceşti doi şcolari ar fi devenit ceea ce viaţa meschină a unui sat i-ar fi lăsat să devină. În Anglia băieţii de vîrsta lor sau, cu siguranţă, băieţii care aparţin clasei de mijloc sînt copii răsfăţaţi. În război, în grupul nostru de partizani ei erau copoi, ţintaşi de mîna întîi, spioni străluciţi, hoţi, în stare să meargă douăzeci şi patru de ore în şir rămînînd tot vioi şi vigilenţi, în stare să găsească fructe de pădure, ciuperci, rădăcini comestibile, să urmărească nevăzuţi o căprioară sau un fazan şi să-i vîneze fără zgomot şi fără să irosească muniţii preţioase. Ce s-ar putea să aibă ei de înfruntat în viaţa lor de după război — ei şi milioanele ca ei din ţările unde au acţionat gherilele, partizanii şi mişcările de rezistenţă — pentru a se putea asemăna cu ceea ce au avut ei de înfruntat în timpul războiului ? Adică, afară de cazul în care ar fi condamnaţi la închisoare şi ar învăţa astfel un alt mod de suferinţe ingenios inventate. În mai puţin de o lună, cît am fost împreună cu cei doi băieţi, am învăţat încă o dată ceea ce înţelesesem deja din prima zi a întîlnirii mele cu partizanii — că orice fiinţă omenească, ori-

unde ar fi, va putea dovedi că posedă o sută de talente nebănuite numai dacă i se dă ocazia să le folosească. Amîndoi acești băieți au supraviețuit războiului. Amîndoi ocupă acum funcții înalte în conducerea țării lor. Și-au făcut pregătirea lor pentru viață în mijlocul gherilelor și al munților și pădurilor.

Băieții nu au fost singurii care să vină în taină din sate. Prin aceste recrutări, grupul nostru a crescut din nou pînă la aproape treizeci, părînd să întinerească tot mai mult. „Bătrînii“ făceau glume pe seama „copiilor“. Milos era „bătrînul“. Avea douăzeci și patru de ani.

Deși era vară, duceam mereu lipsă de alimente, iar rezervele noastre de medicamente erau reduse. Konstantina nu mai avea decît cîteva bandaje și puțină alifie. S-a hotărît, prin urmare, să meargă împreună cu mine într-un sat unde locuia o mătușă a ei pentru a încerca să ne aprovizionăm. Planul prevedea să ne furișăm pînă la marginea unui cîmp, aflat deasupra satului, unde lucrau femeile într-un lan de porumb. Konstantina cunoștea bine satul, precum și obiceiurile oamenilor. Ea știa că sătenii țineau cu noi și-i urau pe ocupanți. Femeile aveau să-i aducă una o fustă, alta o bluză, alta o basma. Konstantina avea să se îmbrace cu ele, să se amestece printre femeile care munceau și să se întoarcă cu ele la amiază în sat, ducîndu-se apoi la casa mătușii sale. Acolo avea să o determine să facă rost de ceva bandaje, dezinfectante, medicamente și hrană. Era totuși și un punct periculos în toată afacerea, pe care îl puteam prevedea, anume, în acest timp al anului femeile adeseori nu se întorceau acasă pentru a-și lua prînzul, aducîndu-și cu ele ceva de mîncare la cîmp pentru a mînca în timp ce lucrau. În acest caz una dintre ele putea da o fugă înapoi în sat ca s-o aducă pe mătușa Konstantinei la noi, în pădure. Dacă acest lucru avea să fie prea primejdios, dacă trupele de ocupație aveau să fie prea vigilente, atunci trebuia să rămînem la marginea lanului de deasupra satului, iar una din femei avea să ducă mătușii mesajul jos, în sat, proviziile putînd fi aduse în locul unde stăteam noi.

Totul însă merse foarte simplu. Ne-am lăsat prietenii devreme, înainte de răsăritul soarelui, și am ajuns aproape de satul respectiv pe la mijlocul dimineții. Ne-am tîrît pe burtă pînă la marginea lanului. Adeseori acestea erau păzite. Dar, pe cîte se vedea, ne aflam în fața unei scene liniștite și plăcute. Femeile lucrau cu săpăligele printre tulpinile înalte de porumb vorbind și rîzînd. Konstantina o strigă pe una dintre femei care își ridică privirea uimită, și care dovedi apoi ce o învățase războiul — înțelese imediat situația, făcu un singur gest. „Înțeleg, stai liniștită“, și se apropie de noi lucrînd cu săpăliga, în timp ce continua să pălăvrăgească cu o altă femeie la o depărtare de zece iarzi. Cînd ajunse la noi, ea și cu Konstantina începură să vorbească pe un ton scăzut, una din lan și cealaltă din tufișurile dese de la marginea acestuia. Buzele femeii nici nu se mișcau. În iuțeala cu care vorbea și în prudența ei puteam vedea

foarte bine condiția satului sub ocupația armatei. Ne-a spus că printre femeile de pe cîmp era și soția unui om cunoscut că ținea cu germanii. Era nevoie să ne gîndim la un plan ca să scăpăm de ea. Dar norocul a fost de partea noastră. După ce stătuserăm ascunși în tufișuri nu mai mult decît o oră, privind femeile pline de vioiciune, în timp ce lucrau, femeia periculoasă plecă acasă la ea din propria ei inițiativă. Le spuse celorlalte că trebuia să coacă niște pîine. După plecarea ei totul merse repede. Una dintre femei se furișă acasă aducînd o boccea cu îmbrăcăminte, pe care o aruncă în tufișurile unde ne aflam ascunși noi. În cîteva clipe Konstantina s-a și schimbat dintr-un soldat într-o fată tînără. A apărut venind printre copaci, îmbrăcată într-o fustă albastră, o bluză albă și o basma albă și s-a alăturat femeilor, aplecîndu-se și făcînd mișcările pe care le face cineva care sapă cu săpăliga. După cîteva minute femeile au plecat împreună spre sat, avînd-o pe Konstantina printre ele.

Cîmpul care cobora în pantă spre sat era acum complet gol. Porumbul constituia o masă lucioasă de un verde viu și compact. Toți copacii și tufișurile din jurul lanului erau în deplinătatea bogăției frunzișului lor de la începutul verii. Cerul era adînc și albastru. Era foarte cald. Porumbul era în faza în care atinge creșterea maximă dar dă impresia că vigoarea sevei îl împinge încă și mai sus. Tulpinile erau foarte drepte, păreau friabile ca trestia de zahăr. Pogoanele acoperite cu plante

înalte verzui purtau în vîrful tulpinilor cicuri albi împletiți legănîndu-se ca valurile mării. Știuleții sforțîndu-se să iasă din tulpine încă nu se umpluseră de boabe iar mătasea moale care atîrna din fiecare știulete era proaspătă și nouă. Nici unul nu se uscase. Fiecare știulete avea mătasea lui roșcată și lucitoare, revărsîndu-se ca o limbă roșie, plăcută la înfățișare. În dimineața aceea plouase. De pe vîrfurile frunzelor răsucite și de pe mătasea roșie care se legăna picurau mari picături de ploaie strălucitoare. Pămîntul mirosea plăcut și proaspăt. Un abur înviorător se înălța de pe cîmp. Întreg lanul era în culmea unei însufletiri tinerești. O săptămînă mai tîrziu situația avea să se schimbe și totul avea să se deterioreze ; frunzele răsucite începînd să se îngălbenească, vîrfurile porumbiștei întărindu-se și înălbind, mătasea de un roșu întunecat începînd să se usuce și să se adune formînd smocuri. Lanul avea să arate întocmai ca un val gata să se răstoarne și să se spargă.

Jos în sat se zărea puțin fum înălțîndu-se spre cerul albastru. Nu se vedea nimeni, totul era cufundat într-o tăcere absolută. Totuși satul era ocupat și știam că în urmă cu două săptămîni doisprezece oameni fuseseră executați pe ulița principală. Trimiseseră provizii partizanilor și pentru asemenea fapte și în cazul nostru se putea ca niște oameni să fie uciși, dacă noi încurcam lucrurile. Dar deocamdată totul continua să meargă bine.

În curînd vreo douăsprezece femei urcară din sat la cîmp, fără să se grăbească. Își luară

săpăligele de unde le lăsaseră mai înainte. Konstantina avea acum și ea o săpăligă și lucra alături de celelalte femei. Aș fi putut jura că muncea cu plăcere, amintindu-și de vremurile de pace și de viața din sat. Se apropie prășind de marginea lanului pentru ca deodată să lase jos săpăliga și să se rostogolească în tufiș alături de mine. Sub fustele ei înfoiate atîrnau pachete cu pîine, carne, cîrnați, chiar și ouă. Mătușa ei trecu pe lîngă noi, prășind și ea cu săpăliga ; în acel moment, un pachet mare zbură în tufișul în care eram ascunși ; întinsei mîna și prinsei prețioasele medicamente trăgînd pachetul în jos de pe ramuri, ca și cum ar fi fost un fruct. Între timp Konstantina își scosese îmbrăcămintea de țărancă și redevenise soldat. Aruncă bocceaua cu haine înapoi în lan și după un schimb rapid de noroc, noroc, între ea și femeia care prășea la mai puțin de șase picioare, ne-am îndepărtat repede de acolo. Expediția reușise. Sătenii nu au avut de suferit nici o urmare. După cîtva timp, înainte de venirea iernii, ai noștri puseră pe fugă dușmanul și satul redeveni ceea ce fusese pînă la ocupație.

Am umplut rucsacurile cu proviziile căpătate. Eram acum greu împovărați și nu ne era ușor să mergem repede, așa cum trebuia. Aveam de mers cam zece mile pînă la locul întîlnirii cu grupul nostru, care știam că se îndrepta spre un vîrf de munte pe care îl puteam vedea înălțîndu-se drept în fața noastră. Dar între noi și acest vîrf erau munți mai mici, rîuri, văi. Nu erau zece mile ușor de parcurs.

După ce am străbătut cam jumătate din drum, ne-am oprit pe coasta muntelui care-l preceda pe acela spre care ne îndreptam. Era acum mijlocul după-amiezii. Soarele se găsea în fața noastră și ne bătea în ochi. Cerul era tot fără de nori și totul în jur plutea într-o strălucire orbitoare coborînd de sus și învăluind frunzele, iarba, stîncile. Ne-am hotărît să ne odihnim pentru cîteva minute. Faptul nu însemna deloc că eram gata să slăbim vigilența sau să devenim cumva nepăsători. Ne îndepliniserăm, însă, misiunea și gîndeam că nu-i primejduiserăm pe aliații noștri din sat. Ne-am rezemat de un bloc mare de stîncă și ne țineam de mîini ca niște copii. În fața noastră se găsea o poiană care se deschidea într-o parte coborînd pe coasta muntelui printre copaci bătrîni și foarte înalți. Pe una din laturile poienii se găseau cîteva stînci joase pe care lumina galbenă cădea ici și colo formînd un tablou pestriț. Un mic copac la capătul poienii se înfățișa ca un nor de flori colorate într-un roz foarte frumos, fiind invadat de fluturi. Totul era cufundat într-o tăcere deplină. În acest decor, într-o liniște silvană perfectă, apăru o căpriță. Sau, mai bine zis, trebuia să ne dăm seama că de fapt căprița se găsea acolo de cîtva timp și ne privea. Era la vreo douăzeci de iarzi de noi, lîngă îngrămădirea de stînci. Nu o văzuserăm din cauză că lumina cădea în frînturi pe stînci, pe plante și pe căpriță. Acum era greu de înțeles de ce nu o văzusem mai înainte. Constituia o pri-

velişte frumoasă, apărînd ca o vieţuitoare aurie, avînd o blană caldă, bogată şi însorită, şi corniţe ascuţite negre şi lucioase îndreptate înainte. Ne-am ridicat în picioare. Mă gîndeam că dacă nu observasem cu atîta uşurinţă o căpriţă atît de aproape de noi, tot atît de bine puteam să nu fi observat şi un duşman. Probabil şi ea gîndea la fel. M-am întrebat pentru moment dacă s-o împuşc şi s-o duc în tabără. Dar întotdeauna era periculos să tragi cu arma. Nu puteam şti cine mai putea fi pe coasta muntelui — probabil observîndu-ne întocmai cum făcuse căpriţa înainte de a o vedea noi. Eram în acelaşi timp şi foarte împovăraţi. Gîndul de a o împuşca se şterse. Eram mulţumit că o lăsam să plece. Arăta cît se poate de încîntătoare, aşa cum sta în faţa noastră cu capul puţin aplecat, privindu-ne oarecum cu coada ochiului. Era o capră mică, nu cu mult mai înaltă decît talia Konstantinei. M-am simţit deodată nespus de fericit. Apariţia frumosului animal îmi păru o încununare a acelei zile reuşite. Mi-am întors ochii spre Konstantina pentru a-i împărtăşi plăcerea pe care o simţeam, dar ea nu zîmbea. Avea o mină serioasă, aspră. Între sprîncene îi apăruse o uşoară încruntare, pe care o cunoşteam bine ; îi apărea cînd era încurcată, avînd îndoieli. Privea bănuitoare spre animal. Acesta se afla acum mult mai aproape. Îmi amintesc, gîndindu-mă acum, că poate noi ne mişcasem înspre ea fără să ne dăm seama, tot aşa după cum ne ridicasem automat în picioare cînd am văzut-o — alarmaţi din cauza ei, ca şi cum ar fi fost un duşman. M-am gîndit că mişcările elegante ale căpriţei erau prea uşoare şi delicate ca să se fi putut apropia atît de repede. În momentul următor ajunse foarte aproape de noi. Făcea mereu aceeaşi mişcare semicirculară a capului scuturîndu-şi uşor corniţele şi simţeam instinctiv că trebuia să urmăresc atent această mişcare, de altfel cît se poate de graţioasă. În clipa aceea, în momentul în care îmi trecu prin minte că acest mic şi drăguţ animal ar putea fi periculos, Konstantina a scos un strigăt ascuţit, prevenitor, şi s-a aruncat în faţa mea tocmai cînd căpriţa, făcînd un salt, s-a repezit înainte, coarnele sale negre şi ascuţite sfîrtecînd-o.

După aceea nu a mai urmat nimic. Sălbăticiunea rămase pe loc cu sîngele picurîndu-i de pe coarnele pe care le ţinea aplecate în faţa Konstantinei ; fata începu însă imediat să se lase uşor în jos. Făcea impresia că i se muiaseră picioarele de la genunchi. Am prins-o cu mîinile de subsuori, strigînd : Konstantina ! mirat şi întrucîtva mustrător. Nu-mi dădusem seama că această vietate minunată o rănise.

I-am întors faţa spre mine ; avea ochii închişi, din stomac îi curgea sînge, iar faţa îi era lividă.

Am înţeles totul imediat. Momentele care au urmat au arătat numai nepriceperea mea dureroasă şi neputincioasă. La doi paşi de ea se afla un pachet cu medicamente, dar nu conţinea nimic care să oprească hemoragia produsă de o asemenea rană. Mai tîrziu am înţeles că lipsa medicamentelor nu avea nici o

importanță ; fata nu mai putea fi salvată. I-am tras în sus tunica, i-am tras în jos pantalonii uniformei soldățești, i-am dezgolit stomacul. Cornul căprioarei, ascuțit ca bisturiul unui chirurg, îi străpunsese intestinele. Nu credeam că își va mai deschide ochii. Credeam că va muri imediat, deoarece pulsul aproape îi încetase iar fața i se subțiase din cauza morții apropiate. Mi-am căutat pilula cu otravă, deoarece nu voiam să mai sufere chinurile acelei răni îngrozitoare, dar mai înainte de a o găsi, își deschise ochii, îmi zîmbi, îi închise din nou și muri.

Am întins-o la pămînt. Căprița se dăduse puțin înapoi ; stătea lîngă stînci, unde o văzusem la început. M-am întrebat din nou dacă să o împușc, știind că dacă făceam acest lucru, acum îl făceam din răzbunare. Nu-mi trecea prin minte că ar mai putea fi periculoasă. O omorîse pe Konstantina fiindcă sărise înaintea mea pentru a mă salva de coarnele ucigașe. S-ar fi putut repezi din nou la mine și m-ar fi omorît. Dar nu m-am gîndit la așa ceva. Uitasem de căpriță.

Am înțeles că trebuia să o îngrop pe Konstantina. Nu aveam însă cu ce să sap o groapă. Mi-am adus aminte că fusesem de față la multe înmormîntări în pădure. Am îngenuncheat și am început să sap în stratul de frunze cu mîinile. Lumina era foarte apăsătoare, gălbuie și puternică. Așternuse o patină galbenă pe chipul Konstantinei.

Am continuat să sap. A mers foarte ușor. Stratul de frunze putrede era rezultatul depunerilor mai multor toamne. Scoteam la suprafață, cu amîndouă mîinile, pămîntul sfărîmicios, bogat și plăcut mirositor, care constituia trupul de sub învelișul frunzelor pădurii. Am săpat fără să mă opresc, concentrat și metodic, încercînd să fac totul repede și bine. Deoarece știam că dacă eu și Konstantina nu apăream pînă la ora zece în noaptea aceea, oamenii noștri aveau să trimită echipe de cercetare pentru a ne căuta. Ei știau că vom merge mai încet și că eram mai vulnerabili decît de obicei, — iar ceea ce transportam era de mare preț.

Avea să fie în curînd seară... apoi chiar a venit seara. Săpasem o groapă în pămîntul amestecat cu frunze putrede, adîncă de vreo cinci picioare și lată de trei. Am coborît-o ușor, așezînd-o întinsă în groapă și m-am culcat pe pîntece la marginea gropii, pentru a-i acoperi chipul cu cîteva frunze verzi proaspete. I-am așezat mîinile pe piept. Am împins apoi frunzele putrede deasupra ei. Blestemam și plîngeam tot timpul, dar în tăcere ; mai tîrziu am constatat că-mi mușcasem rău buzele. Foarte repede, locul din pădure unde fusese îngropată nu se mai putea distinge decît ca un petec de frunze răscolite pe terenul acoperit de frunzele toamnei precedente. N-am putut să pun nici un semn pe groapa ei atunci. Stînd lîngă mormînt am ales trei copaci formînd unghiuri ale căror bisectoare se întretăiau chiar în locul unde o îngropasem. Am tăiat cîteva secțiuni mari din coaja copacilor și am frecat cu pă-

mînt locurile rămase albe ca să nu poată fi observate de vreun duşman.

Cînd s-a terminat războiul, m-am dus cu avionul la Belgrad, apoi cu trenul pînă în satul unde fusesem cu Konstantina în ziua fatală. Am urcat sus în munţi cu un prieten, care deţinea acum o înaltă funcţie oficială şi fusese membru al grupului nostru — însă după ce eu plecasem din Iugoslavia. Ne-am întîlnit prima dată la Londra. Am găsit împreună locul însemnat pe coasta muntelui cu ajutorul cicatricelor, vechi acum, de pe cei trei pomi. I-am pus la căpătîi o piatră de mormînt simplă avînd următoarea inscripţie :

„Konstantina Ribar

Partizană

Şi-a dat Viaţa pentru Umanitate".

Şi, desigur, pentru mine.

Cînd am terminat înmormîntarea, soarele care apunea se găsea chiar deasupra muntelui pe care trebuia să ajung pînă la răsăritul lunii. Poiana era acum inundată de lumina gălbuie a serii. Cînd am ridicat pachetele cu alimente şi medicamente, încercînd să combin poverile a doi oameni într-o sarcină pentru unul singur, mi-am dat seama că în tot acest timp, două sau trei ore, sau mai mult, căpriţa stătuse acolo, la depărtare de douăzeci de paşi, printre stînci. Cred că zgomotul pe care îl făcea cu copitele lovind într-o piatră m-a determinat să-mi ridic privirea. Continua să-mi stea în faţă

şi începu din nou să facă nişte mişcări din cap uşoare şi într-o parte, în momentul în care am făcut cîţiva paşi în direcţia ei ca să trec dincolo de ea. Pe unul dintre cele două coarne se vedea o pată — sîngele Konstantinei, care s-ar fi putut foarte uşor să fi fost al meu în loc de al ei. M-am oprit privind sălbăticiunea. N-am înţeles nimic. N-am înţeles de ce după ce a atacat şi a omorît n-a fugit. N-am înţeles de ce a trebuit să rămînă acolo, privindu-mă atentă în timp ce trudeam să sap pămîntul din pădure şi apoi să o îngrop pe Konstantina, fără să se apropie şi să se facă simţită cîtuşi de puţin. În acel moment lunecasem în acea stare visătoare ruptă de realitate, care urmează în mod obişnuit unei emoţii puternice. Acel mic animal strălucitor, care sta în faţa mea cu elegantele sale coarne aplecate înainte, fără cea mai mică justificare şi vădit aşteptînd ceva, nu făcea decît să adauge ceva straniu la puternica detaşare de realitate a scenei.

Am rămas faţă în faţă cu sălbăticiunea şi am privit-o îndelung. Eram cam la o distanţă de cincisprezece paşi. De data aceasta am observat că animalul avea o privire pierdută şi şovăitoare — o stare de epuizare. Am înţeles că născuse de curînd. Apoi am văzut şi iedul.

Mica vietate sta lîngă stînci cu chipul îndreptat spre soarele care apunea. Pielea sa moale şi strălucitoare radia de sănătate. Deasupra ei, ca şi cum stătea de pază, se afla o plantă înaltă cu frunze strălucitoare şi curate, care formau un acoperiş şi împrăştiau picături de apă în jurul iedului, ceea ce însemna că

acesta era culcat sub un izvor. Micul ied era perfect; un adevărat triumf, fascinant, ca și cînd munții și pădurile nesfîrșite din jur aleseseră acest pui de animal din poiana însorită să-i reprezinte ; întreaga scenă era supraîncărcată de înțelesuri și de frumusețe.

Am observat totodată că pe pielea iedului se vedeau cîteva dungi uscate, rămășițe ale lichidului apărut în procesul nașterii, iar de pîntecele său gălbui-albicios atîrna proaspăt și strălucitor ombilicul gras și roșcat rămas după naștere. În trei, patru zile ombilicul avea să se usuce și să dispară, pielea iedului avea să fie linsă și curată, iar acesta, asemenea unui copil sau ca porumbul pe care îl văzusem în dimineața aceea, însemna o culme a făgăduielilor și a perfecțiunii. Să fii de față la o naștere înseamnă să fii primit în atelierul naturii unde viața și moartea conlucrează. Vederea ombilicului, pielea iedului încă nelinsă salvară vietatea de patetism readucînd-o la adevărata ei vulnerabilitate, la înspăimîntătoarea ei slăbiciune. Totuși ochii iedului mă priveau liniștiți, fără teamă, deoarece între el și mine se afla mama sa. Cred că iedul nu se ridicase încă în picioare. Probabil că noi, cei doi soldați care intraserăm în poiană, întrerupsesem procesul nașterii, deranjasem oarecum mama și puiul în ritualul pe care trebuiau să-l îndeplinească, dezechilibrasem ceva. Căprița stătea acum lîngă ied și abia atunci am observat că se clătina, deoarece picioarele de dinapoi îi tremurau de slăbiciune, înfipte precar în iarba moale.

Am plecat din poiană ocolind cu prudență mama și puiul, cu ochii la animalul epuizat care își schimba locul încet pentru a-ți ține coarnele aplecate și îndreptate spre mine. Dinapoia ei iedul apărea în lumina strălucitoare la adăpostul unei plante care era probabil anason-mare sau mărar.

Nu puteam merge decît încet. Duceam vreo nouăzeci de kilograme de alimente și medicamente. Cînd am ajuns la capătul poienii, am întors capul și am văzut iedul luptîndu-se să se ridice pe picioarele sale lungi, subțiri și fragile, asemenea unor tulpini de plante. Căprița încă mă urmărea cu privirea. Astfel am părăsit poiana cu mormîntul său proaspăt, unde căprița mamă își îndrepta un corn pătat de sînge spre mine, iar micul ied se ridicase în picioare sub un izvor verde și strălucitor.

Stimate domnule doctor Y,

Sînt foarte sigur că Charles Watkins nu a fost niciodată în Iugoslavia. Nu pot să-mi explic de ce insistă să afirme că a fost acolo în timpul războiului. Cînd m-am întors din război eram într-o formă foarte proastă. Acest lucru era singurul pe care îl aveam în comun cu Charles Watkins. Am petrecut împreună cîteva luni la țară, într-o mică vilă pe care o am în Cornwall. Am vorbit mult despre încercările prin care trecuserăm. Faptul acesta ne-a vindecat, poate, pe amîndoi.

Chiar dacă a trecut destul de mult timp de atunci, aș putea să vă relatez foarte amă-

nunțit ce a făcut Charles în timpul războiului, fapte pe care le am tot atît de vii în memorie ca și propriile mele amintiri din război. Amintirea celor două coborîri cu parașuta în Iugoslavia este una din cele mai puternice din viața mea. Dacă ar fi să uit acele cîteva luni de zile ar însemna să uit fapte și oameni care au contribuit la formarea caracterului meu mai temeinic decît orice altceva. Presupun că pot fi considerat un om norocos. Știu că Charles crede — sau credea — că sînt. Războiul „meu" a fost foarte diferit de al lui. Nu pot spune că mi-a plăcut războiul „meu", dar totul s-a desfășurat ca și cum aș fi avut un vis extrem de bogat, în timp ce războiul lui Charles trebuie să fi fost un fel de coșmar lung și plicticos. El a trecut prin mult prea multe situații grele, anoste și care se repetau mereu, în cazul că puteți considera primejdiile ca fiind anoste.

Dacă îmi pot permite o observație personală, care probabil că este în afara celor ce m-ați întrebat dumneavoastră, aș adăuga că găsesc situația actuală înspăimîntătoare fiindcă și acum foarte mulți tineri, fie că sînt pentru sau împotriva războiului, fie că sînt de acord cu serviciul militar obligatoriu fie că nu, nu știu că lucrul cel mai înfiorător în ceea ce privește războiul este că poate fi nespus de plicticos. N-aș fi crezut niciodată că într-un interval de timp atît de scurt — douăzeci și cinci de ani — ar fi fost posibil ca lumea să considere războiul, iar, ca ceva strălucitor. Fapt este, vedeți dumneavoastră, că războiul „meu" a fost oarecum așa, sau cel puțin pentru o parte

din timp. În timp ce Charles spunea că norocul războiului „lui" a însemnat maximum de muncă grea zi de zi, maximum de suferință fizică, maximum de plictiseală și foarte repetate doze de primejdie și moarte în jur. Situația nu a fost numaidecît adevărată pentru toți oamenii cărora le-a fost hărăzită soarta lui specială, și anume : participarea la retragerea de la Dunkerque, campania din Africa de Nord, cea din Italia, cel de al doilea Front. Unii au avut foarte lungi perioade de răgaz. Dar norocul lui Charles a fost diferit. De fapt, noi glumeam între noi cînd recapitulam situațiile prin care trecuse, căci întotdeauna se părea că a ratat cîte un concediu sau un transfer norocos undeva unde era mai ușor. Ne spuneam că a luptat într-un război modern timp de cinci ani — vreau să spun, desigur, modern pentru vremea aceea, deoarece luptase în Cel de al Doilea Război Mondial — în timp ce eu regresasem la un gen de război foarte învechit. Desigur, aceasta este o generalizare total nesatisfăcătoare, cînd vă gîndiți la contribuția pe care luptele de gherilă au adus-o pentru ca să putem cîștiga războiul.

Dacă Charles crede că a murit, socotiți că ar putea ajuta cu ceva dacă vede că sînt în viață ?

Cu stimă,
MILES BOVEY

Stimate domnule doctor X,

Voi fi cît se poate de fericită să vin să-l văd pe Charles oricînd credeți că i-ar putea fi de ajutor. Dar nu vreau să-i aduc pe James și Filip să-l vadă pe tatăl lor. Nu cred că ar

trebui să fie loviţi în felul acesta. Trebuie să spun că sînt surprinsă că aţi putut sugera aşa ceva. Ştiu că Charles e bolnav dar şi ceilalţi membri ai familiei prezintă aceeaşi importanţă ca şi el. Desigur nu pot exprima în cuvinte cît este de dureros pentru mine să-l văd pe Charles în starea în care se află acum. Dar băieţii sînt în vîrstă de paisprezece şi cincisprezece ani şi trebuie să fie cruţaţi de asemenea lucruri la vîrsta lor. Prin urmare, cred că voi refuza să-i aduc cu mine.

Cu stimă,
FELICITY WATKINS

Stimate domnule doctor Y,

Desigur că sînt gata oricînd să-l iau pe soţul meu acasă. Va fi ceva foarte dureros pentru noi toţi, dar aş face orice pentru a-l ajuta să se facă iarăşi bine, dacă socotiţi că aşa ceva îl va ajuta. Sînt sigură că odată ce va fi în propria sa casă, cu familia, şi înconjurat de lucrurile sale, îşi va aminti cine este.

Cu stimă,
FELICITY WATKINS

Era ora zece dimineaţa. Într-un salon comun la primul etaj, de unde se putea privi în grădina în care straturile de flori, dispuse simetric, fuseseră săpate pentru a fi expuse efectului primelor geruri, şi unde se vedeau cîţiva fagi ale căror frunze aveau culoarea sfîrşitului de an şi cîţiva trandafiri care înfloresc tîrziu, se găseau aşezaţi sau lenevind în fotolii vreo patruzeci sau cincizeci de bolnavi. Nimeni nu se apropia de ferestre pentru a privi afară. Pacienţii erau de toate vîrstele, înfăţişările, tipurile şi de ambele sexe. Cei de vîrstă mijlocie, însă, predominau, şi în special femeile de vîrstă mijlocie. Unii se uitau la televizor sau, mai bine zis, deoarece programul încă nu începuse, priveau mira, care reprezenta o apă curgînd vijelios peste stînci şi pe sub copaci în plină floare, primăvara. Unele femei tricotau, cîţiva pacienţi stăteau de vorbă. Pentru un străin ar fi fost uşor să-şi închipuie că a intrat în salonul unui hotel de provincie sau de categoria a doua, dacă nu s-ar fi simţit un miros caracteristic de medicamente.

Cîteva mese şi fotolii erau aşezate la întîmplare prin salon ; la o masă în mijlocul acestuia, în întregime absorbită de un joc de pasienţă extrem de complicat, sta singură o fată tînără. Era o brunetă de tip mediteranean. Avea un păr negru neted, ochi mari negri, pielea măslinie. Era subţire, dar cu forme rotunde, deşi nu excesive, conformîndu-se astfel atît ideilor curente privitoare la frumuseţea femeilor, cît şi modei din acel moment. Era îmbrăcată într-o rochie neagră de crep care se mula uşor pe sînii şi coapsele sale. Avea mîneci lungi şi strîmte. Gulerul rochiei era înalt şi închis pe gît. Rochia avea manşete de olandă simple, de culoare albă, ca şi guleraşul de formă rotundă. Acestea erau puţin murdare. Îmbrăcămintea tinerei s-ar fi potrivit unei menajere, unei perfecte secretare sau unei tinere doamne din epoca victoriană care îşi petrecea dimineaţa făcîndu-şi socotelile gospodăreşti — dacă rochia

nu s-ar fi terminat, însă, la zece centimetri sub partea de sus a coapsei. Cu alte cuvinte, avea o mini fustă. De altfel ar fi greu de imaginat un tip de rochie mai uluitoare decît aceasta cu mini fustă. Contrastul între severitatea, formalismul rochiei și lungile picioare goale era deosebit de izbitor : chiar șoca. Picioarele fetei nu erau complet goale. Ea purta niște ciorapi de balerină extrem de fini de culoare gri-deschis. Nu purta chiloți. Stătea cu picioarele depărtate într-un fel în care sugera că uitase de existența lor, sau că îi era suficient dacă își controla și își punea în ordine jumătatea de sus a corpului, fără să-și dea osteneala să-și amintească de picioare și de sexul ei.

Printre pacienți erau permanent de serviciu două surori. Ambele erau femei sărace, primind salarii mici și aparținînd clasei muncitoare ; lucrau acolo numai fiindcă soții lor nu erau plătiți suficient pentru a putea întreține o familie conform nivelului de trai pe care televiziunea îl făgăduiește națiunii ca fiind dreptul fiecărui cetățean. Aceste femei se uitau la tînăra fată mult mai des decît la oricare alt pacient, cu un sentiment de indignare pe care un salariu de zece ori mai mare decît acela pe care îl căpătau nu ar fi fost îndeajuns să-l potolească.

Amîndouă aveau fete adolescente și amîndouă erau obișnuite cu certuri violente în legătură cu machiajul și rochiile. Uneia dintre femei îi plăcea să-și vadă fata în rochii foarte scurte și foarte machiată, în timp ce celeilalte nu-i plăcea, dar deosebirea aceasta dintre ele

dispăruse sub presiunea unei frămîntări mai puternice. Totul se datora conflictelor violente pe care amîndouă le aveau cu fata aceasta, Violet, ale cărei mini-fuste erau chiar mai scurte decît cerea moda și pe care amîndouă surorile le socoteau dezgustătoare. Iar acuzațiile pe care aceasta le aducea lor, surorilor (persoane reprezentînd mama și autoritatea, după cum amîndouă fuseseră instruite să-și cunoască această calitate foarte bine), că sînt demodate, pline de ură față de fetele tinere, *bătrîne* și așa mai departe, erau exact aceleași, chiar cuvînt cu cuvînt, pe care le auzeau în certurile lor violente cu propriile lor fiice. Faptul că Violet, deși nebună, folosea aceleași argumente ca și fiicele lor pentru a se arăta întotdeauna provocantă și a constitui un izvor de necazuri din partea pacienților bărbați, deja dezechilibrați, era ceva revoltător, împotriva concepțiilor moralității obișnuite. Fără îndoială, mentalitatea uneia dintre surori era mai liberală — aceea care era de acord să permită fiicei sale să poarte mini-fuste și să-și împodobească ochii cu gene false și mari cantități de grăsime colorată — decît cealaltă ; dar amîndouă erau silite să se gîndească de mai multe ori pe zi că pozițiile lor, una liberală și cealaltă demodată, poziții cu care amîndouă femeile se mîndreau, erau făcute să apară fără sens și chiar ridicole de către domnișoara Violet Stoke care ședea cu picioarele depărtate arătînd tot ceea ce avea. Și încă, pe baza unor principii. În numele libertății, drepturilor tineretului și promovării drepturilor femeii.

Amîndouă femeile își mărturisiseră una față de alta, precum și doctorilor, că dintre toți pacienții pe care îi aveau în seama lor, Violet le făcea împlinirea datoriei cît se poate de grea. Erau hotărîte să-i spună chiar că o urau, o atitudine condamnată de unii dintre medicii cu mai multă autoritate ca lipsită de înțelegere și stăpînire de sine, în timp ce alții o aprobau, ca apărînd cinstită și sinceră, liniștitoare din punct de vedere psihologic, — atît pentru pacientă cît și pentru ele. Amîndouă își dădeau foarte bine seama că acest fel de a sta pe scaun, parodiind îmbrăcămintea unei menajere, constituia un atac împotriva echilibrului judecății lor sănătoase. Pe de altă parte, nici nu se spăla atît cît ar fi trebuit (o manifestare foarte comună a bolii ei), așa că mirosea urît, pe lîngă faptul că mirosea dezgustător din cauza medicamentelor.

Avea, însă, o frumusețe exotică, nebritanică.

Sta singură în salon, deoarece socotea că fusese întotdeauna singură în viața ei. Făcea mereu pasiențe fiindcă pasiența este un joc care se joacă de unul singur. De jur împrejurul ei, în cazul în care ceilalți pacienți aveau ochi să vadă, se făcea un spațiu gol în care licăreau și unde țîșneau flăcări de ură, dintr-un foc primejdios. Tînăra se găsea izolată de lume prin această aureolă de ură, de care numai ea își dădea seama. Era conștientă de faptul că cele două femei de vîrstă mijlocie o supravegheau mai mult decît pe ceilalți pacienți, dar nu putea vedea ceea ce erau ele cu adevărat, adică niște femei sărace care își îndeplineau o slujbă neplăcută deoarece nu erau calificate pentru slujbe plătite mai bine. Ea le vedea de trei ori mai mari decît erau fizicește, avînd puteri arbitrare, primejdioase, înspăimîntătoare. Le ura din toată inima fiindcă erau de vîrstă mijlocie, lipsite de gust, obosite, mahalagioaice, sărace și fiindcă și în dimineața aceea, ca în fiecare dimineață din săptămînă care trecuse, îi spuseseră că trebuie să fie mai decentă, repetînd că arăta dezgustătoare, că sarcina lor era și așa destul de grea, fără să mai adauge și excitarea bărbaților din cauza ei, că era egoistă, nesociabilă, neascultătoare. Cînd se uita la ele era cuprinsă de groaza unei tinere care privește la propriul său viitor, fiindcă, din întîmplare, viața o învățase de foarte timpuriu că era ușor și totodată ceva obișnuit să fii tînără, frumoasă și veselă, pentru ca foarte curînd să devii o femeie de vîrstă mijlocie, obosită și nemailuată în seamă de nimeni.

În unele dintre picturile de început ale lui Goya, nu acelea în care prezintă războiul sau nebunia, ci acelea care sînt vesele și frumoase, există ceva care tulbură dar nu știi ce anume. Nu de la început. Totul provine din faptul că în fiecare din grupurile de personaje care sînt oameni fermecători, ceremonioși, pastorali, deosebit de civilizați, se află întotdeauna unul care privește în afara grupului, afară din pînză, drept în ochii persoanei care contemplă pictura. Această persoană care refuză să se conformeze convenționalismului pune sub semnul întrebării și, de fapt, distruge convenționalul. Este ca și cum artistul și-ar fi spus : presupun

că trebuie să pictez un anumit fel de pictură, asta se așteaptă din partea mea — *dar le arăt cu lor*. În timp ce priviți atenți o pictură tot restul acesteia se șterge treptat, personajele fermecătoare dispar în zîmbetele și volănașele lor, tinerii eroi, civilizația reprezentată, toate acestea se topesc cu încetul din cauza acelei lungi priviri directe a personajului care întoarce capul și privește în afara pînzei spunînd parcă, deși tace, că el sau ea știe că tot ce vedeți nu este decît o adunătură de clovni răsuflați. Personajul se află acolo pentru a vă spune că asta este ceea ce crede el.

Ochii lui Violet Stoke produceau același efect, acela de a nega restul înfățișării ei — și poate de a spune același lucru.

Ca și cum totul nu era destul pentru a constitui o provocare — contrastul izbitor dintre rochia neagră solemnă și goliciunea din partea de jos, poziția socială a „jucătoarei de cărți" și izolarea pe care o răspîndea în jurul ei din cauza fricii și urii sale (la care trebuie să se adauge cunoașterea poziției ei sociale și poate și mai puțin importantele concluzii trase din îmbrăcămintea ei foarte costisitoare : rochia, pantofii sau poșeta, oricare dintre acestea reprezentînd salariul pe o săptămînă în cazul celor două surori sărace) — mai apărea încă și următorul contrast. Ochii negri ai fetei priveau direct afară din pictură, și dacă urmăreai privirea în sens invers și te lăsai să aluneci înăuntru, așa încît te strecurai în capul ei, constatai că devii o parte, nu a violenței și a urii ei, ci a unei băltoace de lacrimi, și chiar lacrimile unei fetițe : iubiți-mă, țineți-mă în brațe, iertați-mă, nu-mi dați drumul ; nu mă faceți să cresc mare ! Ceea ce simțea ea în spatele acelei fațade de contraste supărătoare era ceea ce simte o fetiță foarte mică cînd a fost bătută sau certată de un părinte puternic, și ea știe prea bine că acest lucru se va întîmpla din nou data următoare cînd părintele va fi mînios, sau beat, sau el însuși speriat. Ea era o victimă permanentă, înșelată, chinuită, fără apărare și un burete însetat după dragoste.

Stătuse acolo făcînd pasiențe într-un fel care parcă striga : *De ce mă faceți să stau singură în felul acesta ?* cînd apăru deodată în salonul comun un bărbat prezentabil, cam de cincizeci de ani. Părul lui ondulat, care fusese înainte negru, era acum cenușiu-închis. Avea ochi albaștri și un zîmbet blînd.

Spre deosebire de alții care intraseră în salon în timp ce tînăra sta acolo spunînd prin tăcerea ei : *Să nu îndrăzniți să veniți să vă așezați la masa mea !* — și se duseseră să se așeze în altă parte, el se duse drept la ea, se așeză pe un scaun și își scoase imediat o pipă din buzunar, începînd să o umple, după care o aprinse. Era îmbrăcat cu o jachetă obișnuită și dedesubt avea un pulover albastru-închis. Arăta ca un sportiv amator.

Era profesorul Charles Watkins. El și Violet erau prieteni.

Fără să-l mai întrebe, ea strînse cărțile de joc de pe masă și începu să le împartă pentru un anumit joc de pocher, care era jocul lor favorit, ceea ce însemna că fiecare primea

cîte trei done, de cîte șapte cărți fiecare, cu patru cărți de schimbat și cu miză mare sau mică. Ea cîștiga aproape întotdeauna, nu fiindcă era mai isteață decît profesorul, ci fiindcă arăta mai mult interes pentru joc :

— Treiuri, cinciuri, șeptari și valeți la schimb, anunță ea cu glasul unei tinere sociabile.

Au jucat un joc. Ea a cîștigat.

Amestecînd cărțile îl întrebă :

— L-ai văzut astăzi ?

— Da, doctorul X e plecat.

— Ce-a spus ?

— A spus că trebuie să fiu mutat undeva. Nu mai pot rămîne aici în starea mea actuală.

— De ce, de ce să nu poți ? A ! Asta e prea mult !

— El spune mereu că acesta e un spital pentru internări pe termen scurt și că nu mai poate forța regulamentul.

— Dar să nu-i lași să te trimită la spitalul North Catchment. Oriunde în altă parte.

— Nu te îngrijora, nu-i voi lăsa.

Ea a împărțit apoi cărțile.

— Doiuri, șesari și dame la schimb, anunță dînsa.

Jucară în tăcere. Ea cîștigă iar.

— Dumneata n-ai nici un ban ? întrebă ea, ca un copil răsfățat și voluntar, care ar cere o păpușă nouă sau o rochie.

— Profesorul are un program de lucru foarte încărcat, răspunse el. Dar aceasta nu mă ajută financiar mult, nu-i așa ?

— Aș putea avea o slujbă și să cîștig și eu ceva bani. Am mai avut slujbe. Deși nu pentru mult timp.

— Sînt sigur că aș putea cîștiga și eu. Sînt foarte îndemînatec pentru munca din pavilioane, la urma urmei. Aș putea să spăl vasele într-un restaurant sau să lucrez într-un bar, nu crezi ?

— Oare am cîștiga destul ca să avem cu ce trăi ?

— Am putea încerca.

— Te rog mult, hai să încercăm. Te rog.

— Bine... să nu... ne silim unul pe altul. Să nu... ne impunem nimic.

— Nu. Ne vom ajuta reciproc. Sînt sigură de asta.

Ea a împărțit din nou cărțile, dînd cîte cinci.

— Vom juca corect, calm și conform regulilor clasice, spuse ea. Apoi au jucat. Ea a cîștigat iarăși.

— Nu cumva trișezi ? întrebă el.

Întrebarea însemna că ea identifica mai multe cărți decît era inevitabil cu ajutorul uneia sau alteia din donele pe care alegea să se joace, deoarece în această variantă personală a pocherului, pe care o inventaseră ei, diferitele done ofereau aspecte ale însăși firii lor. Ei puteau sau nu puteau să știe ce cărți existau în donele pe care le primiseră. Dar Charles Watkins învățase că atunci cînd ea spunea că împărțea cărțile pentru un joc clasic însemna că se simțea mai calmă și mai stăpînă pe diferitele ei personalități decît atunci cînd împărțea cîte trei done cu un foarte mare număr

de cărți pentru schimb. Și așa mai departe. În dimineața zilei precedente îl lăsase să cîștige primul joc, explicînd în mod clar că o făcuse fiindcă știa că Watkins petrecuse o noapte proastă.

— Cumva trișam ? Făceam impresia că trișez ? întrebă ea.

— La urma urmei, poate am trișat și eu puțin.

— Dar *am cîștigat*, susținu ea cu aprindere. *Eu* am cîștigat, nu-i așa ?

— Da, ai cîștigat, Violet. Tu totdeauna cîștigi.

— Da, cîștig. Nu-i așa ?

Violet împărți din nou cărțile, cîte trei done pentru fiecare și cîte cinci cărți în fiecare donă.

Au jucat și ea a cîștigat din nou.

— Vor veni fiii tăi să te vadă ?

— Nu. Ea nu vrea să-i aducă.

— Nu te necăji. Te rog, nu ! Mă duc să-ți fac un ceai. Vrei un ceai ?

— Vreau, da. Dar nu mă necăjesc fiindcă nu vin ei. Ce mă necăjește este că eu nu mă necăjesc, cînd ei sînt așa de siguri că ar trebui să mă necăjesc. La urma urmei, cine sînt *ei ?* Pe tine te cunosc. Cred că ești fiica mea. Ei spun că nu am fiică.

— Tare aș vrea să fiu fiica dumitale. Vai, cît aș vrea de mult să fiu. Dar ai fi ca și ceilalți, presupun.

— Poate că da. Cum pot ști dacă sînt un tată bun pentru fiii mei ? Dar asta a fost *atunci.* Tu ești acum. Sînt bun față de tine, Vi ? Nu-i așa ?

— Da, dar dumneata mă placi, vezi dumneata. Familiile mele nu mă plac.

— Da, eu te plac, Violet. Foarte mult.

Ea se duse la chicineta folosită de pacienți ca să-și facă un ceai, cacao, pîine prăjită, senvișuri. Cînd se reîntoarse cu două cești de ceai, o pacientă se așezase lîngă chipeșul și distinsul profesor, dar la privirea întunecată și ucigătoare a lui Violet, plecă în grabă de acolo.

— L-am auzit pe doctorul X spunînd că doctorul Y te-a favorizat procedînd într-un mod injust.

— Da. Doctorul Y mi-a spus și mie asta.

— Iar doctorul X i-a spus și sorei Black că e posibil că te prefaci.

— Fiindcă îmi amintesc de unele lucruri ?

— Fiindcă îți amintești de mai multe decît spui.

— Ceea ce-mi amintesc eu — ei nu vor să ia în seamă cu nici un preț, asta-i ce mă necăjește.

— Doctorul X a spus că anul trecut a avut un caz în care un bărbat pretindea mereu că nu-și poate aduce aminte să aibă o soție, dar doctorul X l-a prins că se preface și a trebuit să se ducă acasă.

— Nu-mi amintesc nici de soția mea și nici de amanta mea. Femeile mă plac foarte mult, asta-i destul de limpede. Nici primei și nici celei de a doua nu-i place bărbăția mea.

— Nu cred că are prea mult haz dacă nu-ți aduci aminte de ele.

— Scuză-mă.

— Eu nu te urăsc.

— Nu, dar nu ești femeie.
— Nu, A, nu! Nu sînt. Vai, nu! Nu!
— Semeni foarte mult cu fata mea, aceea care a fost omorîtă în Iugoslavia.
— N-ai fost niciodată în Iugoslavia.
— Dar eu — A! Foarte bine! NU văd de ce să te necăjești din cauza asta.
— Ba mă *necăjesc*. Ei *știu* că n-ai fost în Iugoslavia.
— Cu toate acestea, tu semeni cu ea.
— Poate că eu sînt prima persoană care aparține noii memorii a dumitale. Vreau să spun că toți cei din pavilionul acesta, și eu, doctorul Y, și doctorul X, sîntem aceia din care ți-ai constituit noua dumitale memorie, nu?
— Nu și doctorul X!
— A! Nu știu ce să spun! Presupun că el nu e chiar așa de rău. Aș vrea să întreb, de ce îl urîm toți pe doctorul X? Toți ceilalți nu sînt chiar așa de deosebiți de el, nu-i așa?
— Ba da. Ba da, *sînt* deosebiți.
— Bine! Foarte bine! Scuză-mă, te rog! Vai! Nu te necăji!
— Nu face nimic!
— Cînd ai să începi să-ți amintești de toate persoanele din viața dumitale, ce se va întîmpla cu mine? Vreau să spun că mă gîndeam astă-noapte că acum sînt o persoană importantă în gîndurile dumitale...
— Ești, ești, îți făgăduiesc, Violet.
— Dar cînd îți va reveni complet memoria, eu voi fi una dintre sute și sute?
— Poate nu-mi va reveni.

— Cînd îți va reveni vei vrea să fii prietenul meu?
— Sînt sigur că da.
— Dar *ea* nu are să vrea.
— Ești sigură de asta?
— Da. Am văzut-o în ambele rînduri cînd a venit să te vadă. Eu am fost aceea care am condus-o la dumneata. I-am arătat drumul și toate de pe aici. Asta s-a întîmplat cînd eram serviabilă și sociabilă.
— E foarte drăguță. Are gust bun, profesorul, vreau să spun.
— Este ea femeia pe care ți-ai alege-o acum?
— Nu m-ar deranja. Nu m-ar deranja deloc dacă aș putea să mă aprind după ea ca și cum abia aș fi cunoscut-o acum.
— Dar n-ai cunoscut-o decît acum.
— Știu cînd vorbesc cu ea că îmi spune adevărul. Mă urăște, înțelegi.
— Da, te urăște. Dar nu te urăște chiar așa de mult pe dumneata. Își urăște viața ei.
— Ești sigură de asta?
— Da. I-am privit chipul. M-am uitat atentă la ea, de ambele dăți. Am înțeles ce simțea.
— Spune-mi și mie ce.
— Seamănă cu mama mea.
— Poate că așa seamănă orice femeie, nu?
— Nu. Fiindcă dacă așa ceva ar fi adevărat, înseamnă că și dumneata ești ca tatăl meu și nu ești, nu ești, nu ești!
— Hai, nu mai plînge.
— Nu plîng. Nu plîng. *Niciodată*. Sau dacă

plîng, nu sînt eu aceea care plînge. Pot să mă observ cînd plîng — plînsul nu preţuieşte nimic, nu e ca adevărata durere... *ea* plîngea îngrozitor data trecută.

— Se spune că mi-am pierdut memoria fiindcă mă simt vinovat cu ceva.

— Te simţi, într-adevăr ?

— Cred că mă simt vinovat fiindcă mi-am pierdut memoria. Îmi dau seama într-adevăr foarte serios că a-ţi pierde memoria dovedeşte o totală lipsă de răspundere faţă de fiinţa ta.

— Dacă gîndeşti astfel nu ţi-ai pierdut memoria ; ai uitat numai unele fapte, unele întîmplări.

— Îmi spun, într-adevăr, şi eu asta. Dar mai este ceva. Da. Există ceva ce *trebuie* să-mi amintesc. *Trebuie* neapărat.

— Însă nu te agita ; îţi face şi mai rău.

— Sînt aici de mai bine de două luni, Violet.

— Nu-i lăsa să te trimită la spitalul acela. Te rog, nu !

— Dacă refuz să mă duc, îmi spun că va trebui să accept şocurile electrice.

Amîndoi, atît bărbatul de vîrstă mijlocie cît şi fata drăguţă, se întoarseră să se uite la o persoană, o femeie care sta într-un fotoliu la cîţiva paşi de ei, privind la televizor. Programul începuse, în cele din urmă. Apoi se uitară la o altă persoană, un bărbat de vîrstă mijlocie, apoi la o altă persoană, şi aşa mai departe, de jur împrejurul salonului. Aceia pe care îi identificau, în felul acesta, primiseră tratamente cu şocuri electrice sau unii dintre ei erau în curs de a fi trataţi astfel.

Nici un alt tratament nu pricinuia mai adîncă tulburare în saloanele bolnavilor, mai multă teamă decît acesta. Dintre oamenii din acel salon, mai mult de jumătate simţiseră curentul electric străbătîndu-le creierul. Deşi unele dintre noile medicamente care erau folosite erau tot atît de puternice ca şi şocurile electrice şi deşi se ştia tot atît de puţin despre efectele lor, după cum se ştia şi despre ale şocurilor electrice, aceste noi medicamente nu dădeau naştere la comentarii pline de spaimă şi speculaţii ca şocurile.

— Brian Smith spune că simte cu o săptămînă înainte cînd trebuie să meargă la cabinetul electric pentru a i se aplica o nouă serie de şocuri, spuse Violet.

— Doamna Jones mi-a spus că n-ar mai putea suporta ideea de a vieţui fără asemenea şocuri, adăugă Watkins.

Urmă o lungă tăcere.

— Roger părăseşte spitalul săptămîna viitoare, spuse ea în cele din urmă. Spune că va căuta un apartament pentru a locui în el împreună cu altcineva. Mă asigură că putem locui împreună cu el, dacă vrem, pînă ne vom găsi şi noi o locuinţă.

— Foarte bine. E foarte amabil din partea lui. Da. Sînt sigur că aşa ceva ar fi lucrul cel mai bun pentru amîndoi.

— Toate bune, domnule profesor.

— Toate bune, domnule doctor Y ?

— Ţi-am mai obţinut două săptămîni. Dar nu a fost uşor şi cred că e ultima prelungire

posibilă. Ar fi fost cu mult mai uşor dacă nu ţi-ai fi arătat atît de vădit antipatia faţă de doctorul X. O purtare lipsită de orice raţiune, mă înţelegi. Ştiu că printre pacienţi eu sînt omul cel bun iar el omul cel rău. Cum spun şi copiii de şcoală despre profesori.

— N-am nici un fel de antipatie pentru el.

— Dar nu-i adresezi niciodată nici un cuvînt.

— Nu am ce să-i spun. Nu-l văd în faţa mea.

— Bine, bine !

— Domnule doctor Y, v-aţi gîndit la cele ce v-am sugerat ?

— A ! Să nu mai vorbim de asta, domnule profesor.

— Aş avea toată grija de ea. Nu vă puteţi închipui... Eu o înţeleg. Are nevoie să fie lăsată să se comporte ca o fetiţă.

— Vă vedeţi în postură de dădacă pentru copii ?

— Sau aceea de tată al ei.

— De fapt, nu prezintă nici o importanţă ceea ce cred eu. Însă aşa ceva nu ar fi posibil. Are de altfel, doi taţi, două mame, trei surori şi un frate, pe cîte ştiu şi spre amărăciunea mea.

— Dar asta nu e ceva ilegal ?

— Nu. I-ai avea însă pe toţi bîzîind în jurul dumitale zi şi noapte. Nu, e mai bine să stea aici unde i se permite să fie o fetiţă fără a avea avantajul neamurilor.

— Mi se pare un lucru foarte ciudat, domnule doctor. Spui că ai fi încîntat dacă m-aş duce să locuiesc cu Miles Bovey. Sau cu Rosemary Baines.

— Ambii au spus că ar fi foarte bucuroşi să vii să stai la ei, în măsura în care acest lucru ar fi de ajutor. Domnul Bovey ne spune că are o casă la ţară, în Wales. Ar fi un loc liniştit pentru dumneata. Iar doamna Baines pare să fie o femeie foarte rezonabilă.

— Totuşi, nu-l cunosc pe nici unul dintre ei.

— Ai spus că îţi aminteşti secvenţa cînd ai umblat la întîmplare pe străzi, în seara cînd te-ai dus la domnişoara Baines ?

— Doar puţin. Nu prea mult. Lucrul important nu este că am umblat la întîmplare. Nu. Lucrul important este — că era ceva ce trebuia să-mi amintesc. Trebuie să-mi amintesc. Ştiu asta. Căutam ceva. Pe cineva.

— Pe dumneata însuţi ?

— Doar cuvinte. Astea-s cuvinte. Pentru dumneata cuvintele astea înseamnă un anumit lucru, dar pentru mine înseamnă altceva.

— Crezi că-ţi vei reaminti ceea ce vrei dacă locuieşti în acelaşi apartament cu Violet ?

— Nu ştiu. Dar vezi, dumneata, ea există *acum* — mă înţelegi ? Nu este ca cineva care-ţi apare în vis. Nu se poate transforma brusc în altceva — *şi să-mi inventeze un trecut.*

— Nu cred că Miles Bovey sau domnişoara Baines îţi vor inventa un trecut. Şi mai ales, nu ai fi supus unei presiuni de ordin emoţional, cum s-ar putea să fie dacă te-ai duce acasă prea devreme.

— Nu înţeleg de ce nu pot să te fac niciodată să pricepi. Pe Violet o pot face să înţeleagă tot ce spun.

— Ești sigur că nu se comportă ca o fetiță — făcînd și ea pe omul mare ?

— Sînt sigur că uneori e așa. Dar ea nu mai este doar o fetiță, domnule doctor Y. Din punct de vedere emotiv, este, desigur. Dar, în alte privințe, înțelege unele lucruri pe care dumneata nu le înțelegi.

— Îmi pare rău. Ce vrei să fac ? Pot să-ți spun dumitale că sînt de acord că te-ar ajuta și pe dumneata și pe Violet să petreceți o parte a convalescenței împreună. Aș putea spune așa ceva. Dar sînt sigur că vor fi și alte păreri. Deloc de neglijat va fi dezacordul părinților ei. Și sînt patru.

— Are douăzeci și unu de ani.

— Din punct de vedere legal.

— Atunci totul e limpede.

— Dacă dumneata și Violet plecați de aici mîine și vă întemeiați un menaj împreună, nu ați putea fi opriți fizic. Dar îți garantez că s-ar întoarce în fugă la noi în mai puțin de o săptămînă.

— S-o ocrotiți de mine ?

— Din cauza sentimentelor pe care le are față de dumneata. Și mai cu seamă, din cauza familiei ei.

— Dar de ce ar trebui ca familia să știe ?

— Este extrem de ușor să descoperi unde se află cineva în zilele noastre. Există o întreagă industrie care nu se ocupă decît de asta.

— Foarte bine, domnule doctor. Atunci am o alternativă mai puțin. Iar aceea cu care voi sfîrși totul este soția și familia mea.

— În cele din urmă, da. Fiindcă lor le aparții.

— Spune-mi, te rog a existat vreodată vreun moment în viața dumitale care a însemnat o cotitură cu adevărat ? Cînd ai fi putut alege să faci altceva ?

— Nu. Cred că viața mea a fost foarte precis determinată de împrejurări.

— Dar cînd te gîndești la dumneata nu te gîndești, desigur, că dumneata reprezinți împrejurările ?

— Aș fi putut face și altceva în viață, fără îndoială. Dar am rămas aceeași persoană.

— Atunci de ce eu *trebuie* să fiu profesorul Nuștiucum ? Nu sînt soțul lui Felicity și nici tatăl lui James și Filip. Să presupunem că m-aș fi înapoiat în Iugoslavia după război și m-aș fi căsătorit cu Vera ? Ea era cea mai apropiată prietenă a Konstantinei, nu ?

— Ascultă, domnule profesor, fie că te înțeleg sau nu, nu are nici o importanță, știi asta. Înaintea dumitale se deschid anumite drumuri. Vreau să ți le înșirui din nou — de acord ?

— De ce nu *înțelegi*, dumneata ?

— Poți să te duci acasă. Soția dumitale spune că se va simți foarte fericită oricînd te hotărăști să te duci acasă. Noi, doctorii, credem că ar fi o greșeală să continui să rămîi în starea în care ești acum. Nu sîntem siguri dar credem că e posibil ca, în primul rînd, căminul sau soția sau copiii dumitale să te ajute să te restabilești.

— Lucrul la care mă gîndesc eu nu avea nimic de-a face cu Felicity. Avea de-a face cu...

— Continuă, amintește-ți — avea de-a face cu ce ?

S-a dus. Cum se face că nu-mi pot aminti ? Cum ? Lucrul acela e chiar lîngă mine, întotdeauna. Simt că pot pune mîna pe el, imediat, doar întorcîndu-mi capul, e foarte aproape. E ca o umbră pe care o văd cu coada ochiului.

— Nu este soția dumitale sau căminul dumitale ?

— Nu. Cunosc natura acelui lucru foarte bine. Îți spun doar mereu asta. Natura acelui lucru — știu asta. Dar nu știu exact ce anume. Este altceva ceea ce ar trebui să fac. Ceva diferit. Știu asta. Și trebuie să...

— Merg mai departe cu alternativele. A doua : ai putea sta la un prieten, fie Miles Bovey, fie Rosemary Baines, deoarece amîndoi s-au oferit...

— Dar spui că n-o cunosc pe Rosemary Baines. Am întîlnit-o o dată la o adunare publică și mi-a scris scrisoarea pe care mi-ai arătat-o. Uneori cred că, într-adevăr, în acea scrisoare se găsește ceva anume pentru mine. Ultima dată cînd i-am citit scrisoarea, da, m-am gîndit într-adevăr — dar cum pot fi sigur ? E atît de ușor să cazi în capcană. Sînt deja prins în capcană aici. Aș putea constata că ar fi o altă capcană și...

— Merg mai departe. Acesta-i sfatul meu — încearcă să stai cu un prieten pentru cîtva timp. Prietenii te solicită mai puțin decît familia și...

— Prieteni, prieteni, da. Adevărați prieteni. Prietenii nu sînt pentru a te mîngîia în durere și a ne linge unul altuia boturile sau să-ți spună cît ești de drăguț, cît ești de amabil. Prietenii sînt pentru luptă, sînt pentru...

— Merg mai departe. Dacă te hotărăști să nu te duci acasă, și te hotărăști să nu te duci la vreun prieten, mai este Spitalul North Catchment din Higginhill, peste două săptămîni. Acolo vei găsi aceleași condiții ca aici...

— Toată lumea spune că mult mai rele.

— Vreau să spun aceleași din punct de vedere al opțiunilor care ți se oferă. În sensul că, dacă ai vrea să pleci de acolo, ai fi exact în aceeași situație în care te găsești acum. Ai avea aceleași alternative.

— Nu e vorba de alternative. E problema aducerii aminte.

— Merg mai departe. Poți fi de asemeni de acord să ți se aplice terapia cu șocuri electrice. Am studiat foarte amănunțit argumentele în favoarea și cele împotriva acestei terapii. Trebuie să folosim șocurile fiindcă n-au dat rezultat medicamentele luate în locul acestora.

— Explică-mi.

— Esența acestei terapii rezidă, după părerea mea, în aceea că nu cred să-ți facă rău, și poate avea ca efect să te facă să-ți aduci aminte.

— Să-mi aduc aminte, ce anume ? acesta-i lucrul important !

— Sau te poate lăsa exact în starea în care ești acum.

— Cînd aplicați cuiva tratamentul cu șocuri electrice, de fapt, nu știți ce efecte are.

— Nu. Dar știm că sînt mii, probabil milioane de oameni pînă acum, care ar fi într-o stare de prea adîncă deprimare pentru a mai putea trăi, fără acest tratament.

— Nu sînt deprimat, domnule doctor. Nu sînt.

— Bine, bine !

— Dacă ai fi în locul meu, ai accepta tratamentul cu șocuri electrice ?

— Da. L-aș accepta. Poate ajungi la soluția aceasta, în cele din urmă. Acesta-i punctul meu de vedere. Și este și al doctorului X. Ți s-au administrat deja medicamentele pe care le folosim în locul șocurilor. Nici unul nu a avut nici un efect în cazul dumitale. Îți pierduseși memoria cînd ai fost adus aici și nu ți-ai recăpătat-o pînă acum. Prin urmare, ce să facem ?

— Mai am însă încă două săptămîni aici ?

— Da.

— Desigur, s-ar putea să-mi recapăt memoria în acest timp.

— Da. S-ar putea. Ai vrea să încerci să scrii unele lucruri, din nou ? Un magnetofon ?

Fereastra biroului meu la universitate dă într-o curte mică. Aceasta este pătrată și are pereți albi. În birou am diferite plante în vase și ghivece. Peretele din fața ușii mele este cel care susține grădina de deasupra lui. Din grădina de deasupra atîrnă legănîndu-se de-a lungul acestui perete lujere de caprifoi. Vara trecută două lujere lungi de caprifoi au coborît împreună, de sus, avînd o distanță cam de un

iard între ele. Cele două lujere verzi sînt plăcute la vedere legănîndu-se pe peretele alb. În mod firesc caprifoiul își caută un sprijin, un perete, un spalier sau vreo altă plantă. Pe peretele pe care atîrnă nu se găsește nimic de care să se poată agăța. Există însă o camelie într-un ghiveci, într-un colț al curții. Am observat că lujerul de caprifoi care se afla mai aproape de camelie se legăna înainte și înapoi avînd oscilații mai mari decît lujerul mai îndepărtat. La început am crezut că dintr-o cauză oarecare — vîntul sau vreo adiere ușoară, ajungînd la acest lujer, îl făcea să se miște mai mult decît celălalt. Totuși acest lucru nu părea probabil deoarece lujerul din partea mai depărtată a zidului, care era mai aproape de intrare, era, prin urmare, mai expus decît celălalt vîntului sau curentului de aer care trecea pe acolo. Cel puțin apărea mai rațional să mă gîndesc astfel. Totuși nu încăpea nici o îndoială că lujerul interior se legăna mai repede și avea oscilații mai mari, sforțîndu-se să ajungă și să se prindă puternic de tulpina cameliei. Mi-am petrecut foarte mult timp vara trecută urmărind ce se petrece. Într-adevăr, scena era remarcabilă. După ce am privit atent cîteva minute, lujerul care se mișca mai repede a început să semene cu un braț sau un membru al unei viețuitoare marine legănîndu-se înainte și înapoi și încercînd să ajungă pînă unde era camelia. Trecură așa mai multe zile, dar oricît de mult a încercat lujerul de caprifoi, nu a reușit să ajungă camelia. Atunci am mutat vasul cu camelia cu cîțiva centimetri mai

aproape de locul unde atîrna lujerul și am continuat să observ atent pînă cînd, în cele din urmă, caprifoiul a reușit să se prindă de camelie ajutat de o ușoară briză.

Am dus atunci camelia înapoi în colțul său, deşi acum eram atît de intrigat de sforțările caprifoiului pentru a-și găsi un sprijin, încît aveam senzația că i-aș lua hrana unei vietăți. Am însemnat cu creta pe perete lungimea lujerului. Venise între timp toamna, așa că planta își întrerupse creșterea pentru anul acela.

Într-o după-amiază mi-am ridicat privirea de la biroul la care lucram și am văzut că lujerul caprifoiului se legănase destul de departe pentru a-și prinde cu putere un arac în jurul unei ramuri a cameliei. Fusese o noapte furtunoasă. Lujerul sau brațul caprifoiului care era mai îndepărtat fusese legănat de vînt și trecînd pe lîngă lujerul îndrăgostit de camelie se prinsese cu putere de un spalier fixat sus pe perete. În felul acesta amîndouă lujerele se fixaseră și formau pe perete două ghirlande verzi și frumoase. După cîteva zile, însă, veni un alt vînt puternic, așa încît lujerul exterior nu se mai putu ține fixat pe spalier și căzu jos. Atîrnînd acum singur, începu un legănat încet și hotărît pentru a se prinde de lujerul frate care atîrna pe perete, formînd însă o linie curbă, deoarece acest lujer mai interior rămăsese încă prins puternic de ramura cameliei.

În timp ce priveam într-o după-amiază lujerele caprifoiului, am văzut la un moment dat cum o briză ușoară a ridicat lujerul exterior ajutîndu-l să se agaţe de cel interior, dar greutatea combinată a ambelor s-a dovedit prea mare pentru cîrcelul încă slab prins de camelie, așa încît ambele lujere căzură în jos și începură să se legene de-a lungul peretelui.

Eram astfel toți înapoi la locul de unde porniserăm.

Amîndouă lujerele începură din nou să se legene încet, înainte și înapoi, într-o parte și într-alta, mai mult sau mai puțin, după cum era sau nu era vînt. Totuși, nu rămîneau niciodată complet liniștite. Chiar și într-o zi fără vînt lujerele erau într-o ușoară mișcare perpetuă, acela care era mai aproape de camelie legănîndu-se mai mult decît celălalt.

Stăteam adeseori și mă întrebam dacă lujerele de caprifoi își „aminteau“ cum unul dintre ele reușise să ajungă la spalierul înalt în noaptea cu vînt puternic, și cum celălalt găsise o gazdă bună în camelie. La urma urmei, specia caprifoi „își amintește“ că trebuie să se prindă cu putere de ceva și știe că trebuie să se legene înainte și înapoi pentru a pătrunde în cîmpul de atracție al unei alte plante care devine gazda sa. Și ce se întîmplă cu camelia? Se apleacă înainte atît cît poate pentru a ajuta caprifoiului să ajungă pînă la ea? Este oare sigur că arbustul camelia nu poate rămîne indiferent la sforțările caprifoiului?

Pînă la sfîrșitul toamnei lujerul caprifoiului se prinsese de mai multe ori de camelie, cu ajutorul unor brize ușoare, și fusese de

mai multe ori desprins de acolo din nou, fie de o briză foarte puternică, fie din cauza lujerului frate, care, agățîndu-se de el, îl trăgea în jos cu greutatea sa.

Iar în intervalele de timp dintre aceste momente, cînd lujerul interior nu era fixat pe camelie, acesta atîrna pe zid, mereu tremurînd uşor, abia mişcîndu-se şi aşteptînd vîntul pe cînd se legăna, aşa cum schiorii pe brizant îşi asigură echilibrul pentru valul pe care îl aşteaptă.

Uneori, în timp ce priveam, înţelegeam procesul ce se desfăşura pe acel perete ca o unitate : legănatul lujerului de caprifoi, camelia care îl aştepta şi briza care nu putea fi percepută decît în cazul cînd ridica în sus lujerul apropiindu-l de camelie.

Nu numai lujerul de caprifoi se leagănă şi ajunge să se prindă de camelie.

Nu numai : Vîntul suflă lujerul pînă la gazda sa.

Cele două lucruri sînt de fapt unul şi acelaşi.

Abia cînd a venit primăvara, cînd lujerul de caprifoi a crescut în lungime şi a putut efectua o oscilaţie mai mare, acesta a reuşit să se prindă cu puterea necesară de ramurile cameliei.

Acum văd şi un al treilea aspect al procesului.

Nu numai : Mişcarea lujerului l-a făcut să ajungă pînă la camelie.

Sau : Deoarece vîntul a ridicat lujerul, acesta a putut ajunge la camelie.

Ci : Faptul că lujerul a mai crescut a făcut posibilă prinderea acestuia de camelie.

Elementul, însă, în care se desfăşoară un asemenea proces este — Timpul.

Timpul este toată problema. Coordonarea în timp a procesului.

Schiorul marin pe brizant. Planta care se leagănă în vînt. Acelaşi lucru este în privinţa a — ei bine, a orice. Asta-i tot ce aveam de spus, domnule doctor. De ce nu poţi înţelege asta ?

Era ora zece seara într-un salon sau cameră în care se aflau profesorul şi alţi trei bărbaţi. Camera era plăcută avînd perdelele de culoare roz trase. Profesorul citea ziarul „Times“ din ziua respectivă. Afară era o noapte sălbatică şi zgomotoasă din cauza vîntului puternic.

Dintre ceilalţi trei pacienţi, doi dormeau deja ; luminile de pe noptierele lor erau stinse ; celălalt asculta radioul prin cască.

Deodată o tînără intră în cameră. Purta o pijama înflorată, ca pentru fetiţe, iar pe deasupra un halat alb pluşat.

Îşi desfăcuse cocul de senioriță, îşi trăsese părul despletit la spate alcătuind un smoc negru pe care îl legase cochet pe ceafă cu o fundă dintr-o panglică trandafirie. Totul era corect şi cum se cuvenea, dar sărmana fată şoca fără voia ei, deoarece domnişoara Violet Stoke, deşi se înfăţişa ca o fetiţă, avea chipul trist şi a-tot-ştiutor al unei femei. Se aşeză pe marginea patului profesorului şi-l întrebă furioasă cu glasul scăzut :

— E adevărat ?

— Da, așa cred.

— Dar *de ce ?* Nu fă asta. Te rog, nu. Vai, te rog, te rog, nu fă asta !

În ziua aceea se răspîndise zvonul, în șoaptă, că profesorul Charles Watkins consimțise, din propria lui inițiativă, să fie supus tratamentului cu șocuri electrice. Unii pacienți se arătară indiferenți, dar nu prea mulți. Cei mai mulți însă erau agitați din cauza știrii. El devenise un fel de simbol deoarece, spre deosebire de cei mai mulți dintre pacienți, avusese posibilitatea să decidă el însuși. El nu fusese supus tratamentului cu șocuri electrice fiindcă doctorul Y se opusese la așa ceva în cazul lui. Dar acum, odată ce revenise la normal (în afară de faptul că încă nu putea fi de acord că trecutul său ar fi acela pe care i-l descriau doctorii), el spusese doctorului Y și doctorului X că va încerca tratamentul.

Se stabilise să i se administreze primul șoc în dimineața următoare.

Cîțiva pacienți reacționară protestînd că erau tratați ca și cum ar fi într-o închisoare iar unul dintre ei a declarat că e dispus să fie electrocutat.

Profesorul, un om plăcut, zîmbitor, de vîrstă mijlocie, cu un păr distins, grisonat și ochi blînzi albaștri, luă mîna fetei într-a lui și-i spuse :

— Îmi pare rău că ești necăjită. Sînt însă oarecum derutat. În primul rînd, medicii nici nu vor să audă să ne mutăm împreună într-un

apartament în oraș. Cred, însă, că acest lucru era nerealizabil.

— Era nerealizabil numai fiindcă noi nu am insistat asupra lui. Ce-am să mă fac eu acum ? Unde să mă duc ? Eu nu am pe nimeni.

— Ei bine, dacă, așa cum sper, îmi voi recăpăta într-adevăr memoria, atunci voi fi restabilit și poți veni să stai un timp cu Felicity și cu mine și cu copiii.

Urmă o tăcere furioasă.

După un timp el continuă :

— Iartă-mă. Știu că acest lucru este necinstit. Sau ar putea fi. Să presupunem, însă, că sînt profesorul Nuștiucum și că am o casă și, prin urmare, pot avea musafiri care să stea la mine. Nu ?

— Te-ai hotărît așadar să faci asta. De ce ? De ce ? De ce ?

Profesorul se uită atent la cei doi oameni care dormeau în paturile din fața lui și apoi și la acela de pe aceeași parte a camerei cu el, care sta ridicat în pat, zîmbind de plăcere și uneori rîzînd puțin și tare, în timp ce asculta programul la radio.

Profesorul răspunse :

— Există doar un singur lucru în privința căruia toți par să cadă de acord. Anume că șocurile electrice mă pot zgudui făcîndu-mă să-mi recapăt memoria.

— Da, dar se poate și să nu fie așa. Știi tot așa de bine ca și mine în ce stare ajung unii dintre cei ce sînt supuși acestui tratament. Ajung ca niște umbre. Ajung ca niște strigoi. Nu poți să spui că nu ai văzut că se întîmplă.

— Totuşi unii arată bine şi progresează.

— Dar rişti.

Se auzeau paşi pe coridor apropiindu-se de camera lor şi o voce voioasă care zicea :

— Noapte bună, noapte bună, noapte bună, în timp ce se stingeau luminile în celelalte saloane.

— Dar dacă îmi amintesc ceea ce vreau să-mi amintesc ? Toţi mă asigură că îmi voi aminti ceea ce vor ei să-mi amintesc. Şi este absolut necesar să-mi amintesc trecutul, îmi dau bine seama de asta. Totul se încadrează în sincronism, coordonarea în timp, cred că înţelegi... Îmi dau bine seama şi de asta. Înseamnă mişcările stelelor. Problema momentului şi a locului. M-am tot gîndit şi iar m-am gîndit... N-am putut să dorm noaptea trecută, şi nici noaptea dinaintea acesteia, şi nici... Căutam să creez ceva. De ce am oare acest sentiment de necesitate absolută ? E ceva obişnuit, de altfel, pentru mine. Nu este ceva ce mi-a apărut numai de cînd mi-am pierdut memoria. Nu. L-am avut şi mai înainte. Acum cred că ştiu ce este. Şi nu numai asta. Sînt o mulţime de lucruri în viaţa noastră obişnuită care sînt... umbre. Ca şi coincidenţele sau visele, sînt acele lucruri care formează un unghi cu viaţa obişnuită. Mă înţelegi, Violet ?

Ea dădu afirmativ din cap. Ochii ei trişti, ca şi ai unei femei mature, se îndreptaseră spre uşa în care avea să apară sora în cîteva momente. Camera profesorului era ultimul salon de pe coridorul din această secţiune a spitalului.

— Faptul important este următorul — să-ţi aminteşti că anumite lucruri ne parvin aici din lumea dinafară. Neliniştea este unul dintre acestea. Simţul necesităţii absolute. Doctorii declară starea asta o boală şi vor s-o înlăture prin descîntece cu medicamentele lor magice. Dar această stare nu este fără cauză. Nu este independentă. *Ei* îi spun „o stare de nelinişte“, o numesc paranoia, însă toate aceste lucruri au un sens, sînt reflectări ale celeilalte părţi a eului nostru, parte care ştie lucruri pe care noi nu le ştim.

— Gata, acum, spuse sora, intrînd în salon şi văzînd bărbatul şi fata sporovăind, deşi era ora de culcare.

— E ora cînd trebuie să fii în pat şi să dormi, domnişoară Stoke.

— Tocmai plecam, spuse Violet, transformîndu-se pe loc într-un copil mofturos de trei ani.

Sora stinse becurile din mijlocul plafonului.

— Simţul necesităţii absolute din mine e foarte simplu, spuse profesorul. Lucrul acesta mi l-am amintit, fiindcă ceea ce trebuie să-mi amintesc are legătură cu faptul că timpul trece repede. Asta este cauza neliniştii în cazul foarte multor oameni. Ei ştiu că au de făcut ceva şi că ar trebui să facă altceva, nu numai să trăiască de azi pe mîine, vopsindu-şi chipurile şi împodobindu-şi peşterile şi făcînd farse urîcioase rivalilor lor. Nu. Trebuie să facă altceva înainte de a muri — şi, ca urmare, spitalele de boli mintale sînt pline iar farmaciştii prosperă.

— Vreți un somnifer, domnule profesor ?
— Nu, soră. Mulțumesc.
— Vă amintesc că nu trebuie să mîncați nimic mîine dimineață. Vă rog foarte mult. Vă veți lua gustarea de dimineață după tratament.
— Am să sting eu lumina îndată. Se poate ? întrebă fata pe un ton hotărît, fulgerînd-o din ochi și țuguindu-și buzele, încercîndu-și astfel puterile ei de copil de trei ani.
— Bine, domnișoară Stoke. Numai, te rog, cît mai repede. Domnul profesor are nevoie să doarmă în noaptea aceasta, și tot așa și dumneata, drăguță.
Sora ieși.
— Spune-ți „drăguță“ dumitale, bombăni fata.
Cei doi ședeau aproape unul de altul, în semiîntuneric. Bărbatul care sta ridicat în pat și asculta radioul la cască rîse tare, își reținu respirația în așteptarea unei glume care trebuia să urmeze și rîse din nou.
— Înțelegi așadar motivul, Violet ? Șocul mă poate zgudui făcîndu-mă să-mi reamintesc ceea ce știu că există undeva, umbra pe care o văd cu coada ochiului.
— Dar s-ar putea să aibă ca rezultat doar atît — că ești profesorul Charles Watkins, nu ?
— Știu că risc. Știu asta prea bine. Poate că șocurile mă vor face să uit și ceea ce știu acum. Poate că va trebui să trăiesc cu totul altfel de cum trăiesc acum.
— Da, dar cum ? Toți spunem asta, spunem mereu asta. Știu că asta este esența tuturor lucrurilor, dar cum ?
— Trebuie să realizez ceva. Trebuie să spun și altora. Lumea nu știe de acest lucru fiindcă e ca și cum ar trăi într-o atmosferă otrăvită. Nu sînt conștienți. Au fost loviți în cap, cu mult în urmă, și oamenii nu știu, de aceea trăiesc ca strigoii și se omoară între ei.
— Sînt la fel ca Eliza Frensham după tratamentul cu șocuri.
— Sau ca mine, mîine, după tratamentul meu. Da, știu.
— Cum putem, însă, noi să ne deosebim de ceilalți ? Cum putem ieși din lumea noastră ? Dacă descoperi, vrei să vii și să mă iei cu dumneata ?
— Totul depinde de sincronism. Uneori este mai ușor să ieșim din lumea aceasta decît...
— Domnișoară Stoke ! interveni sora din ușă.
— Vin îndată, răspunse fata. Am spus că vin și vin. E bine ?
Se ridică ușor de pe pat și rămase în picioare lîngă perna bărbatului în vîrstă.
— Sînt oameni în lumea asta care cunosc permanent acest lucru, spuse profesorul. Dar păstrează tăcere. Umblă peste tot liniștiți, salvînd pe cei care știu că sînt prinși în capcană. Pentru cei care s-au desprins de lumea aceasta este ca și cum se trezesc după anestezie cu cloroform. Își dau seama că toată viața lor au dormit și au visat și că a venit și rîndul lor să învețe regulile și stabilirea sincronismului. Ei devin aceia care trăiesc liniștiți în această

lume, cum ar trăi niște ființe omenești dacă s-ar găsi numai cîteva pe o planetă ai cărei locuitori ar fi numai maimuțe, iar maimuțele ar avea capacitatea de a învăța să gîndească asemenea unor ființe omenești. Însă în sărmanele creiere traumatizate ale maimuțelor triste există o cunoaștere care e pe jumătate îngropată. Oamenii aceia cred uneori că numai dacă ar ști cum, dacă și-ar putea aduce aminte așa cum trebuie, atunci s-ar putea elibera din capcană, ar putea să nu mai fie strigoi. Cam asta este situația, Violet, și trebuie să accept riscurile.

— Am să mă gîndesc la dumneata mîine dimineață.

— Noapte bună, dragă.

— Noapte bună, Charles.

— Noapte bună, domnule profesor.

— Noapte bună, soră...

Dragul, dragul meu Charles,

Doctorul Y mi-a telefonat să-mi spună că te-ai restabilit. Vin să te iau joi. Dragul, scumpul și iubitul meu Charles. Băieții sînt și ei foarte fericiți și așteaptă cu nerăbdare să te vadă. Simt că nu pot să-ți scriu... rîndurile acestea sînt numai ca să-ți spun că voi fi la tine joi la ora patru, cu mașina.

FELICITY

Dragă Charles,

Felicity îmi spune că ești complet restabilit. Nu mai este nevoie să-ți spun cît sînt de bucuros. Stabilisem să țin cursul pe care te angajaseși să-l ții în trimestrul acesta — și să-ți mențin pozițiile în diferite alte direcții. Sînt cît se poate de bucuros să-ți restitui sarcinile. Prima este Epitetul homeric, partea I, *Iliada*. Ești programat de luni într-o săptămînă. Dacă nu te simți în formă pentru prelegere, nu fi îngrijorat. Te rog, ține-mă la curent.

JEREMY

Dragă Jeremy,

Îți mulțumesc pentru toate. Îmi pare rău că ți-am dat atîta bătaie de cap. Am impresia că sînt iarăși în deplinătatea facultăților mele mintale. Îmi amintesc perfect de seria prelegerilor pe care trebuia să le țin. Mă simt în stare să-mi îndeplinesc obligațiile.

Al tău,
CHARLES

Dragă Miles,

Trebuie să-ți mulțumesc pentru deosebitul interes pe care mi l-ai arătat cît am fost bolnav. Sînt acum complet restabilit. Te gîndești cumva să vii vreodată la Londra iarna aceasta ? Dacă da, putem lua o dată masa împreună. Comunică-mi dacă ești de acord. Sau ce-ai zice de un sfîrșit de săptămînă la Cambridge cu familia mea ?

Al tău,
CHARLES

Stimată domnișoară Baines,

Sînt sigur că vă face plăcere aflînd că sînt pe deplin restabilit, așa că nu voi mai apare

ca o povară pentru binevoitorul și continuul interes pe care mi-l arătați. În paranteză, trebuie să vă mulțumesc pentru răbdarea dumneavoastră în seara în care mi-am impus prezența în societatea dumneavoastră într-un mod de neiertat. Vă rog, prezentați scuzele mele și domnului Larson.

Deoarece trebuie să mă întorc la Cambridge și sînt extrem de ocupat, mă tem că nu voi putea accepta amabila dumneavoastră invitație la masă.

Al dvs.,
CHARLES WATKINS

aprilie, 1970

POSTFAȚĂ SAU NOTĂ FINALĂ
O amintire pertinentă și neînsemnată

Acum cîțiva ani am scris o povestire pentru un film. Povestirea era rezultatul unei strînse prietenii cu un bărbat ale cărui simțuri difereau de acelea ale unui om obișnuit.

Poetul W. Blake întreabă :

„Cum poți ști dacă nu cumva fiecare Pasăre,
care străbate drumul de aer,
Este o imensă lume de desfătare, izolată de tine
datorită celor cinci simțuri ale tale ?"

A cunoaște foarte bine și pentru mult timp o persoană care percepe totul într-un mod foarte diferit de oamenii „normali" pune aceeași problemă. Ideea fundamentală a acestui film este că percepția și sensibilitatea extremă a eroului sau protagonistului constituie un dezavantaj pentru el într-o societate organizată cum este societatea noastră, care îi favorizează pe conformiști, pe mediocri și pe cei servili.

Scenariul a fost prezentat unor producători de filme, dintre care mai mulți s-au preocupat vreme îndelungată — după cum este practica industriei cinematografice — de ideea de a

face filmul, dar au pus toţi întrebarea : în ce constă greşeala protagonistului din acest film ?

Ori, aşa ceva nu-mi trecuse prin minte mai înainte, pe de o parte fiindcă, după părerea mea, felul în care scrisesem povestea făcea întrebarea complet nejustificată ; iar pe de altă parte, deoarece în viaţa reală, modelul eroului sau personajului principal fusese diagnosticat de medici într-un mod atît de diferit şi contradictoriu de-a lungul foarte multor ani — încît felul de a gîndi pe linia sugerată mai sus părea neconcludent.

În acelaşi timp cineva trebuie să fie special pregătit pentru a crede că a denumi un sentiment, o stare mintală, un fapt, a găsi o combinaţie de cuvinte sau o expresie, pe scurt, a descrie aşa ceva, este acelaşi lucru cu a înţelege şi a trăi ceva. O astfel de pregătire o constituie instruirea obligatorie în cadrul şcolilor noastre al căror proces de învăţămînt este în cea mai mare parte consacrat învăţării copiilor cum să folosească denumirile, să aleagă cuvintele şi să formuleze definiţii.

M-am gîndit atunci să fac lucrul următor. Am trimis scenariul la doi doctori. Unul era psihiatru consultant la un spital ţinînd de o mare universitate — un medic care pregătea viitorii doctori şi avea în tratament pacienţi. Celălalt era neurolog şi lucra într-o mare clinică londoneză, avînd un cabinet de consultaţii pe Harley Street, strada medicilor reputaţi.

Pe scurt, amîndoi erau persoane de frunte în profesiunea lor.

I-am rugat să-mi citească scenariul şi să-mi spună ce era anormal în privinţa protagonistului, cu obiectivitatea pe care ar fi arătat-o unui pacient venind la cabinetul lor sau la cabinetele din spitale pentru pacienţi externi.

Au fost foarte amabili şi au făcut acest lucru dîndu-şi multă osteneală şi sacrificîndu-şi mult timp.

Însă diagnosticurile lor competente şi compătimitoare pentru erou, deşi venind din partea unor autorităţi consacrate în domeniul medicinei, erau complet diferite unul de altul. Medicii nu au fost de acord în nici o privinţă.

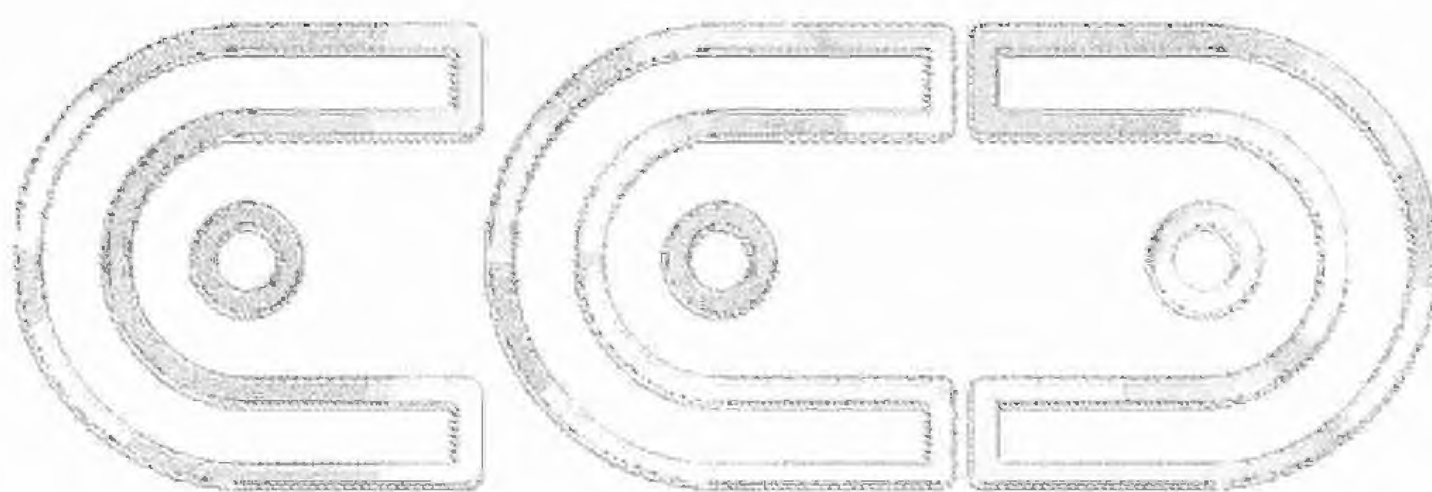
Lector : DENISA COMĂNESCU
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

Bun de tipar : 25. 08. 1986.
Coli de tipar : 12,125.

Tipărit sub cd. 5194/986 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Str. Mioriței Nr. 27

Scanare și prelucrare digitală

de

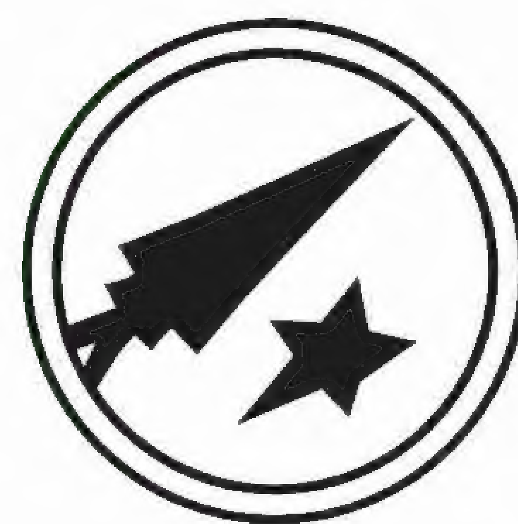

Anonim

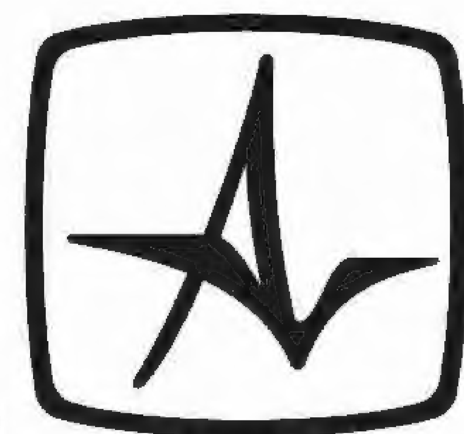

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

